DRAGOŞ PROTOPOPESCU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

INTRODUCERE
LA GRAI ŞI SUFLET
ENGLEZ

GRAMATICA VIE A LIMBEI ENGLEZE

CU PRIVIRE SPECIALĂ LA
FONETICA

1947
BUCUREŞTI

Dragoş Protopopescu

Gramatica vie a limbei engleze

cu privire specială la Fonetică

Ediție Facsimil îngrijită de
C. George Sandulescu şi **Lidia Vianu.**

Cronologie şi Prefață de **Andi Bălu**.

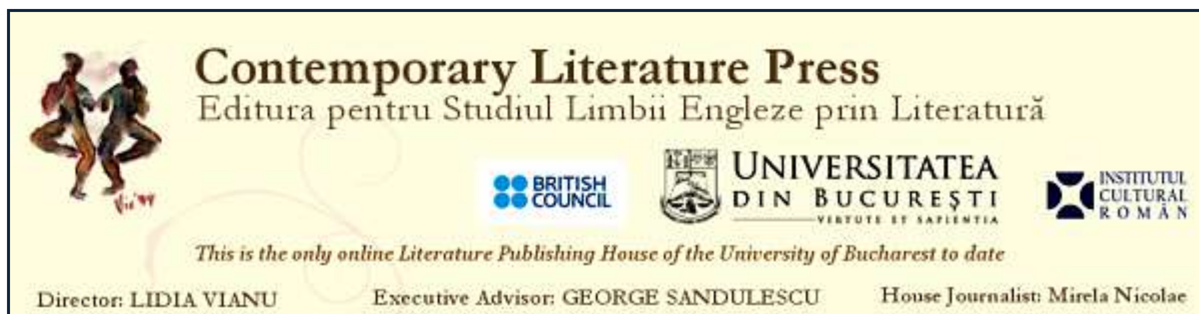

CONTEMPORARY LITERATURE PRESS
Editura pentru Studiul Limbii Engleze prin Literatură
Bucureşti 2011

ISBN: 978-606-8366-03-6

Aşa dar: *fenomenul englez în limbă.*
Prilejul mi l-a dat cursul de anul acesta, ceiace urmează fiind numai ce m'am priceput să spun studenţilor, dela 15 Ianuarie şi până la I Iunie 1947, cât acest an universitar din motive de forţă majoră a putut dura.

Ediţe îngrijită de **C. George Sandulescu** şi **Lidia Vianu.**

Tehnoredactare: Lidia Vianu.

Corectură: Silvia Bratu.
Postare internet: Cristina Petrescu.
Publicitate: Ruxandra Câmpeanu.
Dactilografiere: Anca Pavel, Ioana Buşe.

Editorii au lăsat în mod intenţionat în diverse texte cele trei legende ale morţii posibile a lui Dragoş Protopopescu. Dar poate, pentru noi, ca Editori, Dragoş n-a murit niciodată!

Scrisoarea olografă adresată de Dragoş Protopopescu profesorului Mihail Dragomirescu în octombrie 1922, o caricatură şi fotografia lui Dragoş Protopopescu se află în patrimoniul Muzeului Literaturii Române şi sunt publicate cu permisiunea cercetătorilor care ni le-au furnizat. A doua caricatură este reprodusă după desenul lui V.I. Popa din *Istoria Literaturii Române* de G. Călinescu.

Dragoş Protopopescu

Gramatica vie a limbei engleze

cu privire specială la Fonetică

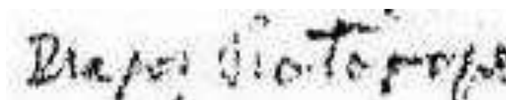
Ediție Facsimil îngrijită de
C. George Sandulescu şi **Lidia Vianu.**

Cronologie şi Prefață de **Andi Bălu**.

Bucureşti 2011

Contemporary Literature Press
Editura pentru Studiul Limbii Engleze prin Literatură

Cuprins

DRAGOŞ VODĂ !

Am intrat student la engleză la exact cinci ani după moartea prin auto-ghilotinare a unui mare om, mare român, mare anglist, mare talent. Pe care l-am numit chiar de pe atunci numai pentru mine însumi Dragoş Vodă!

Am început prin a-i cunoaşte pe toţi cei care au fost elevi—repet: „elevi"—ai lui: Leviţchi, Duţescu, Cartianu, Bogdan. Dar nimeni nu a îndrăznit vreodată să-i pomenească numele; de parcă ar fi fost Nae Ionescu, solipsistul Berkeley, sau chiar comunistul Panait Istrati!

Cinci ani nu e mult, când te gândeşti… Dar acei anumiţi cinci ani au devenit pentru puţini, apoi pentru toţi, un veac, o veşnicie, o eternitate.

În acei cinci ani, eu mi-am pierdut tatăl, ţara şi-a pierdut Regele, România întreagă şi-a pierdut libertatea. Pentru cât timp? În meditaţiile mele nocturne, singura deschidere optimistă era, paradoxal, prăbuşirea coşmeliei—***certum est, incertum quando***.

Două lucruri vreau să vă aduc la cunoştinţă aici: una este legenda apocrifă a morţii lui Dragoş (culeasă de pe Internet): *profesorul Dragoş Protopopescu se întorcea seara târziu spre cămăruţa lui de la mansarda unui bloc şi, suspicios, a cercetat din stradă cu privirea geamul acesteia şi repede a înţeles că cineva îi pătrunsese cu forţa în casă şi-l aştepta. Bănui că nu putea fi altcineva decât securitatea, a văzut apoi cum strada fusese blocată la cele două capete ale ei de securiştii care se îndreptau spre el, a intrat în holul blocului şi a chemat ascensorul şi, pe când acesta începu să coboare spre parter şi pe treptele dintre etaje se auzeau tropăind cizmele altor securişti, deschise uşa, şi, aşezându-se în genunchi, îşi puse capul pe marginea tunelului prin care cobora liftul care, ajuns la parter, îi reteză profesorului căpăţâna, ca o ghilotină.*

Cealaltă legendă este enigma romanului ***Victory*** de Joseph Conrad—carte scrisă, tot paradoxal, în 1914. An simbolic de început al Marelui Război destructiv. Citiţi-o, şi încercaţi cu toţii să descoperiţi enigma titlului…

Căci aceea este şi VICTORIA lui Dragoş Vodă!

C. George SĂNDULESCU

Monaco, tristă zi de toamnă 2011

Plot of the novel* Victory *by Joseph Conrad, written in 1914, and published in 1915 :

Through a business misadventure, the European Axel Heyst ends up living on an island in what is now Indonesia, with a Chinese assistant Wang. Heyst visits a nearby island when a female band is playing at a hotel owned by Mr. Schomberg. Schomberg attempts to force himself sexually on one of the band members, Alma, later called Lena. She flees with Heyst back to his island and they become lovers. Schomberg seeks revenge by attempting to frame Heyst for the "murder" of a man who had died of natural causes and later by sending three desperadoes (Pedro, Martin Ricardo and Mr. Jones) to Heyst's island with a lie about a treasure hidden on the island. The three die (Wang kills one) but Lena dies as well and Axel is overcome with grief and commits suicide.

§

In *Notes on My Books*: EasyRead Edition, Conrad wrote of his "mixed feelings" about the initial reception of the book which had been published while Europe had been engaged in fighting the great war. The initial reception of the work had considered it "a melodramatic, rather Victorian novel, representing Conrad's artistic decline." However, later critiques have described it as "a highly complex allegorical work whose

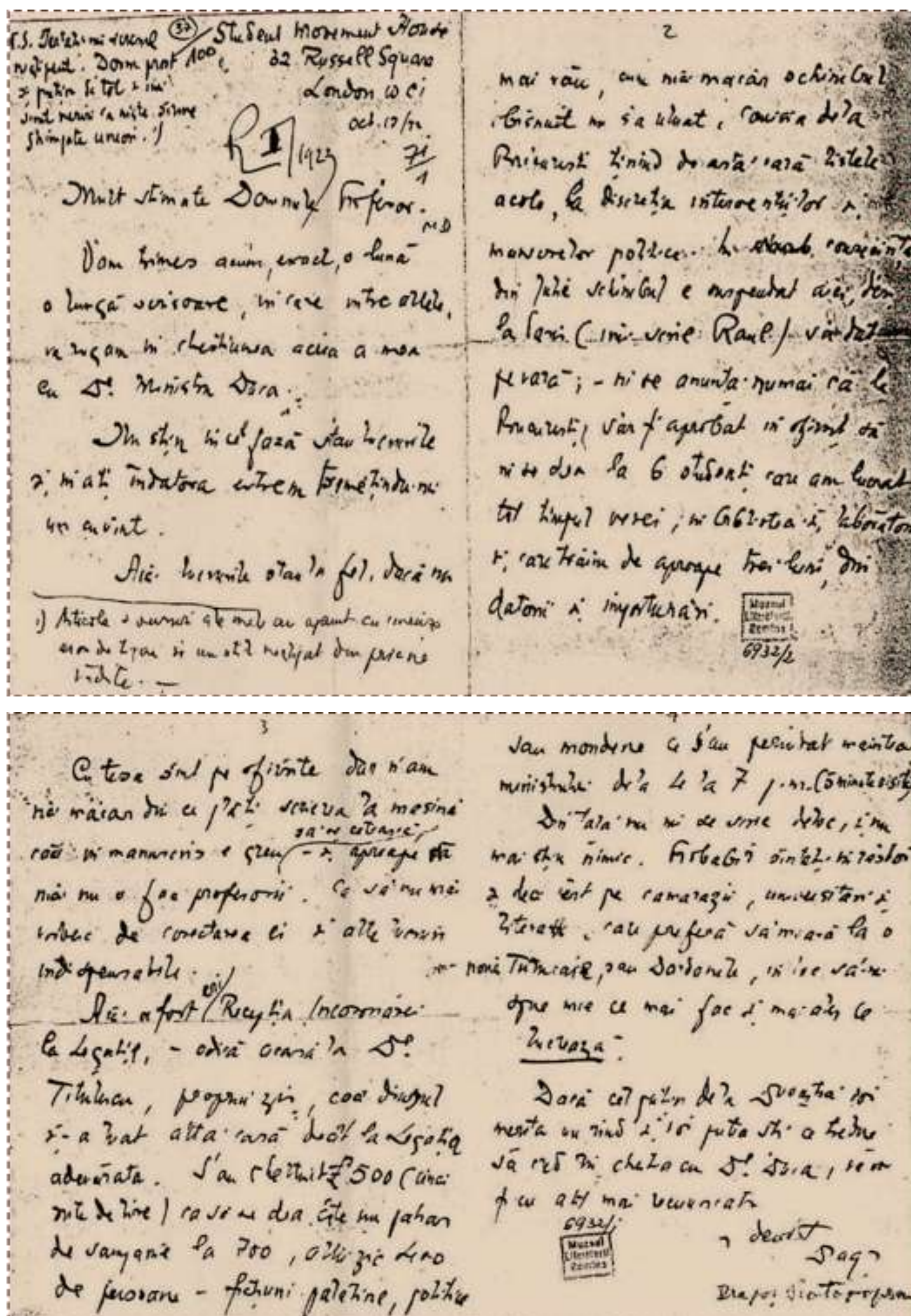

psychological landscape and narrative structure lay the groundwork for the modern novel."

The character of Heyst has been compared to Shakespeare's Hamlet with the story itself drawing heavily on *The Tempest* and the ending of the work like "an Elizabethan stageplay where the stage is clogged with corpses". Allen Simmons states that the character of Lena was shaped by Therese from the French novel *Le Lys rouge*.

Adam Gillon and Raymond Brebach have proposed that Vladimir Nabokov's rejection of Conrad's "souvenir-shop style, and bottled ships and shell necklaces of romanticist clichés" resulted in Conrad's Victory being "one of the principal sources of inspiration" for Lolita through what they call "typical Nabokovian reversal."

Scrisoare olografă adresată de Dragoş Protopopescu profesorului Mihail Dragomirescu în octombrie 1922.

Student Movement House
32 Russell Square
London W C 1
oct. 17/22

Mult stimate Domnule Profesor.

Andi Bălu

Dragoş Protopopescu: Cronologie.

„Sunt născut la 17 octombrie **1892**, în comuna Călăraşi, din Constantin şi Octavia Protopopescu" – afirma Dragoş Protopopescu într-o scrisoare adresată profesorului Petre Grimm. Tatăl era profesor de latină la gimnaziul din localitate. Mama, născută Blebea, provenea dintr-o familie de ardeleni înstăriţi.

1899–1903. A urmat şi a absolvit şcoala primară, „cu premiul I în toate clasele", la Gimnaziul „Şerban Vodă" din Călăraşi, perioadă temporală evocată în romanele *Fortul 13* şi *Tigrii.*

În clasa a II-a – se confesa deopotrivă în romane şi în scrisoarea amintită – a trăit cel mai de seamă eveniment al copilăriei: „…într-o zi de joi după-amiază […] fratele meu mai mare, Mircea, m-a luat de la joc şi mi-a pus în mână *La Jeune Sibérienne* de Xavier de Maistre. Am citit de atunci neîntrerupt franţuzeşte, cu dicţionarul, scoţând cuvinte ca la şcoală."

septembrie 1903 – iunie 1910. La insistenţele familiei, adolescentul s-a înscris la secţia reală a „Liceului „Gh. Lazăr" din Bucureşti, după ce, în prealabil, s-a prezentat şi a reuşit, la examenul pentru bursieri, în urma căruia a obţinut un loc la internatul Sf. Sava, aflat, atunci, pe strada Ştirbei Vodă, la nr. 33.

În liceu, „am fost întâiul sau al doilea din clasă şi la matematici." A participat la concursurile organizate de *Gazeta matematică*, „unde numele meu a fost întâia oară făcut public ca autor şi rezolvator de probleme de algebră […], geometrie şi aritmetică."

În aceiaşi ani, literatura „birui treptat matematica." Începuse să scrie poezii.

septembrie 1910 – iunie 1911. Gândul mai vechi de a se dedica în exclusivitate studiului literaturii a prins acum consistenţă. A susţinut şi a promovat examenele de diferenţă pentru clasa a VIII-a, „secţia modernă" a Liceului Sf. Sava. În vara aceluiaşi an, familia Protopopescu s-a mutat la Constanţa, unde se afla Ioniţă Blebea, socrul lui Constantin Protopopescu.

octombrie 1911 – iunie 1915. A urmat cursurile Facultăţii de Litere şi Filozofie a Universităţii din Bucureşti, secţia româno-franceză. Printre alţii, i-a avut profesori pe Ovid Densuşianu la lingvistică şi istoria limbii române, pe Ion Bianu la istoria literaturii române, pe Mihail Dragomirescu la teoria literaturii şi estetică.

27 mai 1915. În şedinţa Secţiunii Litere a Academiei Române, Dragoş Protopopescu a prezentat comunicarea *Stilul lui Dimitrie Cantemir.* Prelegerea fusese elaborată anterior „sub auspiciile" profesorului Ion Bianu. Comunicarea a primit „premiul cel mare Hillel (de 500 lei)" şi a fost publicată în *Analele Academiei Române*, tom XXXVII, 1915: „Mi-aduc şi acum aminte şi-mi voi aduce aminte, cu recunoştinţă, toată viaţa când D-v m-aţi chemat la Academie, în biroul D-v şi m-aţi felicitat…"

iunie 1915. Cu aceeaşi lucrare, Dragoş Protopopescu şi-a luat licenţa în filologie română, latină şi etică, primind calificativul „magna cum laude".

septembrie 1915. A fost numit profesor suplinitor de limba română şi franceză la Liceul din Brăila, unde Primul Război Mondial l-a surprins nemobilizabil.

Din ultima clasă de liceu, până la intrarea României în război, Dragoş Protopopescu a desfăşurat o constantă activitate literară. Între lunile noiembrie 1910 şi decembrie 1912, a publicat versuri în *Vieaţa nouă.* Din decembrie 1914, până în mai

1916, a semnat poeme, schițe şi eseuri în *Flacăra* lui Constantin Banu. Alte poeme i-au fost incluse de Tudor Arghezi în *Cronica* ş.a.

La începutul anului **1913**, Ov. Densuşianu a reținut pentru *Vieața nouă* un fragment din *Major Barbara* de G.B. Shaw, tradus de Dragoş Protopopescu. În lunile următoare, a publicat alte traduceri din creația lui Oscar Wilde, W.B. Yeats, Arthur Symons etc.

Tânărul începuse studiul limbii engleze singur, folosind o *Méthode pratique et rapide pour apprendre l'anglais sans maître* de C. Heywood şi M.V. Pierce, publicată la Paris, în colecția „L'Anglais pour tous" de Editions Nilsson. La începutul secolului al XX-lea, asemenea manuale circulau frecvent în România, aduse de inginerii francezi şi belgieni, angajați ai companiilor engleze şi americane, interesate de explorarea şi exploatarea petrolului din România.

În anii studenției, s-a cristalizat în conştiința tânărului un ideal „la care mă gândeam de mult": specializarea, prin doctorat, în limba şi literatura engleză, în Anglia. „Citesc zilnic englezeşte şi lucrez – îi scria lui Mihail Dragomirescu. Am nevoie să plec, cum am nevoie să nu mor. O odăiță de doctorand în străinătate e singura celulă ce mă poate elibera de prizonieratul de provincie."

28 octombrie 1918 – 1 martie 1919. Împreună cu foştii colegi de Facultate D. Panaitescu-Perpessicius şi Scarlat Struțeanu a editat, la Bucureşti, revista trimensuală *Letopiseți*.

1 mai 1919 – 30 iunie 1919. A lucrat în redacția ziarului *Farul* din Constanța.

august 1919. În urma examenului de capacitate, a fost numit profesor titular de limba şi literatura română la liceul din Constanța. Imediat a solicitat Ministerului

Instrucțiunii un concediu de doi ani, pentru studii doctorale în străinătate. Cererea a fost aprobată.

decembrie 1919. Printr-o altă cerere, însoțită de recomandarea lui Ion Bianu, a obținut de la Primăria oraşului Constanța un ajutor financiar de 4.000 lei, necesar plecării.

ianuarie 1920. La Paris, Dragoş Protopopescu s-a înscris la doctorat sub conducerea profesorului Louis Cazamian, director de studii şi profesor de engleză la Sorbona.

Conform procedurii existente atunci, doctorandul trebuie să frecventeze un semestru post-universitar la Sorbona. După aceea, să urmeze cursuri de specializare la o Universitate britanică. Teza de doctorat, redactată în limba franceză, dar cu un subiect de literatură engleză, urma să fie susținută la Paris.

martie 1920. În Londra – „pe pământul care se oferea de mult unui vis de şcolar" – Dragoş Protopopescu s-a înscris la University College. A fost primit cu circumspecție, pentru că venea dintr-o țară exotică. Unul dintre profesori a întrebat, prudent, dacă nu cumva „Bucureştiul este în România." Şi a opinat „că pentru un doctorat englezesc" îi va trebui „ani de zile, o viață." Doi ani îi va fi de ajuns, a replicat tânărul. Cunoştea opera lui Chaucer şi Shakespeare. Rectorul a întrebat, mirat: „DA?" şi a iscălit cererea. În septembrie, urma să se prezinte la cursuri; frecvența avea „o organizație strictă de liceu."

Revenit la Paris, participă, în **octombrie**, la cursurile post-universitare. Prelegerile de estetică ale profesorului Victor Basch i se păreau „foarte prielnice". Acum îşi precizează tema tezei de doctorat: *Comicul englez în literatură.*

La Bucureşti, i-a apărut volumul de versuri *Poemele restriştei,* recenzat cu simpatie, în *Viața românească* din luna **mai**.

iulie 1920. După sesiunea de examene, Dragoş Protopopescu s-a întors în țară, spre a face rost de banii necesari continuării doctoratului; accesul în amfiteatru era condiționat de plata cursului studiat. Cu ajutorul profesorului Mihail Dragomirescu a contractat un nou volum de versuri la Editura Casa Şcoalelor, pentru un onorariu de 6.000 lei.

noiembrie 1920 – august 1921. La Paris, doctorandul a avut o nouă discuție cu Louis Cazamian. Profesorul i-a propus să schimbe subiectul tezei, rămânând totuşi în câmpul semantic al comediei. I-a sugerat studiul monografic al creației şi personalității lui William Congreve, un „Molière englez", pentru a reliefa mai pregnant elementele comparatiste.

La University College, doctorandul a făcut o vizită fiecărui profesor. Amintind existența la British Museum a traducerii operei lui Dimitrie Cantemir, a oferit fiecăruia un extras din studiul *Stilul lui Dimitrie Cantemir* şi un exemplar din *Poemele restriştei:* „…li se părea curios că pe o hârtie nu aşa barbară, cu mici vignete şi cu litere latine, versurile româneşti sunt tot cu metru şi rimă…" Cu decanul şi profesorii a discutat subiectul tezei şi a fost „foarte bine primit." William Platon Ker, profesorul de literatură medievală şi modernă, i-a înmânat, după tradiție, cheia Bibliotecii: „Am primit astfel botezul muncii", nota, emoționat, doctorandul.

La Bucureşti, a apărut noul volum de versuri, *Zvon de pretutindeni,* editat de Casa Şcoalelor.

În lunile **iulie şi august**, după ce a scăpat „de oroarea examenelor care se apropiau", a petrecut, alături de câțiva studenți englezi, „o vară întreagă" – evocată

în *Iarmarocul metehnelor* – la ferma soților Douglas, din Kent, ajutând la strângerea recoltei.

septembrie 1921 – februarie 1923. Dragoş Protopopescu a început efectiv redactarea tezei de doctorat. „…citesc la British şi la Universitate, de dimineață până seara, adică aproximativ 10 ceasuri zilnic" – îi scria lui Tudor Vianu la 21 septembrie. „Am strâns un material enorm cu care las în urmă ultimile cărți în chestiune. Cum țin legătura cu profesori ai Sorbonei şi cum am aici concursul medieval al mandarinilor englezi, ca student a două Universități şi aproape a două lumi […] nădăjduiesc într-o sinteză rodnică."

În vacanța de **Paşte** a anului **1922**, a venit în țară pentru câteva zile. Împreună cu Mihail Dragomirescu s-a prezentat la I.G. Duca, ministrul de Externe, solicitând „120-150 lire", pentru dactilografierea şi tipărirea tezei de doctorat. Banii i-a primit abia la începutul lunii **noiembrie 1922**.

În ciuda mijloacelor materiale precare, a izbutit să încheie teza în **februarie 1923**: „Va fi o carte de 400–450 pagini format măricel", şi după avizul profesorilor „e şi o carte bună" – îi scria lui Ion Bianu.

mai 1923. A dactilografiat teza de doctorat împreună cu un *Memoriu* „asupra întregii mele activități de student în străinătate."

iunie 1923. Dragoş Protopopescu a revenit în țară. În timpul documentării, descoperise printre manuscrisele lui Congreve şi în colecțiile de periodice ale epocii poeme inedite, texte referitoare la creația dramaturgului şi scrisori primite de la contemporani, necunoscute chiar istoricilor literari englezi. Pe toate le-a ordonat în volumul *Unknown Congreve, a Sheaf of Poetical Scraps,* gândit ca teză complementară

la lucrarea principală. Cu ajutorul lui Vasile Pârvan, a predat volumul Editurii Cultura Națională.

septembrie 1923. *Unknown Congreve…,* tipărit în limba engleză, a ieşit din tipografie.

Între timp, în Anglia, presa anunțase iminenta apariție, în patru volume, a operei lui Congreve, editată de Montague Summers. Câteva săptămâni, doctorandul a fost torturat de nelinişte. Dacă textele din volumul *Unknown Congreve…* erau incluse în ediția lui Summers, susținerea tezei era compromisă!

octombrie - noiembrie 1923. Dragoş Protopopescu a plecat la Paris, pentru a prezenta „profesorului raportor" teza principală, teza complementară şi memoriul de activitate.

Şi-a procurat ediția lui Summers şi a răsuflat fericit. Editorul reproducea doar două din textele incluse în *Unknown Congreve…*

Îndată, a trimis la *The Times Literary Supplement* un articol, însoțit de poemul inedit *A Satyr Against Love* şi un altul la *The Observer,* împreună cu „celelalte bucăți" din volumul său.

The Times a publicat textele primite, în numărul din 8 noiembrie; celălalt, trei zile mai târziu. Articolul şi poemul din cel dintâi au suscitat interesul lui Edmund Gosse, biograful lui Congreve. El a trimis autorului o scrisoare de felicitare, pe care destinatarul o va reproduce peste ani în *Gramatica vie a limbii engleze.*

La Sorbona, Louis Cazamian a redactat referatul de acceptare: „…afirm odată cu profesorul meu că această lucrare de 400 pagini pentru tipar epuizează toate laturile subiectului."

20 noiembrie. Rectorul Universității a acordat „viza" necesară imprimării. Iar Dragoş Protopopescu a început tratativele de editare cu Les Editions de „La Vie Universitaire", din Paris.

18 decembrie 1923. La Universitatea din Cernăuți, Dragoş Protopopescu, profesor suplinitor, a deschis cursul de limbă şi literatură engleză, prin prelegerea *Valoarea latină a culturii engleze.*

ianuarie 1924. După ce, la mijlocul lunii, a expediat editurii pariziene „prima sumă de tipărit", la sfârşitul aceleiaşi luni a plecat din nou la Paris, spre a supraveghea imprimarea tezei.

martie 1924. Teza de doctorat a fost tipărită în două variante, diferite formal, de câte o sută de exemplare.

Cea dintâi: *Un Classique moderne, William Congreve. Sa vie. Son oeuvre. Thèse presentée et soutenue devant l'Université de Paris,* par Dragosh Protopopesco, 436 p., a fost susținută în fața comisiei doctorale în **aprilie 1924**. Tânărul a primit titlul de doctor în limba şi literatura engleză."

A doua variantă: *Un Classique moderne, William Congreve. Sa vie. Son oeuvre. Avec une lettre préface de M. Louis Cazamian,* 436 p., par Dragosh Protopopesco, era destinată difuzării.

mai 1924. În Londra, Dragoş Protopopescu a oferit profesorilor săi câte un exemplar din teza de doctorat. A procedat identic, la revenirea în țară.

august 1924. Editura Cultura Națională a publicat o nouă ediție în limba engleză din *Unknown Congreve…*, cu titlul: *William Congreve, a Sheaf of Poetical Scraps, second edition enlarged,* 72 p.

26 martie 1925. Dragoş Protopopescu a fost numit „profesor titular” la Catedra de Limba şi Literatura Engleză a Universităţii din Cernăuţi.

6 aprilie 1925. A deschis cursul cu prelegerea *Caracterul de rasă al literaturii engleze.*

noiembrie 1925. Apare volumul *Pagini engleze,* Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 286 p.

februarie 1926. A fost numit director al Teatrului Naţional din Cernăuţi. Funcţia nu i-a plăcut şi, în anul următor, a abandonat-o „ca pe o metresă de provincie a tinereţii, care îşi îngăduie totdeauna să greşească.”

iulie – noiembrie 1927. În casa părintească din Constanţa, a redactat o sinteză despre romantismul englez. Revenit la Cernăuţi, a predat un curs despre poezia engleză contemporană.

ianuarie 1928. Nichifor Crainic l-a inclus în „gruparea revistei” *Gândirea.*

februarie 1928. La Cernăuţi, lua „lecţii de dansuri de ultimă oră, seara! şi patinaj, dimineaţa.” Voia să evadeze din ţară „cel puţin 8-9 luni.” Îşi găsise un suplinitor la catedră.

martie 1928. Se afla în Londra: „Lucrez de patru luni intens la British Museum” – se destăinuia lui Tudor Vianu, la **10 iulie**. Tradusese tragedia *Hamlet* şi lucra acum la *Civilizaţia engleză,* „după o vacanţă luată în sudul verde şi înfloritor al Insulei.”

septembrie 1928 – septembrie 1930. A lucrat la Legaţia României din Londra, ca „ataşat de presă”. Se întorcea în ţară pentru sesiunile de examene, la Universitate.

7 aprilie 1929. Radio Londra a programat o oră de muzică şi cântece româneşti. Cu acest prilej, doi actori englezi au recitat pasaje din *Hamlet,* iar doi diletanți au citit traducerea realizată de Dragoş Protopopescu, „spre a da o paralelă între cele două graiuri."

ianuarie 1932. Nichifor Crainic a scos primul număr din ziarul *Calendarul*; Dragoş Protopopescu era „prim-redactor".

În aceste circumstanțe, Dragoş Protopopescu – asemenea lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica – s-a apropiat de mişcarea legionară, tot aşa cum, în aceeaşi perioadă temporală, Lucrețiu Pătrăşcanu, Al.Sahia, Miron Radu Paraschivescu, George Ivaşcu, Eugen Jebeleanu s-au apropiat de mişcarea comunistă.

iulie 1932. Propus de legionari deputat de Botoşani, Dragoş Protopopescu a refuzat, pentru că – se justifica – iubea prea mult libertatea individuală, spre a se înregimenta într-un partid.

noiembrie 1932. Publică volumul de nuvele *Iarmarocul metehnelor*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 286 p.

octombrie 1933. Apare romanul *Candidații la cantitate,* Editura Națională Ciornei, colecția „Rosidor", Bucureşti, 146 p.

În noaptea de 29 spre 30 decembrie 1933. Nae Ionescu, Dragoş Protopopescu, Nichifor Crainic, Mihail Polihroniade, Toma Vlădescu, Nicolae Roşu ş.a. au fost arestați şi închişi la Jilava.

Acuzaţia era globală. Prin articolele în care au criticat violent slăbiciunile instituţiilor democratice ale ţării erau consideraţi autorii morali ai asasinării de către legionari, în gara Sinaia, a prim-ministrului I.G. Duca.

18 martie 1934. La intervenţia lui Nicolae Titulescu, Dragoş Protopopescu a fost scos din închisoare. Profesorul s-a întors spre studiu şi cercetare. Şi-a ţinut cursurile la Universitate, a continuat colaborarea cu *Gândirea* şi a primit oferta lui Al. Rosetti de a redacta pentru *Revista Fundaţiilor Regale* rubrica permanentă: Cronici engleze.

aprilie 1936. Apare *Fortul 13,* Editura Cugetarea, Bucureşti, 296 p. Romanul a cunoscut un neaşteptat succes de public. Ediţia a doua, de şapte mii de exemplare, a fost livrată librăriilor în toamna aceluiaşi an.

decembrie 1936. *Fenomenul englez. Studii şi interpretări,* Editura Fundaţiilor Regale, Bucureşti, 472 p.; volumul a fost premiat de Academia Română în anul următor.

21 februarie 1937. Dragoş Protopopescu editează, sub conducerea sa, ziarul *Bunavestire.*

decembrie 1937. Publică romanul *Tigrii,* I, II, Editura Cugetarea, Bucureşti; I, 222 p., II, 226 p.

aprilie 1938. Trezit din naţionalismul iniţial, Dragoş Protopopescu a suspendat ziarul *Bunavestire* şi s-a distanţat de mişcarea legionară. Temându-se de o eventuală represiune din partea „echipelor morţii” legionare, s-a stabilit la Galaţi, alături de mama sa, găsindu-şi refugiul în traducerea operei lui Shakespeare.

octombrie 1940 – iunie 1944. La sfârşitul anului universitar 1939–1940 a expirat contractul profesorului John Burbank, titularul catedrei de limba şi literatura engleză de la Universitatea din Bucureşti, catedră înfiinţată în 1936, cu sprijinul guvernului britanic. Cu data de **1 octombrie**, Dragoş Protopopescu a fost transferat de la Cernăuţi şi numit titularul catedrei. Asistenta sa a fost Ana Cartianu.

Prelegerile sale, axate pe creaţia shakespeariană şi pe teatrul englez contemporan, alcătuiau un show ideatic, de elevată intelectualitate. Aşa se explică persistenţa neobişnuită de vie a personalităţii sale în memoria foştilor studenţi.

Al. Rosetti a decis să publice în Editura Fundaţiilor Regale o „ediţie definitivă" Shakespeare şi a solicitat colaborarea lui Dragoş Protopopescu. Folosind textul stabilit de John Dover Wilson în *The Works of Shakespeare,* editat de Cambridge University Press, şi-a revizuit traducerile anterioare, iar celelalte piese le-a tradus după „the New Shakespeare."

În **iunie 1940**, au apărut concomitent: *Furtuna, Coriolan* şi *Henric V, Doi domni din Verona,* în 1941. În **1942**, alte trei: *Regele Lear, Poveste de iarnă, Nevestele vesele din Windsor.* În **1943**, *Scorpia îmblânzită* şi *Tragedia lui Othello.*

Tălmăcirea creaţiei lui Shakespeare – scrie Mircea Eliade – „trebuia să încununeze întreaga lui activitate literară, căci în plămădirea ei îşi dădeau întâlnire atât admirabilul exeget, erudit şi istoric literar, cât şi poetul şi filozoful care alcătuiau, laolaltă, personalitatea complexă a lui Dragoş Protopopescu."

În anul universitar **1944–1945**, a predat un curs integral despre marele dramaturg. Prelegerile vor fi litografiate în primăvara anului **1946**, sub titlul *Curs de engleză. Shakespeare. Note.*

În anul universitar **1945–1946**, a predat şi a litografiat *Curs de engleză. Romanul englez. Note.*

15 ianuarie – 1 iunie 1947. Dragoş Protopopescu a predat ultimul său curs: *Gramatica vie a limbii engleze.*

Dragoş Protopopescu a dus cu sine, în ultimul deceniu de viaţă, un emoţional proces insecurizant, provocat de un potenţial pericol declanşator. Era încredinţat că va fi ucis fie de legionari, fiindcă „dezertase" din Mişcare, fie de comunişti, pentru că „simpatizase" cu legionarii.

În **1947**, profesorul avea „gata pentru tipar" treizeci şi şapte de piese shakespeariene. Dar „momentul dialectic se schimbase – constata iarăşi Mircea Eliade - şi traducerea celui mai mare poet englez devenise acum suspectă de anglo-fascism."

Istoria, bolnavă, s-a împotrivit imprimării unei visate „ediţii definitive." Iar profesorul, „epurat" din învăţământ, „zvârlit pe stradă cu desaga lui de manuscrise" s-a sinucis în ziua de **26 noiembrie 1948**, pentru a nu fi arestat şi întemniţat de comunişti.

Din holul Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti, a pornit, spre ultimul etaj, liftul din dreapta, dinspre amfiteatrul Odobescu. Apoi – relata Dan Grigorescu – „apăsă pe butonul de apel şi, căţărându-se pe grilajul de protecţie, îşi pune capul în calea liftului imens care venea în jos. Moare cu baza craniului sfărâmată."

După moartea profesorului, dactilogramele traducerilor sale au dispărut. Prin hazard, s-a păstrat, la Muzeul Literaturii Române din Bucureşti, textul tragediei *Richard al II-lea.* Vreme de patruzeci de ani, în timpul comunismului, numele lui Dragoş Protopopescu, cel mai de seamă anglist al perioadei interbelice, a fost şters din memoria colectivă a noilor generaţii.

ANDI BĂLU

Fenomenul englez în limbă.

Ultimul curs publicat de Dragoş Protopopescu în vara anului 1947, *Gramatica vie a limbei engleze, cu privire specială la fonetică*, a fost predat la Facultatea de Litere şi Filozofie a Universității din Bucureşti, în intervalul temporal 15 ianuarie – 1 iunie 1947, cât a durat atunci anul universitar.

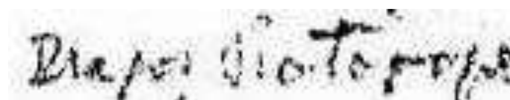
În *Cuvânt înainte*, profesorul îşi integra volumul în ansamblul „fenomenului englez", sintagma prin care definea „specificul sufletului englez de-a lungul feluritelor lui forme de viață." După ce – în *Fenomenul englez*, 1936, îi analizase trăsăturile distinctive în cultură, literatură şi politică, „era deci un gând al meu să-l urmăresc în limbă, adică unde are câmpul cel mai vast de activitate."

Spre deosebire de *Curs de engleză. Shakespeare,* predat în anul universitar 1944-1945, şi *Curs de engleză. Romanul englez*, susținut în anul universitar următor, amândouă litografiate în primăvara anului 1946, noile prelegeri universitare au fost tipărite.

Gramatica vie a limbei engleze, cu privire specială la fonetică a fost imprimată în Tipografia „Al. Popescu”, aflată atunci pe strada Academiei, nr. 16, Bucureşti, într-un tiraj de aproximativ o sută, o sută cincizeci de exemplare, toate numerotate. Volumul pe care îl am eu – de la un fost student al profesorului – are numărul „18”, ştanţat pe ultima pagină a volumului. Preţul cărţii, menţionat pe copeta a IV-a, era, în inflaţia generală a epocii, de 500.000 mii de lei. Toate sau aproape toate exemplarele – este de presupus – au fost cumpărate de studenţii de la engleză şi de la celelalte catedre ale Facultăţii de Litere şi Filozofie.

Volumul prin care Dragoş Protopopescu şi-a încheiat cariera universitară – profesorul s-a sinucis în ziua de 26 noiembrie 1948, imediat după ce a fost destituit de la catedra de limbă şi literatură engleză de către comunişti – nu ar fi fost redactat – am convingerea – dacă, în timpul stagiului de doctorat, efectuat la University College, Londra, nu ar fi urmat un „curs complet de fonetică engleză, ultrainteresant şi ştiinţific”, cum îl informa pe Ion Bianu, în scrisoarea din 21 octombrie 1921. Era, „printre studenţii polonezi şi ruşi”, singurul român. Neîndoielnic, cunoştinţele însuşite atunci s-au dizolvat în cursul predat după aproape trei decenii la Universitatea din Bucureşti.

„Fonetica engleză este sfârşitul acestei cărţi – afirmă profesorul Protopopescu în Introducere – dar limba engleză e începutul ei. Vreau să spun – îşi explică el gândul – că dacă ţinta mea e să dezvălui aici pentru studentul român tainele celui mai capricios şi evaziv capitol al limbii engleze, fonetica, nu găsesc o mai potrivită apropiere de ea decât o introducere în însăşi limba engleză. Şi înţeleg prin introducere în limba

engleză nu atât prezentarea aspectelor ei gramaticale – oricât acestea mă vor interesa – cât interpretarea acestor aspecte", spre a lumina sensul „ascuns de viață" al „neamului care o vorbeşte", sunetul fiind un „arhetip" al sufletului. Din acest motiv, volumul este subintitulat „Introducere la grai şi suflet englez", ca un omagiu adus fostului său profesor, „marele Ovid Densuşianu."

Aşa se explică structura atipică a volumului. Cartea nu este o gramatică tradițională. Accentul cade pe originalitatea elementelor constitutive ale limbii, pe funcțiile specifice comunicării, pe modalitățile de concretizare a gândului, de exprimare a ideilor şi de cristalizare a imaginilor artistice.

Gramatica vie... se deschide printr-o privire sintetică asupra „genealogiei, structurii interne şi creşterii" constante a limbii engleze, evoluție prin care „engleza se dovedeşte o limbă profund națională." Substanța expunerii este absorbită în şase capitole. În fiecare, Dragoş Protopopescu analizează exhaustiv o trăsătură a limbii englez, un atribut calitativ considerat definitoriu. Bibliografia se reduce la studiile apărute înainte şi după întâiul mare război mondial. În Cuvânt înainte, profesorul constată melancolic: „Din 1938-1939, nu am mai primit o carte din Anglia (sau străinătate), o revistă, un jurnal; nici vreun contact cu vreo bibliotecă de specialitate nu a fost, cu atât mai mult, cu putință."

Incursiunea în specificitatea limbii engleze începe prin reliefarea „vitalismului" ei. Noțiunea se referă la neobişnuita „putere de acoperire" a englezei, atracția pentru toate inovațiile lingvistice, „o sete de vinul alunecos al termenilor care îi dă nu numai un buchet puternic,

o bogăţie şi o vastitate neobişnuită, dar şi un fel de beţie vocabulară, acea beţie pe care trebuie să o fi simţit primii oameni când s-au pomenit ciripind întâile graiuri."

Vitalismul se reflectă în fondul lexical. În fiecare cuvânt englez, „îţi joacă în ochi zeci de înţelesuri." Engleza „încetăţeneşte cu uşurinţă" cuvinte din cele mai apropiate sau mai îndepărtate colţuri ale lumii." Vitalismul nu se reduce numai la o constantă acumulare lexicală. Ci se vădeşte în folosirea unor mijloace şi procedee de îmbogăţire a vocabularului exclusiv interne, însoţite de permanenta „prelucrare semantică." De aici se iveşte originalitatea ce „frizează paradoxul, iar îndrăzneala depăşeşte logica şi devine virtuozitate."

„Duritatea", însoţită de sinonimele: „asperitate, forţă, gravitate", constituie o altă trăsătură dinstinctivă a limbii engleze. Ea „s-a născut în fabrici şi magazine, în City şi Parlament, ca şi pe pajiştile de sport." Şi rămâne o modalitate eficientă de comunicare interumană, „o limbă de shop-keepers şi de gentlemen" – încheia profesorul cu o antimetateză: „... care iau viaţa în serios. Care nu şi-au pierdut timpul trăind-o, nici nu trăiesc ca să şi-o piardă flecărind" – figură stilistică edificată pe repetarea frazei cu inversarea ordinii cuvintelor, a sensului şi a funcţiilor gramaticale.

Consonantismul englez este "aspru, greu, minuţios, cu [ex]ploziuni, fricţiuni, construcţiuni, cu şuierături şi impedimente cărora le corespunde o frecvenţă articulatorie egală numai cu varietatea ei."

Profesorul analizează raporturile fonetice dintre engleză şi varianta ei americană, folosind ca suport teza de doctorat *Comparaţie*

Dragoş Protopopescu

între sistemul fonologic al limbii engleze în Anglia şi Statele Unite, elaborată de Mihail Bogdan. Teza a fost susţinută, în 1946, la Universitatea din Bucureşti. Iar conducătorul ştiinţific al doctorandului a fost Dragoş Protopopescu.

În fonetica engleză, accentul are un rol esenţial. Accentul imprimă limbii „aerul ei sentenţios şi pasional." Cel dintâi „ajută la forţa morală, cel de-al doilea la forţa poetică, ce aşează această limbă printre primele ale lumii."

„Practicitatea" constituie singura logică a englezei. Şi „cum gramatica nu e totdeauna practică, engleza o sacrifică cu sânge rece." Ea include toate substantivele într-un singur articol, reduce cazurile la singular, plural şi genitiv, diminuează conjugarea la nouă timpuri şi moduri principale etc.

Dincolo de „practicitate", engleza se caracterizează prin „fineţe". Englezul vorbeşte încet, înlătură diminutivele, foloseşte mai mult negaţia decât afirmaţia, întrebuinţează curent eufemismul. Se adaugă „reticenţa" şi „demnitatea" stilului epistolar, exemplificată prin retranscrierea câtorva „scrisori vii", primite de profesor de la „personalităţi printre cele mai mari ale literaturii engleze": Edmund Gosse, Sidney Lee, John Ervine.

Capitolul ultim configurează „ambiguitatea" limbii engleze, generată de accent, de multiplele funcţii gramaticale îndeplinite de „a, the, all", de polisemia cuvintelor, provocată de context etc., etc.

Toate ideile sunt argumentate şi afirmaţiile minuţios exemplificate prin aproximativ zece mii de referinţe lexicale şi lingvistice, consecinţa

unei pasionate implicări în universul limbii engleze. Empatia s-a cristalizat într-o fervență laudatio, într-un elogiu ce „vine din ea însăşi”, din „apa vie în care graiul se scaldă şi din care iese mereu refăcut.”

Oferind cartea studenților români, Dragoş Protopopescu s-a întors, într-un pios omagiu, spre marii săi maeştri şi creația lor: Henry Bradley, autorul studiului *The Making of English*, ediția din 1911, şi Otto Jespersen, cu volumele *Language*, Londra, 1922, şi *Growth and Structure of the English Language*, 1923, Leipzig. Închinându-se ştiinței lor, le-a adus prinosul său de recunoştință, printr-o gramatică „mai prietenoasă poate, dar nu mai puțin priitoare.”

Béatrice Vianu
20 Iunie 1947

DRAGOŞ PROTOPOPESCU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

INTRODUCERE
LA GRAI ŞI SUFLET
ENGLEZ

GRAMATICA VIE
A
LIMBEI ENGLEZE

CU PRIVIRE SPECIALĂ LA
FONETICA

BUCUREŞTI

Dragoş Protopopescu

CUPRINSUL:

Dragoş Protopopescu

CUVÂNT INAINTE

E o veche preocupare a citirilor mele, de a urmări ceiace am numit *fenomenul englez* — specificul sufletului englez — dealungul feluritelor lui forme de viaţă.

Dacă nu greşesc, am scris in materie şi o carte.

Şi spun aşa, cu mintea la acel scriitor de renume care se ispăşea mărturisind: „am scris 70-80 de romane, dar am scris şi patru", înţelegând să spună — ceiace e şi părerea scriitorului acestor rânduri — că e totdeauna mai greu să scrii o carte, decât mai multe; şi că dânsul, in orice caz, numai de patru putea fi sigur.

După ce am surprins acest specific englez in cultură, literatură şi politică, era, deci, un gând ale meu să-l urmăresc in limbă, acolo adică unde el are câmpul cel mai vast de activitate.

Aşa dar: *fenomenul englez in limbă.*

Prilejul mi l-a dat cursul de anul acesta, ceiace urmează fiind numai ce m'am priceput să spun studenţilor, dela 15 Ianuarie şi până la I Iunie 1947, cât acest an universitar din motive de forţă majoră a putut dura.

Graba de a fi condensat într'un spaţiu de timp aşa de limitat o materie aşa de largă şi stufoasă, va explica excesul de concentrare la unele capitole, precipitarea expunerei pe alocurea, dar mai ales scăpări şi necontrolări de date, care in pofida sforţărilor mele trebue să se fi strecurat dealungul cărţei.

Pentru aceste greşeli, şi pentru altele, cer iertere cititorului, şi-i făgăduiesc îndreptare la ediţia II!

Am mai scris şi sub un mare handicap.

Din 1938-39 nu am mai primit o carte din Anglia (sau străinătate), o revistă, un jurnal; nici vreun contact cu vreo bibliotecă de specialitate nu a fost, cu atât mai mult, cu putinţă.

Biblioteca Seminarului englez a dispărut, biblioteca personală mi-am pierdut-o de două ori, deşi odată ar fi fost deajuns, fiind mică.

6

(Publicitate pentru zilele noastre şi-a făcut, în schimb pentru restul operei sale, operă (nu se ştie din ce motive) apărută, dar care avea nevoie, pe semne, de îngroparea senzaţională a unui manuscris despre care nu se ştia nimic, ca valoarea ei, despre care iar nu se ştia nimic, să iasă cel puţin aşa la iveală).

Dacă aşa a fost cu SHAKESPEARE şi cu ROMANUL ENGLEZ, cu atât mai mult cu GRAMATICA ENGLEZĂ.

Materialul lingvistic l-am luat de acolo unde l-am găsit mai bun şi mai reprezentativ, cu adaosuri din partea mea, în mica măsură a cunoaşterei şi experienţei mele.

Interpretarea a avut totdeauna un ochi spre marii lingvişti şi gramatici, pentru diriguire şi control.

Dacă există vreo originalitate, este aceia a unei noi priviri a materialului lingvistic.

Toate gramaticele merg pe linia clasică: articol, substantiv, verb, stil, composiţie... Şi până să termine cu părţile de cuvânt, nu ajung la suflet.

Eu am avut în faţă pururi sufletul englez: dela el am plecat, şi la el am vrut să ajung, în trecerea mea prin vocabula engleză.

Cititorul va găsi deci, în loc de obişnuitele capitole gramaticale: declinare, conjugare, cazuri, persoane, număr, titluri ca: originalitatea, paradoxul, îndrăsneala, simplitatea, practicitatea sau ilogicitatea, subtilitatea sau ambiguitatea englezului în materie de vorbire. Cu exemplele şi demonstraţiile de rigoare.

O introducere adică, la ceiace fostul meu dascăl, marele Ovid Densusianu — amintirei căruia mă prostern — ar fi numit *grai şi suflet englez*.

Şi prin aceasta, o încercare de altfel de gramatică, mai prietenoasă poate, dar nu mai puţin priitoare: *gramatica vie* a limbei enpleze: care să lumineze sufletul prin foni, şi fonii prin suflet, stabilind legătura cu apa vie în care graiul se scaldă şi din care iese mereu refăcut, ca beteagul din therma miraculoasă.

Dându-i drumul în lume — lumea noastră — mă duc cu gândul peste această lume, la marii maeştrii ai vocabulei engleze, lingvişti şi gramatici care, în frunte cu un Jespersen şi Bradley, mi-au stat îndreptar.

Şi închinându-mă ştiinţei lor, le aduc prinosul meu de recunoştiinţă.

D. P.

Bucureşti, Mai, 1947.

INTRODUCERE

GENEALOGIE, STRUCTURĂ, CREŞTERE

I

Fonetica engleză este sfârşitul acestei cărţi, dar limba engleză este începutul ei.

Vreau să spun că dacă ţinta mea e să desvălui aci pentru studentul român, tainele celui mai capricios şi evasiv capitol al limbei engleze, Fonetica, nu găsesc o mai potrivită apropiere de ea decât o introducere la însăşi limba engleză.

Şi inţeleg prin introducere la limba engleză nu atât prezentarea aspectelor ei gramaticale — oricât acestea mă vor interesa — cât interpretarea acestor aspecte, atingerea resorturilor intime pe care această limbă profund bogată şi profund originală se mişcă, dibuirea acelui sens ascuns de vieaţă la lumina căruia o limbă încetează să fie simplu sunet, şi înseamnă însuşi caracterul de rasă al neamului care o vorbeşte.

Sunetul e fratele sufletului, spune Hegel [1].

O artă imediată a sufletului, am spune noi, un fel de amprentă a lui, ca una care a constituit prima lui manifestare, atunci când sub formă de ţipăt i-a dat cea dintâi desprindere de noi, cea dintâi exprimare.

Această dintâi eliberare a sufletului, sunetul, a fost ca prima urmă în piatră a izvorului care a ţâşnit. Şi a rămas ca o matcă în care sufletul s'a turnat, — după cum adâncimele şi meandrele unei albii sânt urmele după care cunoşti adâncimele şi meandrele râului, aşa după urmele sunetului cunoşti urmele sufletului din care el a izbucnit.

1) Hegel: Esth. II, p. 128 (tr. Bénard).

Dragoş Protopopescu

Un arhetip al sufletului, aş spune cu un cuvânt drag lui Jung, deşi intrebuinţat de dânsul pentru alte treburi. Şi dacă aceasta e sunetul, cu atât mai mult graiul, care nu e decât sunetul organizat.

Inspirat din Hegel, deşi o spune numai uneori, şi meretricios in grai şi cuget, Alain are totuşi o pagină rară despre actul vorbirei:

„*Parler est une fureur;* cela est éprouvé si seule-„ment l'on parle à un sourd. Tout langage se précipite, „s'abrège, devient aigu, rocailleux, mordant, blessant d'abord „celui qui parle. Et telle est sans doute la raison qui tourne „en malveillance tout bavardage. Au contraire, le langage „poétique, par sa seule vertu de musique, communique „une majesté à celui qui récite, une retenue, une puissance „sur soi, c'est-à-dire une sorte de bonheur. Quoi que nous „puissions dire et quoi que nous puissions apprendre de „nos discours, nous ne pourrons pas être tout à fait mal-„heureux. C'est pour quoi la poésie est le langage qui „convient pour exprimer le malheur, le seul langage qui „puisse porter le malheur [1]).

Inseamnă după aceste inspirate cuvinte că vorbirea este o intrerupere brutală a eului, o ieşire a lui in afară, o ieşire in lume sub forma unei gesticulaţii furibunde şi sonore, in locul tăcerei care singură ii poate imbrăca adâncimea.

Ceiace făcea poate pe Carlyle să spună (in faimosul său eseu despre Walter Scott):

„Silence is deep as Eternity, speech is shallow as „time.

„Tăcerea e profundă ca eternitatea, vorbirea e ca „timpul de uşoară;

Ceiace marchează mai de grabă un divorţ intre vorbire şi suflet, o ruptură aproape organică intre fratele şi sora din fraza gânditorului german.

Oricât insă eul nostru ar inceta pe undele sonore ale cuvântului, aceste unde nu mai puţin il cântă; şi cântându-l, il poartă.

Liniştea poate fi singurul element in care eul nostru se trăeşte deplin; ea are insă un defect; nu se aude... Şi prin aceasta ingrijorează.

---

1) Alain: Vingt leçons sur les beaux-arts Paris, ed. 1931, pp. 96—7.

Dragoş Protopopescu

Arderea etapelor tulburătoare ale liniştei, prin salturile (care sânt tot atâtea indiscreţii, şi tot atâtea acalmii ale vorbirei, sânt singurele căi pe care sufletul se realizează.

Pe aceste căi sufletul nostru rămâne trădat, ca gheţarul pe urmele ravinei.

Pe aceste căi sufletul nostru vine la noi, se împacă cu noi.

Aşa se face că vorbirea devine prielnică, şi prin aceasta posibilă.

Altminteri, da, ea ne-ar înebuni...

Oricât de gălăgioasă, vorbirea rămâne singura linişte omenească a sufletului.

Restul, tăcere, eternitate; dar şi animalitate, fiindcă se 'ntâmplă că şi animalul tace.

Vorbirea e starea de superficialitate a eului; dar şi starea de om a creaţiei. Nu degeaba **logos** înseamnă şi cuvânt şi raţiune, şi la început el era şi începutul dela el a fost, **homo loquens** fiind una cu **homo cogitans** şi amândoi una cu omul care a început să nu mai fie animal.

Că vine toată din a treia circumvoluţiune frontală stângă — zisă şi a lui Broca — sau alte unghere, vorbirea vine de undeva din cap.

E mult de regretat că creaţia n'a găsit şi alte moduri, mai profunde şi mai oneste, să se exprime. Gestul? Nu. Gestul e la antipodul sunetului. El seamănă lucrurilor.

Ca să reedităm pe Hegel prin Alain, „gestul le desenează prin chiar mişcarea care le cuprinde şi preface. In orice caz, gestul seamănă corpului omenesc, el poartă în el asemănarea cu noi vizibilă". Drept care e prima lui exprimare.

Gestul e mâna şi mâna e **homo faber**. El seamănă trupului, şi arcului pe care îl mânueşte trupul.

Pe când vocea seamănă eului omenesc. „Ea nu seamănă lucrurilor. Cel mult dacă poate să imite oarecari sgomote ale firei; dar în primul rând vocea exprimă invizibilul, intimul, sentimentul".

Pe noi înşine, nu numai pe celelalte, cum spunea G. von der Gabelenz, în vechea lui carte asupra vorbirei [1]).

Iar muzica, poezia, ritmul, sânt ultimele arte ale creaţiei, şi cele mai înalte moduri ale omului, tocmai din

---

1) **Gabelenz**: Die Sprachwissenschaft, 1891, p. 13.

pricină că in ele vorbirea işi incetează furia, se aşterne sentimentului, adică eului nostru.

Una cu el, ea cântă; şi devine fericire generală, din marea nenorocire a sunetului irupt.

O articulaţie poate fi o violenţă, un ţipăt. Un cuvânt, o frază, prin faptul numai că leagă la un loc mai multe articulaţii, le modulează. Intr'un buchet florile nu numai că se apropie, dar — fruct inefabil al prieteniei — se armonizează, adică se şterg una pe alta, se „efasează“...

Cuvântul e estomparea ţipătului.

Iar vorbirea e sumedenia aceasta de estompări, in care eul nostru a avut timp să se reculeagă şi pună la punct.

In grai omenirea zace, ca şi copilăria noastră in cântecul de leagăn.

Nu cu toate putinţele eului, după cum nici copilăria nu e toată intr'un **nani-nani**. Dar cu tot patosul lui.

Cu toate indepărtatele acalmii, dar şi cu toată aparatura savantă a ţipătului organizat.

II

Aşa graiul englez e sufletul englez.

Intr' atât de mult sufletul englez, incât e chiar istoricul lui.

Toate graiurile au in ele povestea chiar a neamurilor care le rostesc.

Creşterea lor e chiar creşterea acestor neamuri.

Şi e de toţi lingviştii recunoscut că pătrunderea in originea unei limbi, şi a fenomenelor ce au decurs din ea, rimează aproape cu stăpânirea acestei limbi, aşa cum odată in subteranele unui castel eşti mare peste toate misterele care il compun.

Un cuvânt mai intâi despre **originea** limbâi engleze, despre **familia** căreia aparţine; ba chiar, **modul** căruia i se dedă.

Fiindcă pânăla familii de limbi, pe care ni le recomandă gramatica descriptivă şi istorică, există gen de limbi, moduri de limbi, cu care ne face cunoştinţă gramatica comparativă.

Când spunem: **I love, he or she loves**, cu singura deosebire că in structura verbului in chestiune dăm rol unei inflecţiuni, inflecţiunea de persoana treia, indicativ prezent, am făcut gramatica descriptivă a limbei engleze la capitolul verbului slab **a iubi.**

Când spunem: **to love** în vechea engleză era **lufian**, care ne duce la germanul **lieben**, olandezul **lieven** etc., am făcut gramatica istorică a limbei engleze la acelaş capitol, urmărind forma în chestiune dealungul unor istorice desvoltări de ordine fonetică şi morfologică, înlăuntrul familiei din care engleza face parte.

Când, însfârşit, spunem: **loves** — L. **lubet (libet)** (îmi place). Scr. **lúbyati** (el doreşte), VS. **ljubiti** (a iubi), Gt. **liufs** (scump), depăşind cadrul englezei ca limbă germanică, şi făcând apropieri cu alte familii de limbi europene, etc. atunci facem gramatică comparată.

Ca să luăm atunci cel mai larg compartiment, gramatica comparata, ne vom aduce aminte că există o clasică distingere a limbilor după:

A. **Structura lor internă**, gramaticală sau verbală.

B. **Genealogia**, obârşia lor comună, înrudirea istorică.

A. După criteriul, **structura internă**, găsim graiurile mai cunoscute împărţite în trei mari categorii:

1. Limbi **monosilabice**.
2. Limbi **aglutinative**.
3. Limbi **polisilabice** (sau inflective, sau flexionale).

1. Limba monosilabică tip e chineza, se spune limba cea mai geometrică dar şi cea mai grea din lume, pe care numai mandarinii celor nouă grade o cunosc, scrierea ei fiind dealtfel adevărata lor ştiinţă, — tocmai fiindcă e un ocean de monosilabe care după accentul pe care-l capătă, după tonul şi locul în frază, pot avea o varietate de înţelesuri.

E adică o limbă numai de **semantemi** monosilabici (monosilabe care au un înţeles şi o fiinţă de sine stătătoare), **morfemii**, (care fac legătura inte semantemi) fiind în loc de inflecţiunile, sufixele, prefixele şi particulele obişnuite, numai o varietate de accente, tonuri şi aşezări în frază.

După aceste accente, tonuri sau aşezări sintactice, *ta*, bunăoară, poate însemna mare, mărime, creştere, a creşte, mult, mai mult, foarte mult; iar *wang tien* înseamnă „casa regelui", numai fiindcă *wang*=rege, este aşezat înainte de *tien*=casă.

In latină *domus regis*, *regis domus* înseamnă acelaş lucru fiindcă particula de genetiv arată posesivul, şi acesta rămâne în picioare indiferent că posesorul precede

Dragoș Protopopescu

sau urmează lucrului posedat. Morfemul aici e o inflecţiune (-is), latina e o limbă inflectivă.

In chineză de îndată ce am spus *tien wang* cuvântul *wang* îşi perde valoarea posesivă, şi expresiunea la fel, numai fiindcă posesorul, care în chineză trebue totdeauna să preceadă lucrului posedat şi-a schimbat poziţia: succede, in loc să preceadă lui *tien* Morfemul de genetiv, prin urmare, aici, e o poziţie in frază, nu o inflecţiune.

2. **Limbi aglutinative** adică limbi care-şi făuresc cuvintele prin aglutinare, alipire de mai multe cuvinte sau rădăcini, care in noua compunere nici nu-şi pierd forma, nici nu-şi schimbă înţelesul (deşi mici ajustări pot avea loc uneori).

Fineza, ungara, turca, tamula (tamila) (limba Dravidienilor din India de Răsărit, între Malabar şi podişul Dekhanului), ca şi **basca** şi **dialectele mexicane**, sânt exemple de limbi aglutinative, cele mai multe dintre ele marcate de o lipsă a simţului de abstracţie şi sinteză, aşa cum limbile monosilabice sânt mai mult limbi **analitice** decât **sintetice**.

Ungarul *var-at-undot-ta-tok* (aşteaptă şi te voi avea, adică vei fi servit) e o aglutinare de rădăcini, o sudare de termeni fără sufixele sau particulele obişnuite limbilor flecţionale.

La unele limbi aglutinative, cum am spus, cuvintele, înainte de a se suda, ca metalele, in foc, suferă o uşoară contractare, sau deformare.

Bascul *ilhun* (amurg) e o aglutinare din *hill* = mort, moartă, şi *egun* = zi, pentru păstorul basc amurgul fiind moartea zilei.

Aşa cum pentru mexican *achichitlacochan* înseamnă: *alt* (apă) + *chichiltic* (roşie) + *tlacat* (om) + *chorea* (plâng) = locul unde omul plânge fiindcă apa e roşie.

Exemple care, amândouă, ne arată că dacă „limbajul va fi acea primă instituţie socială a omului, care nu-şi datorează forma decât cauzelor naturale", [1]) apoi in mod natural această primă instituţie socială a fost poezia, graiul in forma lui dintâi fiind una cu poezia, cum recu-

1) „La parole étant la première institution sociale ne doit sa forme qu'à des causes naturelles". (Rousseau, Essai sur l'origine des langues, O. c. t. I, pp. 421-2).

Dragoş Protopopescu

13

noaşte şi Croce [1]), şi nu o maladie a limbajului cum au socotit unii purişti...

3. **Limbi polisilabice** (inflecţionale, inflective): **greaca, latina, neo-latinele, germana, engleza, rusa, polona, lituana,** etc.

Se credea odată că această clasificare a limbilor după formaţia cuvintelor e de ordine istorică, adică implică însăşi evoluţia graiului omenesc dealungul a trei etape din ce în ce mai progresate: monosilabismul, aglutinativismul, inflecţionismul.

Drept e că dacă graiul e un act de gândire, şi dacă socotim că progresul gândirei omeneşti e în esenţă dela concret la abstract şi dela analiză la sinteză, s'ar părea că limbile flexionale sânt cele mai înaintate, varietatea şi supleţea lor de forme gramaticale făcându-le mai apte pentru exprimarea gândului complex.

Acest criteriu de judecată pare a fi infirmat, şi abandonat în parte azi, când atâtea cazuri se ivesc de limbi care atinse de monosilabism sau aglutinativism, nu sânt mai puţin moderne şi avansate, chiar dacă puterea lor de abstracţie e prin aceasta afectată.

Şi un exemplu strălucit ne dă chiar limba de care ne ocupăm.

He is like God e surprinderea limbei engleze în faza monosilabică (şi dacă n'ar fi fost împrumuturile franco-latine toată limba engleză de azi ar suna monosilabic).

Dar iată, în sânul aceleiaşi expresii: *He is godlike*, formă cu care limba engleză capătă aspectul aglutinativ.

În sfârşit, *He is godly*, formă în care al doilea cuvânt aglutinat şi-a pierdut entitatea şi a devenit sufix adverbial.

Deci dealungul a trei expresii: *el e ca Dumnezeu, el e dumnezeesc, el e evlavios*, engleza străbate cele trei etape ale graiului uman, câte trei făcând casă bună, şi încă prosperă (fiindcă exemple se pot da sumedenie), sub largul ei acoperiş.

Dealtfel **monosilabismul** e primul aspect sub care engleza se oferă ochiului cercetător, situându-se după chineză în adoptarea acestei structuri „primitive" a cuvintelor.

1) La poésie est la langue maternelle du genre humain": Les premiers hommes „furent naturellement des poètes sublimes". (Croce, Esth. p. 27, tr. Bigot).

Dragoş Protopopescu

„Există foarte puţine limbi în care să fie cu putinţă, aşa cum e în engleză, să scrii pagini întregi aproape „exclusiv în cuvinte de o singură silabă"; spune Bradley [1]) în una din cele mai fermecătoare cărţi despre graiul neamului său.

Iar Jespersen [2]) vede în monosilabism o formă organică a limbei engleze, combătută numai de anume influenţe străine şi altoiri, care au izbutit însfârşit să o aducă pe calea monosilabismului.

„Dacă nu ar fi fost la mijloc marele număr de cu„vinte streine lungi, în speţă latine, engleza s'ar fi apro„piat de stadiul unor limbi monosilabice ca chineza".

Aglutinarea — în înţeles larg — e nu mai puţin unui din capitolele cele mai fecunde ale morfologiei şi sintaxei engleze.

Vom vedea cum la acest capitol limba lui Shakespeare atinge virtuozităţi nebănuite.

Ce să spunem de cuvinte ca:

handicraftmanship,
midshipmanship,
Northamptonshireman,

care ne duc direct la mexicanul de mai sus ?...

Deocamdată să amintim că formaţii ca:

boat-house, house-boat, housewife, farm-hand, Oxfordman, schoolroom, a dog-thief, The Smoking Car Joke Book, a pea-soup fog, a poison-green velvet couch, The Inner Temple library, The British Museum Manuscript Room,

sânt în engleză „legiune" (ca să adoptăm un idiom al ei) — în această limbă ne-existând cuvinte care să nu se poată împreuna prin simpla lor alăturare, fără adică protocolul de stare civilă al sufixelor, particulelor sau inflecţiunilor; şi aceasta, fără a produce o mesalianţă; dimpotrivă dând naştere unor expresii în care fiecare cuvânt păstrându-şi forma şi identitatea, capătă nu mai puţin noi valori morfologice şi sintactice, iar în total o forţă şi economie telegrafică, ce fac din graiul acesta un fel de bandă infinită lovită într'una la maşina Morse.

---

[1]) Henry Bradley: The making of English, London 1911, p. 77.
[2]) Otto Jespersen: Growth and structure of the English Language, Leipzig 1923, p. 6.

Dragoş Protopopescu

Cât despre **polisilabism,** engleza nu-l practică pe scara limbilor latină sau neolatine, dar de ajuns ca să-şi satisfacă toată nevoia de sinteză şi abstracţii.

Şi iată cum, pe calea triplă: a **monosilabei, aglutinărei, polisilabei**, engleza dela început se înfăţişează ca o limbă paradoxală, care sparge formele lingvisticei comparate şi face salturi de virtuozitate intre primitivism şi modernism.

Poate de aceia e şi citată ce cea mai bogată dintre limbile moderne.

Fiindcă îmbină magistral forma veche a cuvântului, cu forma nouă, şi are in coapsele ei fecunde toate posibilităţile limbajului.

Ca un fagure din care tiparele vechi nu s'au aruncat, ci multiplicate numai cu cele nouă, emit mai departe mierea graiului.

Se credea odată — cum am spus — că această clasificare a limbilor după structura cuvintelor, e de natură să trădeze primitivismul sau modernismul lor.

E paradoxul, sau numai virtuozitatea englezei, de a fi cea mai modernă dintre limbi, dar şi cea mai primară dela primele ei aspecte; extrem de suplă, de rafinată şi subtilă in vocabularul, nuanţele şi idiomele sale, dar in acelaş timp grav lovită de monosilabism şi aglutinativism; in esenţă o limbă monosilabică şi aglutinantă, de multe ori mai apropiată de chineză decât de limbile europene?

Sau e un apanaj al universalităţei ei, de a infirma odiul adus monosilabismului şi aglutinativismului, dovedind că aceste afectări lingvistice nu au nimic a face cu progresul sau regresul unei limbi; că o limbă işi poate in voe desvolta mijloacele ei de expresie (şi nu e limbă mai expresivă ca engleza) chiar in cadrul unor forme pe care unele graiuri, sau numai unii filologi, le-au dovedit stagnate, perimate.

Sau, in sfârşit, vine engleza să confirme pe Vendryes, cel mai sceptic dintre marii lingvişti ai lumei, care refuză să admită progresul ca o lege a graiului, evoluţia admiţând, după părerea d-sale, şi regresul, regresul foarte bine putând cohabita cu progresul in sânul aceleiaşi limbi; şi in acest caz o limbă fiind mai mult decât o linie dreaptă, o linie frântă, mai mult decât o geometrie, un

16

„caleidoscop" [1]) ale cărui elemente sunt totdeauna în esență același, aspectul nou atârnând numai de felul cum le scuturi ?...

In acest caz Vendryes s'a gândit la limba engleză mai mult decât la orice altă limbă atunci când și-a făurit viziunea; și e aproape o ironie a științei să vedem pe cel mai mare protagonist al ideei de „progres în limbă", Jespersen, scriind cea mai bună carte despre limba engleză atunci când această limbă e cea mai categorică desmințire a teoriei sale.

Habent sua fata libelli...

Deocamdată această primă împărțire a limbilor — poate dinadins aci menționată — ne-a slujit să descoperim englezei un aspect de structură dela care pornesc aproape toate celelalte, și care ne va călăuzi în urmărirea fenomenului englez în limbă.

Cea mai contrariantă dintre limbile culte, engleza, se trădează dela început ca și cea mai originală: iar această originalitate se oferă cercetătorului cu acest chip de Janus, întors cu o față spre trecut, cu cealalta spre viitor.

La adăpostul inflecționismului, monosilabismului și aglutinativismului, engleza e o limbă profund modernă, dar și paradoxal de simplistă și primară uneori (doar trecuse ca la un veac dela moartea celui mai mare scriitor de limbă engleză, care e și cel mai bogat scriitor al lumei, și Dryden, să nu uităm, numea încă engleza *limbă „barbară" în raport cu franceza;* și în chipul acesta ea se înscrie la capitolul acelui **dicotomism de structură** (împăcare de contraste) pe care l-am găsit, cu alt prilej [2]), în firea englezului, în cultura, politică și literatura lui.

Englezul e un om în contrapunct.

Și în contrapunct e și limba engleză.

B. După criteriul **genealogie**, obârșiii comune, înrudire istorică, limbile se situiază în felurite familii. La care din ele vom repartiza engleza?

S'au distins opt grupuri mari, genealogice.

---

[1]) J. Vendryes: Le langage. Paris, 1921, p. 412.

[2]) Dragoş Protopopescu: Fenomenul Englez, București, 1936. Viziunea Lumei la Poeții Englezi, Saeculum, Martie 1944.

Indo - European (Indo - Germanic) (Arian), limbi prin excelenţă inflective.
Semitic (Siro-Altaic), limbi inflective.
Uralo-Altaic (Fino-Tatar), limbi aglutinative.
Indo-Nord-Est-Asiatic.
Chino-Tibetan (completând, Asia).
Basc.
Sud-African.
Autohton Nord-Sud American.

Ne interesează aci primele trei; şi cum primul ne priveşte direct, vom termina întâi cu al doilea şi al treilea.

Semitic (Siro-Arab)	Nordic	**Siriaca.**
	Central	**Asiro-Babilona.**
		Hittita (rămasă mai ales în cuneiformele aşa ziselor texte Vannice)
		Canaanitica : Ebraica, Samaritana, Feniciana, Cartagineana (Punica).
	Sudic	**Araba, Malteza.**
		Etiopica, Abisiniana (multe dialecte).

De acest grup trebue să apropiem aşa zisele limbi **Hamitice** (Vechea Egipteană, Copta, Berbera (cu **pheula**, interesantă uneori, provenită dintr'o corcire a berberei cu africana) Hotentota, etc.

Uralo-Altaic (Fino-Tatar)	**Ungara**	
	Fineza	
	Lapona	
	Samoyana	dialectele din Samoya, stepele inghețate dela Marea Albă şi până la Yenissei, Siberia de Apus
	Turca	(cu multe dialecte)
	Mongola	(cu multe dialecte)
	Tungusa	cu dialectele ei dintre care cel mai important pare a fi **Manchu**, vorbit în Siberia de Apus, regiunea cuprinsă între Tunguska Superioară, Medie şi Inferioară.

Ne grăbim să ajungem la Grupul **Indo-European (Arian).** El are un sector Asiatic (Est-Arian), un sector European (Vest-Arian).

Sectorul **Est-Arian** are două ramuri: **Indiană, Irană.**

Indo-European (Est-Arian)

a) **Indiane**

Sanscrita : rămasă în vechile poeme ale Hindușilor, cunoscute sub numele de **Purânas, Bhagavata** fiind cel mai important; și în **Ramayana**, poem religios și epic de 50.000 de versuri, în slava lui Rama, atribuit lui Valmiki.

Prakrita : rămasă dialectal în dramele sanscrite și în faimoasele **Sattasai**, poezie lirică strânsă cândva între sec. 3 și sec. 7 d. Hr. de poetul Hala, și consacrând astfel sanscrita vulgară, față de cea literară a poemelor religioase.

Pali : limba sacră a budiștilor, una din cele mai mari limbi literare ale lumei, întrebuințată ca vorbire zilnică de clasele culte ale Indiei încă din veacul 7 în Hr. Limba în care Gotama Budha și-a turnat învățătura.

Indiana modernă : cu dialectele Hindustan, Bengalez, Mahrati, ș. a.

Țigana : sub formă de dialecte, Țiganii fiind de origine indiană.

b) **Irane**

Zenda (Avestica): limba Zoroastrienilor, păstrată în Zend-Avesta, carte sfântă întrebuințată de Parsi ca Biblie și carte de rugăciuni

Persana lui Darius și Xerxes, în cuneiforme datând cu 500 ani în Hr.

Pehlevi : sub Sassanizi (226-632 d. Hr.)

Parsi : limba persană cam pe vremea cucerirei mahomedane.

Persana modernă : după cucerirea mahomedană, cf. Shah Nameh (Cartea Regilor), capodopera de 60.000 de versuri a lui Firdusi (mort c. 1020).

Inrudite : **Armeniana, Ossetica** (Oseții Caucazului) **Kurda** (păstorii dela hotarele Persiei, Turciei și Rusiei) **Afgana, Bokhara** (din ținuturile respective), **Tokhara** mai recent descoperită, caracteristică Oxus-ului superior stăpânit cândva de Sassanizi și Prinții Seljukizi ai Persiei, 11—13 d. Hr.).

Sectorul european al grupului **Indo-European**, sau sectorul **Vest-Arian**, e mai intâi impărţit în două ramuri, după cum practică pentru cuvântul o **sută** rădăcina **centum** sau **satem**.

Ramura centum cuprinde: latina, neolatinele, germanele (**kentum - huntum, - hundum - hundert - hundred**, c=h, ca în **caput - Haupt, cornu-Horn**).

Ramura satem cuprinde slavonele.

In afară de acest criteriu, grupul în chestiune se diferenţiază în ramurele:

Indo-European (Vest-Arian)

- **Helena**
  - **Greaca Veche** (Dialectele Attic, Doric, Ionic, Eolic)
  - **Greaca modernă.**
- **Albana** (ca limbă **numai învecinată**, fiind limba Ilirilor autohtoni dinaintea Grecilor (deşi lucrul azi se cam contestă); face leg. între ramura elenică şi cea italică, azi limba Skipetarilor, Albanezilor, Arnăuţilor).
- **Latina**
  - **Latina veche** (Latina, Osca (Sud), Umbrica (Nord), Sabina.
  - **Neolatine** (romanice): Italiana, Franceza, Spaniola, Portugheza, Retoromana (valea Engadinei), Româna.
- **Slavona**
  - **Sudest: Paleoslava** (Bulgara bisericească, a secolului 9)
    - **Rusa** (Rusa şi Ruteana)
    - **Bulgara.**
    - **Ilira** (sârba, croata, slovena (Carintia şi Styria), sorabiana).
  - **Vest**: Polona, ceha, slovaca, polabiana (Elba).
- **Leta**
  - **Prusaca veche, Leta** (livoniana) (în Kurlanda şi Livonia)
  - **Lituana** (Prusia de Est şi provinciile Kovno şi Vilna, Lituania).
- **Kelta**
  - **Britanica** (**Welsh**, sau **Cymric**), **Cornish** (moartă pela inceputul sec. 19), **Armoricana** (Bas Breton)
  - **Gaelica** (**irlandeza, gaelica**, în munţii Scoţiei (Highlands), **Manx** (în Isle of Man).
- **Teutona**: (cf. infra)

Dragoș Protopopescu

20

Ne oprim la ramura ultimă, fiindcă din ea se desprinde engleza.

(**Teutonicele** se numesc astfel dela adjectivul latin **teutonicus**, o formă mai elegantă pentru **theotiscus**, care la rându-i vine dela **theotisc**, **theodisc**, dela **theod** = popor, adică „ceiace aparţine, ceiace e caracteristic poporului". De unde **Deutsch**, **Dutch**, **Tedesco**, specializate ca nume de popoare.

German e nume kelt (*gairma* = a ţipa) dat pe semne de Kelţi hoardelor teutone fiindcă veneau oarecum urlând...

Teutonicele fac parte, după cum am spus, din grupul **cențum** vest-arian.

Şi se impart, cu mare importanţă pentru noi, in trei sectoare distincte: **Vest Teutonicele**, **Est Teutonicele** şi **Nord Teutonicele**.

E uşor de inţeles cărui sector din cele trei aparţine engleza.

Dar până atunci trebue să mai ştim că sectorul **Vest-Teutonic**, are două despărţăminte: al **germanei de jos** (Low German) şi **germanei de sus** (High German).

Germana de jos — numită Saxona Veche până spre sec. 12 — cuprinde limbile germanice desvoltate pe pământul **jos**, dela ţărmul mărei Nordice, la gurile Rinului şi Elbei; iar **germana de sus** e o odraslă a **germanei de jos** intinse pe regiunile mai înalte a ceiace cu vremea s'a numit Germania; devenind ramură separată de **germana de jos** cam pela începutul secolului 8 şi ajungând limba exclusivă a acestei ţări (dar numai a acestei ţări) şi cea mai importantă dintre surorile continentale.

In ce priveşte **engleza**, ea este o odraslă a **germanei de jos** plecată însă dela gurile Rinului, Elbei şi Weserului in Anglia de azi, prin secolul 5, aşa cum germana a plecat mai sus de mare; şi luând denumirea de azi dela numele primului trib de invadatori **Aengles** (Aenglisc-English) care ocupau Northumbria de azi şi, cu prestigiul unei literaturi şi unor centre de învăţătură superioare, izbuteau să dea numele lor limbei care avea să fie.

VEST TEUTONIC	Germana de Jos	**Frisiana**: **Veche** (doc. sec. 12-13). **Modernă** (în Frieslanda, cea mai apropiată de obârşia Englezilor şi deci de limba lor).
		Olandeza: **Veche** şi **Medievală** (documente sec. 13-16). **Modernă** (în Olanda de azi).
		Flamanda: **Veche** (vorbită la curtea de Flandra şi Brabant). **Modernă** (a Flandrei de azi).
		Saxona Veche: (Old Saxon, vorbită între Rin şi Elba, originar Münster şi Essen; rămasă într'un singur document, din sec. 9, Viaţa poetică a lui Isus: Heliand (Healer - Mântuitorul).
		Engleza: **Veche** (sec. 7-12). **Medievală** (sec. 12-15). **Modernă** (sec. 15-), (sub formele Standard sau King's English, Provincial English, Lowland Scotch, — scoţiana de câmpie).
	Germana de Sus	**Veche**: (Althoch Deutsch, sec. 8-11).
		Medievală: (Mittelhoch Deutsch, sec. 12-15).
		Modernă: (sec. 15, turnată de Luther în limba germană tip, căreia i-au cedat toate celelalte de pe continent).
EST TEUTONIC	Gotica. (azi stinsă)	cea mai veche şi primitivă dintre limbile teutonice păstrate în documente; vorbită de Ostrogoţii şi Vizigoţii aşezaţi originar prin părţile Vistulei, de unde au pornit prin sec. 3 spre părţile noastre, şi de acolo în restul Europei. Cel mai vechi document: Biblia lui Ulfilas (apostolul Goţilor, 311-381) din care azi se mai păstrează Evangheliile, ceva din Vechiul Testament şi Epistolele lui Paul.

Dragoş Protopopescu

NORD TEUTONIC	**Islandeza**	(vorbită in Islanda colonizată de Normani (Vikingi), făcută republică şi creştinată pela 1000).
	Norvegia	(**Veche** - Old Norse ; **Modernă**).
	Suedeza.	
	Daneza.	

Prin urmare: Engleza face parte din familia **germanei de jos**, a sectorului de **Vest**, al ramurei **teutone**, a părţei de **Vest** (partea cea mai nobilă) a grupului **Arian**, cel mai mare şi mai avansat din cele opt grupe de limbi pământene cunoscute, grup care va fi constituit un grai unitar acum vreo 12 mii de ani, vorbit pe Mesopotame meleaguri, după vechea teorie, după cea nouă, undeva prin Europa Nord-Centrală.

Este mai de aproape inrudită cu Frisiana, fiindcă aceasta a fost şi e vorbită in părţile cele mai apropiate de Schleswig-Holstein şi Jutlanda, de unde au pornit spre Kent primele hoarde Anglo-Saxo-Jutlandeze. Deasemenea, de Olandeză şi Flamandă.

Impreună cu **Old Frisian**, **Old English** deasemenea se apropie, pentru similare motive, de **Old Saxon**. (in câte trei, **m**, bunăoară, cade inainte de **f**, **th**, **s**: *mouth*, *us*, *five*).

Cronologic, Engleza se imparte in **Old English** (Anglo-Saxon), **Middle English**, **Modern English**, caracterizate prin ceiace gramaticii au numit respectiv: **full endings** (desinenţe pline), **levelled endings** (desinenţe nivelate) şi **lost endings** (desinenţe pierdute).

In **Old English**, adică, existau desinenţe verbale sau substantivale ca: -ian, -a, -ne, -u, -as; care in **Middle English** au fost reduse toate, prin uzură fonetică, la un fel de -e, care in **Modern English** a căzut şi el.

Se dă 1250 ca dată aproximativă până la care Vechea Engleză, continuată in Engleză Medievală, şi-a pierdut desinenţele.

Dacă nu veneau latina şi franceza peste ea, engleza de azi ar fi o limbă radical ne-flexională, cum era pe atunci.

Dragoş Protopopescu

Trecerea dela o formă la alta nu s'a făcut, negreşit, fără perioade de tranziţie. Drept care se face următoarea discriminare:

Early Old English 700-900
(engleza regelui Alfred, dela primele poeme, la regele cărturar).
Late Old English 900-1100
(engleza lui Aelfric (**Homiliile** lui Aelfric).
Transition Old English 1100-1200
(engleza lui Layamon) (**Brut**).
Early Middle English 1200-1250
(primele contaminări cu franceza).
Normal Middle English 1250-1400
(până la moartea lui Chaucer).
Late Middle English 1400-1485
(războiul Rozelor, ieşirea din Evul Mediu).
Early Modern English 1485-1611
(Tudor English), (Shakespeare).
Modern 17-th century English 1611-1688
(Trans. Mod. E.) (Milton - Dryden, lichidarea Stuarţilor).
Modern English (curent English) 1688

Perioadele coinicid aproximativ cu apariţia unui mare scriitor sau monarh.

Să notăm că numele de **engleză (Aenglisc)** dat limbei acesteia vine tocmai dela dialectul cel mai strein de engleză, dialectul **Anglilor**!

Anglii (Angles) veniţi din părţile Schleswig-Holstein de azi, împreună cu **Saxonii (Saxons)** veniţi de pe litoralul maritim cuprins între Schleswig-Holstein şi Zuider-Zee, se arătase la ţărmii Mânecei încă din 287. Dar numai după ce Anglo Saxonii sunt chemaţi în 449 de Vortigern, Ducele Britonilor, să-l apere împotriva incursiunilor Picţilor Caledoniei (ajunse tot mai dese în urma părăsirei Britaniei de către legiunile lui Constantin III în 407) piraţii prind gustul ţărei şi în hoarde succesive se aşează deabinelea: Anglii ocupând coasta răsăriteană a insulei, numită de aceia şi **Engeland**, mai precis **East - Anglia**; Saxonii (care de fapt debarcase cei dintâi la gura Tamisei, pe insula zisă Thanet, dela colţul Kentului) rămânând pe valea dela sudul fluviului, numită de aceia şi **Wessex** (West-Saxon).

East-Anglia însă avea să devină, poate din pricina apropierei, cea mai scandinavizată din cele cinci părţi din care se compunea Britania; cum însă în dialectul ei s'a desvoltat prima literatură mare engleză (în dialectul ei au scris primii poeţi creştini englezi Caedmon şi Cynewulf, şi prima învăţătură de pe aici, din mănăstiri Northumbriene s'a tras) numele dialectului s'a impus limbei întregi, aşa cum numele **germanei** s'a impus pe continent, — la mijloc mai fiind şi nevoia de a se opune un termen indigen, termenului de **laedan** (latina), ajuns la tot mai mare autoritate în urma creştinărei.

In vreme ce dialectul Saxonilor a fost numit **Anglo-Saxon**, — onorat şi el nu mai puţin cu marea literatură a regelui Alfred, traducător din Boethius, „ultimul dintre păgâni" (De consolatione philosophiae) Orosius (Historia Mundi) Papa St. Grigore (Cura Pastoralis) şi Venerabilul Baeda (Historia Ecclesiastica).

Dar acest dialect, în ciuda jumătăţei lui de nume, nu avea nimic a face cu dialectul Anglilor, denumirea căpătată vrînd cel mult să arate că e graiul Saxonilor care nu mai sunt în Germania, ci undeva prin Anglia, — la mijloc mai fiind şi mândria naţională de a implica în anglism pe Alfred cel Mare, altfel marele rege riscând să rămână ne-englez! — tocmai el, a cărui limbă saxonizanţii veacului 16 (un fel de „latinişti" de-ai noştrii) au vrut să o reînvie, ca replică la tendinţa de latinizare a graiului băştinaş.

Engleza, prin urmare, chiar dela botezul ei, a ţinut să ne servească un paradox, numele ei se trage dela acest dialect: **anglo-saxon** fiind adevăratul nume al englezei vechi, deşi această engleză era altceva decât dialectul englez, saxon, sau decât anglo-saxona la un loc!

Dacă e vorba să raportăm engleza de azi la vreo formă a ei dialectală veche, apoi nu trebue să ne ducem nici la al treilea trib **Juţii (Jutes)** (veniţi din Jutlanda, sau Danemarca [1]) poposiţi la aceiaş vreme în Kent, insula Wight şi Hants, şi dând naştere dialectului Kent (**Kentish Dialect**).

Ci la al patrulea trib, cel mai puţin numeros, risipit printre Anglii şi venit cam odată cu ei, anume **Frizienii**

[1]) cf. şi **René Huchon**: Histoire de la Langue Anglaise, Paris 1923, Tome I, p. 1 seq.

(Frisians), din Frieslanda de azi şi insulele adiacente (coasta dintre Rin şi Ems) unde până azi se vorbeşte limba cea mai apropiată de engleză.

Aceştia ocupă centrul Angliei, partea mai cu seamă dintre Humber şi Tamisa, care s'a numit Mercia, de unde numele de **Mercian** sau **Midland Dialect**, dat celui de al patrulea şi ultimului dialect sădit pe solul insulei.

Acum, întâmplarea face ca: după o luptă de întâietate între toate aceste dialecte, şi după supremaţii deţinute când de dialectul northumbric, al Anglilor, care curând aveau să fie potopiţi de Scandinavi — Vikingi, Danezi, Norvegieni — şi să devină ramura cea mai „scandiană" a neamului, când de dialectul saxon al regelui Alfred, pela 1400 victoria să se declare tocmai pentru dialectul cel mai puţin englez, după nume: dialectul central frizian care: prin ascendenţa Londrei, Cambridge-lui şi Oxford-lui, ce cădeau în raza lui; prin reluarea şi continuarea în acest dialect a vechilor **Chronicles** scrise până la 1154 (adică până la Normanzi) în dialectul saxon al Wessex-ului; prin întrebuinţarea lui la 1258, de către **Henric III**, în faimoasa convocare a comitatelor engleze sub formă de parlament, convocare compusă în latină, franceză dar şi în engleză; de **Wyclif**, la traducerea din 1383, a Bibliei în „vernacular"; de **Chaucer**, fiu al Londrei şi primul mare poet englez; de **Caxton**, primul tipograf englez, in primele tipărituri pornite cu anul 1477; de **Shakespeare**, în sfârşit, care vine din inima Angliei şi toarnă magnific limba engleză, — din toate aceste motive „friesica" aceasta de import se impune ca limbă literară şi engleză — tip (Standard English), ea care nu era nici „engleză" nici „saxonă" şi mai puţin „anglo-saxonă"!

Iată acum şi datele cruciale ale formaţiei engleze:

Dela Britoni la Caesar: Britannia	300-55 î. Hr.
Dela Caesar la retragerea legiunilor	55-407
Dela retragere la Hengest şi Horsa	407-449
Anglo-Saxonii în Britania	449-550
Sf. Augustin debarcă în Kent	597
Danezii apar la coasta Angliei	789
Domnia lui Alfred cel Mare	871-901
Pacea dela Wedmore cu Danezii	878

Dragoş Protopopescu

Canute, regele Danemarcei şi Angliei	1016-1035
Eduard Confesorul (Restaurarea Angliei)	1042-1066
Cucerirea Normandă	1066
Pierderea Normandiei	1204
Proclamaţia (şi în Engleză) a lui Henric III	1258
Engleza introdusă în justiţie	1362
Wyclif traduce Biblia	1383
Renaşterea Invăţăturei	1453
Caxton tipăreşte întâia carte în Anglia	1477
Chaucer, primul mare poet englez	1340-1400
Traducerea autorizată a Bibliei	1611
Shakespeare, şi cea mai mare carte a lumei	1623

III

Dar adevărata viaţă romanţată a englezei incepe abia de acum inainte.

Dacă la capitolul **structură** engleza s'a prezentat cu bizare recomandări, la capitolul **genealogie** ea nu vine mai puţin să ne contrarieze.

O limbă germanică, am văzut, după hoardele germane care au adus-o pe insulă, acele hoarde a căror „ferocitate", a speriat cronica romană, „făcând vorba lor şi mai oribilă"; ale căror ţipete au îndemnat pe Kelţi să le dea porecla devenită nume; ale căror cântece aveau să fie comparate de Julian Apostatul cu „ţipete şi croncăniri de păsări".

Dar ce găseşte ea pe solul insulei, ce avea să vie peste ea după aşezarea pe insulă? Iată problema în care engleza zace ca în germen.

Unii au spus că această limbă ar fi fost romanică dacă n'ar fi fost germanică... Şi e la mijloc mai mult decât un joc de cuvinte.

Vreau să spun că după unii, la venirea Anglo-Saxo-Friziană, insula ale cărei coaste de calcar trebue să fi lucit ca un miraj in ochii hoardelor pirate, era populată de Kelţi şi Romani, aceştia aşa de mulţi şi aşa de avansaţi in romanizarea insulei încât puţin dacă barbarii mai întârziau, ca şi din Galia, Spania, Portugalia, ar fi făcut din ea o provincie romană.

Tema suferă însă la origine.

27

Dacă Kelţii erau autohtonii, şi ca atare în număr destul de mare, Romanii erau departe de a fi ajuns la numărul şi desvoltarea care să dea obscurei insule o valoare „naţională".

Fiindcă să nu uităm: înainte de a fi Anglia, Anglia era **Britania**. Cum chiar se numea, cum e numită de Gildas (antecesorul lui Baeda) în ceiace se poate numi prima cronică engleză: **Historia de Excidio Britanniae** (circa 540).

Era adică o ţară keltă, de două ori keltă, îndurase două migraţii kelte.

E primul fenomen pe care îl suferă engleza în creşterea ei, pe care îl vom numi **fenomenul kelt** al limbei engleze.

Prima migraţie keltă, pornită din estul Europei, a urmat linia de nisip rămasă între mare şi pădure, şi trecând Rinul şi Mosella, a ajuns la stâncile de cretă ale Kentului, lăsând pe noul sol triburi de *Gaels (Gaedhls, Goidels)*.

A doua migraţie keltă, cam pela 300 în Hr., a pornit din inima Europei, trecut Alpii spre Iberia şi Galia, şi din Galia a tăiat Canalul spre aceleaşi stânci drepte şi scânteetoare. Noii kelţi se numeau *Britoni* (*Brythons*), cu un ultim val sosit pela 100 în Hr.: *Belgii* (*Belgians*).

Britonii împing pe Gaeli spre confiniile de Vest şi Nord ale insulei; aşa cum Anglo-Saxonii vor face cu ei mai târziu, împingându-i peste Goideli, ca împreună, aceşti Kelţi să constituie elementul autohton al *Cornualiei* (cu limba stinsă de un veac), *Irlandei, Galiei* numite Wales, *Scoţiei Muntoase* (Scotch Highlands), insulei *Man*, din Marea Irlandeză, insulei *Wight*, din Canalul Mânecei, şi *Armoricei*.

Rezultă că Anglia, înainte de invazie, era o ţară keltă, era acea Britannia din cronicele vechi, produs a două filoane de migraţie keltă ce şi-au păstrat până azi identitatea în ansamblul etnic al ţărei [1]).

Totuşi, aşa se manifestă puterea geniului anglo-saxon al limbei engleze dela început, — urme kelte se găsesc foare puţine. Filologii abia dacă admit dela 6 şi pânăla 12 cuvinte din vechiul stoc kelt, mult mai multe venind,

[1]) Pentru suficiente amănunte v. clasicul **Stopford A. Brooke: English Literature from the Beginning to the Norman Conquest, London 1898, pp. 5 seq.**

de bună seamă, după aceia: din irlandeza și scoțiana modernă, ca și din normandă.

Uciderea în massă a Britonilor, cărora Anglo-Saxonii le-au păstrat — se zice — numai femeile; sau starea de robi care a urmat pentru autohtoni; sau amândouă, au făcut ca mai mult aceștia să caute a învăța limba cuceritorului, decât cuceritorul pe a lor; și astfel mai mult toponimia vine să ateste azi prezențe kelte de odinioară.

aber = gură de râu (Aberdeen); *avon (evon)* = râu (Stratford-on-Avon); *axe* (exe-esk-usk) = apă (Axminster, Exeter ?); *bal (bally)* = casă, sat (Ballantrae, Ballyshannon); *car (caer)* = fort, castel (Caernarvon, Caerlaverock, Carlisle); *coom* (comb) = coastă de deal (Ilfracombe, deși unii socotesc etimologia dubioasă); *dun (dum)* = fort (Dumbarton, Dumfries, Dunedin, mai târziu schimbat în Edinburgh, care înseamnă acelaș lucru: fortul din Edeven); *ken* = limbă de uscat (Kenmore, Kingussie); *kil* = celulă, biserică (Kilbride, Kilmacolm = biserica din Columba); *kil* = pădure (Killbrook, Killiemore); *llan* = loc închis, biserică (Llandaff, Landovery); *inch* (innis) = insulă (Inchape, Incholm, „Inch of Perth", Icolmkill, Innisfail); *inver (inbher)* = gură de râu (cf. supra) (Inverness, Inveraray); *pen (ben)* = munte (Penrith, Ben Ledi, Ben More, Ben Nevis (adjectivele în keltă urmează totdeauna substantivelor); *strath* = vale (Strathclyde, Strathearn).

Avon, râul lui Shakespeare, *Kent*, râul *Ouse*, Insula *Wight*, dacă nu și faimoasele dealuri din Sudul Angliei, *Downs (F. dune ?)* care după alții sânt olandeze, își poartă încă numele de odinioară, așa cum kelte sânt pe englezește și măgarul *(ass)*; pâinea de casă *(bannock)*, cf. L. *panis-panicium*, ajunsă și la pieile roșii); coșul (basket); vracul *(dry, Druid)*,: (magul vechi kelt); toga *(gown)* și mai ales streinul, sclavul *(wealh)*, care mai târziu a devenit chiar numele Galilor *(Welsh)*, tocmai fiindcă „streinul" (care nu era deloc strein!) devenise rob (așa cum s'a întâmplat și cu *Vloh*, (Vlah, Valah), care nu e decât acelaș nume, aplicat nouă, prin filiera veche germanică *Walh*).

Dar fenomenul kelt e un fenomen în curs, un fenomen de eri, de azi și de mâine, prin contactul mereu ținut de engleză cu limbi kelte convieţuitoare sau continentale.

Dragoş Protopopescu

IV

Dacă atât însă s'a împrumutat pe solul insulei din resturile kelte cruțate de ferocitatea nou sosită, nu cu mult mai mult va avea să se aleagă din romana lui Caesar sau Claudius.

Cele patru veacuri romane, dela invazia primului (55 in. Hr.) la cucerirea efectuată de al doilea (43. d. Hr.) şi de aci pânăla retragerea ultimelor legiuni în 407, oricât au impresionat pe unii, abia dacă lasă ceva urme de băi, şosele, lagăre sau şanțuri.

> *castra* (caster — cester — chester) ne duce direct la epoca Cezariană, şi e poate, împreună cu *strata*, cel mai vechi (dovadă şi atâtea urme toponimice: Chester, Doncaster, Exeter, Lancaster, Leicester, Manchester, Worcester); *colonia* (Colne, Lincoln); *fossa* (Fossway, Fosbroke); *portus* (Portsmouth, Bridport); *strata* — după ce a iscat toponimice ca Chester-le-Street, sau Stratford-on-Avon (care dovedeşte că locul de naştere al lui Shakespeare e un loc kelto-roman) — a dat în englezeşte *street* şi în germană *Strasse* şi poate fi venit chiar de pe continent, cu triburile odată, dacă ne gândim ca şi numele de biserică n'a aşteptat creştinarea, ci a venit în germanică încă din slabele începuturi ale veacului 4, când hoardele teutone, până să se închine Domnului pe continent, îi prădau bisericile — cum dovedeşte vest-germanul *kirika (G. Kirche*, VE. *kirke*, *E. church)*, care nu vine dela *ecclesia*, numele consacrat roman, (rămas în franceză, italiană) ci dela grecescul *Kuriakon* (poate *kuriakom* + *doma* = casa Domnului, *kurios* = domn).

Tot din perioada pre-creştină (continentală), ne spune Jespersen, engleza trebue să fi adoptat *devil* (VE. *déofol*, G. *Teufel*, din Gr. *diabolos* = calomniator, din *diaballo* = *dia* (prin) + *ballo* (a arunca) = a calomnia, a pângări); şi *angel* (L. *angelus*, Gr. *aggelos* = crainic, calchiat după ebraicul *malak)*.

Deasemenea, foarte explicabile *butter*, *cheese*, *inch*, *mile*, *mint* (money - moneta), *pound*, *silk*, etc. cuvinte care par aşa de engleze, azi, şi aceasta poate tocmai din cauza vechimei.

Dragoş Protopopescu

30

Cu debarcarea Sfântului Augustin cu cei 40 de călugăi ai săi, la 597 in Kent, creştinarea barbarilor aduce, negreşit, un nou stoc de cuvinte latine. E stocul veacurilor 5 — 6 pe socoteala cărora trebuie să punem exemplare ca:

baptism, bishop, candle, clergy, creed, mass, monk, priest, etc.,

până la cucerirea normală numărul urcând până la patru sute, dintre care nu toate însă au supravețuit.

Al treilea stoc latin va veni cu Normazii şi cultura franceză pe care ei o aduc.

Al patrulea, cel mai vast şi mai adânc, abia târziu, spre zorii Renaşterei, cu acel „revival of learnring", reinvierea literelor clasice, de care toată Europa apuseană va suferi, de care însă niciun neam germanic nu se va lăsa mai mult bântuit ca Englezul, nicio limbă germanică mai mult infiltrată ca engleza.

E **fenomenul latin** al doilea fenomen de care (cum vedem, in patru etape) se va lăsa lovită limba lui Schakespeare.

Şi o constatare de importanță se cere făcută la acest capitol.

Afectarea latină a limbei engleze, mai mare ori cât ar fi ea de cât aiurea, rămâne o afectare de suprafață, nu structurală. Ființa limbei nu se lasă cu nimic alterată. O îmbogățire şi nimic mai mult, o achiziție, pusă la marele dosar al altor achiziții care s'or mai face.

De o extraordinară putere de asimilație, de un gust pirat de acaparare, acel gust care duce pe englez la înghițirea neobosită a globului, engleza ia dela prima limbă mare cu care vine in contact, dar în acelaş timp anglicizează.

Ia, făcând să se piarda urma.

Digeră cuvintele şi le dă din nou afară in forma saxonă, cu afixe care aproape le fac de nerecunoscut.

Bishopric; Christendom, clergyman, monkhood, monkship, priesthood, etc. etc.,

capătă prin aşa de grasele lor terminații o savoare atât de indigenă, că aproape îşi pierd urma în germanismul limbei.

Mai mult, de fiecare cuvânt latin, un cuvânt vernacular, sau mai multe, se creiază, exprimând aceiaş idee, creştină sau altfel, numai cu o forță de acasă.

31

Aşa engleza, prin prima altoire pe care o suferă, nu-şi schimbă direcţia, şi-o accentuiază numai, nu-şi alterează fiinţa, şi-o împuterniceşte.

V

Al treilea fenomen pe care-l cunoaşte engleza e **fenomenul scandinav.**

Intruchipare a neastâmpărului mărei, Normanii, sub care nume se înţeleg piraţii dela Nord (Vikingii), al căror domiciliu fix era valul instabil, dar care veneau din părţile Danemarcei şi Norvegiei de azi, drept care cu un nume generic se numesc Scandinavi, erau acei pitoreşti barbari, acea:

astutissima, efrenatissima gens

cum îi descrie Malaterra, barbari de o furie egală numai cu bravura lor, care, de pe scândurile cu care tăiau temerar nămeţii mărilor, aveau să se răspândească în evantai asupra Europei, colonizând Islanda, Anglia şi Nordul Franţei (Normandia), ajungând din Scoţia până în Sicilia şi infestând partea de Miază-Noapte a Europei de Apus, aşa cum Ilirii infestase imperiul roman dinspre Răsărit, iar corsarii Arabi Sudul Europei, din Africa.

Ei apar întâia oară în faţa Angliei în 789, la coasta Dorsetului, în trei vase pirate venind din Hardeland (Danemarca), dar care ar putea fi şi Hördeland (Norvegia), apoi în 793 la coasta Northumbriei şi după alte „raid"-uri, ba din Danemarca, ba din Norvegia, la coastele Scoţiei, Irlandei, Insulei Man, se stabilesc în Anglia, cucerind bucată cu bucată, până ce regele Alfred cel Mare, ca să-i potolească, e silit să le cedeze, prin pacea dela Wedmore, aproape două treimi din Anglia de azi.

La aceasta i-a ajutat furia cu care se aruncau asupra uscatului, dar şi un simţ politic care i-a învrednicit nu numai să construiască din Islanda şi până în Normandia, ţări întregi, dar să unifice prima oară Anglia, această Anglie care a trebuit să aştepte pe Canute cel Mare ca să devină un regat întreg şi liniştit.

Aşa că dacă în litaniile dela Vest se insera rugăciunea:

A furore Normannorum libera

Englezii cel puţin au să datoreze acestor noi-sosiţi geniul lor politic şi intrepid, - e lucru constatat că cei mai mulţi (şi mari) oameni politici englezi se trag din această

Dragoș Protopopescu

nouă „Scandie", părţile ei de Est şi Nord, în care aşezămintele piraţilor fusese mai numeroase; după cum caracterul scoţian are şi el de atribuit ceva din practica lui duritate, aceloraşi barbari care nu s'au lăsat până ce nu au ocupat şi aşa numita Scoţie de jos (Scotch Lowlands).

Dacă Normandia n'ar fi făcut atâta vreme una cu Anglia, desigur caracterul francez s'ar fi resimţit el de înrîurirea pe care a suferit-o caracterul englez, şi poate azi am fi avut o situaţie inversată de o parte şi alta a Mânecii. Dar „France's loss was England's gain", cum se exprimă un istoric...

Destul că fenomenul scandinav înseamnă un moment forte în vieaţa poporului englez.

Din punct de vedere al limbei el are însă şi alte feţe. Normanii soseau ca neamuri de acelaş sânge, uneori convinse că vorbesc aceiaşi limbă cu rudele la care veneau în amiabilă vizită... Nu erau oare strănepoţii piraţilor de eri? ce făceau ei decât ceiace strămoşii lor făcuse câteva veacuri mai înainte unei ţări care se numea pe atunci Britania?

Cu aceiaşi limbă în esenţă, cu aceleaşi datini, aceleiaşi instituţii, ei prădau până nu mai puteau, şi apoi se pierdeau frumos în massa băştinaşe. Căpeteniile lor deveneau regi, dar ei rămâneău supuşi alături de ceilalţi, ca în propria lor ţară. Se întindeau, se chiverniseau, adoptau moravuri mai blânde; şi predau gazdei divinităţile, cedând lui Crist pe Thor şi Wotan.

Dominaţia daneză a veacurilor 9—11, e prin urmare o conveţuire mai mult decât o stăpânire, o contopire mai mult decât o alterare.

Cel mult un accent în plus pe caracterul germanic al neamului, cum se vede şi din câteva urme fonetice.

Păstrarea guturalelor la Nord, (ca şi în Scoţia), acolo unde engleza centrală şi sudică le palatalizează *(kirk, brig, rig,* în loc de *church, bridge, ridge)*, pronunţie ce se aude acolo şi azi, e un fenomen scandinav, nu strein de faptul că Danezii, Scandinavii în general, şi-au avut aşezările, cum am spus, mai ales în East Anglia şi Mercia de Nord, prin dârzele ţinuturi care până azi poartă încă atâta pecete vikingă, şi se numesc Norfolk, Suffolk sau Lincolnshire, Northumberland sau Cumberland.

Nu mai puţin vechea Daneză şi Norvegiană au lăsat înrâuriri asupra sintaxei şi morfologiei engleze, cum vom

vedea, și aceasta nu fără să-i mărească forța și originalitatea.

Printre cuvintele care și azi atestă trecerea scandinavă prin vieața englezei, vor fi unele caracteristic de intime, altele caracteristic de distante. Sunt ruda și stăpânul care supraviețuiesc în grai.

eorl (stăpânul ajuns mai târziu conte); *grith, law, riding*, (district, de unde și azi „The three Ridings of Yorkshire"), etc.
fellow, kid, husband, sister;
call, die, get, give, hit, ill, knife, leg, thrive, they, them, their, etc.

Ca să nu mai vorbim de o serie de patronimice și toponimice:

Anderson, Harding, Manning; etc. (nume, cum vedem așa de bărbate).
beck (VN. bekr, G. Bach = pârîu).
by = așezare (Kirby, Whitby dela mănăstirea căreia a pornit Caedmon).
dale (VN. *dael*, VE. *dael*, G. *Thal* = vale).
fors (force) = cădere de apă (High Force)
fell (fjall) = deal (Crossfell, Goat Fell, Snaefell)
ey = insulă (Orkney)
garth = țarc, curte (Applegarth, Aysgarth)
hope (hop) = adăpost (Stanhope, Kirkhope)
ness = promontoriu (cf. VE. *nosu*, VG. *nose*, G. *Nase*) (Inverness, Shoeburyness)
oe (A) = insulă (Faroe, Staffa, Ulva)
thorp = sat (O. *dorp*, G. *Dorf*) (Maplethorp)
thwaite = șes întins (Crosthwaite)
wall (völlr) = câmp (Dingwall, Mouswall)
wick (*vik*) = cioc de corabie, de unde *Viking*? (Wick, Berwick)

La toate acestea mai putem adăoga cuvinte mai generale ca:

same (VN. *sama* Gt. *sama*, G. *sama*. — cf. Scr. *sama*, Gr. *homos*).
scant (VN. skamt = scurt, de unde și *to scamp* = a da la repezeală!).
skin (VN. *skinn*, G. *schinden* = a jupui).
Thursday (ziua Jupiter-ului scandinav = *Thor* + *day*).

3

Dragoş Protopopescu

thrall (VE. *thraél*, VN. *thraell* D. *trael* = sclav, ceiace înseamnă că şi stăpânul (eorl) şi sclavul erau botezaţi in limba cuceritorului).

want (VN. vant); *wrong* (VE. *wrang*, VN. *rangr*, D. *vrang*, Isl. *rang*), etc.

Daneza şi norvegiana au luat uneori înainte germanei în furnizarea unor cuvinte pe care stăpânitorii din veacurile 9-11 le impuneau cu mai multă uşurinţă. Astfel am văzut pe *sister*, pe care filologii il atribuie vechi norvegului *syster* mai mult decât germanului *Schwester*, deşi avem vechi englezul *sweostar-swuster*, O. *zuster* (cf. L. *soror*, Scr. *svaso*) care ne trimit mai de grabă la o încrucişare de izvoare.

Tot aşa modernul *give* ar reprezenta mai mult forma vechi-norvegiană *gifa*, decât medievalul *yve* (*yeve*), descendent direct din vechi-englezul *giefan*, (care la rîndu-i era una cu olandezul *geven*, germanul *geben*) dar care ajunsese la forma *yve* (*yeve*) din pricină că în vechea engleză (anglo-saxonă) *g* urmat de *ie* se palataliza in *y* (ca in *yes*). Menţinerea lui *g* intreg se datorează prin urmare susţinerei primite din partea guturalei scandinave. (v. supra *kirk*, *brig*, *rig*), susţinere care n'a persistat in cazuri ca *law* = legea (stăpânitorului) (VE. *lagu*, VN. *lag*, cf. *lay*).

Deci nu putem termina acest capitol decât citind mult repetatele cuvinte ale lui Jespersen, mare filolog din neamul foştilor cuceritori:

„An Englishman cannot *thrive or*, be *ill*, or *die* without Scandinavian words;

„they are to the Language what *bread* and *eggs* are to ordinary fare".

VI.

După fenomenul kelt, latin şi scandinav, al patrulea, **fenomenul normand** (mai precis: **francez**) este cu mult cel mai puternic din câte afectează vieaţa englezei.

Avem şi de data aceasta o cucerire, însă de mai lungă durată şi pătrundere.

Normanzii, cum arată şi numele, erau aceiaşi piraţi nordici care cam la aceiaş vreme, prin secolul 9, după sfârşitul lui Carol Magnul, incep să invadeze Franţa nordică, neastâmpărindu-se până ce Carol Simplu, in 911,

Dragoş Protopopescu

nu le dă Normandia, aşa cum Alfred cel Mare le dase părţi din Anglia.

Numai că aceştia, după vre-o cinci şase generaţii, îşi uită limbă şi devin popor de limbă franceză.

Cu această limbă i-a adus Wilhelm Cuceritorul când debarca în 1066 la Pevensey în Sussex, şi bătea pe Harold la Senlac, — împreună cu o curte de viţă streină, cu o nobilime streină, legislaţie, jurisdicţie, şcoală, cultură şi literatură streine, cu datini, moravuri, gusturi şi predilecţii streine, dela sport la bucătărie, şi dela arta militară la cea din urmă meserie.

Ajutată de keltă şi patronată de latină, franceza mai venea şi cu suporturi din afară. Dar venea mai presus de toate pe aripele acelei literaturi medievale a *Romance-lor*, scrisă în superioară şi învoaltă franceză.

Engleza dă luptă crincenă. Câtva timp rămâne o cenuşereasă, exilată la ţară.

Anglia va deveni o ţară bilingvă, şi bilingv (chiar trilingv) vom avea pe Gower, francizant pe Chaucer.

Dar tot dela ţară ea şi triumfă. Cu ajutorul câtorva evenimente.

In 1204 pierderea Normandiei separă organic Anglia de Franţa şi cele două nobilimi streine care îşi dădeau mâna peste Canalul Mânecei.

In 1258, numai 43 de ani după ce baronii silesc pe Ion fără Ţară să semneze *Magna Charta*, Henric III scrie în englezească londoneză proclamaţia de convocare a Parlamentului baronial al comitatelor.

In 1349, după bătălia dela Crécy, se interzice predarea latinei în limba franceză, lovitură care rima cu scoaterea francezei ca limbă de predare în şcoli.

Din şcoală, în 1362 engleza era admisă în curţile de judecată, pe motiv că „French has become much unknown in the realm".

Inseamnă că până la sfârşitul veacului franceza e lichidată.

Stăpânirea aceasta la ce rezultate ajunsese?

Fenomenul francez al englezei repetă numai în intensitate pe cel latin.

O îmbogăţire serioasă, cum vom vedea, dar nu o afectare organică. Gramatica engleză rămâne nealterată. Spiritul limbei engleze, la fel. Ortografia dacă se resimte,

Dragoş Protopopescu

accentul dacă se clatină pe ici pe colo, un *c* sau *g* dacă se palatalizează.

Doar in ultimele decade de stăpânire, adică în prima jumătate a veacului 13, avem o saturaţie de vocabular francez.

Mai ales prefixe şi sufixe france-latine, de care avea mare nevoie o limbă care se desgolise de inflecţiuni încă înainte de venirea Danezilor. Acestea ajung chiar să întreacă în număr prefixele şi sufixele de obârşie teutonă, şi pun pe haina groasă a limbei, un frou-frou de mătase caracteristic graţiei franceze. Engleza seamănă la vremea aceasta unui stejar iernatec, care pe trunchiu-i noduros şi gol pune frunze gata să mijească şi adie în soare.

O întinerire da, o reactivare, o rejuvenaţie care seamănă mai mult a surplus decât a refacere, a civilizare decât a învigorare, fiindcă barbarul era, slavă Domnului, încă prosper şi tânăr...

Din această epocă, in orice caz, sub imperiul fenomenului francez, capătă engleza (care şi in vechime fusese surprinzător de bogată, v. numai *Beowulf*, care singur are pentru noţiunea de erou-căpetenie, nu mai puţin de 37 de sinonime şi între 16 şi 12 pentru alte noţiuni) acea suprasaturaţie vocabulară care o face la acest capitol de trei or mai bogată azi decât o limbă aşa de avansată şi rafinată ca franceza.

La mai mult decât un capital al său, Engleza suferă, cum vom vedea, de *plethora*, o boală însă pe care o poartă sănătos, cu vigoare crescândă...

Şi această *plethora* se trage din epoca normandă, dar nu ca să înceteze cu ea, achiziţiile franco-latine, încetinite un moment, se reiau cu şi mai mult tempo in perioada următoare, a renaşterei clasiciste.

VII.

Al cincilea fenomen, pe care il vom numi **fenomenul savant** al englezei, este egal numai cu fenomenul *francez*, dacă nu îl întrece uneori, în patos cultural, cum şi în amprenta lăsată asupra englezei.

Renaşterea vine in Anglia aproape un veac mai târziu, după ce pe continent făcuse „turul" continental, Italia-Spania-Franţa-Germania.

Intre timp Anglia era ocupată să se chivernisească, şi să devină mare sub Elisabeta, — de fapt ca putere bogată apare ea la orizontul istoriei.

Dintre corifeii Renaşterei: Da Vinci şi Michel Angelo, Raffaelle Sanzio şi Tiziano. Machiavelli, Giordano Bruno, Pico della Mirandola, Galilei, Copernicus, Kepler, Montaigne, Rabelais, niciunul nu-i englez.

Cele *900 Conclusiones*, pe care comentatorul florentin al lui Plato, acel „filosofo, credente, letterato ed artisto" care se numea Mirandola, le adresa lumei culte în Noemvrie 1486, nu-şi simţeau ecoul în Anglia decât la 1510, când More traduce biografia scrisă de nepot, a florentinului „Lord al Italiei, minunat bărbat iscusit în toate ştiinţele".

Dar cu ce ifose de superioritate venea la Oxford, în primăvara lui 1583, invitat de Sir Philip Sidney, şi însoţit de Michel de Castelnau, conte de Mauvissière, Giordano Bruno?

El vine să dea un fel de dictat cultural Angliei lui Shakespeare.

Se anunţă Vice-Cancelarului Universităţii cu o adresă prin care se proclamă singur „*dormitarum animarum excubitor*, — dascăl de adevărată şi neprihănită înţelepciune, strein nimănui decât barbarilor şi nătângilor,... şi iubitor de oameni de orice fel, fie că poartă mitră pe frunte sau coroană, că se spală pe mâini sau sânt circumcişi". [1])

Şi pe semne barbarii insulei nu s'au lăsat prea treziţi de cuvintele excubitorului, fiindcă italianul ţine să-şi exprime următoarea amintire despre primul „seat of learning" al Angliei:

„una costellazione di pedantesca obstinatissima pre-
„sunzione mista con una rustica inciviltà, che farebbe
„prevaricar la pazienza di Giobbe.

Nu cu mult mai bună părere dealtfel Erasm — după ce în 1498 vizitase la Oxford pe prietenul său Thomas More şi luase lecţii de grecie dela William Grocyn, elevul lui Poliziano şi Chalcondylas (cel care la Veneţia ajutase pe Aldus la celebra ediţie a lui Aristotel) plecase dela Cambridge — unde profesase între 1511—1514, — fără altă impresie decât aceia a „servitorilor greoi la cap şi sobelor care fumegă".

[1]) v. Eva Martin: Giordano Bruno, Mistic and Atheist, 1921.

38

E drept, dânsul la Oxford găsise pe John Colet, pe care când „îl ascultă, i se pare că aude pe Plato în persoană“ [1]).

Dar Anglia trebue să aştepte până în veacul 17 ca să aibe un humanist de proporţie europeană, Richard Bentley (1662—1742), exponent al faimoasei controverse în jurul *Scrisorilor lui Phalaris*.

Un William Grocyn, Thomas Linacre, fusese mai mult grămătici decât humanişti, humanişti, am spune, de talie provincială.

In imperiul vast al slovei latine ei nu ţineau niciun steag. Ele fâlfâiau pe continent.

Dar tocmai întârzierea accelerează setea.

Englezii se aruncă asupra culturei hibro-greco-latine cu setea întârziatului, cu graba omului rămas în urmă; dar şi cu prospeţimea şi vigoarea „barbarului“.

E o teorie, a lui Windisch, după care, când învăţăm o limbă nouă, nu limba nouă ci a noastră se lasă contaminată şi schimbată, fiecare neofit, din pricina noutăţei, fiind interesat să redea limba pe care o învaţă cu cât mai multă acurateţe, şi mai de grabă alterând, încurcând, amestecâd limba lui cu expresii din limba cea nouă, decât vice-versa.

Aşa explică Jespersen puţinătatea de keltism autohton în anglo-saxonă, fiecare kelt (mai fiind vorba şi de limba cuceritorului) căutând să înveţe engleza, şi alterându-şi, schimonosindu-şi prin contact, uitându-şi cu vremea propria limbă, în graba de a vorbi cât mai bine anglo-saxona.

Pe când cuceritorul — mai având şi un supus aşa de docil — continua să-şi vorbească nestânjenit limba, şi dispreţuia atingerea cu graiul robului, împrumutul dintr'o limbă care nu mai avea, în concepţia lui, niciun viitor.

Un alt exemplu clasic se mai dă cu Frederic cel Mare, aşa de ahtiat după limba franceză, încât o scria şi vorbea la perfecţie, numai propria lui limbă scriind-o şi vorbind-o prost, amestecând-o mereu cu forme şi cuvinte franceze.

---

[1]) v şi Dragoş Protopopescu: Shakespeare (curs editat), 1945-944, pp. 23—25; Dragoş Protopopescu: Pagini engleze Bucureşti, 1925, pp. 149 seq.

Dragoş Protopopescu

Ei bine, cam aşa trebue să se fi întâmplat şi cu latina savantă, care în prietenia elinei şi hebraicei, şi pe vehiculul somptuos al culturei clasice, venea la Englezi după ce realizase şi adunase tot ce era mai bun pe un întreg continent.

Mai e apoi o lege, după care două limbi se atrag cu atât mai mult cu cât sunt nu asemănătoare, ci adverse.

E un principiu al şocului, care măreşte impresionabilitatea, şi deci puterea de atracţie.

Renegatul e mai aprig prozelit, proaspătul convertit mai credincios decât vechi-credinciosul.

Engleza nu renega nimic, dar se convertea la o formă de cultură, într'o limbă (latină sau neo-latină) către care o chemau toate dictatele sufletului.

Fapt e că în scurtă vreme ea devine mai „catolică decât Papa", mai latină decât latina multor neamuri neolatine, în orice caz mai latină decât orice limbă germanică.

Dacă se cifrează la vreo duzină numărul cuvintelor latine moştenite de engleză din perioada ei continentală, sau Caesariană; şi dacă până la 200 se numără cuvintele latine din perioada care începe cu apariţia celor 40 de călugări ai Sf. Augustin la ţărmului Kentului, — număr care să tot fi urcat la vreo 400 până la sosirea în 1066 a lui Wilhem Cuceritorul, ritmul e cu totul altul acum.

Latina învăţăturei, latina care în veacurile medii era limba tuturor profesiilor culte, dela medicină la drept, şi dela filosofie şi gramatică la teologie, devine sub Normanzi limba în care în Anglia atâţea profesori streini, francezi, predau în şcoli şi universităţi.

După lupta dela Bosworth (1485), care marchează sfârşitul evului mediu şi normand şi începutul Angliei moderne, latina vine pe aripi de Renaştere, cu vocabule printre care se distingeau numele lui Plato, Aristot, Cicero; Ovid, Horaţiu şi Virgil.

Numai din latină direct se împrumută acum până la 2000 de cuvinte.

In afară de cele vechi, în afară de cele care vin în haină franceză.

Fiindcă acum latina e basinul mare în care se varsă tot ce nu e anglo-saxon, tot ce e kelt, francez, grec şi chiar hebraic; prin ea sau prin limbi neolatine care o imită, se refac şi multe forme cum şi termeni vechi de origine streină, încetăţenindu-se definitiv în haina şi prestigiul latin.

Dragoş Protopopescu

Valoarea latină a culturei şi limbei engleze [1]) devine — cum am spus — uneori mai mare decât la limbile chiar neolatine de pe continent. Mai ortodoxă chiar.

Franceza poate fi superioară englezei în dubla ei derivare,— atât din latina savantă cât şi din latina vulgară (nume greşit căruia îi preferăm pe cel englez de *lip-Latin*, aşa de frumos opus lui *book-Latin;* aşa cum limba noastră e mai autentic latină uneori prin derivarea ei numai din latina vorbită.

Dar proaspăt convertita, având cartea latină cu evlavie înainte, devine de multeori mai bigotă şi astfel avem în engleză cuvinte mai latine decât în franceză.

abbreviate, acquiesce, acquire, adjudicate, apprehend, approximate,

ca să dăm numai câteva din atâtea multele, sunt mai latine decât francezele corespunzătoare.

Bigotismul a degenerat uşor în pedantism, şi neamul acesta al pajiştei şi întinderilor, care stă mai mult pe mare decât în bibliotecă, şi loveşte mai curînd mingia de foot-ball decât vreo idee mare, a devenit adeptul buchiilor latine.

Forma de cultură anglo-saxonă nu practică excepţionalul, ci generalul.

Ea nu e pentru puţinii chemaţi, ci pentru toţi.

Ca şi în sport, unde Anglia nu are campioni excepţionali, ci câte un jucător bun în fiecare cetăţean, — criteriul fiind *efficiency* — aşa şi în humanism Anglia nu a produs Erasmi, dar a făcut un mic humanist din fiecare cărturar.

Şi pentru limba engleză, cel puţin, e singurul lucru care interesează.

Teologismul, religiosismul englezului, a fost factorul cel mai latinizant. Cartea sfântă a vehiculat slova latină ca niciuna alta, pastorul anglican fiind cel mai puţin cleric dintre clerici, dar şi cel mai tobă de carte, — de fapt singurul pedant pe care şi-l îngăduie poporul cel mai lipsit de pedantism.

Astfel, încă de pe timpul Elisabetei sunt proteste împotriva pedanţilor care supra-latinizează. Şi multe cuvinte latine, de un pedantism într'adevăr care şi pe latini îi supără, ostracizate, au fost silite — de atunci şi până

[1]) v. şi Dragoş Protopopescu: Valoarea latină a culturei engleze (Lecţie inaugurală la Universitatea din Cernăuţi (18 Dec. 1923).

azi — să părăsească anvonul, quadranglele universitare şi pajiştele de cricket ale tinerei Anglii.

> *attemptat, coaxation, facinorous, facundity, fastide, immanity, immorigerous, lepid, ludibundness, mulierosity, pervicacy, scelestick, stramineous, stultiloquy, sufflaminate*

sunt numai câţiva din aceşti indezirabili, expulzaţi din engleză unii chiar de pe vremea lui Shakespeare, care, aşa cum era de agramat, cu „puţina lui latină şi mai puţină greacă" practică încă multe forme latinizante.

In Schmid-Sarrazin numărăm până la 150 de cuvinte şi expresii latine, fie şi cu intenţionate corupţii puse în gura personajelor; iar Abbot îi găseşte şi calchieri, ceiace ar însemna că acela care învăţase ca toţi copiii vremei sale gramatica din cărţi latine, nu avea aşa de „small Latin".

Shakespeare e cel dintâi care întrebuinţează *educate* ca verb; iar forma de participiul trecut în reminiscenţa latină *ate* e la dânsul bine reprezentată.

> These things indeed you have *articulate* (1HIV. 5, 1, 72)
> This report has so *exasperate* the King (Macb. 3, 6, 38)
> I am alone *felicitate* (Lr. 1, 1, 77)
> This Chaos when Degree is *suffocate* (Tr. 1, 3, 125)

Groparul spune *se offendendo*, Pistol *caveto*, Sly chiar beat: *pauca verba* (paucas pallabris) şi ultimul cioban sau clown: *ipse, item, imprimis.*

Sigur, dacă latina încă din evul mediu era „a doua limbă maternă" a oricărui ştiutor de carte din Anglia, limba tuturor profesiilor culte, limba gramaticei, diplomaţiei, filosofiei şi teologiei, a documentelor de stat ca şi a companiilor comerciale, după cum era a doua limbă a monarhilor, dela Mary Stuart şi Elisabeta şi până la Hanovrianul George I, care nu cunoştea engleza, dar se înţelegea cu premierul său Walpole în limba lui Cicero, acea limbă pe temeiul căreia Dr. Johnson creiază un fel de nou stil, *Johnsonese English*.

Această stare nu putea să nu provoace opoziţie.

Incă din 1544, un Roger Ascham deşi, ca şi clasicizantul Ben Jonson mai târziu, calchiază cuvinte ca *ill*, în sens de *ill men*, după latinul *mali*) protestează în prefaţa la *Toxophilus* contra celor care „scriu bine în orice limbă"

şi le aduce aminte de sfatul lui Aristotel, „de a scrie fiecare ca toţi ceilalţi, şi a gândi ca înţelepţii".

Dar faimoşii University Wits, în frunte cu Lyly, îşi bazează stilul pe termenii culţi *(inkhorn terms)* scoşi la lumina lămpei din latină.

Cel mai violent atac se va produce pe vremea lui Milton, el însuşi un mare latinizant, din chiar pana dascălului său, Alexander Gill, care în *Logonomia Anglica* (1621) găseşte că „studiile clasice au făcut limbei engleze mai mult rău decât cruzimile Danezilor sau devastările Normanzilor" [1]).

Nota justă însă o loveşte *Thomas Elyot* care vorbind despre cartea sa *The Boke of Governour* (1531) îşi arată „intenţia de a îmbogăţi limba engleză cu termeni apţi, cum şi de a interpreta din greacă sau latină sau orice altă limbă".

Notă pe care Dryden, mare cărturar şi cel dintâi critic englez, în plus unul din chiar întemeietorii prozei engleze, o va consacra magistral la sfârşitul veacului 17, când, apărându-se de Aschamii vremei împotriva acuzărei că „latinizează prea mult", va spune că „decâteori găseşte un cuvânt englezesc semnificativ şi sonor, nu împrumută din latină; dar când îi lipseşte, trebue să ia din afară", — şi de ce n'ar lua, când „ceiace aduce din Italia, cheltueşte în Anglia, acolo rămâne, acolo circulă" [2]).

De fapt aceasta e situaţia, o îmbogăţire în plus, *vocabulară*.

Latina savantă adaogă la acea *plethora* de care începuse mai de mult să sufere engleza; dar bolnavul nu se resimte nici acum, e bine şi prosper în continuare.

Engleza aplică asupra nouei latine procedeul pe care-l aplicase latinei şi francezei de până acum:

Mai ales o încărcare de sufixe şi prefixe, compuneri de cuvinte, de multe ori cuvântul latin fiind triplat, quadruplat:

---

[1]) Ad Latina venio. Et si uspiam querelae locus, hic est; quod otium, quod literae, maiorem cladem sermoni Anglico intulerint quam ulla Danorrum saevitia, ulla Normmannorum vestitas unquam inflixerit. *Logonomia Anglica* 1621 (Jiriczek's reprint, Strassburg 1903, p. 43, cit. Jespersen).

[2]) John Dryden: Essays, selected and edited by W. P. Ker, London 1909, vol II, pp. 234—5. *(Dedication of Aeneis)*.

Dragoş Protopopescu

regal, real, royal (la care trebue adăogat şi neaoşul *kingly)*; *disc, dish, desk, dais*, etc.

E o teorie după care franco-latina savantă ar fi oprit — prin furnizare de infinite sufixe şi prefixe — puterea veche de compunere a cuvintelor în engleză, prin aceste afixe engleza primind un fel de compuneri de-a gata.

Nimic mai puţin exact, orice scriitor, orice pagină de engleză modernă poate arăta că vechea patimă continuă, din rărunchii ei puternici engleza zămisleşte la nesfârşit.

Putem spune, deci: nicio alterare esenţială, de structură, de spirit, de substanţă.

La capătul celor cinci etape pe care le străbate, engleza nu se prezintă virginal, dar ca o *limbă cu o mândră genealogie, de puternică structură, şi o bună, foarte bună creştere.*

Barbarul care în multe privinţe ale limbei sale e cel mai teuton din teutoni, aproape devine latin.

E de ajuns să spunem că *aparent* limba engleză e o limbă latină.

Şi e un nou paradox cu care ne serveşte, o nouă excentricitate în care ţine să se prezinte albiona.

VIII

Intr'adevăr, de pe urma veacurilor de cultură şi lumină, engleza se alege cu mai mult de 60% cuvinte de origine latină, şi de două ori mai multe cuvinte romanice decât germanice.

După toate aparenţele s'ar putea prin urmare spune că engleza e o limbă neolatină.

Numai că există câţiva *dar...*

Se ştie că ceiace declără în primul rând caracterul unei limbi nu e *numărul* cuvintelor, ci **valoarea lor circulatorie.**

Shakespeare este saxon cu 90% din cuvintele sale (şi i s'au numărat cam până la 20—25.000 în total, uneori până la 50.000, după criteriul de calculare.

După dânsul Biblia, în forma acelei *Authorised Version* dela 1611, care constitue pentru englez a doua carte de căpătâi după *Folio* dela 1623, conţine 94% cuvinte saxone.

In engleza colocvială deasemenea procentul saxon covârşeşte pe cel franco-latin, deşi din orice parte se ia

Dragoş Protopopescu

dicţionarul limbei engleze, la fiecare 100.000 cuvinte inregistrate se pot număra 60% cuvinte de origine latină.

Dar procesul încă nu se termină aci.

Valoarea circulatorie a cuvintelor nu e un criteriu unic.

Cuvintele nu stau de capul lor într'o limbă, nu sânt *singure* in grai.

Un intreg sistem gramatical: fonetic, morfologic, sintactic, de declinări, conjugări, compuneri, leagă cuvintele in vorbire articulată.

E ceiace numesc filologii **sistemul închis** al unei limbi.

Şi puţine sisteme mai „închise" decât cel al limbei engleze, puţine sisteme gramaticale în care o limbă să fie mai la ea acasă.

Nimic mai puţin franco-latin, în orice caz, ca sistemul închis al englezei.

In acest sistem engleza e uneori mai germană decât germana, ataşându-se la o goliciune verbală şi duritate care o apropie mai mult de gotică, decât de germana modernă.

Dela alungarea inflecţiunilor la inversiuni, şi dela practica morfemelor ilicite la violarea primară a compartimentelor gramaticale, limba engleză e o junglă pe când franceza e un parc; un haos, un infern, în măsura în care latina şi franceză sânt paradisul gramaticei...

Acelaş Dryden ştia ceva atunci când spunea, pela 1693: „but we have yet no English *prosodia*, not so much „as a tolerable dictionary, or a grammar; so that our „language is in a manner barbarous; and what go- „vernment will encourage any one, or more, who are „capable of refining it, I know not [1]).

Şi nu e singurul caz când îşi numeşte graiul barbar.

Dacă franceza este expresia *fermităţei*, engleza e a *laxităţei gramaticale*; iar atâta gramatică formală cât a mai putut răbda, e germană.

In plus, în timp ce franceza e tipul limbilor polisilabice şi inflective, engleza este mai mult monosilabică, afectivă şi aglutinativă (în sensul larg), compunând la in-

[1]) John Dryden, op. cit. vol. II, p. 110. (*A Discourse concerning the Original and Progress of Satire*).

Dragoş Protopopescu

finit cuvinte cu afixe franco-latine, dar mai ales fără afixe, după un procedeu primar care depăşeşte chiar teutonicul şi făcându-o unică printre limbile europene, o apropie mai mult de chineză, şi alte limbi arhaice; în timp ce patima sinonimiilor o dovedeşte de un primitivism care se localizează — cum vom vedea — undeva prin părţile Tasmaniei...

Şi încă nu e tot.

Tot aşa de determinant, dacă nu şi mai determinant pentru caracterul unei limbi e, după sistemul închis, **baza de articulaţie**.

Când Psammetic al Egiptului, după o legendă care urcă la Herodot (II, 2),[1]) vroind să-şi dea seama care dintre cele două neamuri, al Frigienilor sau al Egiptenilor era mai vechi — a lăsat doi copii mici să fie crescuţi separat, fără a li se dădăci vreo limbă; şi când după câtăva vreme copiii au început să guruie în limba frigiană, cerând *vehos*, care în această limbă înseamnă *pâine*, Psammetic a dedus imediat că frigiana e mai veche ca egipteana.

Povestea poate fi adevărată sau nu, şi Vendryes pune la îndolală procedeul lui Psammetic.

Dar Psammetic, aşa cum s'a comportat, a dovedit că era un mare filolog! Un mare fonetist cel puţin!

El ştia un lucru de care mai mult fonologia modernă ne vorbeşte, ştia ce e baza de articulaţie a unei limbi.

Nimic mai caracteristic în structura unei limbi ca pronunţarea, nimic mai hotărâtor ca baza de articulaţie, adică formaţia organelor vorbirei şi mişcarea lor în sistemul de confecţionare a sunetelor (mai ales vocalelor), — prima gesticulaţie dinăuntru, primul act reflex al omului, acel *gest articulator* de care (într'un sens mai restrâns, e drept) ne vorbeşte Grammont, şi care constitue tot actul vorbirei.

Când francezul spune *dis donc!* englezul *fie!* germanul *phui Teufel!*, iar românul *mă!*, mai umflând din buză sau strâmbând din nas care cum a apucat din strămoşi, vom şti că aceştia vorbesc pentru ei o limbă foarte veche.

Când cineva spune:

Oh, say now, where do you get that stuff? *Oh, gee, that's dan-dy!* vom şti că tânăra în chestiune vorbeşte o engleză mult mai proaspătă, şi e americană (dacă nu chiar din părţile Winnipeg-ului)!

---

[1]) cit. de Vendryes: op. cit. pp. 11—12.

Dragoș Protopopescu

46

Tot aşa, când un copil nedădăcit, spune întâia oară cuvântul *pâine* din senin, să ştii că limba în care-l rosteşte are în aparatul lui vocal rădăcini foarte adânci.

Nimic nu distinge mai mult limbile germanice de celelalte limbi ariene ca baza lor de articulaţie, acele *Lautverschiebung, Umlaut, Ablaut,* şi *Stress-shift,* mutaţie consonantică, mutaţie vocalică şi mutaţie de accent, care din vremi teutone le-a afectat şi pentru care limbile neolatine nu au nici măcar termenul corespunzător.

Dealungul impestriţărilor ei succesive, engleza şi-a păstrat acest fond atavic de articulaţie cu o rigoare primară. Cu toate desvoltările ce au survenit.

Vocalismul, atât de caracteristic unei limbi, face ca engleza să nu aibe nicio (sau aproape nicio) vocală comună cu franceza.

La consonatism găsim discrepanţe nu mai puţin ireductibile.

Accentul a rămas pe prima silabă, şi a fost, după lupte şi ezitări, trecut în cele din urmă şi asupra cuvintelor franceze.

Scurt, niciodată nu vei convinge pe un francez să ţină când vorbeşte limba — cel mai important organ de vorbire — altfel decât intinsă, iar gura deschisă; dimpotrivă, pe un englez, să ţină limba altfel decât în chip de lingură şi dinţii strânşi; niciodată nu vei împiedeca pe francez să dea aer mult pe nas, pe englez să vorbească din gât, şi aşa mai departe.

In sfârşit, Meillet ne mai învaţă dealungul operei sale întregi că ceiace dă caracter de neam unei limbi e mai ales **conştiinţa lingvistică** a subectului vorbitor.

Orice francez este şi a fost din toate vremile conştient că vorbeşte o limbă latină. E cuvântul cel mai puternic în favoarea latinităţei limbei franceze.

Conştiinţă lingvistică am purtat şi noi, dela văgăuna de munte a doinelor şi baladelor, la focul vetrelor cu feţi frumoşi şi de aci la tiparniţa coresiană sau varlaamă, din care ieşea slova predosloviilor adresate „Românilor de 'tutindeni"...

Englezul niciodată nu şi-a pus problema germanităţei limbei sale. El se poate cel mult mira dacă şi-ar pune-o streinii, dacă ne-am pune-o noi aici...

Iată ultimul, şi supremul argument.

Şi iată cum, dela primul ei capitol, al *genealogiei, structurei interne* şi *creşterei ei bune*, engleza se dovedeşte o limbă profund naţională.

Dela Herder şi primii gânditori romantici germani, la Humboldt, şi dela dânsul la filologi moderni de talia unui Finck, Lerch, Spitzer şi mai ales Vossler, lingvistica a afirmat starea de grai ca un *fenomen de neam*.

Şi aşa de naţională — cu o puternică faţă dublă, cum are şi Englezul — se trădează şi engleza dealungul celor cinci etape prin care am văzut-o trecând cu patos.

E într'adevăr un patos personal în toate limbile mari.

El se trădează dela primele cuvinte cu care subiectul vorbitor se lasă surprins.

Cine nu găseşte pe francez, cu toată graţia, farmecul şi dorul lui de inteligenţă (acel „désir de l'ntelligence" dela care pleacă tot fastul mizer al civilizaţiei sale, care se cheamă numai cultură!) în cuvinte ce marchează întregi stări de suflet şi adevărate epoci de trăire în istorie:

de la nuance, toujours de la nuance; fin, finesse, charmant, coquet, chic, subtil, adorable, mièvre, délicieux, langoureux, vague-à-l'âme, raison, intelligence;

sau patosul metafizic al Germanului, cu tragismul romantic, cu liricele nebulozităti, cu toate nostalgiile eşuate în:

althochdeutsch, Niebelungenlied, Lied, Minnesänger, bange, Einfühlung, Gemüt, gemütlich, hinsiechen, schmachten, Sehnsucht, Stimmung, Weltanschaung, Weltschmerz, Werterism;

sau patosul moral, cu accentul pe nobleţe şi caracter, cu jocul puritan şi sportiv, cu pruderiile izbutite şi micile hipocrizii de religioasă, mesianică grandoare din:

fair-play, gentleman, good sport, handicap, knock-out, muddle through, puritan, cavalier, roundhead, noncomformist, latitudinarian, Victorian, Lord, leader, home, cosy, nurse, preach, sport, shocking, parliament; (*By the way*,

observăm că din engleză lipseşte cuvântul *inteligenţă*.

In Anglia cuvântul înseamnă cel mult *ştire, informaţie*, şi e trecut la *Intelligence-Service*...

Pentru *inteligenţă* Englezul are cuvântul *understanding* care e pedestru şi înseamnă de fapt *înţelegere*; şi *clever-*

Dragoş Protopopescu

ness, care e românescul *deşteptăciune*, şi ca şi acesta e peiorativ.

Toate acestea inseamnă cât preţ pune englezul nu pe ceiace nu are, dar pe ceiace, aceia care nu au—adică Latinii — pun atâta accent...)

Deasemenea mai notăm că — lucru poate care nu se'ntâmplă în nicio altă limbă — ultimele cinci cuvinte (ca să nu dăm decât atâtea), care reprezintă adevărate instituţii engleze, şi pe care nimeni nu le-ar bănui decât engleze, sunt franceze.

Iată engleza! Adoptă cu uşurinţă, dar transformă să nu se mai cunoască.

E vitalismul ei, trăsătură de care vom vorbi la capitolul următor, e pecetea de originalitate a neamului care o vorbeşte.

Nicio doică nu-i mai doică decât englezoaica, niciun predicator, mai predicator, niciun sportiv nu e mai sportiv, nimeni nu se „şochează" mai prud, nimeni nu e mai parlamentar, ca englezul. Dar toate acestea, intr'o limbă streină, streină şi de englez şi de noţiunile acestea ajunse la el instituţii.

Vorbăria e tipică latinilor, dar parlamentul e tipic anglo-saxonului. In nicio altă ţară instituţia n'a prins, dacă a prins, ca în Anglia; cazul acelei delegaţii de chinezi care au venit la Mister Asquith, pe când Lordul Oxford era numai şef de guvern, să-l roage să le trimeată la Peking câţiva englezi să le facă şi lor un parlament englez, e prea bine cunoscut.

Aceasta e deocamdată engleza dela primele ei elemente.

Dar oare cele cinci fenomene din care s'a cules sunt singurele?

Fenomenul savant abia o surprinde în pragul modernităţei. Şi poate că engleza abia de atunci incepe să trăiască.

E ceiace vom avea de văzut in capitolele următoare.

Pentru moment vom spune că ajunsă in curs de două veacuri limba celui mai mare popor din lume, ea a fost dusă cu Biblia în cele patru sute de insule ale Pacificului, cu steagul şi cartea de rugăciuni în India, Egipt, Sudan şi Africa de sud, dar mai ales în Canada şi Australia, Noua Zeelandă şi America.

Azi e limba oficială prin acele fâşii de imperiu mari cât două-trei ţări europene la un loc; dar e limba Americei mai ales, unde după disolvarea parlamentului Stuart în lupta puritană, a plecat eroic şi a rămas glorios.

Şi spunem glorios, fiindcă americana — de care vom vorbi la alt capitol — cu toată deosebirea de destin care a diferenţiat-o până acum, în lumina viitorului, cu mijloacele de comunicare care anulează timpul şi spaţiul, va fi cu siguranţă din nou una cu graiul din care a purces.

Deocamdată notăm că engleza e limba unei cincimi dacă nu mai mult din suprafaţa globului.

E ceiace vom numi **fenomenul mondial** al limbei engleze, fenomenul oceanic, ieşirea ei în lume, împrăştierea ei printre seminţiile pământului.

Dragoş Protopopescu

VITALISM

BOGAŢIE, VARIETATE, VERSATILITATE

I.

Jespersen, în cea mai bună carte scrisă despre limba engleză, găseşte că cel dintâi aspect cu care această limbă se oferă cercetătorului este masculinitatea.

Vom vorbi de aceasta mai târziu; dar credem că nimic mai impresionant în structura englezei ca **vitalismul** ei, puterea de creaţie a cuvintelor, prolificitatea formelor gramaticale, forţa interioară cu care sparge compartimentele gramaticei, îi violează legile şi fecundează termenii, dând naştere unei lumi noi de foni şi înţelesuri, în care mişună excepţiile, iar paradoxul se plimbă ca la el acasă.

O junglă — repetăm — de animale rare şi oculte, cu resturi par'că deluviene pe ele, dar şi cu noutatea ultimelor specii, o colcăire de forme şi mişcări din toate unghiurile convocate, — e o vieaţă permanentă în lăuntrul limbei engleze, aşa cum în chineză e o geometrie permanentă, în franceză o judecată permanentă; — o vieaţă nu de muzeu, cu specimene stagnate şi rafturi încremenite în istorie, ci de *zoo* în care zbieratele se întretaie cu zumzetele, şerpi misterioşi încolăcesc liane monstruase, iar ibişi coloniali lucesc lângă hipopotami...

O putere mare de acaparare, mai întâi, posedă această limbă, o atracţie pentru toate inovaţiile şi adopţiile, o sete de vinul alunecos al termenilor, care îi dă nu numai un buchet puternic, o bogăţie şi vastitate neobişnuite, dar şi un fel de beţie vocabulară, acea beţie pe care trebuie să o fi simţit primii oameni când s'au pomenit ciripind întâiele graiuri.

Dragoş Protopopescu

I s'au numărat dela 400.000 — 500.000 de cuvinte, ceiace o face din capul locului cea mai bogată limbă din lume, de trei ori, se pare, mai bogată ca bogata limbă franceză, in orice caz de ajuns de vastă şi felurită ca nici englezii să o ştie...

Engleza nu va fi având ca araba câte 450 de cuvinte pentru înţelesul *cămilă* şi 1037 pentru *sabie*.

Dar in vreme ce franceza aproape nu cunoaşte sinonimia, termenii ei fiind prea precişi ca să însemne mai mult de un lucru, engleza întreţine cuvinte cu câte 30 de înţelesuri, şi înţelesuri cu câte 30 de cuvinte.

Ea n'are, ca să revenim la modelul limbei înflorite, figuraţia rafinată a arabei, pentru care *dimineaţa* e „zâmbetul radios al începutului de zi" (şi aceasta chiar pe toamnă!), un *vagabond* e „neostoitul fiu al drumului", o *hienă*: „fiica urletului", iar *soldatul*: „băutor nesăţios al laptelui războiului".

Nici n'ar fi în stare să dea buletine de război în termeni metaforici, ca acelea ale Emirului Abdullah în timpul războiului mondial, către colonelul Lawrence:

„Locomotivele urmate de vagoanele blindate, se rostogoleau în goană ca un cobra lovit la mir".

Sau să ascundă adevărul ca aceiaş limbă orientală în care, în acelaş război, emirul Feisal trimiţând raport regelui Angliei, se simţea obligat să spună:

„Majestăţii sale Regelui Angliei: Trupele noastre „victorioase au capturat una din diviziile duşmane „lângă Tafileh. *Adevărul* urmează *prin poştă*. Feisal.

E însă îngrijitoare beţia de termeni a celui mai laconic dintre neamurile lumei.

Şi paradoxul se cere lămurit.

Dacă englezul ar fi un om caragelesc, cu o flaşnetă pururi la dispoziţie ca să-i toarne de dimineaţă până seara, şi să-i mai amintească din când în când şi de revoluţia dela „paşopt", ar fi o explicaţie.

Dacă englezul ar fi un neam meridional, cu un grai ca o melodie, am zice de asemenea că, precum Italianul, vorbeşte ca să cânte.

Dar englezului nu-i place limba lui, nu-i place nici o limbă, de vreme ce nu-i place, nu ştie — cum spune şi Bernard Shaw — să vorbească. (A lui în orice caz nu-i limbă de vorbit uşor).

Dragoş Protopopescu

Se mai întâmplă că sinonimia, în general, e semnul primitivismului lingvistic.

Mitologia nu va fi o maladie a limbajului, cum s'a spus, dar — ca şi metafora — e o formă a lui primară.

Când Croce — inspirat de filosofia lui Vico — identifică limbajul cu poezia, făcând din ea o categorie estetică, se gândeşte la limbajul oamenilor dintâi, care-şi îmbrăcau în el cosmogonia, pentru care trăsnetul şi fulgerul, soarele şi luna, ziua şi noaptea, focul şi apa, moartea şi visul erau fiinţe ascunse sau cel puţin misterioase forţe pe care el şi le apropia întruchipându-le antropomorfic, şi de sex opus, după chipul şi asemănarea sa. Poezie.

Dar când Mexicanul spune şi azi la *amurg:* „locul unde omul plânge fiindcă apa e roşie", limba lui înseamnă că nu a a ajuns la sintezele şi abstracţiile moderne.

Iar lucrul devine şi mai îngrijitor când, după Arab şi Mexican, vedem pa „Tasmanian cu câte un nume pentru fiecare varietate de *arbore-de-gumă,* sau *salcâm* dar cu niciunul pentru noţiunea de *arbor;* pe Mohican cu câte un termen pentru fiecare mod de a tăia, dar niciunul pentru ideia de *tăiere;* pe Cherokez cu câte un cuvânt pentru spălatul capului, mânilor, feţei, picioarelor, hainelor, farfuriilor, feţei tale, feţei altuia, copilului etc., dar niciunul pentru *a spăla;* sau Zulusul cu câte un cuvânt pentru fiecare culoare de vacă, dar niciunul pentru vacă în general"[1]; atunci deducem că aceste neamuri sânt primitive, neajunse încă la noţiune, la sinteză, abstracţie.

Englezul are termen pentru cuvântul vacă, ba spune chiar *„gentleman-cow"* (Domnul vacă, nici măcar Domna vacă!) dacă e prud şi mai ales american. In orice caz va căuta să evite, de o parte şi alta a Atlanticului, problema de sex, şi va spune taurului: bou (*ox* în loc de *bull*) (sic!) fiindcă e prea viril, şi virilitatea „şochează"...

Dar dacă acestea sânt excese puritane care numai frizează primitivismul, ce putem spune de prezenţa atâtor termeni de detaliu, dar nu şi a termenului general?

Engleza are mai mult de o duzină de cuvinte pentru felurite cazuri de ceiace franceza numeşte *claquement:* *clack, clap, clash, clatter, clutter, flap, flick, flip, patter, pop,*

[1]) Otto Jespersen: Language, London 1922, pp. 430 seq.

rap, tap, etc. Dar (ca şi româna, mi se pare) nu are un cuvânt pentru ideia de *claquement* [1]).

Ceiace face să pară o aluzie la limba engleză cuvântul pe care-l rostea Le Laboureaur odinioară, când ironiza: „La multitude des mots d'une même signification dont se vantent certaines langues en marque la pauvreté plutôt que l'opulence. Elles n'auraient pas tant de divers mots pour dire une même chose şi elles avaient le mot propre pour le signifier" [1]).

Numai că Le Laboureur e aci sofist.

Ne e vorba de un *acelaş lucru* in sinonimia engleză. E vorba — ca în cazul lui *claquement* — de o categorie întreagă de feluri ale aceluiaş lucru, de precizarea lui în varietate, de individualizarea lui.

Că engleza face acest lucru e nu improprietate, ci proprietate de termeni, înseamnă că fiecare lucru, fiecare fel de lucru işi are cartea lui de vizită.

Aceasta aparţine acelui spirit de practicitate al limbei engleze, de care ne vom ocupa în ţermen. Ea constituie o imprecizie pentru strein; pentru englez însă, care ştie ce vrea să spună, o precizie perfectă.

Ceiace e însă grav cu engleza este că, in o sumedenie de cazuri, nu ajunge la sinteză, la abstracţie, ceiace o situiază negreşit pe un plan de primitivitate.

Şi e farmecul, e neprevăzutul acestei limbi, atât de rafinate altfel.

Un contact permanent cu primele experienţe ale omului, un fel de mirare cosmică, şi prin aceasta o prospeţime de copil în abordarea numai pe jumătate (în orice caz mai mult cu închipuirea decât cu inteligenţa) a realităţei.

Se recunoaşte că există un fel de „halos" în jurul cuvintelor engleze.

Cel puţin pentru strein, fiindcă şi primitivul ştia ce spune când în calitate de vizigot, rostea *Augenstern*, adică steaua ochiului, pentru stiinţifica pupilă; sau, ca Viking: *windauga*, adică ochiul vântului, în loc de prozaica fereastră; după cum îşi cunoştea perfect meseria de viitor stăpân politic al lumei, romanul care cel dintâi spunea pentru a pacifica: *pacare*, cuvânt care e una cu *pagare*,

[1]) Raymond Las Vergnas, Novelles Littéraires, 6, II. 1947.

a plăti, *(to pay)*! Da, dar toţi barbarii aceştia erau poeţi. Erau, cum spune un lingvist, strămoşii lui Shakespeare şi Dante...[1])

Din halosul lui de lumină, care nu arar e ceaţa categorică a insulei, cuvântul englez îţi joacă în ochi cu zeci de înţelesuri, ca un vârcolac ascuns în lună.

Limba engleză te convinge rar, dar te impresionează totdeauna.

E un mister care atârnă peste formele şi termenii ei, ca făşiile de boare peste minunatele „dune" verzi ale Sussex-ului.

Unele limbi pe lângă ea sânt matematică, stenografie... Aşa de reci, geometrice şi descărnate.

Deaceia, pe semne, a dat pe cei mai mari poeţi ai lumei.

Deaceia Corneille, Racine, Molière, pe lângă Shakespeare sânt numai nişte jurişti geniali.

Aşa monstruos şi haotic cum îl prezintă Voltaire sau chiar Dryden (adică oamenii cum se cade, şi aceştia sânt totdeauna oamenii care vorbesc din cap) Shakespeare e Shakespeare, dar e şi o virtute a limbei engleze.

Aceiaş junglă, numai în miniatură. Aceiaş colcăire de viaţă şi mişunare de jivine.

Aceiaşi bărbată afirmare a actului vital, acelaş apel la creaţie.

Aceleaşi obscurităţi de facere de lume, pe vaste esplanade străfulgerate cu o vorbă.

Shakespeare, cu 15-21-25.000 de cuvinte, după cum socoteşti sau nu derivatele.

Dar oricum l-ai calcula, cu mult cel mai bogat poet al lumei.

După dânsul un grec, cu abia 9000 de cuvinte (Iliada şi Odiseia).

Apoi, alt englez, Milton: cu 8000—8500 de cuvinte

Apoi Vechiul Testament, cu 5650.

Noul Testament: 4800.

Shakespeare e Shakespeare, şi e limba engleză.

---

[1]) G. Bonfante, *Semantics, Language*, Encyclopedia of Psychology, New-York, 1947.

In altă limbă nu era posibil. Cel mult in germană (*Shakespeare ist Deutschland*, exclama un poet pe la mijlocul veacului trecut) şi aceasta poate fiindcă ceiace am spus despre engleză mai sus se potriveşte şi germanei.

II

Bogăţia limbei engleze provine în primul rând din spiritul ei de acaparare, din faptul că universalizantă prin excelenţă, această limbă primeşte la ea şi încetăţeneşte cu uşurinţă cuvinte din cele mai depărtate ca şi apropiate colţuri ale lumei; dela greacă şi latină, la malaeză şi polineziană, găsim sub cerul ei adăpostită toată fauna lingvistică a globului.

Dacă în epoca veche, in faza *Old English* sau *Anglo-Saxon*, engleza se menţine la oarecare omogenitate vocabulară, puterea ei de asimilare se trădează imediat ce, după cucerirea normandă, ia contact cu o limbă cu adevărat nouă, in plus invoaltă şi atrăgătoare, cum era franceza.

Curţile normande, picarde şi angevine, care procură regii cei noi, sânt un nucleu activ de răspândire a limbei franceze; nobilimea, care dă mâna şi e in simplă continuare de nume şi de sânge cu cea de peste Mânecă, clasele inalte, vorbesc franceza ca pe o limbă a zilei; in instituţii, în şcoli, administraţie, justiţie se adoptă limba cuceritorului; clerul, în mare parte francez, ca şi profesorimea chiar când nu e franceză, va practica latina, cultura latină, cu reflexul lor franceza

Dacă o rezistenţă din păturile de jos frânează mersul lucrurilor, începând cu 1300 frânele slăbesc, şi engleza dă drumul francezei să intre intr'insa; de atunci, pentru câteva decade asistăm la o Anglie bilingvă, şi scritorii sânt cei mai autorizaţi să ne-o spună, atunci când ei înşişi scriu în două, dacă nu chiar in trei limbi.

Să nu uităm mai ales că ceiace se scrie, afară de cărţile religioase (mai mult ca oricare altele de izvor franco-latin) sânt — cum am mai spus — traducerile şi parafrazările după acele legende medievale în care excela franceza, în care (ca in cazul ciclului Arthurian) Englezii îşi regăseau subiectele de acasă turnate numai in grai şi artă evoluată.

Dragoş Protopopescu

Poate numai romåna (prin slavă) şi spaniola (prin arabă) sânt în stare să ofere exemple similare.

Din convețuirea ei cu franceza, engleza dacă a ieşit cu un fond neschimbat (ca un atlet care în luptă cu altul capătă mlădiere, se *dă* după el) s'a ales cu o supleţe nouă. Un fel de plasticitate, o putere de schimbare la faţă, de dedublare aparentă, o „perfidie" ! i-a rămas, care se lasă ghicită în mai mult decât un compartiment al fiinţei sale.

De atunci gustul de nuanțe, aşezarea cuvinteler pe două, trei şi chiar patru trepte, pentru a exprima la scară saxonă, latină sau franceză, aceiaş noţiune.

De atunci limba engleză capătă, în orice caz, acel chip de Janus, pe care îl scoate pe atâtea ferestre ale gramaticei sale, cu deosebirea numai că nu e un Janus cu două, ci chiar mai multe feţe...

Planuri noi se desenează de pe urma chiar a felului de franceză care se adoptă.

Ştim că regii care au stăpânit Anglia sub cucerirea normandă erau de provenienţă normandă şi picardă, sau angevină şi parisiană (central franceză).

Cum dânşii aduceau franceza lor de acasă, între 1066-1150 vedem infiltrându-se o franceză de pecete nordică, în vreme ce dela 1150 înainte, aceeaşi franceză, uneori cu aceiaş serie de cuvinte, dar cu pecete tipic centrală.

Bradley, în cartea sa pe cât de faimoasă, pe atât de savuroasă, asupra naşterei limbei engleze, ne aduce aminte că „franceza nordică avea *k* acolo unde franceza centrală întrebuința *ch*; şi *ch* acolo unde franceza centrală avea *s*; (şi că) în cuvinte de origine germană sau keltă *w* original rămânea nealterat, pe când în franceza centrală devenea *gu*, şi în cele din urmă *g*... Dublul caracter al francezei vorbite în Anglia (face ca) acelaş cuvânt francez să fie adoptat în engleză de două ori, în două forme diferite şi cu înţelesuri mai mult ori mai puţin diferite.

Avem astfel în engleza modernă :

catch	*warden*	*launch*	*wage*
chase	*guardian*	*lance*	*gage*

primele provenind din franceza normandă, şi paralel cu ele aceleaşi cuvinte aşa cum erau pronunţate în dialectul francez care a urmat.

In chipul acesta diversitățile dialectale din limba cuceritorului au contribuit la îmbogățirea sistematică a vocabularului englez. Sânt câteva cazuri in care un cuvânt a fost făcut englez mai întâi in formă normandă, şi apoi asimilat pronunțărei din franceza centrală: astfel *charity* era *cariteh* in engleza de pela 1150, dar un veac mai târziu apare *charitee*. Se mai poate cita ca un fapt ciudat că in vreme ce scrierea lui *gaol* e derivată din franceză de Nord, cuvântul e totdeauna pronunțat, şi uneori scris (jail), cu j, care marchează dialectul central"[1]).

Iată un exemplu de versatilitate care recomandă engleza cu prisosință la capitolul lexic. Şi sântem numai la mici inceputuri.

Dubla scară de exprimare impusă de limba franceză limbei engleze se trădează mai ales — lucru arhi-cunoscut — in numirile de animale, care atunci când servesc la mâncare poartă pecete franceză, fiindcă arta culinară a Francezului, ca şi azi, era mult superioară, — pe când, altminteri, poartă denumirea băştinaşe.

calf	*deer*	*ox*	*sheep*	*swine*
veal	*venison*	*beef*	*mutton*	*pork*

Respectiv:
VN. *kálfi*
VF. *veël*, L. *vitellus* (dim. din *vitulus).*
VE. *dior*, *déor*, O. *dier*, G. *Tier.*
VF. *veneisun*, L. *venationem (venari).*
T. *oxa*, VE. *oxa*, O. *os*, G. *Ochse*, W. *ych* (cf. Scr. *ukshán*, pl.)
VE. *boef*, L. *bovem*, Gr. *bous*, Scr. *go-gaus*, cf. VE. *cú* (E. *cow)* T. *kous*, Ar. *gwous.*
VE. *scéap*. O. *schaap*, G. *Schaf.*
VF. *moton*, ML. *multonem*, VIr. *molt.*
VE. *swin* (sing. şi plur.) O. *swijn*, G. *Schwein* (cf. L. *suinus*, *sus).*
VF. *porc*, L. *porcus.*

La fel denumirile adiacente ideei de masă, şi serviciu.
banquet, *dinner*, *supper*, *bottle butler*, *master*, *servant*, etc.

Respectiv:
VF. *banquet*, *banqueter* (dim. dela *banc)*

1) Henry Bradley: op. cit. 1911, p. 87.

F. *diner* (poate din ML. *dis (jejunare)* cf. *déjeuner)*
VF. *soper.*
VF. *bouteille,* ML. *butticula* (dim. dela *butis)*
VF. *butuiller-bouteiller* (cf. supra).
VF. *maistre,* L. *magister* (rudă cu *magis,*-VE. *maegester).*
VF. (serve+ant).

Nu mai puţin termenii implicaţi în ideia de justiţie şi guvernare, fiindcă tot streinul le împărţea:

bill, city, council, county, government, judge, justice, parliament, prison, property, etc.

Respectiv:

ME. *bille,* L. *bulla* = amuletă medievală, pecete, bulă papală.
VF. *cité* L. *civitatem (civis)*
VF. *conseil,* L. *consilium* (Scr. rădăcina *sar*—a merge, L. *sal*=a sări.
VF. *cunté,* L. *comitatus.*
VF. *governeür* (-ement), L. *gubernare, gubernatorem.* Gr. *kubernao*=a cârmi.
VF. *juge-jugier,* L. *judicem,judicare (jus*+dicus)
VF. *jurée,* jurământ, L. *jurata* (jurare)
VF. *justice-ise,* L. *justitia.*
VF. *parlement* (parlance) ML. *parabolare.*
VF. *prisun, prison,* L. *prensionem (prehendere)*
VF. *propriété,* L. *proprietatem.*

Sau titlul de nobleţe:

baron, countess, duke, marquis, etc.

Respectiv:

VF. *baron,* ML. *baronem,* Nom. *baro*=om (adică omul regelui).
VF. *contesse,* ML. *comitissa,* fem. dela *comes*-itis (tovarăşul regelu)i.
VF. *duc,* L. *dux*-cis.
VF. *marchis* It. *marchese,* VF. *marche* T. *Mark,* (comitat, marcă).

E de notat, pentru duplicitatea de care am vorbit, că engleza nu are sau nu foloseşte cuvântul *conte,* fiindcă aceasta a fost suplantat de mai vechiul *eorl,* de prestigiu danez: cu *countess* nu s'a întâmplat însă acelaş lucru, fiindcă obiceiul de a se da titluri doamnelor e modern, datează din perioada post-daneză, când daneza era scoasă din uz, iar franceza a putut cu uşurinţă furniza termenul.

59

De asemenea ne putem întreba de ce titlul de *chevalier* (atât de francez), nu s'a introdus ca titlu de noblețe, odată cu comparșii lui. *(Cavalier* = călăreț, galant, regalist din sec. 17, e mult mai târziu. cf. Sp. *cavallero*, It. *cavaliere)*. E fiindcă engleza avea la vremea franceză cuvântul *knight* (VE. *cniht*, O. *cniht*, G. *Knecht*, (flăcău, servitor, soldat), pe care dacă nu pentru alte motive, cel puțin pentru scurtimea lui, l-a preferat.

Arta războiului fiind mai avansată la adversar, deasemenea a furnizat termeni corespunzători:

battle, *besiege* *(siege)*, *fortress*, *manor*, *tower*, etc.

Respectiv:

ME. *batayle*, VF. *bataille*, ML. *(battualia* adj, *battualis)*.
ME. *besegen*. VF. *asegier*, ML. *assediare* (ad+*sedium*), L. *sedere* *(sedes)*.
VF. *fortresse*, L. *fors* tis.
VF. *manoir*, L. *manere*.
VF. *tur*, L. *turris*.

Cum unele meserii, sau acte de civilizație, erau mai înaintate la strein, așa cum s'a întâmplat și la noi cu slavonul *plug*, care a suplantat pe latinul *aratrum* (rămas numai la Macedoneni) — o sumă de termeni francezi s'au impus înaintea sau în locul celor englezi, pe când în altele, termenii englezi au rămas să facă mai departe față situației.

bake (baker), *skinner*, *smith*, *tinker*, *worker*, *barber*, *butcher*, *carpenter*, *cutler*, *draper*, *grocer*, *mason*, *tailor*, etc.

Respectiv:

VE. *bacan* (*baecere*) (cf. Gr. *phogos* = frigere).
VN. *skinn*+er (cf. supra).
VE. *smid*, O. *smid*, G. *Schmied*.
— *tinker*, etim. dub., datează din sec. 13).
VE. *weorc*, O. *werk*, G. *Werk*, (cf. Gr. *ergon*).
ME. *barbaur*, VF. *barbour*, L. *barbatorem* (barba) (*barba* + or).
VF. *bochier* (*boc*, *bouc* = țap, negustor de țapi) (cf. VE. *buc-bucca*, E. *buck*, G. *buck*; de fapt: W. *bwch* și F. *bouc* sunt din Teutonă).
VF. *carpentier*, F. *charpentier* (cf. supra), ML. *carpentarius* (*carpentum* = car, cuvânt de origine keltă).
VF. *coutelier* (*coutel*) (*coutelas*, *couteau*) L. *culter*.

F. *drapier.*
VF. *grossier* (vendre en *gros*), ML. *grossarius.*
VF. *maçon*, ML. *machio*, etim dub.
VF. *taillour*, ML. *taliatorem (taliare).*

Denumiri franceze de familie au fost impuse, ca şi altele, pe cale juridică (şi de înrudire):

aunt, dame, grandsire (obişnuit în sec. 13), *nephew, niece*, etc.

Respectiv:

VF. *aunte* (Prov. *amda*), L. *amita*, E. (până'n sec. 17 avea şi) *naunt*, ex. *my naunt = mine aunt*, încă dialectal) (cf. F. *tante = ta + ante?*).
VF. *grand + sire*, L. *senior* (în engleza vremei în înţeles de bunic; azi *sire* e întrebuinţat numai la regi, şi armăsari de rasă).
VF. *neveu*, L. *nepotem* (cf. VE. *nefa*, G. *Neffe*).
VF. *nièce*, L. *nepotis* (cf. VE. *nift*, G. *Nichte*).

III

Dar franceza a servit englezei şi ca un foarte prielnic vehicul pentru transportarea cuvintelor *latine* şi *greceşti.*

Datorită mai ales puternicei influenţe exercitate de *latină* în cultura şi biserica medievală, această limbă e — cum am spus—reprezentată în limba engleză cu mai multe cuvinte decât în orice altă limbă germanică. Şi asupra lor puterea creatoare a limbei engleze s'a aplicat cu aceiaşi versatilitate cu care a lucrat asupra francezei, dintr'un cuvânt făcând uneori — cum am mai amintit — trei ori patru cuvinte noi, lăsând la o parte *derivaţia* şi *compunerea* cu ajutorul acelor sufixe şi prefixe care împreună cu cele franceze întrec cu mult — cum vom vedea — numărul prefixelor şi sufixelor indigene.

canal, channel, kennel
collect, coil, cull
disc, dish, desk, dais.
legal, leal, loyal.

senior, sir, sire, etc.
par, pair, peer
regal, real, royal (+ kingly)
rote, rout, rut

Lucrarea aceasta a francezei mână în mână cu latina, care şterge uneori posibilităţile de identificare, a dus în sfârşit la un fenomen tipic vocabularului englez: prezenţa unui număr impunător de *cupluri de cuvinte latine*, care pornesc dela aceiaş rădăcină latină, dar au căpătat destine

Dragoş Protopopescu

diferite fonice şi semantice, după cum au decurs din franceza directă, sau din latina savantă; şi reprezintă deci o latină oarecum populară, trecută prin uzura franceză, sau o latină proaspăt luată din cărţi.

In acord cu această dublă extracţie şi cuvintele în cestiune au, cele din prima serie o patină mai arhaică, şi un reziduu reprezentativ mai suculent. Cele din seria a doua, dimpotrivă, sună mai nou şi mai pedant.

Aggrieve, agravate.	*fashion, faction.*	*poor, pauper.*
allow, allocate.	*frail, fragile.*	*poison, potion.*
arrant, errant.	*garner, granary.*	*preach, predicate.*
benison, benediction.	*hotel, hospital.*	*sprite, spirit.*
caitiff, captive.	*lobster, locus.*	*treason, tradition.*
chattel, capital.	*naive, native.*	*trump, triumph.*
dainty, dignity.	*pity, piety.*	*word, verb.*

sunt numai câteva din o imensitate de exemple, unele mai interesante ca altele.

Tot aşa din *greaca veche* engleza a absorbit şi absoarbe după necesităţile ei ştiinţifice, didactice, sau de simplă modă, termeni de tehnică sau abstracţie, mulţi din ei venind, ca şi termenii latini, pe calea francezei medievale (nordică sau parisiană) când sunt vechi, sau pe calea latinei şi francezei moderne:

amphibious, dropsy, fancy, fantasy, idea, logic, opoponax, pathos, psychic, syllabus, sympathy, theism, theology, theory, therm, thesis, uraeus, zeal, zed, zetta, zephyr. etc.

Contactul franco-latin, contactul savant al englezei, are în genere *un mare efect dublu* la capitolul acesta al vocabularului.

Fără să o altereze, din *concretă* cum era, o imprieteneşte cu *abstracţia*: şi dintr'o limbă *analitică*, precum am văzut-o în esenţă, o ajută să devie şi *sintetică*.

Limba care-şi pierduse pe coasta Northumbriei inflecţiunile, va lua dela Paris şi Roma un număr nesfârşit de sufixe şi prefixe, cu care va covârşi chiar pe cele rămase din trunchi teuton, şi va porni la o altoire a lor pe fel de fel de rădăcini, de acasă sau streine, care o vor îneca aproape într'un val de derivative.

Le vom vedea curînd, până atunci să spunem că nici aceasta nu ajunge nesăţioasei limbi.

Dragoş Protopopescu

Engleza mai capătă, din contaminarea ei cu limbile savante ale continentului o aptitudine care o face iarăş aproape unică printre limbile culte.

Aptitudinea *hibridelor*.

Fiecare limbă le are, dar nu în măsura englezei.

Jespersen recunoaşte că toate limbile adaugă desinenţe de acasă la cuvinte de împrumut. Şi engleza excelează în a face aceasta cu termenii francezi, latini şi greci.

Dar a adăoga desinenţe streine la cuvinte vechi, de acasă, e un lucru „în mai toate limbile mult mai rar decât în Engleză".

Şi engleza şi in aceasta excelează.

contrive (L. *con* + VF. *trover* + Gr. *tropos*).

retrieve (L. *re* + ca mai sus).

intoxicate (L. *in* + Gr. *toxicon* + L.-*ate*),

sunt numai cele mai citate exemple din o sumedenie de *hibride* la care participă câte treile limbi.

Dar e nesfârşită seria hibridelor ieşite din simpla altoire a unei rădăcini de acasă cu desinenţa grecească *-ise*, sau *-ize* (se înclină azi spre ortografia *-ise*); sau a franco-latinului *-able*, la aceleaşi tulpini indigene; ca să nu mai vorbim de procesul contrar (la cuvânt strein, desinenţă indigenă) care e şi mai frecvent.

Şi am citat numai două din aceste desinenţe, le vom vedea în mai impunătoare masă în curând.

Dela hibrid engleza a trecut uşor la *cuvântul forjat* (*nonce-word*) şi la *etimologia populară*.

E o limbă care şi la acest paragraf abundă.

Versatilitatea aceasta, puterea aceasta de creaţie, vitalismul acesta limba engleză îl deţine, negreşit din plasma bogată din care ea s'a născut. E un vitalism teuton.

Dar nu-i mai puţin adevărat că franco-latina i l-a accelerat.

A fost ca un puls care, dela un ritm bogat, a ajuns la unul accelerat.

E o trepidaţie în vocabularul englez, un curent de creaţie şi prefacere continuă. Instinctul e de acasă, dar modernitatea şi-a spus şi ea cuvântul.

Îi auzim ecoul din chiar veacul 17, în cuvintele în care acelaş Dryden stabilea un fel de legislaţie a împrumuturilor:

„As for the other part of refining, which consist in re-„ceiving new words and phrases, I shall not insist „much on it. It is obvious that we have admitted „many, some of which we wanted, and therefore our „language ist *the richer for them*, as it would be by „importation of bullion: other are rather *ornamental* „than necessary; yet, by their admission, the language „is become *more courtly*, and our thoughts are *bet-„ter drest*... They who have lately written with most „care, have, I believe, taken the rule of Horace for „their guide; that is, not to be too hasty in recei-„ving of words, but rather to stay till custom has „made them familiar to us:

Quem penes arbitrium est, et jus, et norma loquendi.

„For I cannot approve of their way of refining, who „corrupt our English idiom by mixing it too much „with French: that is a sophistication of language, „not an improvement of it; a turning English into „French, rather than *refining* of English by French. „We meet daily with those fops, who value themsel-„bes on their travelling, and pretend they cannot „express their meaning in English, because they would „put off to us some French phrase of the last edi-„tion... But these are not the men who are to refine „us; their talent is to prescribe fashions, not words: „at best, they are only serviceable to a writer, so as „Ennius was to Virgil. He may *aurum ex stercore colligere* [1])...

Şi nu putem încheia acest capitol decât cu cuvintele unui francez, care se întâmplă să fie Vendryes în persoană. „le monosyllabisme des mots indigènes est largement „compensé par les emprunts qu'a fait la langue aux „vocabulaires latin ou français; *on sait combien l'an-„glais se montre prêt à accueillir les mots étrangers „qu'il juge utiles ou commodes.* [2])

Iar criteriul de judecată e acela pe care l-am văzut aşa de larg stabilit în cuvintele criticului englez al veacului 17.

---

[1]) Dryden, op. cit., vol. I. pp. 170-1 (*Defence of the Epilogue; or an Essay on the Dramatic Poetry of the Last Age*).

[2]) **Vendryes**: op. cit. p. 409; pp. 48-9.

IV

Odată cu Renaşterea două limbi nouă işi fac apariţia în vieaţa englezei.

Relaţii politice şi comerciale, cum şi literare (prin celebritatea unor scriitori care fac înconjurul Europei) contribue ca *spaniola* şi *italiana* să fie limbi la modă.

Lingvistul abia citat ne vorbeşte de importanţa modei în materie de grai şi ne dă ca exemplu pe Alcibiade, care avea obiceiul să pronunţe pe *r* ca *l* (Aristofan, *Viespile*, 44-6) de unde moda acestei pronunţări transmisă prin fiul lui (Archippos, citat de Plutarc, în *Vieaţa lui Alcibiade*, 41) care a crezut că trebue să-l imite. Sau romanul Arrius, de care îşi râde Catullus fiindcă aspira pe *c* din propria sa limbă şi rostea *chomoda* în loc de *comoda*.

Ce trebue să spunem atunci de moda literară?

Scriitori ca Jacopo Sannazaro (1458-1530), cu faimoasa lui *Arcadia* dela 1504, portughezul de limbă spaniolă Jorge de Montemayor (1520?-1561), cu nu mai puţin norocoasa lui *Diana* (1559), dau drumul pastoralei ca gen european, şi fie că indirect, sau în haină de acasă, atrag atenţia asupra limbei ţărei lor; la fel, dacă nu şi mai mult, Antonio de Guevara (c. 1490-1544) cu popularul lui *Ornic al Prinţilor (Reloj de principes*, 1529), sau, ceva mai târziu Luis de Góngora y Argote (1561-1527) fantasticul liric din Cordova, pe care Cervantes avea să-l laude în *Galatea*, şi care dă naştere alambicatului şi elaboratului *estilo culto* plin de latinisme şi de termeni savanţi, de care ţărmii Angliei nu se lasă mai puţin atinşi în *eufuismul* lui Lyly şi altor *University Wits* din vremi elisabetane.

La aceiaşi elisabetani, cu Shakespeare în frunte, va lucra — după ce la predecesori operase sonetul — nuvelistică italiană, care în veacul 16 ţine locul pe care îl ocupă azi în moda vremei romanul detectiv şi de foileton.

Toate acestea dau acces italianei şi spaniolei în Europa, pentru ca la literatură să se adaoge cu vremile moderne muzica, arhitectura, artele plastice, aşa de mult legate de civilizaţia latinilor de Sud.

Dar mai ales comerţul, politica şi războiul, în care Anglia a fost totdeauna aşa de interesată, vor aduce valurile lor de cuvinte nouă.

Rând pe rând, pe aceleaşi vehicule, neamuri după neamuri îşi fac intrarea în limba engleză. Dacă există un

fenomen mondial al englezei în afară de ea, există altul în lăuntrul ei; dacă ea își lărgește granițele cucerind continente nouă, așa în ea engleza se desface ca să primească continentele, un dublu imperiu verbal, deci, cu o dublă colonizare...

Să căutăm să-i facem harta, din mici stegulețe vocabulare, lăsând la o parte pe cele mai de acasă, *noul val kelt*, bunăoară, adus de *irlandeza*, *scoțiana*, sau *galeza* regatului unit.

Italiane: *argosy* (Ragusa), *attitude*, *balcony*, *bandit*, *canto*, *concert*, *corridor*, *duel*, *duet*, *dilletante*, *improvise*, *madrigal*, *malaria*, *milliner* (dela Milan), *miniature*, *monkey*, *profile*, *zingaro* (gipsy), *ottava rima*, *sonnet*, *stanza*, *etc.*

Spaniole: *alarm (alarum)*, *cartridge*, *corporal*, *cuirass*, *pistol*, *parapet*, *sentinel*, *alguazi-l*, *alligator (al* e articlul arab), *ambuscade*, *booby*, *buffalo*, *cargo*, *cigar*, *cork*, *desperado*, *dispatch* (despachar), *filibuster* (et. pop. dela O. *vrijbuter*, E. *freeboter)*, *garble*, *mosquito*, *negro*, *parade*, *peccadillo*, *renegade*, *risk* (risco (?) = râpă), *sherry*, etc.

Portugheze: *albatros*, *apricot*, *caste*, *cocoa*, *lingo*, *marmalade*, *pagoda* (din Indiană), *tank*, *verandah*, etc.

Germane: multe cuvinte legate de chimie și mineralogie: *bismuth*, *cobalt*, *quartz*, *zinc*, *carouse* (prin F. *carous*, dela G. *gar-aus)*, *landau*, *meerschaum*, *mesmerise*, *plunder*. [1]) *poodle*, *swindler*, *waltz*, *wehmgericht*, *wehmic*, *zig-zag* (zickzack ?) etc., etc.

Olandeze: *cruise*, *deck*, *freebooter*, *hoist*, *hull*, *skipper*, *wharf*, *yacht*; *cope*, (cf. *cheap*, *kauf*, VE. *céap)*, *dollar*, *hogshead*, *holland*, *ravel*; *boor*, *fop*, *frolic*, *leaguer (beleaguer*, *lair*, *lie)*, *loiter*, *mope*, *rover*, *ruffle*, *toy*, *trick*; *easel*, *landscape*, *lay-figure*; (prin Buri) *hopje*, *kraal*, *laager*, *treck*, *veld*(t), etc.

Ruse: *czar*, *dros*(h)*ky*, *knout*, *kopeck*, *kremlin*, *kromesky*, *mammoth*, *mazurka* (din Pol.), *rouble*, *sable*, *slave*, *steppe*, *troika*, *verst*, *vodka*, *zemstvo*, etc.

---

[1]) Adus de mercenarii care au servit sub Gustav Adolf, așa cum concurentul lui, *loot*, a fost adus de soldații care au servit în India, cam acum un veac și jumătate.

Contemporary Literature Press
Editura pentru Studiul Limbii Engleze prin Literatură

Dragoș Protopopescu

Turce: *bey, caftan, coffe, effendi, horde, kourbash, janizary, ottoman, tulip* (T. *tulbant*, Pers. *dulband* = *turban) vampire* (?), *yataghan*, etc.

Arabe: (multe prin spaniolă, altele prin Italia şi Levant, toate frumoase): *admiral* (emir), *algebra, arabesque, arsenal, artichoke, assasin, caliph, cipher, cotton, garble, harem, hazard, kohl, mufti, nadir, sugar, talisman, zenith, zero*, etc.

Persane: *bakshish, bazaar, bezique, caravan, check (chess), dervish, exchequer, jasmine, lemon, lilac, orange, shawl, sherbet, turban*, etc.

Sanscrite: *camphor, chintz, crimson, ginger, hemp, indigo, jungle, loot*, etc.

Hindustane (Nord, Sud): *bangle, dacoit, gingili* (Arab *juljulan), khaki, khilafat, koel, koh-i-noor, krishnaism, nabab, punch, talipot-ut, topee, zemindar, zenana* (din Persană), etc. *curry, cheroot, cooly, mango, tope, pariah*, etc.

Siriane: *abbess, abbey, abbot (abba*-tată), *damask, muslin* (Mosul), *mammom, Messiah*, etc.

Hebraice: *alphabet, amen, balsam, bedlam* (et. pop. *Bethlehem), cinnamon, cherub, cider, maudlin* (et. pop. *Magdalene), jubilee, jockey* (etim. pop. *Jackey-Jack-Jacob), hallelujah, leviathan, seraph, shekel*, etc.

Malaeze: *amuck* (to run amuck), *bamboo, caoutchouc, gingham, gong, gutta-percha, mangrove, ourang-outang, sago*, etc. [1]).

Japoneze: *harakiri, jinricksha, ju-jitsu, rickshaw*, etc.

Chineze: *ketchup, tea*, etc.

Tibetane: *Lama, yak*, etc.

Australiene: *boomerang, kangaroo*, etc.

Polineziene: *taboo, tattoo, kangaroo*, etc.

Javaneze: *bantam*, etc.

---

[1]) Unele malaeze sânt surprinzător de vechi dacă ne gândim la expresia: *to run an Indian muck* (cu *a* tratat ca articol), pe care Nesfield o citează din Dryden.

Egiptene: *behemoth (pchemau?)* (v. *Job*, XI 15), *fellah, gum, gipsy, ibis, oasis, paper, sack,* etc.

Nord-Africane: *barb* (Barbary), *morocco, fez,* etc.

Vest-Africane: *canary, chimpansee, guinea, gorilla, yam,* etc.

Sud-Africane: *bantu. etc.*

Congoleze: *zebra,* etc.

Mexicane: *chocolate, cocoa, jalap, tomato,* etc.

Peruviane: *alpaca, cocaine, condor, guano, llama, pampa, puma,* etc.

Nord-Americane (Pieile Roşii): *caucus, hammock, kinkajou, maize, moccasin, moose, muskalonge, musquash opossum, pemmican, potato, raccoon, skunk, squaw, tobacco, toboggan, tomahawk, totem, wigham,* etc.

Din atâtea lumi alimentat, nu e de mirare (fie şi la lumina unor exemple numai sumare) că engleza are, cum am spus, vocabularu*l* cel mai bogat din câte se cunosc, nici cel mai variat şi mai elastic.

Acolo însă unde puterea vocabulară a limbei se trădează chiar mai activă decât pe terenul achiziţiei, e — amintim — *sinonimia*.

De vechi resurse anglo-saxone, franco-latina i-a dat pretexte neaşteptate.

Exemplele nu mai sfârşesc. Cautã să dăm câteva.

(Uneori sufixul de origine franco-latină, prin însăşi noutatea lui a exercitat un fel de atracţie, şi a determinat forjarea adjectivului, adverbului, sau chiar verbului, din rădăcina streină, chiar dacă substantivul a rămas mai departe anglo-saxon.)

bone	*eye*	*mind*	*moon*	*sun*
ossify	*ocular*	*mental*	*lunar*	*solar*, etc.

Noua formaţie fiind, negreşit, o imitaţie de aproape a cuvântului strein originar.

Dar ce să mai spunem de:

brotherhood	*fatherly*	*female*	*happiness*	*heavenly*
fraternity	*paternal*	*feminine*	*felicity*	*celestial*

hearty	*hidden*	*hide*	*hinder*	*hireling*	*inner*
cordial	*occult*	*conceal*	*prevent*	*mercenary*	*interior*

knowledge *look for* *luck* *male* *manifold* *(twofold*
science *search* *fortune* *virile* *multiform* *(double*

threefold) *motherly* *outer* *same* *saying*
triple) *maternal* *exterior* *identical* *sentence*

weighty *wretched* *youthful*
ponderous *miserable* *juvenile* etc., etc.

Observăm puterea de abstracţie a cuvântului nou, in contrast cu savoarea autohtonă şi patina timpului la cuvântul de totdeauna.

Dar nu numai necesitatea de abstracţie a promovat dubletele. La cuvintele pur materiale (sau aproape), dubletul franco-latin se oferă pentru a creia nuanţe, coloratură nouă.

begin *dale* *deed* *feed* *help* *hut*
commence *valley* *action* *nourish* *aid* *cottage*

morning *murder* *share* *win*
matin (s) *homicide* *portion* *gain* etc.

După dublete, lipsea numai seria. Iat-o:

agreement, bargain, compact, contract, convention, covenant, understanding.
antecedent, anterior, feregoing, former, preceding, previous, prior.
attempt, effort, endeavour, enterprise, essay, trial, undertaking.
changeable, fickle, inconstant, mutable, variable, versatile.
check, chide, control, curb, reprimand, fee, reprove, rebuke, stop.
cost, charge, disbursement, expenditure, fee, outlay, outgoings, price.
ephemeral, short-lived, temporary, transient, transitory.
fortuitous, fortunate, lucky, prosperous, successful.
ignorant, illiterate, unlearned, unlettered.
invincible, insuperable, insurmountable, unconquerable.
kind, character, class, denomination, description, designation, genus, nature, sort, species, style.
memory, recollection, remembrance, reminiscence.
precipitancy, rashness, temerity.
remainder, balance, remnant, residue, rest, surplus.

Dragoş Protopopescu

retreat, recede, retire, secede.
sensible, sensitive, sentient.
spirited, spiritual, spirituous.
venture, experiment, speculation, undertaking, etc., etc.[1])

Observăm că multe din latinisme nu există în franceză, iar altele, dacă există, sunt în haină mult mai latină.

Dacă ne gândim că sinonimia este o veche şi pasionată practică a englezei, „bogăţia în sinonime a englezei vechi, în care sinonim se grămădeşte după sinonim, fiind cu adevărat uimitoare" ; şi dacă ne gândim că procesul acesta, după ce îşi atinge culmea în epoca normandă, continuă cu febrilitate până în zilele noastre, putem spune că engleza nu e o limbă dublă sau triplă, faţă de alte limbi, ci o *limbă cu repetiţie.*

Puriştii deplângând această împăunare a englezei cu termeni din alte limbi, au atacat mai mult ca orice neologismul francez, după ce alţii se indispusese împotriva termenilor savanţi ai latinei.

Dar motivul era acelaş, pretinsa diluare a limbei, o anemiare a ei, o osificare în cuvinte descărnate, în vreme ce termenul gras şi substanţial de acasă e invitat cel mult la masa poeziei.

Se cunoaşte pasiunea englezului pentru scrisul unui John Bunyan, tocmai fiindcă este aşa de „homely", graiul lui descinzând direct din Biblie ; pentru Shakespeare nu mai vorbim ; în vreme ce Milton, al doilea mare poet englez, nu stă totuşi la rangul pe care îl merită în stima şi afecţiunea englezului, din pricina unei prea mari indulgeri în latinisme.

accuratest, Anarch, ancienter, atoms, canonized, catena, cautelous, censure, Cerberean, combust, concoction, confuting, considerat, damnify'd, derogated, dictatoric, dilligentest, diminished, disconformity, disexercising, disparagement, dividuall, embryon, eminence, ferular, fescu, horrent, illfavouredly, impassive, ingrossers, inquisiturient, interlinearies, irresponsible, laick, libertine, miscreated, Pandemonium, patriarchal,

[1]) v. pentru o listă mult mai bogată B. L. K. Henderson : The English Way, London 1925, pp. 164—6 ; ca să nu mai vorbim de clasicul George Crabb : English Synonims explained, London (f. d.), unde ni se servesc nu mai puţin de 638 pagini compacte de sinonime.

Dragoş Protopopescu

pedantick, perfunctory, pluralities, propending, quadragesimal, responsories, sublimat, ventrous, visible, etc.

dintre care unele apărând întâia oară în engleză, altele compoziţii hibride, sau „forjări" ale poetului bilingv, se pot găsi numai pe câteva pagini din Milton (observăm deasemenea indulgerea în pluralele latine, moştenită dela poezia romană); în timp ce fraze ca:

„What advantage is it to be a man over it is to be „a boy at school, if we have only scapt the ferular „to come under the fescu of an *Imprimatur?* if se„rious and elaborat writings, as if they were no more „the theam of a Grammar lad under his Pedagogue „must not be utter'd without the cursory eyes of a „temporizing and extemporizing licencer? [1])

ne duc aşa departe de proza din *Merry Wives*, bunăoară, chiar dacă acolo avem cuvinte ca *ratolorum* sau *custalorum*, puse — şi ele, ironic — în gura vreunui judecător de pace.

Am văzut protestele timpurii ale unui Gill sau Ascham, dar ele continuă până în vremile moderne, când mari englezi ca Darwin şi Huxley iau atitudine împotriva latinismelor, — se cunoaşte scrisoarea acestuia din urmă, adresată ziarului *Times* la 5 August 1890, în care declară că nu cunoaşte proză engleză mai frumoasă ca aceia a lui Bunyan, sau Defoe, şi se întreabă ce ar fi „neîntrecutul" vers al lui Keats dacă nu ar fi într'o engleză atât de curată, — ce ar fi toţi maeştrii prozei şi poeziei engleze dacă s'ar fi lăsat molipsiţi de latina cu care nu au nimic de împărţit, după cum nici latina nu are cu ei... [2])

Cu atât mai mult proteste aveau să se ivească printre literaţi şi iată pe poetul din Dorset, William Barnes (1800—1886), care nu se mulţumeşte să scrie versuri în dialectul districtului său, dar, după ce ne oferă *An Etymological Glossary of English Words of Foreign Derivation*, şi o *Philological Grammar*, în care dă exemple nu mai puţin din 60 de limbi, (pentru care operă a obţinut nu mai mult de cinci lire drepturi de autor!) se simte deajuns de stimulat ca să scrie *An Outline of English Speech-*

[1]) John Milton: Areopagitica, ed. Hales, London 1876, p. 30.
[2]) Jespersen, Growth, p. 127.

Dragoş Protopopescu

Craft, în care aprigul erudit, un fel de Arune Pumnul al nostru, oferă o serie întreagă de termeni neaoşi alcătuiţi de dânsul pentru înlocuirea celor latini:

> *folkwain* (omnibus), *forewords* (preface), *skyline* (horizon), *wortlove* (botany), etc.

— cum şi perifraze ca: *mark-word-of-suchness* pentru cuvântul *adjectiv* (construcţii care, nu este exclus să fi ajuns şi la urechea „ciuniştilor" care în veacul trecut advocau la noi cuvinte ca *de-părete-frecător* pentru *chibrit*; dar din care unele, ca *skyline* şi *forword*, au prins şi sânt azi unele din cele mai frumoase cuvinte engleze.

Se poate ca saxonizanţii să aibe ceva dreptate. Un cuvânt nou nu va avea niciodată forţa celui de acasă. Dar cine spune că trebue să aibe? Şi cine spune că o limbă e numai poezie?

Necesităţile ei sânt multiple, şi tot aşa trebue să fie şi capacitatea ei de exprimare.

E vorba intr'adevăr de puterea de exprimare a unei limbi, nu de poezia ei.

Că engleza e un admirabil instrument de poezie nimeni nu contestă.

Dar ce e mai interesant este că — cu restricţii pe care le vom face la timp — e un admirabil instrument şi de proză, de proza de toate nuanţele, dela proza idiomatică, la aceia savantă până la abstracţie.

Că engleza poate cu desinvoltură acoperi toate aceste câmpuri, e datorită *bogăţiei*, *varietăţei* şi *versatilităţei* ei unice.

Dar această bogăţie — varietate — versatilitate nu a survenit fără împrumuturile în care ea s'a aruncat cu lăcomie.

Incât uu e a mirare că încă din 1593, un University Wit ca Thomas Nash, în prefaţa la *Christ's Tears over Jerusalem*, după ce se plânge de excesul monosilabic al limbei sale, pe care îl socoate un adevărat „scandal", cere spiritual ca aceste părăluţe (monosilabele):

> „this small change of halfpence and farthings... these „worthless shreds of small English had them to the „compounders immediately and exchange them four „into one and others into more, according to the „Greek, French, Spanish, Italian.

Dragoş Protopopescu

72

Ca exact după un secol, Dryden — şi el un anti-monosilabic — să ne dea aspectul complet al situaţiei în rândurile din care am mai citat câteva, pe care e însă locul să le reproducem aci în întregime, ele constituind legislaţia definitivă, articolul de constituţie al limbei engleze în materie de împrumuturi.

„If sounding words are not of our growth and ma-„nufacture, who shall hinder me to import them from „a foreign country? *I carry not out the treasure of „the nation*, which is never to return: *but what I bring „from Italy, I spend in England*: here it remains, and „here it circulates; for, if the coin be good, it will „pass from one hand to another. *I trade both with „the living and the dead, for the enrichment of our „native language*. We have enough in England to „supply our necessity; but, if we will have things of „*magnificence* and *splendour*, we must get them by „commerce. Poetry requires ornament; and that is „not to be had from our old *Teuton monosyllables*; „therefore, if I find any elegant word in a classic „author, I propose it to be naturalised, by using it „myself; and, if the public approves of it, the bill „passes. But every man cannot distinguish between „pedantry and poetry: every man, therefore, is not „fit to innovate. Upon the whole matter, a poet „must first be certain that the word he would in-„troduce is beautiful in the Latin, and is to consider, „in the next place, whether it will agree with the „English idiom: after this, he ought to take the opinion „of judicious friends, such as are learned in both „languages: and lastly, since no man is infallible, „let him use this licence very sparingly; for if too „many foreign words are poured in upon us, it looks „as if they were designed not to assist the natives, „but to conquer them.[1])

Mai mult, şi mai frumos, nu se poate spune.

Negreşit, criteriul pur hedonic în judecarea limbei, era alături de cel didactic, singurul pe care îl putea permite lui Dryden estetica primară a vremei sale.

Dar nu e un cuvânt care să nu lovească la ţintă.

[1]) Dryden, op. cit., vol. II, pp. 234—5 (*Dedication of the Aeneis*).

Remarcăm inferioritatea pe care el o găseşte limbei sale în raport cu rafinamentul franco-latinei, şi cuvintele nu prea graţioase la adresa teutonicelor monosilabe.

Nu odată, dealtfel, în cursul criticelor sale, Dryden, latinizant şi francizant, aplică epitetul „barbar", ilustrându-l nu mai departe prin Shakespeare (pe care îl mai găseşte plin de greşeli de gramatică, „solecisms and flaws in speech") şi Beaumont şi Fletcher; dar nu şi prin acel „most judicious of our poets". Ben Jonson, pentru care are mai multă cruţare, tocmai pentru stilul lui mai savant şi mai latinizant),

Acum, că belşugul înseamnă adesea învălmăşeală, şi multiplicitatea, lipsă de claritate, e ceiace se poate imputa englezei, dar nu atât de mult ca un defect, cât ca o dificultate ce reclamă o mânuire mai abilă, un discernământ mai lucid.

Atenuare, însă, diluare, anemiare?

De aşa ceva nu poate fi vorba când alături de termenii streini, oricât de mulţi şi de abstracţi, engleza a păstrat tot bagajul ei saxon, de forţă bărbată.

Se poate spune, deci: o limbă extrem de bogată, de interesantă, variată şi suplă, — egal, e drept, cu o limbă foarte grea.

Dar aceasta nu înseamnă că în mâna cunoscătorului engleza nu devine un instrument extrem de mlădios, „în stare să ajungă la un grad de *precizare* şi *energie* ce poate fi egalat de puţine limbi vechi sau moderne." [1])

[1]) Bradley, op. cit., p. 110.

ORIGINALITATE

PLASTICITATE, PARADOX, VIRTUOZITATE

I

Şi totuşi engleza n'ar fi nimic dacă bogăţia ei ar fi numai bogăţie, dacă ea s'ar reduce, adică numai la acumulare de termeni, varietate şi versatilitate.

Acolo însă unde vitalismul ei capătă o plasticitate unică, e în creaţia de forme noi gramaticale; aci originalitatea ei frizează paradoxul, iar îndrăzneala depăşeşte logica şi devine virtuozitate.

Dacă e o limbă care merită calificativul acesta, acea limbă este engleza.

După ce engleza a adunat cuvinte din toate colţurile lumei e mai interesant deci să vedem ce *face* cu ele.

Orice limbă se îndeletniceşte cu formaţii de cuvinte. Mijlocul e clasic, sufixul sau prefixul: **derivaţie, compoziţie.** Numai că engleza, după ce epuizează aceste compartimente, iese cu desinvoltură din ele, şi ca şi cum sistemul ei închis nu i-ar ajunge, pleacă în căutarea ediţiei lui de a doua.

Drept e, întâi speculează la maxim derivaţia, datorită şi acelei poziţii speciale pe care i-o creiază, cum am văzut, franco-latina, cu spuza ei de prefixe şi sufixe.

La capitolul derivărilor şi compoziţiilor găsim însă de amintit o discriminare care ne duce iar la un aspect tipic al englezei: deosebirea de apreciare pe care ea o face între *inflecţiuni* şi *afixe.*

Am văzut această limbă aversă inflecţiunilor, adică acelor particule care slujesc numai să stabilească raporturi gramaticale.

75

De ce? Fiindcă ele sânt articulaţii de vorbire *inerte*, care nu au nici un înţeles, sau rost în ele însele.

Engleza are oroare de ceiace e inert, fără viaţă, — vitalismul ei detestă schematicul, formalul, gramaticalul, le lasă pe seama altor limbi, de natură sintetică, pedantă, raţionată.

Până la mijlocul veacului 13 prin urmare, engleza face tot ce poate ca să arunce de pe ea lestul declinărilor şi conjugărilor, să scape, am zice, de morfologie. Morfologia o reduce la minim, lăsând deducerea relaţiilor gramaticale să se facă aproape muteşte, uneori prin semne, (apostrof, trăsură de unire) alteori prin simple poziţii.

Cu totul altfel se întâmplă însă cu acele particule pe care le-am numi vrednice *(fit*, ca să utilizăm cuvântul de acasă); care au în ele o viaţă proprie (şi nu numai o funcţie moartă), vieaţă care unită cu vieaţa altui cuvânt sau altei particule poate *fecunda* (nu numai *coordona*), poate da naştere unui nou cuvânt. Acestea sânt *afixele* (prefixele şi sufixele).

Aci setea de înţeles, vitalismul limbei engleze se declară foarte interesat; şi atunci un proces în sens invers.

Pe măsură ce engleza se scapă de *inflecţiuni* (de acele *-a*, *-u*, *-aes*, *-as*, *-ne*, *-ian*, *-en*, *-ian*, care sânt tot atâtea sunete moarte), reducându-le la nivelul *-es*, şi *-e* (*silabici* în medievală, ca şi ei să devină *ne-silabici* în modernă, prin absorbiţia lui *e)* ea arată un interes tot mai mare pentru sufixe şi prefixe, particule care au în ele însele un rost, sânt la origine ele însele de cele mai multe ori prepoziţii, conjucţii, adjective, adverbe, numerale, şi unite cu altele ca ele, dar mai ales cu verbe şi substantive, dau naştere unor cuvinte noi, de o potenţă cel puţin îndoită,—prefixul având sarcina să schimbe *înţelesul*, sufixul, *funcţiunea* cuvântului (*un*known — know*ing)*.

O restrângere deci, la maxim, în morfologie, cu replica: o extindere la maxim în semantică şi etimologie, iată procesul dublu la care engleza se dedă imediat ce începe să-şi creieze o vieaţă proprie, să-şi fixeze identitatea.

Vechi-Englezul *ael* (azi *all*), bunăoară, se sudează cu alt numeral, sau un adverb, şi dă dintr'odată trei cuvinte neaşteptate: *alone*, *lone*, *already*.

Vechi-Norvegianul *frá* (azi *from*), împreună cu *ward*, dă *froward*, cu totul altceva.

Frisianul *und*, se topeşte în alte prepoziţii şi dă: *unto*, *until*.

Olandezul *schap* se uneşte cu *land* şi dă *landscape*. Cine recunoaşte componentele în cuvântul compus? Cine mai recunoaşte pe *and* + *swear*, în *answer*; pe *wis* (ştiu) + *dom* (jurisdicţie) în *wisdom*, pe *wif* (femelă) + *mann* (persoană) în *woman*; pe *friend* + *scipe* (shape), în *friendship*? etc. etc.

Şi astfel o serie nesfârşită de zămisliri, în care părţile de cuvânt, sau particulele care, şi dacă nu erau părţi de cuvânt, aveau în ele suficientă vieaţă ca să arate acţiune, fabricaţie, poziţie, germinaţie, stare generală, mărime, mulţime, împărţire sau micşorare, servesc ca ovulele în procreaţie.

Rădăcini chiar sânt făcute de nerecunoscut în *steme*, care prin adăogarea de *afixe* vor trece la o nouă reproducere.

(*woman* — *womanish* — *womanly* — *womanhood*, etc.).

Unele din aceste particule, ca *-ter*, s'au extenuat şi în engleza modernă aproape nu mai lucrează. *Laughter*, *slaughter* sunt cam ultimele lui producţii, în vreme ce afixul de femenin, vechiul *-estre*, cu un apel în el şi la poezie, deşi suplantat de francezul *-esse*, e prosper şi încă procreiază, numai cu o uşoară schimbare de sex; dacă *spinster* corespunde sexului vechi, femenin, al afixului, azi:

bolster, *brewster*, *gamester*, *hamster*, *holster*, *huckster*, *maltster*, *punster*, *songster*, *tapster*, *teamster*, *trickster*, *youngster*, etc.

indică pe mascul.

În vreme ce urmele luptei dintre sufixul anglo-saxon şi sufixul francez se văd şi azi în *seamstress*, unde ele s'au juxtapozat ca două vagoane de marfă, în graba de a ajunge la destinaţie...

Iar vitalitatea afixului vechi se trădează în *lobster*, unde Latinul *locusta* a dat prin asimilaţie Vechi-Englezul *lapustre*, care odinioară va fi fost femenin, dar azi şi-a pierdut sexul, atât de puţin interesant la un animal de categoria lui...

77

(Al doilea sufix de femenin *-en*, mai puţin viu, a supravieţuit numai în forme ca *vixen* (VE. *fyxen*, G. *Füchsin* = she-fox).

Negreşit, cel mai fecund din toate este sufixul instrumental, cu toate variantele lui: *-er*, *-ier*, *-yer*, *-ar*, *-or*, *-r*:

barker, *clothier*, *fisher*, *lair*, (VE. *leger*, O. *lager* : *lie* + r, = un lucru în care zaci = vizuină), *lawyer*, *liar*, *liner*, *maker*, *rider*, *sailor*, *timber* (VE. *timmer*, O. *timmer*, G. *Zimmer* = odaie, scândură, NV. *timbr*, Gr. *demo*, = a clădi, L. *domus*, = casă; deci: un lucru cu care construeşti, sau te adăposteşti), *teacher*, *thinker*, *upholsterer*, *warbler*, etc., etc.

La fel *-isc*, care în vechea engleză servea numai să formeze nume de persoane sau locuri *(Englisc*, *Lundenisc)* dar în engleza modernă a devenit, sub tripla formă *-ish*, *-sh*, *-ch*, aproape universal, orice adjectiv englez fiind susceptibil să capete nuanţa de fineţe sau atenuare pe care acest sufix o sugeră; de unde chiar:

badish, *goodish*, *palish*, *selfish*.

în vreme ce *mawkish*, reprezintă acelaş sufix, aninat de Vechi-Englezul *mawk* (NV. *madkr)*, care a trecut printr'un interesant alambic semantic, ca să ajungă dela înţelesul de larvă, la acela de gărgăuni la cap *(maggot in one's head)*, şi de aici la ideia de capriciu, sentimentalism, dulcegărie-mievrerie).

Nu mai puţin prolific scandinavul *-ship* (V. E. *-scipe)* care în teutonă însemna formă, *skap*, (VN *skóp* = bard, poet, O. *schap* = formă, plăsmuire, G. *-schaft*, *schaffen)*.

Tipic pentru predilecţia englezei pentru afixele pline de vieaţă, *-ship* este exploatat până la refuz, ca să arate abstracţii de nume sau adjective, ca şi stări foarte vii de titluri, oficii, capacitate, statut, activitate:

apprenticeship, *assistanship*, *fellowship*, *friendship*, *hardship*, *lordship*, *mastership*, *partnership*, *scholarship*, *studentship*, *workmanship*, *worship*, etc. etc.

Tot aşa *-head* (afix de glorioasă ascendenţă, care în Gotică era *haiduz* = mod, manieră, şi în Vechea Germană *-heit*, iar în Engleza Medievală *-hêde*, *-hêd*, cu vremea a căpătat dubletul *-hood*, ca să dea două serii de derivate:

Dragoş Protopopescu

godhead, maidenhead
godhood, maidenhood

cu înţelesuri cu totul distincte; ca în cele din urmă *-hood* să suplanteze pe *-head* şi să se generalizeze în exprimarea condiţiei şi calităţei.

Alte sufixe, ca *-ling*, şi *-kin*, din motive pe care le vom vedea, şi-au pierdut oarecum accesul în engleza modernă, ele fiind specializate în creiarea diminutivelor (care nu prea sânt pe gustul englezului).

Amândouă scandinave, ele sunt însă pline de vieaţă şi culoare prin aşa de fericita plasare a vocalei i, care dă ideia de mic, delicat, fragil, aşa cum fac şi cuvintele pe care ele le-au zămislit (unele, de prin veacurile 14 şi 15):

codling, darling, duckling, gosling, grayling, hireling, lordling, nursling, princeling, sapling, shaveling, squireling, starveling, underling, yeanling, yearling, youngling, weakling, etc.

(a nu se confunda cu *-ling* din cuvinte ca *darkling*, nediminutivale).

bumpkin, firkin, kilderkin, ladkin, lambkin, lumpkin, napkin, etc.

cum şi:

Atkins, Gawkins, Jankin, Perkin, Willekin, etc.

nume proprii diminutivale (Ionică, Petrică, etc.) ajunse apoi şi nume serioase de familie.

(*Yankee*, nu trebue confundat cu această categorie, deşi unii filologi îl socot diminutival, după cum alţii etimologie populară dela *English* care în India a dat pluralul *Yengees*.

Mai de grabă e de înclinat spre etimologia *Jan Kees*, poreclă dată în Flandra, Olandezilor: *Jan*+kaas (*kaas*=cheese, produs tipic olandez, — cum am zice Ion brânzarul!) — afară numai dacă *Kees* nu e forma diminutivală dela Cornelis, alt nume foarte obişnuit în Olanda. In orice caz, de aci uşor a trecut în Anglia, apoi peste ocean, specializându-se în desemnarea Americanului, şi cu prolificitatea limbei engleze ajungând să dea ironicele: *Yankeedom, Yankeeism, yankeefied!*)

Iată — din compartimente alese la întâmplare — numai câteva exemple, din o serie nesfârşită de formaţii

pe care engleza le realizează pe calea *afixului indigen* — mai bine de 120 de varietăţi, — exemple a căror putere de vieaţă şi colaratură cu greu pot scăpa unui strein.

II.

Mai abundentă e însă, şi mai prolifică, derivaţia pe calea *afixului franco-greco-latin.*

Acest afix, cum am spus, n'a intârziat să se aplice şi asupra stemelor autohtone.

A. Sufixe:

Unul din cele mai fecunde: *-able* a câştigat repede teren şi asupra acestor steme, mai ales din asemănarea lui fortuită cu adjectivul *able:*

-able:
answerable, bearable, clubbable, eatable, hatable, laughable, salable, thinkable, etc.

ca şi:
comfortable, endurable, immutable, portable, reliable, seizable, serviceable, seizable, suitable, etc.

Altele nu mai puţin active:

-ible: (o variantă a lui *-able*):
accessible, avertible, combustible, comestible, forcible, horrible, plausible, susceptible, etc.

-age:
breakage, baronage, bondage, cartage, cellarage, demurrage, foliage, garage, garbage, hostage, nonage, pilgrimage, salvage. etc.

-al:
approval, bestowal, betrothal, coeval, denial, portrayal, primatial, recital, refusal, reprisal, upheaval, withdrawal, etc.

-ate:
aldarmanate, corrugate, curate, duplicate, fustigate, inculcate, italianate, nitrate, precipitate, Primate, sulphate, unguiculate, vacillate, vacuolate, etc.

-ism (o puzderie):
athleticism, animalism, botulism, communism, Darwinism, feminism, galicanism, holism, jingoism, latitudinarianism, Lollardism, mannerism, terrorism, vivisectionism, etc.

idem în **-ist** (cf. şi americanisme ca *walkist* (drumeţ profesionist) etc.

Dragoș Protopopescu

-ite :

anchorite, Austenite, eremite, Israelite, composite, Darwinite, dulcite, fumelessite, Preraphaelite, Ruskinite, Shelleyte, Stagirite, modernul *turfite*, etc.

-ive :

active, captive, corrosive, fugitive, native, positive, rotative, sensitive, etc.

-ize (ise) :

(ortografia cu *s* parecă triumfă la scriitori moderni). *anathemize, animalize, baptize, barbarize, bowdlerize* (dela Bowdler, expurgatorul lui Shakespeare), *civilize, fertilize, Hansardise, Londonize, materialize, realize, scrutinize, theorize*, etc.

-ment :

agreement, battlement, concealment, enchantement, encampent, escapement, nourishment, nutriment, settlement, etc.

-ose (-ous) :

aqueous, bellicose, corteous, desxterous, jocose, morose, penderous, etc.

B. Prefixe :

re- :

-react, recollect, recover, redeem, redouund, redundand, reform, rejoin, renew, return, revenge, etc.

in- :

-ignoble, illegal, infant, infirm, inimical, irregular, irreverent, etc.

(de multe ori *-in* fiind dublat cu *-un* teutonic, din pricina similitudinei) :

-incautious-uncautious, infrequent-unfrequent, instable-unstable, etc.

dis- :

disarm, disappear, discontinue, disenchant, disillusion, delude, dismount, deodorise, dispatch (despatch), *detach, deviate*, etc.

Toate acestea fiind numai câteva exemple.

De fapt, numărăm ca la vreo 55 de prefixe de origine *romanică*, vreo 20 de prefixe deghizate (adică absorbite în rădăcina cuvântului de origine *franceză* sau *latină*) şi încă vreo 55 de prefixe *greco-latine*.

In timp ce sufixe :

Romanice: vreo: 50 pentru nume concrete şi abstracte, 5 pentru nume de locuri, 7 pentru diminitive, şi 12 pentru formaţii mixte: apoi cam 30 de sufixe pentru adjective şi adverbe, vreo 6 pentru verbe.

Greceşti: vreo 15 pentru nume concrete şi abstracte, 1 pentru diminutive (*-isk*, *asterisk*, *basilisk*, *obelisk*), 4 pentru formaţii mixte, 3 pentru adjective, 1 pentru verbe (*-ize*, *-ise*).

In total, aproximativ 373 de afixe streine, pe lângă cele mai bine de 120 indigene.

La un loc, aproape 500 de afixe, 500 de semitonuri — am zice — prin care engleza joacă magistral pe gama cuvântului.

Uneori sufixele de origine germanică se iau la intrecere cu cele franco-latine in creiarea abstracţiilor, a colectivului sau generalului.

Alteori sufixul franco-latin s'a dovedit mai precis, şi a luat locul celui indigen, — cazul lui *-ation*, care avea in faţă pe teutonul *-ing*, care insă, in calitate de sufix al participiului prezent, avea stare de acţiune mult mai vagă.

Drept care:

admiration, *condemnation*, *diphthongization*, *estimation*, *information*, *laudation*, etc.

au luat locul lui:

admiting, *condemning*, *deriving*, *diphthongizing*, *estimating*, *informing*, *laudating*, etc.

sufixul romanic ajungând să se aplice şi unor cuvinte de cea mai pură coloratură teutonă, spre a da naştere unor savuroase barbarisme, unele cu ilicit accent de interjecţie:

backwardation, *botheration*, *fairation*, *flirtation*, *thunderation*, *starvation*, etc.

La fel *-té* a căutat să suplanteze pe *-ness* (VE. *-nes (s)*, O. *-nis*, G. *-nise*) (după cum *-in*, pe *-un*, etc.), încât ajungem să vedem pe Wyclif [1]) construind cuvinte de indrăsneala lui *everlastingtee*, calchiat după *eternitee*, dar fără să izbutească să-l impună, in ciuda sau tocmai din cauza incălecărei barbare a celor două sufixe.

[1]) Bradley: op. cit. pp. 136—7.

Dealtfel *-ness* s'a ţinut bine din pricina unei native vitalităţi, cum dovedesc şi cuvinte de atât de savuroasă autenticitate, ca:

bitterness, everlastingness (unde încălecarea de sufixe a izbutit), *fairiness, hardiness (blowhardiness), lovingness, tiredness, willingness*, etc.

şi mai ales parasintetice de aşa de dificiiă coeziune:

up-to-dateness, fair-hairedness (*hairiness*), *tongue-tiedness*, etc.

din care orice alt sufix ar fi putut ieşi extenuat.

Dealtfel nimic mai concludent pentru prolificitatea sufixuală a englezei, decât invigorarea pe care ea o dă şi afixelor streine, ca *-able* bunăoară, prin implicarea lor, barbară aproape, în forme parasintetice de o îndrăzneală care duce într'adevăr, la paradox.

Jespersen [1]) mare admirator la acest capitol al limbei engleze, ne dă adorabile exemple ca: *come-at-able, get-at-able*, unde *-able* ajunge să articuleze o prepoziţie de fapt, legată organic de verbul anterior.

Dar par'că aceasta ajunge limbei engleze?

Sterne merge şi mai departe şi ne dă: *come-at-ability*; Congreve: *uncomeatable*; Smiles: *get-atability*; George Eliot: *knock-upable*; Tennyson: „Speaking of you as no longer *cometable, runupableto, smokeablewith* J. S. of old"; *The Idler*, May 1892, 336: „the husband *unliveable in* for a month"; Bernard Shaw, *Ibsenism* 41: „the husband being fairly good-natured and *livable with*"; Benson, *Dodo the Second*, 121: she is *unspeakable to*".

toate expresii care, şi întrebuinţate în glumă, cum e aci cazul lui Tennyson, bunăoară, în orice altă limbă sunt deadreptul imposibile.

Desinvoltura limbei engleze merge şi mai departe: după ce cu astfel de adverbe şi prepoziţii ea face un tot adjectival idiomatic, găseşte că poate şi să le simplifice şi lasă prepoziţia afară, deşi o subînţelege mai departe în

[1]) Jespersen: op. cit. pp. 106 seq.

totul organic care fără ea nu ar fi posibil. Şi aceasta nu numai în limba de toate zilele, dar — ne aminteşte acelaş mare lingvist danez — la scriitori de clasicitatea unor Addison, Congreve, Swift, Goldsmith, De Quincey, Jane Austen, Dickens, Hawthorne, etc.

unaccountable (for), *indispensable* (with), *laughable* (at), *dependable* (upon), *dispensable* (of, with), *objectionable* (to), *reliable* (upon), *unreliable* (upon), etc.

Această — am zice — exasperare a sufixului provine probabil din putinţa pe care o are engleza de a face cu prepoziţia ce vrea.

Limbile în genere îşi iau mari libertăţi cu prepoziţia, folosind-o şi aşezând-o în frază adesea după plac. Dar plasticitatea limbei engleze duce acest arbitrar la abuz.

Thy will be done **on** *earth as it is* **in** *Heaven.*
(Deşi Shakespeare, din nevoi metrice, poate spune :).
There are more things **in** *heaven and earth, Horatio,*
Than are dreamt of in your philosophy.
We live **in** *a house, but arrive* **at** *the club.*
We arrive **in** *England, but arrive* **at** *Newhaven.*
We call **at** *a friend's house (or office), but call* **upon** *him.*
We part **from** *a person, but part* **with** *our watch.*
We tamper **with** *a lock, but tinker* **at** *it.*
We stick **up** *for the truth, but stick* **out** *for a rise in wages.*

Dela acest abuz uşor s'a putut ajunge la aşa numita *end-position* a prepoziţiei : relegarea ei la sfârşitul frazei, practicată în trecut, ca şi azi, de cei mai mari scriitori şi oratori, — deşi, decând a atacat-o Dryden [1]) — oricât de inovator uneori (se ştie că dela dânsul avem forma *its*, genetivul lui *it*) — ea a mers în desuetudine.

Ca să arate că „Johnson writ not correctly“, Dryden enumeră câteva „greşeli de gramatică“ printre care :

„The preposition in the end of the sentence ; a com-
„mon fault with him, and which I have but lately ob-
„served in my own writings :

[1]) Dryden, op. cit. vol. I, pp. 167-8. (Mai vezi, pentru o bună tratare a prepoziţiei : Henderson : op. cit.

Dragoş Protopopescu

What all the several ills that visit earth,
Plague, famine, fire could not reach **unto**,
The sword, not surfeits, let the fury do.

Dar greşala aceasta o putea cita din mai toţi scriitorii mari anteriori, din Bacon bunăoară [1]):

Houses are built to live **in**, *and not to look* **on**.
Revenge is a kind of wild justice, which the more a man's nature runs **to**, *the more ought law to weed it* **out**.

ca şi din Donne:

Hath God a name to swear **by**... *Hath God a name to curse* **by**?
Hath God a nome te blaspheme **by**?... *And hath God a name to pray* **by**?.

Dacă atare uz se poate numi greşală, fiindcă cine nu observă forţa pe care o capătă fraza prin această ridicare neaşteptată, ca un index, a prepoziţiei la sfârşit?

E ca un val care plescăe când credeai că s'a retras, un şarpe care plesneşte din coadă...

De fapt, *end-position* se datoreşte unei vechi puteri a limbei engleze de a face dintr'o parte de cuvânt, altă parte de cuvânt: dintr'un substantiv: adjectiv, adverb, verb; dintr'un adjectiv: substantiv, adverb; dintr'un verb: substantiv, etc., capacitate născută ca o consecinţă a căderei inflecţiunilor, dar şi ca mijloc de a se răscumpăra de pierderea lor prin adoptarea **morfemului-poziţie.**

Din aceiaşi capacitate s'a ivit şi putinţa de a face din prepoziţie oricând conjuncţie sau adverb:

He worked **till** *morning* (prepoziţie).
He worked **till** *he had finished* (conjuncţie).
The ship was lying under the cliff (prepoziţie).
The ship was lying *under* (adverb).

Odată ajunsă să întrebuinţeze prepoziţia adverbial, poziţia ei finală (end-position) era consacrată;

Authorised Version avea să spună:
And spreadeth them out as a tent to dwell **in**.
Every place that the sole of your foot shall tread **upon**.

[1]) Henderson, op. cit. pp 42, 171 seq.

Dragoș Protopopescu

Iar vorbirea curentă n'a făcut decât să desvolte construcția în adevărat idiom.

Iar odată idiomul realizat, ușor s'a putut ajunge la renunțarea la prepoziția cu ajutorul căreia se făurise idiomul, tocmai fiindcă prin insuși uzul idiomatic, ea era așa de prezentă în mintea subiectului vorbitor, că dânsul o putea crede subînțeleasă, și așa și era, de oricine.

Aceasta explică renunțarea la prepoziție în expresiile idiomatice citate de Jespersen.

III.

Poate tot aici trebue să ne gândim la arta veche a englezei, de care am mai vorbit, *arta hibridelor*. Nicăeri un teren mai plastic de realizarea lor, ca la capitolul afixelor moderne; drept care engleza se dedă lor cu voluptatea, dar și cu indrăzneala-i cunoscută:

Miltoniana, Shakespereana, Willingtonia, etc.

sânt hibride ceva mai dulci.

Dar ce vom spune de:

block-headism, free-lovism, funnyism, heathenism, witticism, etc.

Și mai ales:

drinkitite (calchiare după *appetite), girlicide* (calchiare după *suicide*); *weatherology; sonerize, womanize; scribblative, soothative; dandiacal, demoniacal; squirearchy, squirearchical, barristerocracy, landocracy, shopocracy, snipocracy, squattocracy, strumpetocracy*;

expresii în care, dela Bacon, Milton, Addison și Dryden, la Byron, Carlyle, Darwin și Meredith, au excelat maeștrii ai prozei engleze; și care prin neobișnuitul lor intenționat ne arată că in engleză orice e cu putință cu condiția să o știi, să-i stăpânești virtuozitățile.

In creiarea hibridului, cum am mai văzut, limbi diferite se încalecă vertiginos, uneori nu mai puțin de patru fiind reprezentate in cuprinsul aceluiaș cuvânt, cum e și în cazul pe care ni-l dă Nesfield: [1])

1) J. C. Nesfield: Manual of English Grammar and Composition, London 1916, p. 215.

cottage (unde avem VN. + F—L. *-age* + L. *-arius* + VE. *-ere*)

(deşi cuvântul poate reprezenta numai VF. *cote* + *age*), —hibridismul mergând până la făurirea şi de afixe hibride, ca:

-ery (din hibridul *fishery*, unde avem „teutonicul *-er*, ca în *fisher*, şi romanicul *-y*, ca în *family, study*")

Categoriile de hibrizi se ţin lanţ. Iată alta:

inter-club, inter-team, inter-school (contests); *inter-whiff* (sentences); *intercollegiate, interracial, inter-island, interparliamentary, interstate* (affairs); *pre-board-school, pre-smoking* (days); *pre-darwinian, pre, ante-nuptial, pre-railroad, pre-telegraphic* (times); *pre-Johannesburg* Transvaals; *pro-Boers* proclivities, *pro-foreign* sympathies, *pro-King Charles* (politician);

N. E. D. poate fi cercetat pentru hibrizi cu orice altă prepoziţie latină (*super, infra*, etc.)

Sau cu hibrizi de acasă, calchiaţi după cei anteriori, şi ajunşi până la perifrază şi parasinteză:

an after-dinner speech;
the before-Alfred remains of our language;
smoking his *before-breakfast pipe;*
she looked at you not in no *come-on way;*
I did not de any real *sizing-up;*
a real hard-boiled *dyed-in-the-wool* roughneck;
a *snapper -up* of unconsidered trifles

hibrizi care, în stringenţa şi graba lor gramaticală nu sânt simple scăpări sau forjerii ziaristice, cum ar părea, ci, începând cu Shakespeare, elaborări din pana unor clasici ca Pinero, Wells, Sinclair Lewis...

Cu aşa putere de fecunditate, putere care aciuiază pe lângă ea şi monstruosul gramatical, cum vedem, ne mai putem mira că engleza e una din cele mai originale limbi ale lumei?

Şi totuşi nu săntem decât la jumătatea erumului.

IV.

Engleza ne mai rezervă o serie de virtuozităţi la ceiace, după **derivarea cuvintelor** (văzută mai sus), e **compunerea cuvintelor.**

87

Aici ea joacă, dacă ni se îngăduie cuvântul, pe alt tablou...

La tabloul afixelor engleza făcea cu lăcomie uz de ele, dublând pe cele de acasă cu cele de import, uneori încălecându-le, supra-punându-le vizibil, alteori în aşa grad sudându-le cu rădăcina cuvântului, absorbindu-le în ea, încât deveneau una cu ea, şi prin aceasta de nerecunoscut.

Am spus însă că engleza mai are în ea o putere germanică, pe care cu laxitate am numit-o aglutinativă (fiindcă în esenţă aceasta e.)

Şi rolul acestei puteri acum mai ales, la compunerea cuvintelor intervine.

Aici engleza după ce din apatie gramaticală s'a scăpat de morfemii clasici, va face uz de morfemii ei proprii şi va da naştere la compoziţii din cele mai paradoxale şi îndrăzneţe.

Chineza, ca să repetăm exemplul citat de Vendryes are *wang tien*, galeza *tin brenhin*, pentru ceiace în latină se spune indiferent *domus regis*, sau *regis domus*. Şi se spune indiferent, fiindcă şi într'o poziţie şi în alta, desinenţa de genetiv e suficientă ca să indice pe posesor faţă de lucrul posedat.

Pe când în chineză posesivul apare numai dacă posesorul *wang* (rege) e înaintea lucrului posedat; în galeză, invers, dacă *tin* (rege) e aşezat după *brenhin* (casa).

Engleza ne dă la fel, de pildă:

boat-house, house-boat

două cuvinte care înseamnă cu totul altceva, după poziţia lui *house* faţă de *boat*. După poziţia primă *house* devine obiectul posedat de *boat* şi atunci e obligat să-şi schimbe înţelesul, devenind *shed* (hangarul, şopronul, adăpostul bărcei); după poziţia a doua e rândul cuvântului *boat* să-şi schimbe înţelesul, fiindcă *house* posedă de data aceasta pe *boat* şi o barcă posedată de o casă nu poate fi decât o barcă a unui hotel, unei instituţii; sau o barcă ce face numai servicii pentru acestea; sau o barcă ce are o casă pe ea, adică serveşte şi de locuit, şi aceasta e un şlep.

Deasemenea:

boat-life, life-boat

în cazul întâi desenez o vieaţă care aparţine bărcei, adică e petrecută în barcă, deci o vieaţă de marinar; în cazul

al doilea, o barcă ce aparţine vieţei, adică e destinată salvărei vieţei, adică e barcă de salvare,—lucruri pe care, ca şi în cazul anterior, alte limbi le pot exprima numai prin perifraze.

La fel :

oil-lamp, lamp-oil,
race-horse, horse-race,
ring-finger, finger-ring
wayside, sideway, etc. etc.

(Observăm că precum în chineză, şi invers de cum e în galeză, în engleză posesorul stă înaintea lucrului posedat.)

Boat poate porni mai departe la drum, ca întâlnind pe *man* să se împerecheze cu el, făcând *boatman*, în care deasemenea unul din cuvinte îşi alterează înţelesul; sau întâlnind pe *swain*, să facă *botswain*, în care *swain* devine aşa de nerecunoscut încât el degenerează şi sonantic în ceiace e numai o rămăşiţă din cuvântul vechi (*bos'un, bos'n*).

Şi toate acestea, din simpla alăturare a două cuvinte, prin simplul *morfem-poziţie*, servantul fidel al aglutinărei engleze.

Uneori acesta e asociat *trăsurei de unire* sau *apostrofului*, alţi morfemi tipic englezi, sau *alternărei vocalice* (care provine din dilaţia vocalică (*Umlaut*) a Teutonei) ; sau *accentului* pe care îl practicau greaca şi sanscrita, iar azi îl are pe scară întinsă chineza, şi deasemenea lituana, slava, berbera-africană (pheula), etc.

Deajuns că, în suită cu toţi aceşti cavaleri ai simplităţei, engleza pleacă în aventuri pentru noi zămisliri.

Şi numărul progeniturilor e considerabil, bastardul dând mâna cu odrasla cea mai legitimă, formaţia hibridă cu elaboraţia savantă, produsul colocvial, cu produsul cel mai celest poetic.

Gramaticele, dar mai ales Nesfield, sânt pline de exemple.

(Mai trebue adăogat că în compunerea cuvintelor nu intră numai substantivele, cum e cazul cu celelalte limbi în general, ci orice stări morfologice, cuvântul prim, ca şi în chineză, definind de obicei pe cel următor).

A. **Compunere simplă** (prin juxtapoziţie):

a) Substantive cu substantive:

apple-tree, nut-tree, tree-fern, tree-frog, tree-fruit, etc. (iată numai *tree* câtă sciziparitate de înţeles poate suferi); *frog-march, frog-fish, frog-eater; bookshop, bookworm, class-list, classman, couch-grass, cowboy, cowslip, dog-thief, ear-ring, eye-wash, love-apple, mankind, table-talk, sea-bow, sea-line, seaman, etc., etc.; warbaby, war-dance, war-lord, war-song,* etc., etc.

b) Substantive precedate de gerunziu:

bathing-place, cooking-stove, drinking-water, looking-glass, etc. (gerunziul putând fi exclus, din aceiaş aversiune pentru inflecţiuni): *wash-house* (în loc de *washing*), *grind-stone* (în loc de *grinding*).

c) Substantive precedate de adverb:

backfall, breakdown, by-path, by-word, undertone, upland, upheaval, uprise, inland, inquest, wash-out, etc.

d) Adjective cu substantive:

blood-red, coal-black, sky-blue, snow-white (stare de asemănare),

air-tight, blood-thirsty, book-learned, colourblind, fire-proof, headstrong, heart-broken, helldoomed (Milton), *hide-bound* (Milton), *roughneck, tenderfoot, top-heavy* (stare de referenţă).

heaven-born, home-sick, penny-proud, pound-foolish, purse-wise, (stare de origine).

breast-high, headlong, lifelong, skin-deep, world-wide (stare de măsură).

blackbird, hotbed (varia), etc.

e) Adjective sau participii, cu adjective:

bright-blue, dark-brown, dead-alive, lukewarm, red-hot;

f) verbe cu substantive:

back-bite, breakneck, browbeat, hen-peck, hood-wink, top-dress, turn-coat, waylay.

g) verbe şi adjective.

dumb-found, rough-hew, rough-shod, safe-guard, etc.

B. **Compunere sintetică** (în care cuvintele au între ele raport de unitate.

a) Verb tranzitiv urmat de obiect:

a cut-throat, a pick-pocket, a tell-tale;

b) verb tranzitiv precedat de obiect, şi luând uneori terminaţia ing sau er:

an engine-driver (-ing), house-building, a shoe-maker, a tax-gatherer, a tax-payer.

(dar: *bloodshed, toothpick,* fără *-ing, sau -er);*

c) verb tranzitiv precedat sau succedat de adverb:

outbreak, outfit, outlook, outturn, upstart, inlet, break-down, break-up, castaway, cut-away, cut-down, farewell, runaway, (unele compuse din clasa asta având amândouă formele):
look-out, out-look; set-of, off-set; turnout, outturn.

d) substantiv cu adjectiv:

halfpenny, madman, midday, midway, nobleman;

e) substantiv cu gerunziu sau participiu

finishing-stroke, humming-bird, loving-kindness, spininng-top, walking-stick, (dar şi fără *-ing*: *screech-owl glowlamp, glow-worm);*

f) substantiv cu verb având sens de trecut sau participiu trecut:

hump-back (adică *humped-back), lock-jaw* (adică *locked-jaw;*

g) substantiv cu alt substantiv la genetiv:

batsman, craftsman, kinsman, oarsman, salesman, saleswoman, sportsman, sportswoman, statesman. (în unele compuse apostrofa a rămas):
arm's-length, bees-wax, cat's-paw (-foot, meat). king's-bench, heart's-ease, land's-end, stone's-throw,

h) substantiv cu alt substantiv in chip juxtapoziţional (aglutinativ):

boatmann, cartman, oilman, ploughman, seaman, woodman, etc.

Dragoş Protopopescu

i) substantiv în apoziţie cu alt substantiv sau pronume: *he-goat, he-man, she-cat she-devil (she-fox, she-goat, she-oak), girl-student, maid-servant, man-servant, washer-woman*;

j) substantiv ca obiect la o prepoziţie, dând naştere unui adjectiv:
an *overland* trip (over the land), an *underhand* bowling, etc.

k) verb cu adverb, precedând sau succedând:
backslide, cross-question, overawe, understate, withhold, (când adverbul succede, cuvintele sânt scrise separat):

come on, turn out, etc. (cu excepţia lui *doff* = do off, şi *don* = do on).

C. **Compuneri parasintetice** (în care relaţia sinctatică dintre cele două cuvinte e desvoltată gramatical, cu ajutorul lui *-ed, -ing*, mai ales, dar şi cu alte terminaţii:

blue-eyed, evil-hearted, hot-blooded, hot-headed, long-haired, long-tailed, one-sided, thick-headed, white-coloured, woolly-headed, etc.
chicken-hearted, cow-houghed, cross-eyed, hook-nosed, moist-eyed, ox-tailed, pig-headed, swallow-tailed, web-footed.
a heart-rending (story), *a time-serving* (councillor), *a soul-stirring* (event).

D. (In sfârşit) *Compuneri perifrastice: barrister-at-law, brother-in-law, forget-me-not, four-in-hand, hole-and-corner, Jack-in-the-box, Jack-o'lantern, man-of-war, note-of-hand, spick-and-span* (fost: *spick-and-span new*), *ticket-of-leave, would-be*, etc.

De toate aceste compoziţii, dar mai ales de cele din urmă (parasintetice), scriitorii au abuzat, dar nu fără rezultate de frumoasă îndrăzneală:

his highly-coloured opinions; your unconceivable butter-fingered clumsiness; the sorcery of his moist-eyed wife; a porridge-headed nickel-pinching old Scotie; how all-hellish smart you, birds, are at shooting and fishing; he gave me a hearty-treat meal; a whiz-fine man; these sap-headed perfume-stinking barbers; through fog-enchanted Mayfair, etc.

Dar negreșit, modelul lor e Shakespeare, model de infinită compoziție, care peste gramatică, peste logică, și uneori chiar peste bun simț, a făcut ce a vrut cu mlădioasa lui limbă maternă.

Nu fără să ne ducă, desigur, la cerul poeziei de cele mai multe ori:

Ce poate fi mai grațios ca:

proud-pied April dressed in all his trim,
(Sonnet 98, v. 2).

Sau:

A station like the herald Mercury
New-lighted on a *heaven-kissing hill* (Hml, 3, 4, 58-9)

Sau (desvoltând pe *Isaiah*, xlv. 17):

Nor dare I chide the *world-without -end hour*
Whilst I, my sovereign, watch the clock for you.
(Sonnet 57, vv. 5—6).

După el, nu putem să nu cităm (odată cu Bradley) pe Spenser cu nemuritoarele lui:

self-consuming care, *silver-dropping* tears, *rosy-fingered* Morn, *(rododaktulos Eos)*, etc.

O mother Ida, *many-fountained* Ida,

spune minunat Tennyson, calchiind, e drept, pe Homer (ca și Spenser):

Si:

...thou, *light-winged* Dryad of the trees,
And *purple-stained* mouth,
And *leaden-eyed* despairs,

spune așa de frumos, vers după vers, ca un gâlgâit de privighetoare, în oda cu acelaș nume, inegalabilul Keats, dovedind încă odată că orice compoziție e posibilă în limbă engleză, mai ales când ești și poet...

V.

După **compuneri** de cuvinte și **derivări** de cuvinte, limbile practică felurite **formații de cuvinte**, cum le vom numi pentru motive practice, de discriminare.

Engleza practică la acest capitol o sumedenie de sisteme.

a) Iată bunăoară **formația poetică**, pe cale adică de tropi (metafore, motonimii, etc.)

Oricând vei auzi în Anglia (ajunse **stock phrases**): *I am within an ace of; he is our anchor of faith; an apple-pie bed; I put them in apple-pie order; I was full of beans; he is only a back-bencher; like a bear with a sore head; you have a bee in the bonnet; let us speak above board; they drew a blank; brand-new; calf-love; cheek by jowl; all in the day's work; a dog's life; an ugly ducklieg; this is double Dutch to me; I don't thank you for this white elephant; I don't care a fig; she is my old flame; don't play the giddy goat; giddy heights; the iron hand in the velvet glove; a grass widow; by hook or by crook; eating humble-pie; go to Jericho; a Job's comforter; a leap in the dark; cupboard love; a mare's nest; Black Maria; it is moonshine!; mum's the word! neck and crop; pillars of society; taking potluck with someone; prunes and prisms; I am in the running; a sky-pilot; a slowcoach; a trecherous line; this is mere tub-thumping; I am on tenterhooks; virgin soil; it was a walk-over; he went to west; he is too wool-gathering*, etc.

Dar pe cale de tropi engleza dă şi valoare semantică nouă cuvintelor:

ear of a pitcher, eye of a needle, finger of a clock, head (foot) of the page, stone of a fruit (hard kernel) etc.

în care noţiunea a rămas mai departe materială.

Sau:

book of nature, light of knowledge, smile of fortune, etc.

în care noţiunea materială odată, s'a imaterializat.

Sau:

a glass (looking-glass, sand-glass, weather—glass); *an iron*: *a copper*, *a mug* (of beer), etc.

în care materialul devine şi numele articolului făcut din material, sau conţinându-l (cu excepţia lui *gold, silver, wood*).

b) După ce a epuizat şi formaţia poetică, engleza va trece la **formaţia provincială** (regională).

Scoţia şi Irlanda au dat englezei multe neokeltisme, — am văzut, — dar i-au dat şi provincialisme devenite uneori expresii tipic naţionale:

pony, gruesome, canny, feckless, glint, gloaming, Whig, etc.

toate scoţiene, cel dintâi ajuns chiar universal, cel din urmă: numele dat liberalilor englezi după Revoluţia dela 1688 (in lupta pentru subordonarea Coroanei faţă de Parlament), nume care nu-i decât o prescurtare a poreclei scoţiene *whiggamor (whig* = a trage + *mare* = gloabă, deci: vizitiu, cărăuş); după cum *Tory*, numele dat conservatorilor englezi care se opuneau la excluderea Ducelui de York (James II) dela tron, după 1689, şi rămas nume de partid până azi, nu e decât irlandezul *tóraidhe* = tâlhar irlandez, — amândouă dând familie numeroasă, *et pour cause: whiggery whiggism, whiggish, whiggishly, whiggishness, toryism...*

c) Nume proprii făcute comune: ceiace am numi **formaţia nominală:**

an arras (dela oraşul Arras in Artois);
to boycott (dela Căpitan *Boycott*, mare proprietar boicotat in Irlanda);
to bowdlerise(dela Bowdler, expurgatorul textului Shakespearean).
a Brougham (dela *Lord Brougham*).
a davy-lamp lampa minerului, dela inventatorul ei *Sir Henry Davy*).
a gladstone bag (un uşor porte-manteau, dela numele aceluia care mai are la pasiv expresia *bag and baggage).*
gladstone claret (vin ieftin, dela reducerea taxei pe vin in 1860).
a grog (dela Admiral Vernon, zis *Old Grog*.
to hansardise (a confrunta un parlamentar englez cu propriile-i declaraţii, inregistrate in raportul oficial al desbaterilor parlamentare, numit *Hansard* după autorul lui.
a hansom (cab) dela *Hansom*, care şi-a patentat construcţia in 1834).
a lumber-room (un fel de hală de vechituri, dela odaia in care se păstrau gajurile agenţilor de schimb la *Lombard* (House) (Muntele de pietate englez).
to lynch (dela judecătorul american imaginar *Judge Lynch*, căruia i se atribuiau sentinţele in chestiune).

Dragoş Protopopescu

to macadamise (dela inginerul *Macadam* care a făcut întâiul pavaj 1819).
a mackintosh (dela inventator).
a magenta (culoare între roşu şi roz, descoperită în 1859, data bătăliei dela *Magenta)*.
malapropism (dela *Mrs. Malaprop*, personaj în „The Rivals" (Sheridan).
a martinet (dela disciplinatul ofiţer instructor cu acelaş nume al lui Ludovic XIV.
to mesmerise (dela *Mesmer*, doctorul german dela 1766).
milliner (*Milan* + er, odată negustor venit cu ţesături din Milan).
mint (L. *Moneta*, poreclă dată Zeiţei Juno în templul căreia se băteau monetele Romei).
muslin (dela Mossul, Kurdistan).
nicotine (dela *Nicot*, francezul introducător al plantei în Franţa).
panic (dela zeul *Pan*, presupus în stare să o producă).
punch (*Punchinello, Pulcinello*, clownul italian).
silhouette (dela *Etienne de Silhouette*, ministru francez, după care au fost numite în derâdere primele portrete tăiate în carton negru.
simony (corupţie clericală, dela *Simon Magnus* (*Faptele Apostolilor*, VIII, 8).
solecism (dela oraşul *Soloi*, în Cilicia, unde se vorbea o grecească attică foarte stricată).
spoonerism (cuvinte spuse deandoaselea, dela Reverendul *W. A. Spooner*, născocitorul vorbirei „păsăreşti").
a turkey (dela *Turcia)*.
a Very light (lumină proectată de acel Very Pistol, inventat de *Very* ca să lumineze părţi din câmpurile de bătălie.

d) Foarte apropiată de formaţia nominală, — uneori confundându-se cu ea — este **formaţia populară** (întemeiată pe etimologia — sau corupţia — populară).

Unul din cele mai pitoreşti cazuri de etimologie populară este francezul *pipe de Kummer* (după numele fabricantului) care a devenit *écume de mer* în franţuzeşte, după care Germanii au făcut *Meerschaum*, iar englezii au adoptat *meerschaum*, — româneşte *spumă de mare*

La fel: *pomi dei Mori* (mala aethiopica) a fost citit în franţuzeşte *pommes d'amour*, după care Germanii au făcut *Liebesapfel*, iar englezii *love-apple*, — la mijloc nefiind nicio roadă de amor, ci numai ceiace cu un cuvânt mexican englezul mai numeşte şi *tomato*:

„And the incredible relish of a fresh tomato, rarer „in its crisp flavour than the fruits of Araby; the „*love-apple*, very food of love, to be eaten to soft „music and fainting lights. [1])

mandragora a dat în englezeşte *mandrake* în care se pierde originea cuvântului încă prezervată în forma medievală *mandrag(g)e*.

sparrow-grass nu-i nici iarbă, nici vrabie, nici ceva mâncat de vrabie, este etimologie populară dela *asparagus*.

goose-berry e de fapt *groze-berry*, (*groze* fiind rudă cu francezul *groseille*);

bride-groom e corupţie populară dela V. E. *brydguma* (*guma*=*homo*), — deşi, dat fiind că *guma* s'a pierdut în engleza medievală, iar între forma veche *brydguma* şi *bridegroom* e o distanţă de mai bine de un veac, e cu putinţă ca cele două forme să nu aibe legătură una cu alta.

La rândul ei engleza a dat francezul *contredanse* (cadril) care nu-i decât etimologie populară dela *country-dance*; aşa cum pânzele de *Flandra* au dat la noi *fleandură, buleandră*; dantelele *Madame de Pompadour*: *d'alea dă pân pădure*; *Krenwürstel*: *crenvirşti*; *vive le son du canon* (strigătul soldaţilor francezi din războiul dela 1870); *filfison*; Carol, Kralj: *crai*, etc.

Etimologia populară a lucrat în engleză şi la cuvintele savante:

ingenious care înseamnă ingenios,
ingenuous care înseamnă imgenuu,

fiind două adjective foarte asemănătoare unul altuia, aceasta a făcut ca *ingeniousness* şi *ingeniosity*, substantive dela primul, dar cuvinte mai dificile, să fie înlocuite cu mai uşorul *ingenuity*, substantiv dela al doilea adjectiv, cu toate că înţelesul e cu totul altul.

Tot Bradley ne arată cum *preposterous*, care înseamnă „în ordine inversă" (*a preposterous letter*, o scri-

[1]) Sinclair Lewis: *Mantrap*, Penguin Books pp. 98—99.

soare ajunsă mai de vreme decât alta expediată anterior), din pricina grelei etimologii, şi dat fiind că ceiace e în ordine inversă produce adesea surprisă neplăcuta, sau pare absurd, peste capul etimologiei a ajuns să însemne azi „jignitor de absurd" (*a preposterous argument*, bunăoară).

La fel *premises*, după ce în logică a rămas „premise", iar ca termen legal „lucrurile mai sus menţionate" (things premised, or aforesaid or stated beforehand) a ajuns azi să însemne locuinţa cu toate dependenţele ei, prăvălie, incintă, ca în expresiile:

beer to be drunk on the *premises*;
being on these *premises* for an unlawful purpose;
this house and *premises* to be sold.

emergency, prin confuzie cu *urgency*, din „ieşire la suprafaţă" a ajuns „primejdie mare" (in cases of *emergency*).

Depărtări de acestea dela înţelesul savant se găsesc multe în engleză:

bathos nu mai înseamnă „adâncime" ca în greceşte, ci cădere (dela sublim) în ridicul, deci un fel de anti-climax, performanţă ce cade sub orice aşteptare.

climax, care în greceşte înseamnă scară, a ajuns în englezeşte ascensiune spre o culminare; sau culmea unei situaţii, ori argumentări.

enormous ca şi în celelalte limbi înseamnă enorm, când în latină însemna numai irregular (ex + norma).

ponder nu mai e cântărire decât cel mult mintală.

provoke nu mai e pro + vocare.

transpire, dela înţelesul încă păstrat în limbile neolatine, a făcut un salt îndrăzneţ atunci când pe lângă a emite, etc. înseamnă şi a se întâmpla. (events which have *transpired* (happened accidentally) in that country), corupţie datorită ignoranţei populare (de substanţă mai ales jurnalistică) mult deplânsă de purişti, dar făcându-şi loc şi la scriitori.

Cele mai multe şi mai pitoreşti corupţii populare s'au făcut însă în jurul numelor proprii, locale sau streine:

argosy (odată *aragousy*, *ragusy*, corabie din Ragusa-Dalmaţia).

bedlam (ME. *bedlem*, corupţie dela *Bethlehem*, aplicat ca termen comun Spitalului de nebuni *St. Mary*

98

of Bethlehem, apoi ajungând să insemne orice fel de balamuc.

buncum (trăncăneală, dela *Buncombe*, în North Carolina, al cărei delegat în Camera Reprezentanţilor ţinea mereu să vorbească în numele alegătorilor săi, chiar când Camera abia aştepta să treacă la vot.

chauvinism (după *Nicholas Chauvin*, soldat fanatic al Republicei şi Imperiului napoleonian.

cravat (dela legăturile de gât ale *Croaţilor* din Austria), *(G. Krabate)*.

dollar (G. *thaler*, monetă turnată prima oară din minele de argint dela Joachims*thal*).

fustian (L. *fustaneum*, dela *Fustat*, alt nume al oraşului Cairo, însemnând stambă proastă, şi de aici stil ieftin, umflat, bombastic).

grimalkin (pisică, nume corupt dela *Grey Malkin*, diminutiv dela *Mald, Maud*; la fel cu *Magpie, Jackdaw, Jackass, Martin, Paroquet, Parrot, Poll-Parrot*, izvorite din obiceiul de a se da animalelor nume favorite de Magdalena, Margery, Jack, Martin, Pierre (Sp. Perico).

grog (dela *grogram*) (F. *gros-grain*). Fiindcă admiralul Vernon purta pelerină de mătase „gros-grain" (grogram cloak) i s'a spus familiar *Old Grog*. Şi fiindcă Old Grog îşi punea marinarii să amestece rom cu apă, băutura i-a transformat porecla în renume).

maudlin (plângăreţ, sentimental, dela ME. *Maudelein*, numele Mariei din Magdala, pictată adesea vărsând lacrimi de penitenţă, „die gebüssende Magdalen").

peach (L. *persic*-um, dela Persia de unde vine fructul).

peeler (poliţist, dela *Sir Robert Peele*, ministrul întemeietor al forţelor poliţieneşti).

punch (băutură făcută din cinci ingrediente; spirt, apă, suc de lămâe, zahar, dela *pancha*, insemnând cinci în India de unde şi provine.

rhubarb (VF. *rubarbe*, ML. *rhabarbarum* (*Rheum barbarum* = Rheum din ţara barbarilor) (Gr. *rheon*-

rha, poate dela Rha, numele vechi al Volgei, planta venind *via* China — Tibet — India de Est-Volga-Turcia.

sandwich (dela *Earl of Sandwich*, care a jucat cărţi 24 de ore necontenit, mâncând între timp felii de pâine cu ingrediente.

tawdry, ieftin dar ţipător ; dela *tawdry-lace*, dantela de acelaş gust, care se vindea la bâlciul de *St. Awdry*, în insula Ely.

stoic (dela şcoala filosofului Zenon, care-şi învăţa discipolii sub Arcada Pictată (*Stoa* Poecile) a Athenei, c. 368 în H.), etc.

e) Un tip însă şi mai vechi de formaţie populară, cu rădăcini înfipte în chiar originea limbajului, este **formaţia onomatopeică**, sau **formaţia-ecou** dacă ar fi să adoptăm ispititorul termen al lingvistului Murray: *echoic terms*.

Este un *moot-point* al lingvisticei, dacă rădăcinile cuvintelor au în ele un sens, dacă există adică vre-o legătură între foni şi noţiune, între fonetică şi semantică.

In *Cratyle* [1]) (sau *despre potrivirea numelor*), prima discuţie filosofică asupra originei limbajului, personalul titular emite o ciudată teorie, după care denumirile au un înţeles originar şi intrinsec care nu se lasă guvernat nici influenţat de voinţa oamenilor. Oamenii, bunăoară, spune Cratyle, ar avea tot interesul ca *soarele* să se numească *pământ*, dar de aşa natură e substanţa astrului zilei că el a trebuit, peste capul oamenilor, să se cheme soare ; — *hêlios* însemnând *pururi învârtitorul* (în jurul pământului) şi *împărţitorul de culori* ; aşa cum *sélênê* (luna) înseamnă *vechi şi nou* (zilnic) *lucitoarea* ; *gaïa* (pământul) : *procreatoarea* ; şi chiar nume proprii, ca *Anax* (Astyanax) sau *Hector*, nu sunt decât un mod de a spune *rege, căpetenie*.

Plato, prin gura lui Socrate, râde de o teorie pe care o crede chiar primejdioasă filosofiei, prin tendinţa de a substitui valoarea numelor, valoarei lucrurilor.

La cestălalt capăt al ştiinţei Grammont [2]), cel mai mare fonetist francez, ridică problema într'un convingător paragraf, după care cuvintele sunt o aglomeraţie de foneme

---

[1]) **Platon** : O. c. t. V, 2e Partie : *Cratyle*, pp. 65, 89, 91 (tr. Mèridier).

[2]) **Maurice Grammont** : Traité de Phonétique, Paris 1933, pp. 379-80.

Dragoş Protopopescu

a căror semnificaţie nu-i decât arbitrară. *Chapeau* putea tot aşa de bine să însemne *étable*, după cum *étable* să însemne *chapeau*. Nu e în sonanţa niciunuia din aceste cuvinte vreun drept la sensul lor noţional. E drept, rădăcinile lor oferă o indicaţie: *chapeau* venind dela *caput* şi vrând să spună un lucru care stă pe cap; *étable* dela *stabulum*, şi vrând să spună un loc unde vitele stau. Dacă *sta* şi *caput* explică însă ca rădăcini cuvintele derivate, nu e nimic în aceste rădăcini legat de noţiunea a *sta* şi noţiunea *cap*. Să mărturisim că la origine *sta* putea fi *cap* *şi cap*: *sta*, fără ca nimeni să se sesize. Şi dovada o face chiar evoluţia lingvistică: abandonarea cu sânge rece a lui *caput*, ca în locul lui să apară *testa* (tesson de pot), care deşi — fonic — diametral opus lui *caput*, l-a putut substitui sub forma *tête*, fără ca funcţia semantică să se resimtă.

Intre Cratyle şi Grammont cu greu se poate şovăi, chiar Rousseau ar renunţa să mai ia în braţe pe intâiul, dacă ar putea citi azi pe al doilea.

Numai că valoarea noţională a fonilor e o chestiune încă deschisă a filologiei moderne, căreia îi impune o disciplină oarecum nouă: fonologia, pornită tocmai dela teoria fonemilor, care „nu mai sunt consideraţi în ei înşişi, ci după rolul pe care îl ocupă, ca elemente semnificative, în sistemul limbei".

Dealtfel şi Grammont face excepţie dela teoria sa atunci când, în cadrul foneticei impresive, se opreşte la o generaţie de cuvinte care au în ele un conţinut de sensibilitate, trădând prin simpla lor sonanţă ca şi prin baza lor de articulaţie, anume stări afective la subiectul vorbitor, sau tendinţa de a imita numai, anume stări din natură.

Dacă „elementele fonice sunt din punct de vedere semantic în esenţă inerte", cine ar putea trece peste valoarea semantică a unor onomatopei cum e *cucu*, aproape universal adoptat ca să exprime unul şi acelaş lucru:

Scr. *kokilas*, V. Sl. *kukavica*, It. *cucule*, F. *coucou*, G *Kuckuk*, E. *cuckoo*, R. *cucu*,

sau *a şopti*, *a susura*:

L. *sussurare*, F. *chuchoter*; VN. *kvisa*, D. *hviske*, V. North. *hwisprian*, G. *wispern*-flüstern, E. *whisper*, *etc.*

Cine nu vede un sentiment sau o acţiune reală în cuvinte ca:

frisson, souffrir, siffler, triste, furchtbar, fürchten, fear, shivering, shuddering, thrilling, trembling,

cuvinte cu bază de articulaţie comună cu a sentimentului respectiv, la articularea cărora adică aparatul vorbirei trebue să facă chiar grimasa facială pe care o execută chipul nostru când trece prin sentimentele sau acţiunile corespunzătoare; şi să emită acele consone constrictive pe care le scoatem şi nearticulat când ne aflăm în stare de frică, fior, etc.

Cine nu vede un lucru mic, delicat, uşor, fragil, când pronunţă mici cuvinte în care *i* e atât de gureş:

micros, petit, léger, menu, tenu, fin, subtil, débile, thin, little, tiny, chick, kid, kitten, teeny-weeny, etc.

sau un lucru mare, greoi, acolo unde *a* şi *e* sunt prezente:

crassus, magnus, grande, grasso, gresso, grand, gros, kolossal, mare, gros, gras, bolşoj, Dalai Lama.

sau bosumflarea feţei, gestul articulator provocat de chiar sentimentul exprimat în dispreţuitoarele:

fi! fie! pfui!
hohn, hatred, mock, scorn, etc.

şi cine nu are ideia perfect exprimată de morfeme aşa de depreciative ca în:

bétasse, blondasse, fadasse, hommasse, mélasse, paperasse, savantasse, tignasse, vinasse;
canaille, marmaille, mangeaille, prêtraille, racaille, valetaille, etc.

Nu e chiar guturai la rădăcina indogermană *pster* pe care o citează şi Grammont, împreună cu o întreagă familie de strănuturi, arătând: mai mult „rhume de cerveau" în francezul *éternuer*, unde, ca şi în sanscrită *(ptarnumi)*, rădăcina păstrată în latină *(sternuere)*, a devenit inertă prin pierderea spirantei; guturai nordic, cu nas bine înfundat, în germanul *sniessen*, englezul *sneeze*;[1]) şi poate un simplu *hapciu*! (un guturai sudic, desfundat), în românescul citat, ca şi rusul *cixat*, litvanul *ciusti-ciaudeti*?

Rousseau citează onomatopeile *glouglou, cliquetis, tric-trac*, şi ele se găsesc printre onomatopeile perfecte ale lui Grammont:

[1]) VE. fnéosan, ME. *fnesen*, O. fniezen, VN. hnjósa, Ahd. *niosan*.

102

ronron, glouglou, cri-cri, tric-trac, bim-bam - boum, patatin-patata, cahin-caha;

sau în germană:

pimpampum, piffpaffpuff, klippklapp, klitschklatsch, schwippschwapp, lirum-larum, klimperklämper, klingklang;

engleza dându-ne:

bang, blab, bubble, chink, chatter, clank, criddle-craddle, ding-dong, fizz, hiss, hurlyburly, hum, mumble, ping-pong, sing-song, simmer, sizzle, tootsie-wootsie, titter, twitter, widdle-waddle, etc.

La această categorie putem desigur alătura, de o valoare tot onomatopeică în esenţă, aşa numitele *nursery* sau *pet forms* (*infantile words*):

baby, crony, daddy, granny, (cf. *bébé, papà, maman, pipi, banbino, mama, babbo, tata, pappa, pupù*; Lat. *atta,* Turc. *Ata-turk* [1])

Tot aşa prescurtările **(formaţia abreviativă)**:

bacca (tobacco) [2])
bike (bicycle)
bus (omnibus)
cab (cabriolet)
cit (citizen, City man)
congrats (congratulations)
cycle (bicycle)
fizz (champagne)
flu (influenza)
gent (gentleman)
gym (gymnasium)
miss, missis (mistress)
mo' (half a moment)
phone (telephone)
pram (perambulator)
plane (aeroplane)
photo (photograph)
pub (public house)
tatters (potatoes) [2])
turps (turpentine)
zoo (zoological garden), etc.

Engleză însă nu se mulţumeşte să prescurteze numai de dragul comodităţei. Creaţia de cuvinte e perma-

[1]) v. şi G. Bonfante: Semantics, Language, Encyclopedia of Psychology, Ed. Harriman, New-York, 1947, p. 841.
[2]) Forme vulgare, neadmise.

nenta ei preocupare, și atunci, nemulțumită că unele cuvinte streine (franceze in speță) sunt de două silabe, le va reduce la una, dar atribuindu-le și un înțeles nou.

Astfel:

to attend,	*to tend*	*to defend*	*to fend*
allone	*lone, lonely*	*to distain* [2]	*to stain*
to amend	*to mend*	*to disport* [3]	*to sport*
to envie [1]	*to vie*	*culpable prest* [4]	*culprit*

f) Dar una din cele mai îndrăznețe formații de cuvinte în engleză este faimoasa **back-formation, retroformația** cum i-am putea spune adecuat.

Este acea formație tardivă de verbe din substantive, care substantive după toate aparențele ar fi trebuit ele să derive din vorbe.

F. *beggar* (*les frères Beghards,* ordin de călugări cerșetori, numit așa după *Lambert Bègue* — cf. F. *béguin, béguiner?*) — a dat *to beg*, când mai degrabă s'ar crede că *beggar* a derivat dela *beg*) (etimologia aceasta însă e de unii contestată).

F. *butcher* (dialectal a dat *to butch*, a măcelări, *the butching business*).

F. *butler* (dialectal a dat *to buttle*, a turna băutură).

F. *cutler* (dialectal a dat *to cuttle*, a facecu țite).

Dacă acestea sânt mai mult dialectale, mai generale sânt:

broker	*to broke*
burglar	*to burgle*
darkling	*to darkle*
donator	*to donate* (americanism)
duffer	*to duff*
editor	*to edit*

---

[1]) diferit de *to envy*, vine dela F. *envier*, (L. *invitare*), a provoca.

[2]) dela V.F. *desteindre* (L. *tingere* + dis), a vopsi, a păta, a eclipsa.

[3]) F. *desporter*, (L. *portare*) — *to disport oneself, a convict, in some direction.*

[4]) Formula morală juridică: *culpable prest*, il est coupable et nous sommes prêts à le montrer.

gloomy	*gloom* [1])
hawker	*to hawk*
peddlar	*to peddle*
sideling [2])	*to sidle*
vivisectionist	*to vivisect* [3]) *etc.*

Dar mai interesante ca toate sânt:

Banting care a dat *to bant*

(a face cura de slăbit a lui Banting, — the Banting method — numele propriu fiind asimilat unui verb, participiul prezent, din care verbul real nu a întârziat să se creeze.

Mafeking : to maffick

(a exulta în demonstrații patriotice, dela numele orașului Mafeking, asaltat cu bravură de Buri în 1900). — toate exemple care ne duc la acel excentric de care nu arar limba engleză se lasă colorată.

VI

Dar fiindcă am ajuns la excentric, nu vom termina acest capitol fără să urmărim ceiace am numi fenomenul de **prelucrare semantică** al limbei engleze.

Cazuri în speță se găsesc în toate gramaticele, dar nicăeri mai copios expuse ca în Bradley, drept care ne vom servi la fel.

Mai întâi cazuri de suplantare a propriilor ei cuvinte, înlocuirea lor cu un sinonim, din simpla nevoie de a-i da o notă mai proaspătă, mai acută:

ghost a fost înlocuit de *spirit*, rămânând specializat în „Holy Ghost" și „strigoi", în care din urmă calitate face concurență lui *vision, apparition, phantom, spectre:*

Visions and inspirations some expect
Their course here to direct. (Cowley).
Full fast he flies, and dares not look behind him,
Till out of breath he overtakes his fellows,
Who gather round, and wonder at the tale
Of horrid *apparition*. (Blair.)

---

[1]) În Shakespeare e *gloomy woods*, și poate dela el Milton a făcut *gloom*).

[2]) Azi *sidelong*.

[3]) v. și *fine*, dela VF. *fin*, L. *fino*, retro-formație dela *finite*.

The *phantoms* which haunt a desert are want, and misery, and danger. (Samuel Johnson.)

Roused from their slumbers,
In grim array the grisly *spectres* rise. (Blair.)
The lonely tower
Is also shunn'd, whose mournful chambers hold,
So night-struck fancy dreams, the yelling *ghost*.
(Thomson [1]).

din vechea lui semnificaţie (spirit, duh) dăinuind numai expresia *to give up the ghost* (a-şi da sufletul), în timp ce noua specialitate a creiat expresii ca *to raise, to lay the ghost, ghost-word, not the ghost of a chance, ghosthood, ghostlike*, etc. Dimpotrivă, se spune: *the Divine Spirit, the Spirit of God, the Spirit of Nature, the Spirit of Solitude*, iar Shelley are *fair, blithe, wild Spirit*, pentru ideia de frumuseţa, vânt, şi chiar ciocârlie.

lord, VE. *hlafweard* (hlaford-lord), (loaf warden, bread-keeper, head of household) a însemnat odată stăpân (proprietar, şi deci şi soţ) şi aşa îl găsim şi în Shakespeare:

dear *lord* of that dear jewel	— *Lucr.* 1191.
my bosom's *lord*	— *Rom.* 5, 1, 3.
lord of the feast	— *Cymb.* 3, 3, 75.
save of their *lord* no bearing yoke they knew.	— *Lucr.* 409.

ca şi în *Versiunea Autorizată* dela 1611. Cu vremea însă, suplantat de latinul *master*, s'a specializat în Dumnezeu (Isus) şi denumiri nobiliare, sau de înalte funcţiuni: *Lord knows who; Lord have mercy. Lord bless my soul; Lord's supper; Lord's table*; b) *our sovereign the King, lords of creation; House of Lords; Lords Commissioners; Lord of the Admiralty; Lord Bishop; Lord Chamberlain; Lord Justice; Lord Mayor; Lord Rector; Lord in waiting; Lord of the Bedchamber; drunk like a lord; swear like a lord*, etc.; din vechiul înţeles mai păstrând urme în expresii ca: *lord of a few acres; landlord; lord of a manor; lord of the cotton; lord of the iron; lord paramount*, etc.

[1]) cf. *Crabb*, op. cit. p. 630.

Dragoş Protopopescu

Mai interesante însă sânt acele cuvinte care marchează *evoluţia spre abstract sau subtilitate* a limbei engleze:

keen, care era în VE. *céne*, O. *koen*, G. *kühn*, însemnând *îndrăzneţ* (daring), înţeles pe care-l păstrează până spre sec. 13, începe să însemne după aceia *ascuţit* (sharp), urcând spre tot mai multă nuanţă *(keen edge: keen point; keen cutting)*, îmbrăţişând lumina, sunetul şi chiar mirosul (*keen mustard, keen as mustard)*, ajungând *keen interest*, de unde: *keen on English Literature* etc., despre persoana care are acest fel de interes; de unde a ajuns să însemne *eager, ardent*, şi tot mai imaterializat, să creeze expresii ca: *a keen fighter, a keen debating, a keen thinker.*

dull, opusul lui, (VE. *dol*, G. *toll*) a însemnat nebun, şi aşa a mers până în sec. 15. Când echivalându-se cu *blunt* (nesimţitor, insensibil), şi-a lărgit sfera, şi aplicându-se la lucruri tot mai imateriale, *(dull blade, dull edge, dull point)*, a îmbrăţişat facultăţile omului (*dull eyes, dull ears, dull light, dull sound, dull flavour*), ajungând egal cu *not very perceptible, not very keenly sensed*, de unde: *dull brain, dull wit* (creer care nu pricepe, spirit greoi) de unde: *a dull wit, a dull poet, a dullard*, care nu mai au nimic a face cu sensul primar.

fast (VE. *faest, faestnian*, Gt. *fastan*, G. *fastnen)* însemna nemişcat, înţepenit, de unde: *stand fast, stick fast, sit fast.* Dar ideia de nemişcare implicând ideia de încordare, forţă, şi această idee detaşându-se uneori de ideia primă, s'a ajuns la ideia de puternic. Dacă poţi să stai cu putere înfipt într'un loc, poţi şi să te desprinzi cu putere, să te mişti, să alergi cu putere. A alerga cu putere înseamnă însă a alerga repede, de unde *to run fast*, în care cuvântul înseamnă exact contrariul noţiunei dela care a pornit — *to live fast, fast liver*, însemnând nu numai a trăi grăbit, dar chiar trepidant.

fine e un exemplu şi mai izbitor pentru acest aspect de Janus pe care-l ia semantica engleză, ajungând dela un înţeles, la antipodul lui. Probabil retro-formaţie dela L. *finito*, (VF. *fin*, F. *fin*, Rom. *fino*, ME. *fin)* cuvântul în englezeşte aşa cum e în toate limbile, şi cum vocala *i* sugerează, exprimă ideia de delicat, subţire, mic, exiguu, ascuţit: *fine needle, fine grains, fine pen, fine lines.* Dar ideia de subţirime şi fineţe în lucruri implică ideia de

şlefuire, desăvârşire: *highly finished, a fine lady, a fine gentleman, a man of fine manners, fine distinction, fine perfection, fine discrimination, gold 22 carats fine*, etc.

Ideia de desăvârşire însă uşor se confundă cu ideia de frumuseţe: *fine arts, calling things by fine names, sayins fine things about somebody*, etc., sau: *fine day, fine weather, fine presence*, şi chiar *fine potatoes*. Un cartof ca să fie *fine*, trebue să fie mare, dolofan! Cu atât mai mult un copil, ca să fie astfel trebue să fie mare, gras, voinic, şi aceasta înţelege o mamă prin frumuseţea copilului ei, aceasta se înţelege în genere la ţară prin frumuseţea omului. De unde *a fine child* nu înseamnă deloc un copil mic, delicat, gingaş, ci dimpotrivă: gras, mare; cuvântul astfel şi-a atins antipodul, însemnând deopotrivă *small* şi *large*.

sad (VE. *saed*, O. *zat*, G. *satt*, rudă cu L. *satis*, Gr. *haden*=destul), la origine înseamnă sătul, destul. Bradley [1]) citează dintru'un poet din sec. 14:

selden am I *sad* that semli for to se
(nu mă mai satur privind frumoasa)

Dar o persoană săturată, e o persoană care şi-a pierdut excitabilitatea, a devenit calmă, serioasă. De unde în Chaucer *sad*= calm, serios, vrednic de încredere. De unde în Shakespeare:

a jest with a *sad brow*	*2H4*, 3, 1, 90.
in *good sadness*, I do not know	*A11*, 4, 3, 230.

unde fruntea nu e tristă deloc, ci *serioasă*, iar al doilea cuvânt nu e deloc „în bună tristeţe", ci „în bună seriozitate" (in good *earnest*, cum se şi spune azi).

La fel:

speek you this with a *sad brow* ?	*Ado*, 1, 1, 185
in *sad conference*	Ado, 1, 3, 62
in *sad talk*	Wint, 4, 4, 316
I sent for thee upon a *sad occasion*	Twlf, 3, 4, 20
a *sad face*, a reverend carriage	Twlf, 3, 4, 80
in *sad* or in good *earnest*	Venus, 807
for she *looks* very *sad* (surly)	3H6, 3, 2, 110
sad Lucretia's *modesty*	As, 3, 2, 155

unde nu e vorba de ceva trist, ci numai serios.

[1]) op. cit., p. 164.

108

Dar serioasă, imobilă, incremenită, e și o față tristă. De unde juxtapoxarea înțelesurilor, în Shakespeare având multe exemple ca:

your *sad* heart tires in a mile — Wint, 4, 3, 135

unde *sad* e opus lui *merry*, fiindcă o inimă obosită nu poate fi decât tristă; opoziție care trebue să fi avut ca intermediar forme ca:

this *merry* inclination accords
not with the *sadness* of my suit — 3H6, 3, 2, 77

De unde adoptarea cuvântului în sec. 17 în înțeles de *mournful*, cum a rămas până azi. Dar mai interesantă e desvoltarea dialectală a cuvântului. In Yorkishire, *sad bread* = pâne necrescută de ajuns, duce ingenios ideia de trist la ideia de plat, greoi, turtit, cu engleză indrăzneală aplicând-o și lucrurilor. Și expresia e azi generală. La fel *to sad down* = a apăsa, a face compact, a netezi, de unde *sad-iron*, fierul de călcat, unde *sad* a ajuns de nerecunoscut.

Dintre expresiile care mai poartă urma vechiului înțeles putem cita *in sad earnest* (unde earnest a sfârșit prin a absorbi pe *sad*, devenit redondant, ca expresia usuală să fie: *in earnest*, in good earnest. Pe când: a *sadder* and a wiser man (un om devenit mai înțelept prin triste experiențe avute în vieață), a *sad* slut, a *sad* coward (în sens de deplorabil), a *sad* dog (derbedeu, secătură), trădează forme evoluate ale cuvântului. Pe când *sad pastry*, *sad dough*, sânt pitorești calchieri după *sad bread*, *sad-iron*.

Dar cheia la aceste expresii dialectale ajunse generale tot Shakespeare ne-o va furniza, fiindcă nu avem la dânsul forme ca:

sad *set* eyes — Lucr. 1672
sad pause and *deep* regard beseem the sage — Lucr. 277

unde tranziția dela un înțeles la altul e aproape indicată?

Alte exemple de salturi semantice (fie și de alt gen):

box (odată echivalent cu *chest*, azi cutie oricât de mare, boxă, loje, etc.)

gossip (God + sib (b) = related to one in God) ajuns cumătră, flecar.

glad (G. glatt) ajuns din neted, lucios, și din lucios vesel.

pipe (odată numai instrumentul azi orice tub, sondă.

read (una cu *riddle*, fiindcă a citi în vechime era una cu a ghici).

tide (G. *Zeit*), însemnând în vechea engleză „timp", s'a specializat în arătarea timpului parcurs de flux şi reflux: *flood-tide, ebb-tide*, şi cu vremea a ajuns să însemne chiar fluxul şi refluxul: *high, low tide, tide-gauge, tide-gate, tide-waiter, tide-way*, lăsând ideia veche pe seama cuvântului *time*.

write (G. reissen), ajuns dela a *sgâria* rune pe tablă, la a scrie.

VII.

Dar până acum engleza s'a ţinut mai mult sau mai puţin în cadrul categoriilor gramaticale. S'a jucat cu prefixele şi sufixele, s'a jucat cu rădăcinile, s'a jucat cu semantica.

De data aceasta o vom vedea jucându-se cu formele gramaticale, spărgând aceste forme, pentru a da cuvântului întrebuinţarea şi forţa de care are nevoe dincolo de restricţii şi reguli.

In engleză o parte de cuvânt — am spus — poate deveni oricând altă parte de cuvânt. — de pildă, un sustantiv: verb, adjectiv, adverb; un verb: substantiv; un adjectiv: substantiv; o prepoziţie: conjuncţie, adverb, — fără nicio schimbare prealabilă, fără adăogarea vreunui sufix sau unei particule, prin simpla modificare a aşezărei lui în frază.

Această virtuozitate a limbei engleze provine de fapt din situaţia specială creiată după căderea inflecţiunilor.

Vechea Engleză spunea bunăoară:

daelan drincan leogan lufian (ge)namian wilcumian pentru (respectiv): a lupta, a bea, a minţi, a iubi, a arăta, a bineventa *(villa*—plăcere + *cuma*—sositor, oaspe, *comer*= persoană care vine din plăcerea alteia).

Cu substantivele lor corespunzătoare:

dael drinca lyge lufu nama wilcuma.

Pentru motive pe care le vom vedea, inflecţiunile de declinări şi conjugări s'au eliminat prin confuzie, cele rămase reducându-se la un fel de *e* şi *es*, corespunzătoare per-

soanei întâia şi a treia, prezent indicativ, şi pluralului ca şi ele în cele din urmă, în engleza modernă să se absoarbă în rădăcina cuvântului, devenind *ne-silabice*.

Astfel s'a obţinut:

deal drink lie love name welcome

care derivau deopotrivă şi din verb şi din substantivul corespunzător, nicio deosebire nemaifiind vizibilă din lipsa inflecţiunilor.

Pluralul ar mai fi putut oferi vreo diferenţiare. Dar şi aci singura desinenţă rămasă, *s*, îşi găsea pandantul în desinenţa *s* dela persoana treia, prezentul indicativ; aşa că s'au obţinut două şiruri de forme paralele, care deopotrivă indicau verbe la infinitiv şi indicativ, cum şi substantive la singular şi plural:

deal drink lie love name welcome
deals drinks lies loves names welcomes

Când engleza a ajuns la această operaţie (şi procesul, am spus, era gata pe la mijlocul sec. 13) i-a trebuit un „device" pentru indicarea deosebirilor între verb şi substantiv, şi acela a fost morfemul-poziţie, de care am mai vorbit.

Odată **morfemul - poziţie** născut, engleza l-a găsit foarte util şi comod, şi atunci l-a aplicat pe scară mai întinsă, adică şi atunci când era vorba de alte părţi de cuvânt (prepoziţii, conjucţii, adjective, adverbe, pronume).

Aşa a ajuns engleza la spargerea formelor gramaticale.

Principiul odată creiat, engleza apreciind tot mai mult comoditutea pe care o prezenta morfemul - poziţie, s'a gândit şi la alte mijloace de egală simplitate. Şi a descoperit **morfemul-accent**, după care mutând numai accentul dela silaba iniţială la cea finală, poate face dintr'un substantiv verb şi viceversa.

Astfel probabil s'a realizat identificarea verbului cu substantivul; şi odată conştiinţa unei discriminări morfologice între aceste două categorii gramaticale dispărând, aproape orice fel de substantiv a putut deveni verb, şi viceversa, chiar dacă nu mai era la mijloc o problemă de desinenţe, sau accent.

a) După ce s'a obținut substantiv și verb din cuvinte bunăoară ca:

blossom, care, deal, end, drink, fight, fish, fire, lie, love, show, walk, welcome, etc.,

-din chiar sânul englezei, și din acele necesități de evoluție internă mai sus amintite, a venit rândul cuvintelor streine să se supună regulei, devenind din verbe, direct substantive:

account, blame, cause, change, comfort, copy, couch, guard, lance, march, marl, nurse, press, rest (a *rămâne*, nu *a odihni*, acesta fiind teutonic).
test, treasure, treat, veil, view, wage, warden (nu și *ward*, teuton).

Dacă cuvinte ca:

ape, awe, cook, husband, silence, time, worship

-vor fi fost printre cele dintâi care se capete dubla personalitate, fiindcă aveau în ele verbe latente, iată substantive mai îndrăznețe devenind direct verbe fără să aibe în ele virtuozități verbale.

Când cineva face verb din *ape*, înseamnă că face actul maimuței, care imită, se maimuțărește. La fel când *cook* se decide să devină *verb*, sau *husband*, etc.

Conexiunea internă există. Dar ce conexiune (decât una foarte laxă) e atunci când spunem:

to park, to shop, to bowdlerise, to hector, to lord (it over), *to lynch, to out-herod, to sire, to out-zola*, etc.

in care lucruri neînsuflețite sau entități literare, reminiscențe de istorie sau de teatru medieval, sânt deodată animate de limba engleză și puse să facă pe verbele, să comită acțiuni în haina lor de substantive sau nume proprii. — *Sire* (strămoș, Majestate!) să însemne „a prăsi bine în calitate de armăsar de rasă"; *Hector*: „a face pe „insolentul". și aceasta nu fiindcă Hector era un insolent, ci Achille fusese insolent cu el; *Irod*: „a face pe fanfaronul", și nu fiindcă a fost el un fanfaron, ci fiindcă actori din spectacolele proaste medievale declamau oribil când îl prezentau; iar *Zola* să însemne „a face pe ultra-realistul"; — unele mai sudându-se și cu prepoziția *out* care ea însăși devine verb și înseamnă *a întrece*, fiindcă de fapt cele trei verbe înseamnă: a nu imita pe Hector în

insolenţa cu care *Achille* s'a purtat faţă de dânsul; a întrece pe Irod în fanfaronada cu care îl îmbrăcau actorii proşti ai vicleimelor; a întrece pe Zola în realism, — toate noţiuni noi, pentru care ori ce altă limbă trebue să facă adevărate perifraze ca să le exprime, în timp ce engleza nu adaogă numelui propriu nici măcar un sufix care să arate, ca la adverbe bunăoară, schimbarea funcţională, ci decapitează numai numele propriu de majusculă, şi-l face nume comun.

E un paradox care nu-şi găseşte echivalenţa în multe limbi europene, în niciuna, în orice caz, la scara englezei.

De ce ne-am mira atunci că fiecare organ de trup omenesc e pus să devină verb?

Avem şi în germană:

Herz-herzen (a desmierda); *Kopf-koepfen* (a decapita).

Sau franceză:

échiner, gifler, plumer (dela *échine, gifle, plume)*;

Dar ce limbă oferă exemplele englezei?

Shakespeare, întâi, negreşit:

there thou mayst *brain* him	Tp. 3, 2, 95
I would *brain* him with his lady's fan	1H4, 2, 3, 24
that *brained* my purposes	Meas, 5, 401
I *beard* thee to thy face	1H6, 1, 3, 44-5
comest thou to *beard me* in Denmark?	Hml, 2, 2, 443
to *nose* the offence	Cor, 5, 1, 28
you shall *nose* him as you go upstairs	Hml, 4, 3, 38

Alte exemple de nume de organe devenite verbe:

to chin, to elbow, to fist, to jaw, to hand, to limb, to lip, to skin, to stomach, etc., etc.

Alte substantive:

to *ass* about; it *beggar'd* all description; to *foot* the bill; *to harbour* evil thoughts; to *peg* out; to *toady*; to *wolf*, etc.

b) Forma contrară, verbul care a devenit substantiv, e tot aşa de frecventă:

a bend, a bathe, a dig (in the rib), *a dismay, a dive, a dress, a find, a flutter, a frown, a gaze, a hit, a loan, a move, a shave, a smoke*; *a good long think*; *a thrash, a throw, a tumble* (down), *a wash,* etc.

c) Tot aşa de uşor substantivele au putut deveni adjective:

Dragoş Protopopescu

marble jaws; seeking the bubble reputation; but now I am cabinn'd; a holiday humour; in maiden meditation fancy-free; midsummer madness (Shakespeare); *hide-bound humour* (Milton); *to beard the lion in his den* (Scott); *rainbow cloud* (Shelley); *close bosom friend of the maturing sun* (Keats); *rainbow wings* (Tennyson); *from the gold bar of heaven* (Rossetti); *backwood philosopher* (Sinclair Lewis) etc.

Government work; a White House statement; home affairs; monkey business; I have not seen you for donkey's years; mother tongue; mother wit; a pea-soup fog; the oak fire place; a forty thousand dollar sales manager; a five shilling dentist; a Church of England prayer-book; the Paris lightweight flirt (ing) champion; a whale of a time, etc.

Numele de metale, substanţe, nu sânt cruţate:

chromium plating, iron ship, leather belt, etc.

Unele din ele căpătând forma adjectivală flecţionată:

earthen ware, earthen jar, woollen jacket, wooden shoes, etc.

Numele de locuri se oferă cu predilecţie:

the Berlin struggle; Paris fashions; the Washington point of view; Rome news; the London policeman; the New-York sky-scraper; a Bokhara carpet, (dar *Viennese* pastries, *Milanese* shirts, etc.)

d) Substantivul nu mai puţin poate deveni adverb:

I will speak daggers to her, but use none; she speaks poniards; to write me down an ass; let us talk business; go home; I don't care a straw, a snap of my fingers; let us stay a bit; through fog-enchanted Mayfair, etc.

e) Tot aşa adjectivele pot deveni substantive:

my social inferiors; soiled goods; several smalls, etc *the quick and the dead, the poor and the rich, the cold and the hungry, the right and the wrong, the true and the false, in the land of the living; I trade both with the living and the dead* (Dryden)

8

de regulă adjectivul pierzându-şi inflecţiunea de plural.

f) Alteori lăcomia limbei engleze păstrează cuvântul şi ca substantiv şi ca adjectiv, fără niciun semn distinctiv între ele :

adult, *captive*, *criminal*, *dear*, *female*, *male*, *minor*, *rough*, *savage*, *sweet*, *voluble*, etc.

g) Că adjectivul poate uşor deveni adverb, nu mai încape îndoială :

And *furious* every charger neighed (Campbell)
They neither toil nor spin, but *careless* grow (Thomson)
First they praised him *soft* and *low* (Tennyson)
I call it *small* of you to behave like that (colocvial)
I have talked with him *honest* etc.

In poezie, mai ales, adverb şi adjectiv fiind chiar cuplate, aşa că nu mai ştii care-i adevărata funcţie pe care o fac :

Good gentleman, look *fresh* and *merrily* (Shakespeare)
Very *carefully* and *slow*. (Tennyson)

Nesfield [1]), pe care îl folosim aici, spune că atunci când adverbul califică *orice altă parte de cuvânt afară de verb*, noi nu-i putem substitui un adjectiv. Astfel, nu putem spune „He is *immense* clever", pentru „He is *immensely* clever".

Libertatea limbei engleze însă îi depăşeşte scrupulele. De câte ori nu auzim :

I 'll be *real* glad, I am *real* obliged, he was *awful* hurt,

procesul întinzându-se cu paşi repezi, veniţi mai ales din America...

Dar culminarea capitolului o oferă *formele parasintetice*, in care sintezele morfologice (ideia de adjectiv, substantiv, adverb, verb), după ce s'au confundat până acum, de data aceasta *se juxtapozează* şi unesc aglutinativ în adevărate fraze. De data aceasta nu mai avem substantive care se conjugă, sau verbe care se declină, ci fraze care se conjugă sau declină:

[1]) op. cit. p. 88.

The Poor Law Amendement Act; The London County Council; The Stratford on Avon Shalespeare Tercentenary; the Lichfield Monument Inscription theory; the London Brighton and South Coast Railway; the Saturday to Monday Brighton set; the never to be forgotten Johnny; with quite at home kind of air; a stay-at-home man; a hearty-treat meal; out-at-elbow shooting jacket; the smash -and-grab gang; he put it in fire-cracker language; looking very come-hither; in a more coming-on disposition; a whiz-fine man; I gold-dig you for all the money I want; you can always tell them by their touch-me-not-ways; with an I'll contradict you sort of countenance; a little man with a puffy Say-nothing to me sort of air; with an I-turn-the-crank-of-the-Universe air; I'll diamond you; I'll Golden Bull you; Grace me not grace, nor Uncle me no uncle [1]*; he my dear-fellow-ed me all day long; she what a rabbit you are Freddie-ed me; don't what a silly ass yoo are me!* etc., etc.

E cel mai acut punct la care s'a ridicat o limbă în jocul ei cu formele gramaticale. E punctul unde, cum am spus, indrăzneala atinge paradoxul, iar originalitatea devine virtuozitate.

Şi nu putem încheia acest capitol decât lăsând o autoritate ca Bradley [2]) să-l gireze atunci când spune:

„No other European language has anything exactly
„parallel to this usage.

Cu o singură ajustare pe care ne-am îngădui să o facem, punând cuvântul „usage" la plural, fiindcă libertăţile limbei—engleze aşa cum arată şi lungimea acestui capitol — nu sânt una, ci infinite...

---

[1]) aici substantivele *diamond, Golden Bull, grace, uncle,* nu devin numai verbe, cum era cazul la paragraful precedent, ci *locuţiuni*, însemnând: ţi-arăt eu diamante; ţi-arată eu Bulă de Aur; nu mai mă gratifica cu titlul de Inălţimea Ta; nu mai mă plictisi cu titlul de unchi! Iar autorii frazelor nu sânt jurnalişti de cafenea, ci scriitori ca Thackerey, Dickens, Lowell sau Meredith, Jerome K. Jerome sau Sinclair Lewis, şi, negreşit, Shakespeare.

[2]) op. cit. p. 64.

Dragoş Protopopescu

DURITATE

ASPERITATE, FORŢĂ, GRAVITATE

I.

Otto Weininger — primul filosof al sexului, şi prin aceasta un fel de Freud cu anticipaţie — împărţea neamurile în femenine şi masculine.

Discriminarea nu e nouă, criteriul poate fi numai altul. După cum ţi-l alegi, un popor poate cădea într'o categorie sau alta, — ba îşi poate chiar schimba sexul, ca hiena, fiindcă aşa vrea filosoful...

Există un criteriu al sensualităţii şi virilităţei, după care arabul, spaniolul, italianul (care ştim că vine din acea „ţară unde planta om creşte mai mare ca în oricare alta"), — neamurile meridionale, în general, ar părea neamuri bărbate, pecând neamurile nordice, mai frigide şi mai potolite, s'ar putea situa la polul celălalt.

Cum spune un mare humorist, în ţările sudice e de ajuns să fii tânăr, restul îl face clima.

Dar graiul nu vine uneori să contrazică acest criteriu?

Dacă în patosul şi ardoarea vorbirei spaniole e o arşiţă sensuală vecină cu tropicele (şi moştenită şi dela arabă); dacă în redondanţa italianei e o panaşe de bragadoccio, cine poate spune că în graţia francezei — tot o limbă sudică — nu e feminitate, şi că destulă feminitate nu se ascunde şi în vocalismul dulce şi uşor al surorilor ei latine?

Graiurile sudice nu sânt graiuri, sânt melodii, şi cântecul e arta femenină a păsărei, aşa cum dansul e arta copiilor, aşa cum graţia, frăgezimea, delicateţea constitue graiul inefabil, şi tot femenin, al florilor.

Printre bărbaţi, nu e nimic mai femenin ca tenorul şi dansatorul.

Dragoș Protopopescu

illa, illa, il Allah, Mohamed al Rasul Allah

e melodia religioasă a unui neam de sudică langoare și visare (deși Rousseau îl numește septentrional).

I kona hiki ana aku ilaila ua hookipa ia mai la oia me ka aloha pumehana loia

fraza havaneză citată de Jespersen, nu are niciun cuvânt terminat în consonă, și, printre atâtea vocale, nicio consonă urmată de alta, sau măcar geminată, necum un grup de consone.

Și oare impresia pe care o lasă în auz nu e aceia de facilitate și feminitate? Nu-ți pare o nevinovată gângurire de copil, nu vezi în ea poza de farniente a unui neam care parecă privește viața culcat la umbră de sicomor, așteptând roadele să-i pice din harul Domnului, și cântecul să-i prelungească visarea?

E în graiurile meridionale o odaliscă leneș întinsă pe un divan, mângâindu-și grațiile în oglinda sclavelor, lăsându-și trupul toropit sub lungi îmbieri de oliuri și mirezme.

Chiar în franceză găsești poza Doamnei Récamier din faimosul tablou, și nu e a mirare, fiindcă cea mai frumoasă limbă din lume e făcută mai mult de Madame de Rambouillet, de Sévigné sau du Deffand, decât de Scaliger și Père le Bossu, — oricât grămăticii s'au căznit să-i pună grațiile la punct.

Limba franceză e femeia franceză, e salonul unde acea regină neîncoronată, cocheta, domina, cu toaleta, cu gestul, cu surâsul, dar mai ales cu fraza ei de galante seducții.

Engleza s'a născut în fabrici și magazine, în City și Parlament, ca și pe pajiștele de sport. Nu numai Waterloo a fost câștigat — vorba Lordului Wellington — pe peluzele de cricket dela Eton, dar și vocabula engleză, cu toate țipetele și asperitățile ei, strănepoate moderne, dar tot atât de bărbate, ale strigătelor și croncănirilor cu care hoardele de altădată trezeau analele romane.

Limbă practică, și perfect politică, volitivă și subtilă, scurtă și înșelătoare, engleza e o limbă de *shop-keepers* și *gentlemen*, dar mai ales de oameni care iau vieața în serios. Care nu și-au pierdut timpul trăind-o, nici nu trăesc ca să și-o piardă flecărind.

„Dans les climats méridionaux, où la nature est pro-
„digue, *les besoins naissent des passions*; dans les
„pays froids, où elle est avare, les *passions naissent*
„*des besoins*, et les langues, tristes filles de la né-
„cessité, se sentent de leur *dure* origine.
„Celles du Midi durent être vives, sonores, accentuées,
„éloquentes et souvent obscures à force d'énergie;
„celles du Nord durent être sourdes, articulées,
„criardes, monotones, claires, à force de mots plutôt
„que par une bonne construction [1]).

Cuvintele acestea magistrale pot sta ca un motto la limba engleză. Şi desleagă problema masculinităţei în grai. Dacă sensualitate şi sexualitate înseamnă virilitate, atunci şi femeia e bărbat fiindcă şi ea le are. Dacă însă masculinitatea se discută in raport cu vieaţa, apoi desigur e bărbat neamul acela ale cărui pasiuni n'au ieşit din a nu face nimic, ci din lupta grea cu adversităţile vieţei.

Sânt urmele acestei adversităţi pe vocabula engleză. Sânt norii şi gheţarii, şi grindinele Nordului — din care au ieşit şi monştrii primilor ei poeme—care apasă asupra englezei, cu raze de soare pătrunzâd arar, cu ceaţa care estompează şi pătrunde.

Din dure necesităţi au ieşit dure pasiuni, din dure pasiuni, o limbă dură.

E primul aspect al foneticei sale, pe care îmi place s'o înscriu mai de grabă sub cuvântul *duritate* — în sensul dat de Rousseau — decât sub termenul de *masculinitate*, oricâtă dreptate are cu el Jespersen:

„Nevertheless, there is one expression that conti-
„nually comes to my mind whenever I think of the
„English language and compare it with others: it
„seems to me positively and expressly *masculine*, it
„is the language of a grown-up man and has very
„little childish or feminine about it. A great many
„things go together to produce and to confirm that
„impression, things phonetical, gramatical, and lexi-
„cal, words and turns that are found, and words and
„turns that are not found, in the language. In dea-
„ling with the English language one is often reminded

[1]) Rousseau, op. cit. pp. 527—530.

Dragoş Protopopescu

„of the characteristic English hand-writing; just as „an English lady will nearly always write in a manner „that in any other country would only be found in „a man's hand, in the same manner the language is „more manly than any other language I know. [1])

Deşi perfect articulată, cu fiecare nuanţă de consonă sau vocală bine determinată, engleza pare adesea o limbă mai puţin vorbită, decât smulsă din cine ştie ce lăuntruri misterioase ale fiinţei noastre, cu ciudate instrumente sub formă de gâtlej.

De aceia pesemne nici englezul nu o vorbeşte, de aci laconismul lui.

Iţi face impresia că englezul nu e încântat de limba lui; nu o etalează, în orice caz, ca pe o velură purpuree, caldă de langori andaluze, cum face cu a lui spaniolul; nici nu o roteşte ca pe o sonoră coadă de păun, ca italianul; nici nu o face trenă de mătase ca francezul.

Cuvântul la englez parecă iese numai pe jumătate din gură, sunetele se pierd pe un canal de reticenţă, pe care el insuşi parecă vrea să-şi escamoteze vorbirea, să şi-o facă dispărută.

Nn am putea spune că englezului îi e ruşine să vorbească — deşi sfiala, pruderia lui puritană, ar putea justifica această impresie; dar că îi este silă să vorbească, aceasta e sigur.

Şi e ceiace supără pe garulul kelt:

„The English have no respect for their language, and „will not teach their children to speak it. They spell „it se abominably that no man can teach himself „what it sounds like. *It is impossible for an English-„man to open his mouth without making some other „Englishmen hate or despise him.* German and Spa-„nish are accesible to foreigners; *English is not „accesible even to Englishmen.* [2])

Mai amiabil, dar mai vag, alt kelt, Carlyle, în *Past and Present*, după ce ne aduce la cunoştinţă că:

The English are a dumb nation

---

[1]) Jespersen, op. cit. p. 2.
[2]) Bernard Shaw: Preface to *Pygmalion*, Tauchnitz, 4548, p. 155.

ii compară cu calul, animal mut, dar care în muțenia lui exprimă atâta energie și bărbăție, cu arcul încordat al gâtului și scânteia scăpărată din copite.

Dacă ar fi să socratizăm pe marele idealist, englezul, neavând gât încordat și copite scăpărătoare, are o singură șansă ca să fie un neam bărbat: să *nu* aibe grai!

Se întâmplă însă că are, și o recunoaște și Bernard Shaw.

Dar e pe deasupra o muțenie pe care o practică neamul cel mai laconic al zilelor noastre, suficientă ca să indice că cert, o preferă limbei sale.

Cel mai laconic, poate fi un eufemism. Etnografii ne învață și lingviștii atestă, că cel mai laconic neam din lume sânt Pieile Roșii.

„Sălbatecii Americei vorbesc aproape numai când „sânt afară din casă. In coliba lui fiecare păstrează „tăcerea; vorbește cu semne familiei sale; și aceste „semne sânt așa de puțin frecvente, fiindcă un săl„batec e mai puțin *îngrijorat*, mai puțin *neliniștit* de„cât un European. [1])

Astfel Karel Ciapek, mare admirator al Anglosaxonului:

„Here the people always manage to help each other, „but they never have anything to say to each other, „except about the weather. That is possibly why „Englishmen have invented all games, and why they „do not speak during their games. Their taciturnity „is such that they do not even publicly abuse the „Goverment, the trains or the taxes; on the whole, „a joyless and reticent people.

„In the place of taverns, where one can sit, drink „and talk, they have invented bars, where one can „stand, drink, and hold one's peace. The more tal„kative people (like Lloyd George) take to politics, „or to authorship; an English book must have at „least four hundred pages.

„It is perhaps through sheer taciturniy that the English „swallow half of every word, and then the second

[1]) Rousseau, op. cit., p. 530.

„half they somehow squash; so it is difficult to „understand them [1]).

Astfel, Harold Nicholson, un Englez superior (reprodus ca şi scriitorul de mai sus, intr'un clasic de şcoală):

„While our commercial men are hitting little balls „on golf-courses our rivals in Berlin, Moscow and „New-York are capturing our markets. Nor is their „health any worse than ours.
„It is not even as if we were good at games. We are „very bad. Whenever we compete with foreign coun-„tries we are soundly beaten. Those foreign nations „wich go in for exercise, such as the Swedes, pro-„duce a far more scientific result.
„What therefore is the basis of our tribal fetish? It „is this: The Englishman is not a stupid man. But „he is profoundly lazy. He finds it easier to walk „round the golf-course than to grapple with a pro-„blem. He thus evolves the theory that it is a noble „thing to walk round a golf-course and a slightly „unhealthy thing to grapple with problems. He is „flying in the face of progressive evolution. He does „not care. He does not know what progressive evo-„lution is. He calls it „something high-brow" and „returns to his cleek [2]).

Să terminăm deci odată cu sofistica, şi să lăsăm acest „cant" care face *apologia nimicului*. Să lăsăm apologia tăcerei pe seama filistinilor şi hipocriţilor, adică a oamenilor care sau nu au nimic de spus, sau nu pot spune nimic de teamă să nu se trădeze. Şi să ne aducem aminte că engleza e o limbă de 500.000 de cuvinte...

Carlyle, *ce barbouillé de Carlyle*, cum îl numeşte Nietzsche, care nu se ştie precis la care din cele două categorii se inscrie, e foarte îndrăgostit de tăcere, vede în ea numai adâncime şi eternitate, — dar e omul care a vorbit o viaţă întreagă! Şi bine a făcut (când a vorbit!). Fiindcă omul mai era şi genial.

[1]) Karel Ciapek: Letters from England (in: *C. E. Eckersley*: England and the English, pp. 11—2).
[2]) Harold Nicholson: Sport? Pah! (in *C. E. Eckersley*, op. cit. pp. 165—6).

Dragoş Protopopescu

Orice mi s'ar spune, nu văd de ce omul nu ar practica vorbirea, când ea nu numai că deosibeşte pe om de animal, cum spune Rousseau dela primele cuvinte ale faimosului său Eseu, dar e cea mai frumoasă artă din lume, pe deasupra singura care nu costă.

Nu, tăcerea e vorbirea proştilor, prefăcuţilor şi pozeurilor. Când n'ai nimic în cap, ai foarte multă pretenţie să arăţi că ai multe, nespunând nimic. Vreau să văd omul care având o idee frumoasă, o imagine, un acces de simţire rară, pregetă să o pună în cuvinte. Dar nu-l lasă ele!

Neliniştea apoi, îngrijorarea, sânt starea înaltă a omului modern. Ce-ar fi omul azi fără problematica în care se intensifică, fără superbia aceasta a metafizicei cu care îşi lărgeşte dela zi la zi o viaţă mizerabil înconjurată din toate părţile în finit?

Am văzut, Pieile Roşii nu le au. N'au de fapt nimic în cap. Ei găsesc foarte natural atunci să tacă.

La fel găsesc şi eu.

Dar nu l-aş lăsa deloc să tacă pe Mercutio sau Gratiano.

Şi ca şi ei spun:

There are a sort of men whose visages
Do cream and mantle like a standing pond,
And do a wilful stillness entertain,
With purpose to be dress'd in an opinion
Of wisdom, gravity, profound conceit;
As who should say, *I am Sir Oracle,*
And when I ope my lips, let no dog bark.
O, my Antonio, I do know of these,
That therefore only are reputed wise
For saying nothing; who, I am very sure,
If they should speak, would almsot damn those ears
Which, hearing them, would call their brothers fools.

Ce-ar fi fost Shakespeare dacă era şi el laconic? (După Carlyle, cal.)

Ce-ar fi fost magnificii elisabetani dacă nu erau „beţi de vorbe şi de sânge" cum îi numeşte singurul scriitor modern care le apropie dimensiunile.

Ca unuia care a preferat o viaţă întreagă să stea de vorbă mai mult cu Shakespeare decât cu contemporanii,

Dragoş Protopopescu

să mi se dea voie să prefer locacitatea Titanului, tăcerei adânci şi nule a acelor *stuffed shirts* care — după părerea altui scriitor englez — sânt cei mai tăcuţi din conaţionalii săi.

Ah, scriitorii decând scriu nu fac decât să caute cuvinte.

Poezia nu e decât magia verbului.

II.

Sparta? Da, şi mai departe? Ce-a rămas de pe urma tăcerilor ei?

Sparta nu vorbea, dar în schimb făcea războae.

Atena vorbea, şi făcea Aristofani şi Demostheni.

De pe urma Spartei au rămas câteva anecdote cu laconism, supe de iepure, şi şcolari cărora nu se ştie de ce le plăcea muşcatul vulpei. (Aş vrea să ştiu dacă le plăcea şi cartea).

După Atena a rămas o splendidă cultură şi civilizaţie.

Până la Atena era Asia, şi Asia era gestul.

Atreu, care era încă Asia, da de mâncare fratelui său proprii lui copii făcuţi tocană, când în două cuvinte putea să-i spună foarte clar că nu-l iubeşte.

Levitul Efraimului, ca să-şi răzbune moartea soţiei sale, îi împărţea cadavrul în douăsprezece bucăţi şi le trimetea triburilor lui Israel, la care privelişte aceştia, recunoscând într'un ţipăt unanim că „aşa ceva nu se mai întâmplase dela ieşirea din Eghipet", puneau mâna pe arme şi exterminau tribul lui Veniamin.

„Aşa ceva" însemna, ca şi în cazul lui Atreu, „atâta laconism".

Saul, mai înţelept, venind dela munca ogoarelor, îşi dejuga boiii, şi-i făcea bucăţi, şi sub formă de sandwych îi trimetea oamenilor lui, ca să-i facă să vină în ajutorul Jabeshilor.

Să recunoaştem că de data aceasta laconismul avea un scop mai înalt.

Dar nu se ştie câtă scriere ştia regele scyth care trimetea lui Darius întru întâmpinare o broască, o pasăre, un şobolan şi cinci săgeţi; la care semn, dacă Darius o lua la fugă, era desigur nu fiindcă laconismul scythului era foarte gentil.

124

Istoria ne invață că profeţii şi legislatorii vechi îşi spuneau gândul adesea popoarelor lor cu obiecte în loc de vorbe. Desigur nu fiindcă supuşii lor erau foarte inaintaţi.

După cum nici amanţii orientali care-şi trimeteau iubirea pe cele de *salamuri*, (în speţă panglici, cărbuni, portocale, lămâi, măsline, acadele, aşezate în aşa chip încât să înşele vigilenţa din haremuri), erau cei mai interesanţi Armanzi şi Roxane ale amorului.

Chiar azi *say it with flowers* continuă să fie limbajul de iubire cel mai ieftin şi mai înşelător. Tăcerea în iubire întrece însă în ieftinătate şi inşelătorie chiar florile.

Fiindcă veni vorba de flori, să recunoaştem că laconismul lui Tarquinius Superbus (care—plimbându-se visător în grădina sa, şi primind acolo delegaţia trimisă de Sextus, fiul său, trecut aparent de partea Gabilor, prin care îl intreba ce să facă cu aceştia — lua drept răspuns custura şi tăia capetele macilor celor mai înalţi din preajmă) era cel puţin un laconism poetic. Aceasta însă din cauza macilor, nu a celui care rămâne unul din tiranii cei mai negri ai istoriei romane. Vrednic de fiul său, dealtfel, care îndată ce primea solia, nefiind deloc prost o înţelegea, şi de un laconism hereditar, tăia la rîndu-i, asemenea macilor, toate capetele fruntaşilor Gabi. Ceiace dovedeşte că laconismul are şi el gradele lui.

Laconismul pavonic nu avea cel puţin originalitate.

Il mai practicase Periander, tiranul nu mai puţin asiatic al Corinthului, care, consultat de Thrasybulus din Milet asupra celui mai bun mijloc de guvernare, trecea printr'un lan de grâu şi tăia capetele spicelor celor mai înalte (Herodot, iii. 154, v. 92).

Fiindcă veni vorba de plimbări, şi Diogene drept răspuns la întrebările lui Zenon prefera să se plimbe prin faţă-i, dar el cel puţin era filosof. Să mai recunoaştem că plimbările lui n'au dus la căderea niciunor capete, de oameni sau de maci. Ceiace înseamnă că poţi fi laconic şi fără să fii crud. In genere însă eşti, fiindcă nu-i mai mare falacie ca în cuvintele lui Montaigne: *La pluspart des troubles du monde sont grammairiens.*

Nu, scumpe sceptic, cele mai multe, din conflictele lumei sunt datorite neînţelegerei, şi neînţelegerea e fiica

adulterină a tăcerei. *Hic-haec-hoc* n'are la pasivul lui nicio crimă.

Pe când—vrednice descendente ale broaştelor scythe-mingiile de tennis pe care Dauphin-ul Franţei le trimetea lui Henric V în 1415, au deslănţuit răsboiul şi adus supunerea Franţei şi distrugerea nobilimei franceze.

Se poate ca Hyperide să fi obţinut achitarea curtezanei Phryne printr'o elocvenţă mută. Dar Ateneu[1]) nu uită să adaoge că aceia pe care Praxitele avea s'o aşeze în chip de statuă alături de Afrodita în templul Thespiei, n'a pregetat la sfârşitul mutei pledoarii să ţină şi ea una, sfâşiindu-şi bluza de pe ea şi arătându-şi juraţilor sânii. Nu se ştie care din pledoarii i-a adus achitarea, istoria spune doar că frumoasa a făcut astfel nu numai dintr'un vechi obicei (mai făcuse aşa la serbările eleuzine, despletindu-se şi desbrăcându-se în ochii mulţimei şi intrând în apă în chip de Afrodită, lucru care se spune iară că l-a făcut numai şi numai ca să sugereze lui Apelle tabloul Afroditei Anadymoene, pentru care avea să pozeze mai târziu); ci şi fiindcă de pe urma pledoariei mute a amantului ei ajunsese la concluzia că va fi condamnată. Şi ar fi fost păcat, fiindcă moartea curtezanei ar fi întunecat cel puţin legenda care spune că din averea ei imensă s'a oferit să refacă templul Thespiei din Beoţia, cu condiţia ca pe zidul lui să se scrie: Distrus de Alexandru, refăcut de Phryne. De această Phryne care cum vedem, practica mai multe feluri de laconisme.

Fiindcă veni vorba de Alexandru, şi el aplica laconic sigiliul pe gura favoritului său, dar Alexandru era şi el un asiatic, dovadă că vroia cu orice chip Asia (şi mă mir de ce nu i s'a dat.

In orice caz, dela el până la factorii indieni, care când au să-şi comunice secrete, se ţin de mână, şi prin simpla atingere îşi transmit curenţii ştirilor (mă mir de ce nu-şi transmit şi corespondenţa altora pe calea aceasta); şi dela

[1]) Hyperides vero caussam dicens pro Phryne, cum nihil proficeret, ac fatis iam adpareret calculis iudicum condemnatum eam iri, in medium ipsam produxit, et discissis tuniculis nudatoque illius pectore, extremam orationem ad movendam judicum ex ipso adspectu misericordiam solita oratorum arte convertens, perfecit ut sacerdotem ministramque Veneris reveriti judices, misericordiae indulgentes capitis non damnarent. (Athenaei Naucratitae *Deipnosophistarum* libri quindecim, Tomus quintus, Johannes Schweighaeuser, Argentorati, 1805, p. 590 d.)

aceştia la furnicele, albinele, muştele şi castorii (ca să dăm exemple cu fiinţele cele mai înţelepte, adică mai gregare) care de o sociabilitate înduioşetoare fac tot ce le stă în putinţă să se înţeleagă cu antenele, picioruşele şi mustăţile, scara laconismului urcă (sau coboară, nu se ştie precis) neintrerupt dealungul minunatei ordine animale.

Să-l lăsăm deci ordinei animale şi să spunem că vorbirea e nu numai arta omenească de care am vorbit, nu numai eternizarea omului şi întinderea lui în spaţii, nu numai actul dumnezeesc al firei: *Logos!* Dar şi un *paliatif*. Numai practici dacă am fi, nu oameni de sensibilitate şi inteligenţă, şi tot ar trebui s'o aclamăm.

Fiindcă ea nu e numai lumina dar şi electricitatea trupului. Pe fonii ei se scurg toate bătăile inimei. Pe firele ei ni se descarcă pasiunile.

Gestul e trup; şi vorbirea e paratonerul trupului.

Josefina când vedea pe Napoleon mâniat îl ruga să stea jos.

Când un om intră furios peste tine în odaie, nu e nevoe nici măcar de un scaun: pune-l numai să vorbească.

III

Nu, dacă englezii cred că *le parole son femmine e i fatti son maschi*, cată să renunţe la Shelley şi Keats (tot au murit pe sol de surghiun).

Italienii pe semne au făcut-o, de vreme ce decând au lansat dictonul nu mai au niciun poet!

Bine au făcut atunci Francezii că au creiat saloane şi Academii — aceasta încă din 1655 — ca să-şi toarne cea mai nobilă limbă din lume.

Bine au făcut Italienii care vorbesc a treia limbă frumoasă a lumei (a doua fiind spaniola) că şi-au întemeiat Academia della Crusca încă din sec. 16.

Şi rău au făcut Englezii că n'au urmat sfaturilor lui Dryden, nici dat atenţie propunerilor făcute de un attic mânuitor al verbului englez ca Addison, în *Spectator*, la 1711; nici unui Samuel Johnson care ştia ce ştia atunci când în *Planul* Dicţionarului său faimos afirma:

„One great end of this undertaking is to fix the English language".

Dragoş Protopopescu

Libertate? Să terminăm şi cu acest „cant". Libertatea e acel lucru pe care fiecare il are după cum il merită.

Par'că se poate ţine in friu vreo limbă. Parcă Academia Franceză a stricat cu ceva limbei franceze. Cel mult se poate spune că nu i-a făcut nimic...

O limbă are dela natură deajuns de multă libertate ca asupra ei să se poată aplica din când in când o conştiinţă. Şi o Academie aceasta e: conştiinţa unei limbi.

Dr. Johnson se flata. Limba o „fixează" numai timpul şi scriitorii. Gramaticii numai o relatează. (Şi bine fac, că fac numai atât).

Deocamdată rămânem la fraza lui St.-Evremond:

„Les meileurs gens du monde ce sont les Français „qui pensent, et les Anglais qui *parlent*.[1])

Vrind să spună: Oamenii cei mai cum se cade din lume sunt francezii când ştiu să gândească, şi englezii când ştiu să vorbescă. — Numai că nu ştiu, — ar spune Bernard Shaw!

Şi abia acum venim la limba engleză.

Nu se ştie dacă sila aceasta a englezului pentru propria lui limbă (pentru limba altora, nu mai vorbim: se cunoaşte cazul englezoaicei care nu vroia să vorbească franţuzeşte la Paris „ca să nu inveţe rău pe Francezi!"; şi al celeilalte, care nu se da jos din autobus când conductorul striga *terminus!* fiindcă „nu pricepea de ce n'o spune pe englezeşte"!; cum şi al englezului care spunea oftând: „Ce frumoasă ţară de locuit ar fi Europa, dacă n'ar avea in ea *streini!*"), —e o intrebare dacă sila se datorează limbei, sau limba se datorează ei.

Cert e că engleza este o limbă extrem de grea.

Dacă adăogăm că i s'au numărat pânăla 500.000 de cuvinte, şi că cel mai cult englez cunoaşte, in laconismul lui, până la 20.000 de cuvinte maximum, putem spune că (la proporţia aceasta) niciun englez nu-şi cunoaşte limba.

Şi dacă mai adăogăm că gramatica e la maxim de simplificată, nu vom greşi mult afirmând că de acest divorţ intre limba engleză şi subiectul vorbitor e in mare parte răzpunzătăare fonetica.

Limba engleză se aude greu, se pronunţă greu.

[1]) St.-Evremond: De la comédie anglaise, 1677.

Nimic din acea înşiruire molcomă de vocale cu care meridionalul, ca o pasăre, işi cântă mai mult graiul.

O încordare, intr'adevăr bărbată, parecă prezidă şi la auzirea vocabulei engleze. Dovadă şi abundenţa constrictivelor, consone care şi după nume cer o stringenţă mai mare — bucală — o „opintire" (dacă ni se iartă plasticitatea termenului) — în executarea lor.

Urechile trebuesc mai bine ciulite fiindcă şi aparatul de vorbire face eforturi mai mari; la graiurile neolatine gura stă mai mult deschisă, limba stă intinsă şi se mişcă liber, sunetele ieşind în voie ca pe o goarnă care le culege numai; la engleză dinţii se strâng, gura stă mai mult închisă, limba se face lingură şi ba se apropie de cerul gurei ba se depărtează, ba emite sunete din vârful ei, din mijlocul sau baza ei, în timp ce buzele se întind sau rotunjesc pentru atâtea nuanţe de vocale, iar muşchii gâtului se arcuesc ca să le facă mai tense sau mai laxe.

Astfel aparatul bucal e transformat în cavernă activă, de unde şi nota cavernoasă, guturală, care alături de cea sibilantă a fost remarcată limbei engleze dela primii ei ascultători, cronicarii.

Toată această încordare, toată această activitate bucală dă englezei un accent energetic ce nu întârzie să se traducă în varietatea şi nuanţarea meticuloasă a sunetelor.

In facerea şi redarea acestor sunete nicio trişare nu e cu putinţă. Fiindcă monosilabismul limbei, care de multe ori lasă cuvântul la discreţia vocalei interioare *(man-men*; *cat-Kate-kite-cart)*; împreună cu roluri morfologice şi semantice pe care fonetica engleză şi le-a asumuat *(mouse-mice*; *strike-struck*; *butter-batter-better)*, cer respectarea riguroasă a fiecărui sunet, altfel haosul e gata.

Englezul poate să nu-şi vorbească limba cu artă, dar şi-o vorbeşte cu onestitate, ştiind bine că altfel rămâne neinţeles; şi dovada o are zilnic în întrebarea cu care e abordat la telefon şi aiurea: *how do you spell it?* din partea interlocutorului care are nevoe de aflat cum se scrie cuvântul ca să fie sigur de ce anume cuvânt e vorba.

Fiecare cuvânt e deci, în gura englezului, de o precizie absolută. Numai că această precizie, tocmai din cauză că e la maxim, variază după aparatul verbal al fiecărui subiect grăitor, ceiace face pe mari foneticiști ca Jones să adauge

ei însiși rezerva: *in my own pronunciation*, oridecâte ori încearcă să-ți descrie un sunet englez.

Wordsworth's, thankworthiness, healthfulness, Thiselton, thoughtlessness,

și chiar cuvinte zilnice ca:

tithes, months, fifths, twelfths, strongholds, thresholds, worthless, spendthrifts,

vor reclama totdeauna din partea streinului, pe lângă o serioasă „opintire", o încercare irezistibilă de a eluda sibilanta sau fricativa buclucașe, dar și o încercare ilicită, fiindcă tocmai fără ea cuvântul nu mai înseamnă nimic.

Dacă consonele ne reclamă o continuă grimasare pentru atingerea pretențioaselor puncte de articulație, vocalele, cele mai ușoare sunete în toate limbile, nu se lasă mai prejos. Vocalele simple: *a, e, i, o, u*, capătă dublete și triplete, devin frontale, centrale, sau guturale, capătă lungimi, accente, tonuri, tensități, laxități, fără care nuanțe limba engleză devine limba nimănui.

Pronunțarea engleză e un lucru serios al unui neam nu mai puțin serios.

Aceasta, ca aspect general. In amănunt, lucrul își mărește cel mult seriozitatea...

Iată, până la capitolul final, consacrat foneticei, câteva exemple:

a) *guturalele* sânt limpezi, definite, tari, și mai ales frecvente.

Orice limbă caută să-și îndulcească sistemul consonantic. Rusa, slavele în general sânt limbi bărbate prin asperitatea consonantică pe care o prezintă. Dar rusa mai ales nu uită să și-o ușureze, și o face nu numai cu acele grațioase modulări finale care -i dau un farmec indolent de toată autenticitatea, un fel de cochetărie feminină; dar și prin iotacizarea frecventă a lui c și g, a cărei dulcime nu poate fi contestată, și care adăogată la cealaltă antenuare, ajută să fixeze limba lui Dostoievski la jumătatea drumului între limbile bărbate și femenine ale globului.

Engleza are și ea această palatalizare a guturalelor: dar dusă la un fel de consone duble, cum vom vedea, — ceiace Murray numește consone diftongale, care mai mult complică decât simplifică situația.

9

b) *celelalte consone:* precis pronunţate, precis perceptibile, nu fără particulare afectări, ca în cazul predentalelor.

l diferenţiat, minuţios diferenţiat, după poziţia lui in corpul cuvintului; *r* deasemenea, — în plus încercând să uşureze oarecum balastul consonantic prin reducerea lui la o fricativă benignă, care şi ea devine vocală în mai mult decît o imprejurare.

c) *fricativele* multe, şi bine individualizate, împreună cu sibilantele cu care se întrec ca să dea englezei, în compania guturalelor, ceva din accentele pasărei de pradă, constitue capitolul consonantic cel mai abundent, — fiind zece la un loc.

d) *terminaţii* neobişnuit de frecvente in consone şi grupuri de consone. Aceasta ia cuvântului ultima şansă de indulcire, sufixul fiind în genere prelungirea muzicală a stemei.

Dacă finalul cuvintelor e tare şi aspru, cuprinsul lor nu e mai cruţător.

e) *Grupuri de consone* blochează ieşirile vocei, fiecare consonă cerindu-se perfect distinsă de cealaltă:

crisis-es, eighths, healths, helped, helpless, scarce, sidedness, tempt, terseness, thesis-es, thitherward, thriftlessness, twelfths, twelvefold, windward, workmanship, world, worldliness, worthlessness, etc.

f) *lipsa nazalizări* e o agravare în plus a consonantismului englez. Nazalele in genere estompează sunetul, il degrevează. In afară de *n* şi *m*, foarte puţin nazalizate, engleza are acel *n* gutural din — *ing*; dar acesta mai mult complică situaţia, fiindcă nu numai că e foarte greu de pronunţat in el însuşi, dar are nefericita idee să lase după sine şi consona din care s'a format (*g* sau *k*) aşa că de fapt nu înlocueşte oclusiva, o dublează numai, silind subiectul vorbitor să facă o percurgere articulatoare dela baza foselor nazale şi până in cerul gurei.

Intr'un cuvânt, consonatismul englez e aspru, greu, minuţios; cu ploziuni, fricţiuni, constricţiuni, cu şuerături şi impedimente cărora le corespunde o frecvenţă articulatorie egală numai cu varietatea ei.

In orice limbă ai voe să fii peltic sau gângav, in englezeşte eşti pierdut!

Fericiţi deasemenea cei ce au urechi de auzit.... Englezul nu va fi un animal muzical, engleza iţi cere insă o ureche foarte muziclă.

Forţă şi bărbăţie transpiră din asperitatea aceasta care merge până la duritate.

Iar când nu e aceasta, o gravitate, o tristeţe pasională, un aspect de glacialitate şi mister, care dau drumul englezei in poezie. Dar şi ea, o poezie bărbată, care se refuză minauderiei.

Fonetiştii ne invaţă că sibiliantele oclusive dau impresia de tristeţie, severitate, forţă, fiind grele de făcut, şi asociate cu sunetele pe care le scoate omul in frig, spaima şi durere. Frigul fizic al nordicului, care i-a scos scrâşniri de dinţi şi fricative, se comunică sub formă de frig moral limbei engleze, totul concurind la o aproape fascinantă impresie de nobilă duritate. Nu duritatea sârbei sau cehei, mai mult fizică: o duritate, incă odată, morală.

Ce poate fi mai subversiv — şi aceasta in poezie se numeşte sugestie — ca ineditele grupări consonantice, rafinatele alternări de şuerări, suspine şi dulci lichide din:

With throats unslaked, with black lips baked
Agape they heard me call,
Grammercy! they for joy did grin,
And all at once their breath drew in
As they were drinking all

Ce limbă poate echivala pe *unslaked, heard, grin, breath, drinking*, fiecare cu o perfectă indentitate, de o severitate interioară pe care o are numai misterul, — *sheer poetry*, ar spune Quiller-Couch, şi poezie curată e limba engleză

Sau:

Like a Poet hidden
In the light of thought,
Singing hymns unbidden,
Till the world is wrought
To sympathy with hopes ani fears it heeded net.

Like a high-born maiden
In a palace-tower,
Soothing her love-laden
Soul in secret hour
With music sweet as love, which overflows her bower,

Dragoş Protopopescu

unde fiecare cuvânt pare o şoaptă, un susur, un geamăt de pe altă lume. Versul lui Shelley suferă.

La nobila duritate (un fel de suferinţă reţinută) a versului englez, concură nu mai puţin şi vocalismul limbei, oricât ar fi el mai dulce, mai imbietor. Şi aici abundenţa guturalei, vocalei grase, duce lirica poetului ca dintr'un adânc de scorbură întunecoasă.

Un vers ca :
J'aime vos pieds petits à tenir dans la main

citat de Grammont [1]) din Verlaine pentru tipicul graţios, exiguu, femenin al limbei, la care, cum am spus cu alt prilej, contribue şi prezenţa minorelor palatale, e cu greu posibil în englezeşte.

Pandantul lui ar fi :

Here where men sit and hear each other groan,
Where but to think is to be full of sorrow...
Darkling I sit and for many a time
I have been half in love with easeful death...
Now more than ever seems it rich to die
To cease upon the midnight with no pain...

unde abundenţa vocalelor palatale este aproape neutralizată de restul mai mult lugubru al murmurului de melancolie, murmur care se transmite pe tremurul reţinut al guturalelor din adânc; observaţi nu mai departe măestria cu care limba engleză exploatează cuvântul galic; *easeful*, *rich*, *cease* sânt mult mai frumoase ca la ele acasă, — căutaţi toată poezia franceză, şi nu le veţi găsi la potenţa realizată de Keats; savuraţi magia tristă a lui *easeful*, unde dulcimea iniţială este aşa de magistral temperată de finalul saxon (compus dintr'o labială încadrată între o lichidă şi nelipsita fricativă), minunatul viol semantic comis asupra lui *rich*, şi acelaş lucru întâmplat lui *cease*; în plus, uşurarea sibilantelor realizată prin prelungirea vocalică a lui *i* intermediar (*ea*).

Şi nu uitaţi, cel mai mare poet englez după Shakesprare este acela care a fost acuzat de conaţionalii săi de *mawkishness*. Comparaţi-l cu francezii, ca să vedeţi ce

[1]) op. cit. p. 411.

Dragoş Protopopescu

inseamnă un englez chiar atunci când se decide să fie dulce...

El rămâne aspru, dur, bărbat.

Poezia lui Keats e scrisă de un copil genial, intr'o peşteră...

In peştera limbei engleze...

IV.

Ca şi cum conştientă de severitatea impunerei consonantice, engleza incearcă o degrevare, creindu-şi un fel de stări de confort, în care se odihneşte de balast.

E ceiace am putea numi punctul, sau punctele de odihnă ale limbei engleze.

Şi e acolo unde Jespersen ar putea vorbi de progres în limbă, deşi nu am văzut undeva să o facă la acest capitol.

Pe cale cultă, pe cale americană, dialectală, provincială, sau populară (ca să nu mai vorbim de acel *cockney English* care totdeauna a avut legitimă aversiune pentru complicaţiile fonetice, lepădându-se cât mai mult nu numai de *h*, dar şi de atâţea *t, d, l, m, n* când au mai ales reaua idee să se ivească în grup cu alte consone), engleza şi-a lichidat anume consone, pe unele estompându-le, pe altele escamotându-le, pentru simpla atenuare a pronunţărei.

a) Incă din bătrâne vremi *continentale n* a căzut inainte de *f, t, s*, intâmplare pe care o poartă în comun cu friziana şi saxona:

five (VE. *fif*, G. *fünf*; cf. L. *quinque*, Gr. *pente)*
mouth (VE. *múth*, O. *mond*, G. *Mund*; cf. L. *mentum*=bărbie)
uns (VE. *us*, O. *ons*, G. *uns*: cf. L. *nos*, Gr. *hemas*, Scr. *asman)*

b) Deasemea grupul gutural *gh*, fost germanicul *ch*, s'a lichidat *cu vremea*:

light (VE. *léoht*, O. *licht*, G. *Licht*); cf. L. *lux*, Gr. *leugos*=alb, Ar. *leuk-)*.
might (ME. *miht*, VT. *mag*, O. *macht*, G. *Macht)*
night (VE *niht*, G. *Nacht*; cf. L. *nox*, Gr. *nux-ktos*, Scr. *nakta)*
sight (VE. *gesihth*, G. *Gesicht*, *Sicht)*

134

daughter (VE. *dohtor*, O. *dochtar*, G. *Tochter*: cf. Gr. *thugater*, Scr. *duh*=a mulge)
draught (ME. *draht*, VT. *dragan*= a trage, G. *Tracht*)
laughter (VE. *hleahtor*, G. *Gelächter*, lachen)

Incă de prin 1621 Alexander Gill se arăta împotriva pronunţărei lui *laugh* ca *laff* şi cerea, germanizant cum era, revenirea la vechea pronunţare a lui *gh* ca în *loch*; dar Shakespeare înaintea lui rimase *laugh-staff*, ceiace înseamnă că procesul la vremea lui era consumat. Nu putem crede că Shakespeare făcea această apropiere de dragul rimei, deşi aiurea rimează pe *daughter* cu *after*:

So could I, faith, boy, to have the next wish *after*,
That Lucentio, indeed, had Baptista's youngest *daughter*
(Shr. 1, 1, 245).

E de presupus că Shakespeare pronunţa *laugh* şi *daughter* aşa cum se pronunţă azi, deşi la vremea sa — ni se spune — forma intermediară cu *f* în daughter se auzea, şi lucrul e uşor de admis dacă ne gândim că şi azi dialectal se aude.

Lichidarea lui *g* din cazurile de mai sus e dealtfel în linie istorică cu aceia a lui g din prefixul verbal teuton *ge* — (participiul), pe care îl vedem sub Chaucer devenit *y* (semivocală, deci formă intermediară), şi prelungit astfel până la Shakespeare: deşi nu numai Armado şi Holofernes spuneau *ycleped*, *ycliped*, (VE. *clipian*, *clepe* = a chema, chemare), — această formă se aude şi azi, în vorbire glumeaţă sau intenţionat arhaică, precum şi: *yclad* (G. *gekleidet*), sau *ywiss* (G. *gewiss*).

Acelaş *ge-* dealtfel, ca prefix de nume colectiv, etc. se găseşte la fel inmuiat, ca în:

alike (VE. *gelic* (adj) *gelice* (adv), VN. *alikr* (adj) *alika* (adv), Ahd. *gelih*, G. *gleich*, cf. şi VE. *anlic-anlice)* (ge=la un loc+*lic*=asemănător)
among (VE. *on gemang* (*on*=in, *gemang*=adunare), G. *Gemenge*—Gemengsel)
aware (VE. *gewaer*, Ahd. *gawar*, Mhd. *gewar*, G. *gewar* (werden) (*ge*=la un loc+*waer*=prudent)
either (VE. *aeghwaedher*=Vest G. *aiwon* (totdeauna) +*gihwatharoz* (unul din doi)
enough (VE. *genóg*, O. *genoug*, VT. *geneah*=*ge*, prefix+*nah*, Ar. *nak*, L. *nàncisci nact-*, a obţine)

handiwork (VE. *handgeworc* = *hand* + *geweorc*, forma colectivă a lui *weorc*)

După cum *g*, în genere, suferă o înmuiare în *i, j, y*, ca în:

yacht (O. *jacht, jagt, jagen* = a vâna, vas care merge repede).

yellov (VE. *geolu*, O. *geel* G. *gelb*; cf. L. *helvus*).

yawn (VE. *geonian, ginian*, VN. *gina*. MO. *gênen*).

dacă nu chiar şi în cuvinte streine ca *yak*, din tibetanul *gyak*...

c) Deasemenea — fiindcă suntem în trecut — o uşurare de consonantism era prezentă, fie poate şi neintenţionat, în *engleza medievală*, prin păstrarea şi chiar silabisirea vocalei *e* din terminaţia *ed* (trecut şi participiu) sau *es* (plural):

monthes, helped, learned, beloved

care şi azi se aude în cazul participiului rămas ca adjectiv independent:

my beloved, well-learned man, wicked (ca în *wreched*), etc.

d) Dacă cele de la *b*) au privit oclusiva *g*, oclusivele celelalte suferă în engleza britanică o tendinţă de înăsprire, printr'o explodare mai puternică a lor, care până să se pronunţe vocala următoare, ia forma unui *h* (*aspiraţie*).

p (*h*) *ark*, *p* (*h*) *aper*, *p* (*h*) *ardon*, *p* (*h*) *ayment*, *t* (*h*) *atler*, *c* (*h*) *ome*, etc.

aspiraţie care degenerează mult în *cockney*, tocmai fiindcă acolo tendinţa de plosiune e mai mare.

„La vorbitorii din Statele Unite nu întâlnim această aspiraţie pronunţată a consonelor oclusive" [1]), ceiace înseamnă că peste Ocean avem, deocamdată, o primă tendinţă de delestare consonantică.

e) Cât priveşte *oclusivele labiale*, cunoaştem tendinţa de delestare, în dispariţia lor francă înainte de altă consonă, *s* de regulă, ca în:

psalm, psalter (nu şi *pseudo, psychology*), *ptarmigan, ptisan, ptolemy, ptommaine* (nu şi *pterodactyl*) etc.

f) *oclusivele guturale* cad — din fericire — înainte de *n*:

---

[1]) Mihail Bogdan: Comparaţie între sistemul fonologic al limbei engleze în Anglia şi Statele Unite (teză de Doctorat, Fac. de Litere, Bucureşti, 1946), p. 46.

knee, knight, know; *gnaw, gnarl, gnash, gnat, gnome*, etc.

Mai progresivă, americana prelungeşte tendinţa de delestare, aplicând-o şi la sfârşitul cuvintelor, ca în:

asked, basked, etc.

unde k nu se aude, fără ca vre-o confuzie cu alt cuvânt să se producă, şi aceasta datorită şi unei pronunţări americane mai frontale a lui *a* (cf. infra).

g) La *oclusivele alveolare surde* găsim o tendinţă de sonorizare, ceiace înseamnă totdeauna o îndulcire a consonei, vocea fiind mai dulce decât lipsa ei! Şi aceasta, când oclusiva e intervocalică, *et pour cause*, contaminarea cu voce fiind atunci de două ori posibilă:

better, matter, Saturday

Mai mult, un rest de *r* îşi face uneori apariţia în locul oclusivei, ceiace e o îndulcire în plus, aproape o vocalizare. Drept care Ida Ward [1]) numeşte acest nou *r*: *t sonor*, iar Palmer [2]) *flapped t* (*t* cu o singură bătaie).

E caracteristic că acest *r* incipient, tocmai fiindcă e o uşurare consonantică, se aplică în engleza americană (cu un sistem consonantic mult mai progresist faţă de al englezei britanice) şi în cazuri ca *I don't know*, unde în loc de *d* medial auzim un fel de *r*, şi mai ales la emigranţii din centrele neo-latine ale Statelor Unite (Români, Italieni); ceiace înseamnă că vorbitorii, cu cât sânt mai puţin obişnuiţi cu limba engleză, cu atât caută s'o opereze de consonantism.

h) O similară tendinţă are engleza, şi practică pe scară mai întinsă americana, în *eliminarea oclusivei alveolare sonore* între două nazale, sau numai după una:

gran(d)mother, han(d)some, kin(d)ness, won(d)er, etc.

americana aplicând ecarisajul şi la alveolarea surdă:

twen(t)y, wan(t)ed, won(t)ed

ceiace şi engleza a început să practice, ca în:

I don (t) know, isn (t) it, etc.

şi aceasta desigur fiindcă *d* şi *t* în engleză sânt alveolare, şi întâlnirea lor cu *n*, tot o alveolară, în plus nazală,

[1]) Ida Ward: The Phonetics of English, Cambridge, 1939, p. 211.
[2]) H. E. Palmer, J. V. Martin, F. G. Blandford: A Dictionary of English Pronunciation with American Variants, Leipzig, 1927, p. xlvi.

face din spirit de comoditate ca limba, după ce articulează pe *n*, să fie prea grăbită cu executarea nazalizărei ca să nu treacă peste a doua alveolară.

Dealtfel în americană dispariţia lui *t* are loc şi în alte cazuri, mult mai drastice (ceiace denotă că procesul e mai vast):

crep(t), kep(t), slep(t), wep(t)

cu condiţia ca principiul comodităţei să nu intre în conflict cu acela al clarităţei. Drept care americanul dimpotrivă va spune (ca să nu se confunde cu formele de indicativ prezent:

heapt, helpt, leapt, wrappt, etc.

i) Tot aşa americana leapădă pe *t* întâlnit cu o altă oclusivă sau o sibilantă:

consis(t)s, bes(t), firs(t), hos(t)s, nex(t)

ca şi pe *d* final în cuvinte ca:

han(d)s, lan(d)s, stan(d)s,

ceiace nu-i decât continuarea procesului dela paragraful anterior.

In special *t* se bucură de o deosebită aversiune dacă ne gândim că dialectal engleza a început eliminarea lui pe o scară întinsă, înlocuindu-l cu aşa numitul *glottal stop*, o plosivă pornită din glotă, deci mult mai comodă, comoditate adoptată şi de pătura cultă a Londrei şi sudului Angliei, oridecâte ori buclucaşul *t* se află înainte de *m*, *n*, *r*, şi semivocelele *y* şi *w*:

bo(tt)om, for(t)night, To(tte)nhan, qui(te) right, no(t) yet, tha(t) one [1])

Intr'un cuvânt, engleza şi-a dat seama că cele mai grele şi mai abuzate consonante ale ei sânt oclusivele, şi tocmai asupra lor, cu un mare concurs din partea americanei, şi-a aplicat procesul de lichidare.

j) Lichida *l* e în toate limbile una din consonele cele mai simpatice. Ea dă vorbirei căldură, fluiditate. Nu ştiu ce-a avut engleza cu ea când a eliminat-o înainte de *m*, dar înainte de *f*, *v*, pronunţarea ei într'adevăr e mai grea. De unde:

[1]) **Daniel Jones**: English Phonetics, Leipzig 1939, p. 139.

Dragoș Protopopescu

ba(l)m, ca(lm), psa(l)m, qua(l)m, ca(l)f, sa(l)ve

In americană *l* mai cade şi în cuvinte ca:
he(l)p, so(l)f, twe(l)ve,

unde deasemenea, comoditatea de pronunțare nu intră în conflict cu ideia de claritate.

k) In cazul lui *r*, care în engleză este un fricativ alveolar, poate tocmai faptul că el este cel mai şters dintre alveolare a prilejuit eliminarea lui înaintea altor alveolare, sau înaintea guturalelor, limba grăbindu-se să facă sunetul important, şi trecând atunci peste *r* care-i sta în cale:

card, hard, cart, part, irksome, argument

Foneticştii americani găsesc un fel de semivocală labială, *w*, de multe ori procedând în engleza lor, pe *r*, ca în:

me(w)rry, ve(w)ry, so(w)rry

Să ne gândim însă că şi în engleza britanică, în cuvinte ca *Mary, very*, etc. avem înainte de *r* o vocală labială, un uşor *ă*, ca să înţelegem că procesul e acelaş, cel mult mai accentuant în americană, adică: afectarea lui *r* cu o vocală labială fiindcă această vocală se execută în aceiaş regiune a palatului; de unde şi transformarea lui *r* în această vocală oridecâte ori e final sau înaintea unei consone.

Aceasta explică şi pe aşa numitul *r caçuminal* practicat în americană, şi dat de unii foneticşti drept un element de regres al ei, în cadrul consonantic, în care în genere americana e mai progresistă decât engleza britanică.

In engleză *r* final, după cum ştim, dispare. In americană, din pricină că finala în *r* a cuvântului se transformă într'o vocală labială de natura lui *ă*; şi fiindcă această vocală se execută cam pe acelaş plan palatal cu *r*, după ce limba execută vocala, îşi încovoaie vârful spre cerul gurei ca şi cum ar vrea să facă pe *r*, dar fără să-l facă totuşi. Aceasta nu mai puţin afectează vocala cu o uşoară tendinţă fricativă care s'a numit *r cacuminal*.

De fapt însă acest sunet nu-i o consonă, e numai o consonantizare a lui *ă*, un mod particular de a face pe *ă*, dacă vreţi o nouă semivocală, alături de cele două pe care le are engleza standard.

Un fenomen însă mult mai important de delestare consonantică găsim la capitolul lui *r* în americana sudică şi răsăriteană, unde medial adesea nici nu se mai aude:

ca (rr) y, me (rr) y, ta (rr) y, ve (rr) y, etc.

O'Neill-Weaver [1]) afirmă că eliminarea lui *r* în aceste poziţii se face prin analogie cu *r* în grupuri ritmice ca: *our own*, unde *r* nu se aude; adăogând că a pronunţa pe *r* în astfel de poziţii denotă un vorbitor foarte atent şi îngrijit.

Nu vom termina însă interesantul capitol al lui *r* fără să amintim că engleza de amândouă ţărmuri ale Atlanticului introduce un *r* eufonic, un *r* gratuit, numit şi *r intrus* între două cuvinte, spre a evita hiatul.

I have no idea (r) of it, India (r) Office, law (r) and order, etc.

Şi aceasta, prin analogie cu acele grupuri ritmice, unde existând de mai înainte un *r* în scrierea cuvântului, acest *r* se pronunţă din aceleaşi motive de hiat:

here and there, rear of laughter, Emperor of India.

Cum vedem am ajuns cu *r* în situaţia unde o consonă izbuteşte mai mult să uşureze pronunţarea englezei, decât s'o îngreuneze. Mai departe:

l) La capitolul *fricativelor* avem eliminarea lui *v* (fost *f*) în expresii ca:

a pair of gloves, a glass of beer, the Works of — aceasta fiind în linie cu tendinţa englezei de a înlocui cu o vocală neutră pe *of* ca şi pe *and* în grupuri ritmice colocviale:

bread and butter, ham and eggs, etc.

Labilitatea caracteristică acestei fricative a fost tocmai bine folosită de engleză ca s'o facă dispărută intervocalic:

e'er, ne'er, e'er

m) Cu *th* povestea e mai lungă. Ceiace corespunde acestui digraf e o fricativă dentală surdă la origine, rămasă aşa în cazuri ca *thin, think*, etc. Asperitatea ei iniţială n'a putut însă dura, mai ales că, multe cuvinte începând cu acest sunet, se cerea un efort de articulaţie mai mare decât în corpul cuvântului (dovadă: greutatea de pronunţare a sunetului în această poziţie la streini). Şi atunci, prin uzură,

[1]) J. M. O'neill and A. T. Weaver: The Elements of Speech, New-York, 1933 (cit. Bogdan, op. cit. p. 53).

Dragoş Protopopescu

s'a produs „un affaiblissement de forte en douce" [1]), consona a căpătat voce, ca în *the* şi termenii accesorii (*this, that, them, their, there*).

Dar şi aşa sunetul pare să ofere dificultăţi, şi vedem azi de o parte şi alta a Atlanticului, tendinţa de a-l evapora atunci când, fie că e surd sau sonor, vecinătatea lui cu *s* şi *z* face pronunţarea aproape cu neputinţă.

Deci:

clothes = *clouz*; *months* = *mons*,

americana mergând mai departe, şi eludându-l şi când e la inceputul cuvintelor:

(*th*) *at's it*; (*th*) *at's the boy*; *is* (*th*) *at so ?*

n) în sfârşit *h* este şi el elagat şi nu numai în vorbirea vulgară.

historical (dar nu şi History, fiindcă acesta are accentul pe I-a), *honest, honour, honourable, horizon, hotel, hour*, pierd consona iniţială, — americana păstrind-o însă în *historical, horizon, hotel*.

Dar şi engleza şi americana renunţă la *h* din *he, him. him, he, have, had*, oridecâte ori aceste cuvinte se găsesc angajate în grupuri ritmice ca:

he put (*h*) *er hat on* (*h*) *is head*
he would (*h*) *ave taken* (*h*) *is hat off*
she'd already taken (*h*) *er hat off*

Iată aşadar atâtea puncte de odihnă ale consonanticei engleze, atâtea momente unde engleza, resimţindu-se de întâlniri de prea multe consone într'un punct: alveolare cu sibilante, fricative, etc. unde vârful limbei trebue aproape să se invârtească pe loc, degajează aparatul vorbirei, îi descurcă interiorul, îl desleagă, si astfel îşi regăseşte confortul, acel confort pe care numai vocalismul i-l poate da.

Aceasta se întâmplă mai ales la inceputul cuvintelor, unde limba are greutatea pornirei, şi la sfârşitul lor, unde limba simte oboseală şi plictiseală.

Aşa se explică ceeace Karel Ciapek [2]) relatează intr'un mod aşa de humoristic:

„It is perhaps through sheer taciturnity that the „English swallow half of every word, and then the

---

[1]) Grammont, op. cit. p. 367.

[2]) Karel Ciapek: Letters from England (in *Eckersley*: (op. cit. p. 12).

Dragoș Protopopescu

„second half they somehow squash; so it is difficult „to understand them. I used to travel every day to „Ladbroke Grove; the conductor would come and „I would say: „Ledbrick Grröv"? „Eh"? „Ledbhuk „Ghöv"!... „Eh"?... „Hevhur Hov"!... „Aa, Hevhur „Hov"!... The conductor would rejoice and give me „a ticket to Ladbroke Grove. I shall never learn „this as long as I live.

V

Am citat la acest capitol de multe ori „americana", și am văzut-o in progres față de engleza britanică in materie de consonantism.

Ne putem intreba acum, este acest progres tipic și exclusiv american, ori e numai cum am și văzut pe alocurea — accelerarea unui proces inceput încă in engleza maternă. Și dacă e așa, cum se face că americana totuși ia inainte, și dă un ajutor mai grăbit ușurărei englezei de balastul consonantic?

Care este, adică, raportul dintre engleză și americană în evoluția fonetică a limbei?

Intrebarea aceasta nu numai că ne fixează poziția americanei față de engleză, dar ne ajută să vedem — prin afinitatea care trebue să existe între cele două idiome—ce capacități de înoire zac in sânul limbei care a asvârlit dincolo de ocean un fel de bumerang, a cărui energie se întoarce azi asupra punctului de plecare.

Fie că privim acest idiom sub aspectul lui de *Western American*, cum se complace a spune Hans Kurath, sub a cărui direcție se lucrează azi Atlasul lingvistic al Americei; fie că sub aspectul de *Southern American*, (al țărilor din Sud); sau *Eastern American* (al statelor de răsărit, denumite și *New England*, cele trei ramuri neprezentând deosebiri esențiale,—așa zisul *General American* sau *Standard American English* oferă o unitate mai mare ca engleza, numai stări de cultură și așezări de populație streină accentuând din când în când deosebirile.

Încât se poate vorbi de un tot lingvistic american, în raport cu engleza, alt tot. Acest raport a fost calificat sub diferite forme, și depinde de forma la care ne oprim ca să ne dăm seama de ceiace este licit, sau ilicit, în noul idiom față de limba maternă.

142

Desigur americana, ca limbă transplantată, suferă ceeace am putea numi legea newtoniană a migraţiei lingvistice, definită odată pentru totdeauna de Alexander Ellis, în volumul întâi al importantei sale lucrări: *On Early English Pronunciation* (1869), după care: „dacă o massă de emigranţi nu se încorporează unei alte naţiuni, are loc un fel de *oprire în desvoltarea ei* (arrest of development); limbajul emigranţilor rămâne pentru un timp îndelungat în starea în care se găsea când emigraţia avea loc, şi se preface *mai încet* decât limba maternă, şi *în direcţii diferite*" [1]).

Ellis dă ca exemplu islandeza şi americana, pe aceasta numind-o *arhaică* în raport cu engleza britanică: şi oricât am lua „cum grano" o veche teorie pe care lingvişti mai moderni o combat, ea rămâne în esenţă valabilă, lăsându-se suficient ilustrată de felurite aspecte ale englezei de peste ocean.

Arhaismul limbei americane e constatat în numeroase exemple şi de Albert Baugh, în *History of the English Language* (1935), deşi acesta refuză să vadă — cum e şi natural — în americană o limbă arhaică pe toată întinderea ei.

Iar Profesor Pound o numeşte *off-shoot of the 17-th century English*, adică o ramură a englezei aduse de *Pilgrim Fathers*, cei 41 de emigranţi puritani care împreună cu familiile lor, după ce se refugiase în Olanda de persecuţiile religioase ale lui Jacob I Stuartul, se îmbarcau într'o corabie de 180 tone, şi dela Southampton o luau peste ocean, ca să ajungă la coasta pustie a Masachusetts-ului, unde întemeiau Plymouth, în amintirea ultimului port englez văzut la plecare.

Aceată engleză negreşit avea să fie întărită de emigranţii care au urmat în stol după disolvarea celui al treilea Parlament al lui Carol I-Stuartul, în 1629, când aceiaşi puritani sectanţi pierzând orice speranţă de libertate, în faţa războiului civil care mijea la orizont, se rupeau definitiv de patria mamă, şi „turned to the New World to redress the balance of the Old", luând drumul Părinţilor Pelerini, şi întemeind cu vremea *New England* în America de Nord.

[1]) cf. **Eilert Ekwall**: American and British Pronunciation, Studia Neophilologica, Upsala, 1946, vol. XVIII, No. 3 pp. 161, seq.

Dragoş Protopopescu

E *perioada colonială* a americanei, vlăstar din sec. 17 al englezei de acasă, care desigur, ca orice plantă transplantată, suferă o încetinire pe noul sol, drept care şi Hans Kurath spune că pronunţarea americană poate fi explicată ca *întârziată* (retarded) în comparaţie cu britanica, şi dă exemple vocalice ca *u* din *cut*, pentru a dovedi acest arhaism [1]).

A doua teorie, care aruncă un element oarecum nou în balanţă, ar fi cea emisă de G. P. Krapp in *The English Language in America* (1925), în care dealungul a nu mai puţin de 250 de pagini ocupate cu pronunţarea, socoate americana drept o *desvoltare independentă* (independent development) a englezei coloniale, feluritele potriviri fiind datorite unei desfăşurări *paralele* mai de grabă, decât *influenţei britanice*, amestecul iniţial de *scoţiană*, *irlandeză* şi *sud-engleză* fiind determinant, stabilind un fel de coordonată în desvoltarea ulterioară a noului idiom.

In sfârşit, e teoria ortodoxilor, americanilor habotnici ca L. Mencken, după care americana e o limbă diferită de engleză, cu destine deosebite creiate şi de faptul izolărei, la o vreme când trecerea oceanului cerea „the better part of the year".

Drept care dînsul vorbeşte limpede despre „limba americană" ca o limbă aparte, cum indică şi titlul cărţii sale: *The American Language* (1936).

Isolaţioniştilor s'a răspuns însă cu drept cuvânt că aşa zisa isolare nu a fost chiar aşa de concretă pe cât se pretinde, încă din sec. 17 fiecare colonie americană având un guvernator englez, care venea cu un întreg staff, şi o întreagă ambianţă engleză, da tonul şi impunea moda, iradiind interes pentru limba şi patria-mamă, stabilind legături culturale şi comerciale cu ea, ca să nu mai vorbim de acel dor de acasă care deriva în trimiteri de studenţi la reputatele universităţi, sau trimetea tineri intrepizi ca Franklin încă dela 18 ani să-şi încerce norocul în Metropolă.

Să ne gândim apoi că populaţia Statelor Unite la vremea declarărei Independenţei abia dacă atingea cifra de patru milioane (dintre care nici trei milioane nu erau

[1]) Hans Kurath: The Origin of the Dialectical Differences in spoken American English (*Modern Philology*, vol. XXV, pp. 385—395).

albi; pe când, pe la primele decade ale veacului 18 nu atingea nici două milioane; aceasta față de cele cinci milioane, pe care Anglia împreună cu Wales le avea pe la 1600, ca un veac mai târziu să aibe nouă milioane.

Putem conchide deci că până la Declararea, și războiul Independenței (1775—85), adică mai tot dealungul veacului 18, o populație așa de restrânsă putea mai lesne suferi influența de acasă, numai după despărțirea oficială destinele celor două neamuri luând linii felurite, când însă iradierea imperialistă a Angliei Victoriene, și intețirea mijloacelor de comunicație ofereau încă destulă garanție de inter-comunicare și pătrundere.

Dacă totuși e numai prudent să credem că odată cu secolul 19 cele două graiuri își definesc pozițiile, și că engleza americană ajunge la o maturitate suficientă ca să-i dea o identitate, care sânt căile pe care ele le-au urmat, ce evoluții se trădează, ce curenți interiori le separă (fiindcă de o separație trebue să fie vorba)?

Fonetica e cea dintâi care ne vine în ajutor. Și documentul ei e clar.

Din cele ce am văzut la capitolul anterior, engleza are o linie de conduită fonetică. De sub acel „ordeal" al consonantismului dur și aspru, ea a căutat să scape pe cât s'a putut, pe cât ființa ei i-a îngăduit, prin degrevări și atenuări succesive.

Ca „off-shoot" din marea tulpină, americana s'a născut și ea sub acest „ordeal".

Părinții pelerini plecau ei cu cartea de rugăciuni și imnurile puritane în traistă: dar mai plecau și cu consonele și vocalele engleze pe ei.

Și nimic nu ne asigură mai mult de identitatea celor două idiome ca lupta comună pe care instinctiv o dau contra propriului lor consonantism; aceasta e ceiace s'ar putea numi — cu termenul lui Krapp — paralelism în desvoltarea lor; numai că la vremea când americana se desparte din engleză, engleza își efectuase cele mai multe din delestările consonantice, și parecă se lăsa cuprinsă de oboseală.

Era rândul mai tinerei americane atunci, să facă pasul înainte, și ceiace am spus până acum arată că limba lui Washington e vădit mai progresistă, uneori îndrăzneț progresistă față de limba maternă la capitolul consonantic;

dar faptul că lucrează în sensul enlezei înseşi nu o arată nici ca limbă nouă, cum pretind isolaţioniştii, nici ca limbă desvoltată independent.

Dimpotrivă, deosebirile dintre americană şi engleză sânt mai mici la capitolul vocalic. De ce? Fiindcă aici era mai puţin loc de prefaceri, vocalismul nefiind o sarcină mare pentru limba în chestiune. Atenţia americanei atunci, nefiind atrasă asupra acestui capitol, fiindcă nu de el depindea uşurarea de pronunţare, tinereţea ei s'a simţit mai puţin stimulată, întrucâtva chiar înşelată: şi astfel i-au scăpat anume fenomene progresiste la care engleza de acasă, pe cale de evoluţie naturală, ajunsese în materie de vocalism.

Un exemplu: Este ştiut că vocala engleză cea mai caracteristică este *a* scurt aşa cum se pronunţă în *cat*. Inainte însă de *f*, *ft*, *nch*, *nd*, *nt*, *sk*, *ss*, *st*, şi *th*, această vocală a devenit ceiace se numeşte *broad a*, ca in:

staff, after, branch, command, plant, ask, clasp, class, past, path

Procesul a avut loc pela sfârşitul sec. 18. Mencken ne aminteşte că în *General Dictionary of the English Language* din 1784 Thomas Sheridan nici nu pomeneşte de acest *broad a*, şi că în acelaş secol noul sunet era socotit ca rustic atât în Anglia cât şi America.

Ce s'a întâmplat însă? El a triumfat în engleză, impunându-se în poziţiile de mai sus, şi devenind foarte apreciat astăzi.

Americana însă nu-l practică. In toate poziţiile amintite ea păstrează vechiul *a* scurt. Ba chiar în *psalm*, *calm*, unde *a* larg s'a ivit din raţiuni mult mai serioase: absorbirea lui *l*; dar unde poate americana s'a pretat şi analogiei de pronunţare cu *Sam*, *ham*, etc.

Webster încă dela 1806, în *Compendious Dictionary* pomeneşte de „that mincing and affected pronunciation of *dance*, *psalm*, *ask*, *father*" pe care dânsul o găseşte în Statele Centrale. Numai că nu e afectare deloc, e tradiţie! Chiar dacă acest sunet a intrat pe mâna unor persoane afectate, fenomenul e mai vast, el e păstrarea aşa cum era în secolul 18, la despărţirea Statelor Unite de Anglia, a uneia din vocalele tipic engleze.

10

E cazul în care ne intâlnim cu teoria retardatarilor, a celor care ca Ellis, Baugh, Kurath, văd în americană o formă stagnată pe alocurea a englezei secolului 18.

Inţelegem că aici tinereţea americanei nu avea unde să-şi aplice îndrăzneala.

Pentru comoditatea de pronunţare nu era nicio deosebire între un *a* şi celălalt; şi deci nici nevoia unei intervenţii.

La fel în alte situaţii vocalice, bunăoară păstrarea lui *i* în cuvinte ca *get*, formă care „era socotită corectă în Anglia secolelor 17 şi 18". [1])

Mai interesant cazul acelui *o* care se pronunţă în cuvinte ca *difficult*, unde *u* în engleză se pronunţă ca în *but* (un fel de *a*, dacă, deocamdată, ni se în gădue să-l descriem astfel).

Cum acest fel de *a* nu e decât o desvoltare a lui *o*, dovadă cuvinte ca *brother*, *mother* care îl ilustrează frecvent, faptul că americana păstrează încă pe *o* este iar o dovadă de tradiţionalism.

Idem, diftongul *ai* în loc de *oi*, în cuvinte ca *enjoy*, *spoil*, deşi condamnat de purişti americani, dovedèşte rămânerea cel puţin pe alocurea la o formă prezentă încă în engleza secolului 17.

Tot aşa nediftongarea lui *i* în terminaţia *-ile (hostile, juvenile, reptile)* ne trimete la tradiţie.

Sau nediftongarea lui *oa* şi *o* în cuvinte ca *coat*, *whole*, unde se aude vocala scurtă *o*, aşa cum în Anglia se mai aude azi numai prin Norfolk.

Neabsorbirea lui *w* în *i* din terminaţia *wich*, ci pronunţarea lui după tradiţie, ca o semivocală: *Ipswich*, *Norwich*.

Păstrarea lui *e* din *the* şi înaintea cuvintelor care încep cu vocală, pecând în engleză s'a trecut la un *i*, prin uzură fonetică.

Păstrarea lui *e* în articolul *a*, *an*, ba chiar pronunţarea lui uneori ca în *cat*, în vreme ce engleza a trecut de mult la neutră.

Toate aceste cazuri dovedesc că acolo unde americana n'a găsit dificultăţi de pronunţare, a preferat să rămână aproximativ la perioada coloniulă.

[1]) v. la acest capitol şi altele: **Mihail Bogdan**, op. cit. pp. 57 .seq

La aceasta a contribuit şi starea de incultură in unele State, care te face totdeauna mai conservativ în materie de pronunţare, legându-te de litera scrisă, de ortografia pe care in genere jură mai mult omul înapoiat decât omul cult.

Uneori în pronunţarea americană e ceva copilăros şi agramat, ceiace te duce la Babbitt, şi aceiace în genere a fost numit infantilismul american, adică infantilismul unei ţări fantastice, care la antipodul Indiei (cu o mare cultură la pasiv, dar neajunsă încă la civilizaţie) a ajuns la o magnifică civilizaţie, fără să fi ajuns însă, propriu zis, la cultură.

Pentru aceasta e deajuns să le citeşti propriile păreri, sau numai să răsfoeşti faimoasa, dar şi atât de pitoresca antologie de *Americana*, uriaşa colecţie a lui *American Mercury*, un fel de *Boeotia rediviva*.

Dar negreşit, la discrepanţele fonetice dintre americana generală şi engleza standard trebue făcut loc grupurilor continentale nesaxone, justificându-se prin aceasta cel puţin parţial, teoria motivelor locale, independente.

Pronunţarea lui *difficult*, bunăoară, cu *o*, şi evitarea sunetului aşa de particular englezei, care în transcripţie fonetică se însemnă cu litera No. 10, e desigur datorită şi latinilor americani, care cu greu il pot face.

Aşa cum *r cacuminal* e poate de pe urma emigraţilor suedezi şi norvegieni care il practică cu predilecţie.

Sau căderea lui *th* la începutul cuvintelor, Grecilor şi Spaniolilor americani, care nu-l pot pronunţa.

Aşa cum tratarea lui *th* ca *t* sau *d* prin Louisiana şi North Carolina, va fi datorită francezilor aflaţi mai numeroşi prin partea locului.

Un lucru rămâne stabilit: regresul şi progresul coabitează atât în americană cât şi in engleză, la una regresul fiind în vocalism, la cealalta in consonantism, şi viceversa pentru progres.

Dar o linie precisă nu se poate trasa, nici măcar in acest dublu joc, justificându-se prin aceasta teoria lui Vendryes, care nu găseşte limbilor evoluţii drepte.

O limbă nu are o conştiinţă lucidă. Ea lucrează ca animalul, după instinct.

Şi instinctul englezei este — la acest capitol — autoapărarea impotriva acelei durităţi care cu tot farmecul ei bărbat, şi expresivitatea de forţă, creiază dificultăţi de

asprime, şi pune graiul în conflict cu eterna lege a comodităţei. In acest instinct cele două idiome sunt de acord, engleza trecând oarecum americanei mâna pentru iniţiative mai drastice.

Dar numai de isolaţionism nu poate fi vorba, — în trecut, şi mai ales în viitor.

Ziua de mâne, cu arderea etapelor spaţiului şi timpului, va aduce sigur unificarea englezei cu americana, şi poate contopirea lor intr'o fonetică şi ortografie simplificate.

La simplificarea aşteptată cuvântul e posibil să-l aibe mai mult americana, pe ambele terenuri progresul fiind până acum mai ales din partea ei.

E părerea unui strein, dar poate şi părerea justă.

VI

Oricâte impresii de severitate bărbată ne-ar lăsa însă consonantismul englez, aspectul de masculinitate reiese mai ales dintr'un alt element de factură mult mai adâncă, al limbei engleze.

Am vorbit prea des de monosilabism ca să nu intrăm aci în esenţa lui.

„English has undoubtedly gained in force, what it „has possibly lost in elegance, by reducing so many „words of two syllables to monosyllables. If it had „not been for the great number of long foreign, es„pecially Latin, words, English would have approa„ched the state of such monosyllabic languages as „Chinese. Now one of the best Ghinese scholars, G. „v. d. Gabelentz, somewhere remarks that an idea „of the condensed power of the monosyllabism found „in old Chinese may be gathered from Luther's ad„vice to a preacher *Geh rasch'nauf, tu's Maul auf,* „*hör bald auf.* He might with equal justice have re„minded us of many English sentences. *First come,* „*first served* is much more vigorous than the French „*premier venu, premier moulu,* the German *Wer zu*„*erst kommt, mahlt zuerst* and specially than the Da„nish. Compare also *no cure, no pay*; *haste makes* „*waste, and the waste makes want*; *live and learn*; „*Love no man, trust no man: speak ill of no man to*

„*his face; nor well of any man behind his back* (Ben „Jonson); *to meet, to love, and then to part* (Cole- „ridge); *Then none were for the party; Then all* „*were for the state; Then the great man help'd the* „*poor, And the poor man loved the great* (Macaulay).[1])

E caracteristică această apropiere pe care marele lingvist danez o face între engleză şi chineză, apropiere pe care un alt mare lingvist, Vendryes, o confirmă când discută aşa numitul *pidgin-English*:

„Le *pidgin-english* qui sert de langue commune dans „les ports de l'Extrême Orient, ou le *broken-english* „employé par les indigènes de la Sierra-Leone, sont, „comme le sabir, des langues mixtes. Le pidgin a „pour base le chinois, lequel est justement caracterisé „par son peu de grammaire. C'est à proprement par- „ler du chinois dont les mots sont anglais. Avec le „vocabulaire anglais, qui d'ailleurs se prêtait remar- „quablement à cet usage, on a bâti des phrases où „l'ordre des mots est exactement celui du chinois. „Cela fait une combinaison souvent piquante et qui „prouve l'affinité, déjà signalée, entre les deux idi- „omes. Ici nous avons bien une langue donnée à la „base du mélange; mais le caractère même de cette „langue, à peu près dépourvue de grammaire, la „disposait particulièrement au rôle qui lui a été „dévolue.

Totuşi savantul francez nu pare aşa de convins de monsilabismul englez, atunci când citând pe Jespersen, încearcă să-l corijeze:

„Il ne faut d'ailleurs pas exagérer le monosyllabisme „de l'anglais, qui n'est souvent qu'apparent. Ne soyons „pas dupes ici de l'écriture ou des habitudes que la „pratique des grammaires et des dictionnaires nous „impose. Parmi les mots anglais que distingue l'ana- „lyse grammaticale, beaucoup n'ont pas d'existence „indépendante; beaucoup ne sont que des morphèmes „ou n'existent que dans des combinaisons fixes où „ils sont liés à des morphèmes d'une façon indissoluble.

---

[1]) Jespersen, op. cit. p. 6.

„Une phrase comme *I don't know* ne contient pas „plus de mots que le latin *nescio*. L'élément *know*, „qui en est le plus significatif, ne s'emploie pas iso- „lément. Les autres n'ont pas davantage l'existence „indépendante. Ce sont des outils grammaticaux sans „autonomie: ils n'existent que comme éléments de „groupements autonomes. D'autre part, en anglais, le „monosyllabisme des mots indigènes est largement „compensé par les emprunts qu'a faits la langue aux „vocabulaires latin ou français. On sait combien „l'anglais se montre prêt à acueillir les mots étran- „gers qu' il juge utiles ou commodes [1]).

Argumentarea lui Vendryes e specioasă.

Invocarea morfemilor are numai o aparenţă de adevăr. Dacă în exemplul pe care îl dă dânsul *don't* se întâmplă să fie o simplă sculă gramaticală, acelaş *do* poate fi şi verb autonom ca atâtea alte verbe engleze tot de o singură silabă. Nu e vorba de practica dicţionarelor. O simplă uitătură prin ele ţi-arată ce verbe, ce cuvinte sânt de o singură silabă, până la ce grad numărul lor copleşeşte cuvintele de mai multe silabe.

In ce priveşte franco-latina, argumentul de bază al teoriei sale, am văzut că imprumuturile respective nu privesc aşa de mult engleza vie, puterea *circulatorie* a cuvintelor germanice faţă de celelalte fiind de 80 %.

Dar şi asupra cuvintelor franco-latine engleza a aplicat sistemul ei de abreviare. Exemple ca *tend, fend, vie, sport, mend*, etc. arată cam ce le aşteaptă şi pe celelalte...

De fapt asistăm în engleză la un proces *exact contrar* limbilor neolatine, şi aceasta e ceiace contează, — acesta e sistemul închis şi deci determinant pentru fiecare din ele.

Vendryes singur ne spune, vorbind de tipuri lingvistice:

„Ainsi le monosyllabisme a été parfois considéré „comme un trait caractéristique de l'anglais. Il est „de fait qu'en général aux formes du vieil-anglais, „encore chargées de syllabes, alourdies de suffixes „et de désinences, l'anglais oppose des formes brè- „ves, réduites même à une syllabe unique. C'est le

1) Vendryes, op. cit. pp. 347— : 409—10.

„résultat de l'usure phonétique, qui a été très grande „en anglais. La langue aurait pu réagir contre cette „usure, comme d'autres l'ont fait. Les langues roma- „nes, par exemple, remédient au monosyllabisme par „l'addition de suffixes. En français nous disons *soleil* „là où les latins disaient *sol*, et nous avons substitué „le verbe gémir *(il gémit)* au vieux verbe *geindre (il „geint)*. On a remarqué qu'en espagnol il n'existe „pour ainsi dire pas de monosyllabes.

Vendryes aci recunoaşte monosylabismul englez, dar il ia prea uşor când il socoate numai rezultatul uzurei fonetice, cu toate că şi argumentarea lui ne obligă să ne întrebăm de ce această uzură a fost *mai mare* în engleză, şi de ce alte limbi *au reacţionat* contra uzurei fonetice, dar engleza nu. Nu ne duce oare aceasta la o particularitate organică a limbei engleze, la acest sistem închis al ei care se complace în monosilabism, pe când limbile neolatine necomplăcându-se, au făcut tot ce au stat în putinţă să-i remedieze?

De fapt Vendryes comite o mică scăpare, dela care se trage falacia concluziei sale.

Căderea sufixelor şi desinenţelor în engleză e în parte un rezultat al uzurei fonetice şi aceasta am afirmat şi noi dela început. Dar procesul e mai adânc. E *cearta sufixelor*, care a avut loc în engleza veche, după cucerirea dano-scandinavă, prin ivirea alături de sufixele autohtone, a unor sufixe care erau tot acestea, însă într'o haină daneză-norvegiană uşor schimbată.

Engleza s'a pomenit atunci, de fiecare caz sau persoană, cu câte două trei sufixe care semănau între ele, dar nu erau totuşi aceleaşi; mai mult, semănând, sau întâmplându-se să fie identice uneori cu sufixele dela alte cazuri şi persoane.

S'au produs astfel sufixele parazite, care făceau „double" şi „triple emploi", umblând de colo până colo, depunându-se când la un caz când la altul, şi devenind prin aceasta: sau inutile, sau incomode.

Când — bunăoară — „*hanan* putea fi genetiv, dativ şi acusativ singular, ca şi nominativ şi acuzativ plural dela *hana* = cocoş; iar *gife*: genetiv, dativ sau acuzativ singular, şi *gifa*: nominativ, acuzativ sau genetiv plural

dela *gifu*=dar", negreşit că terminaţiile *-an*, *-a*, *-e*, ieşeau din acesf arbitrar grav compromise.

La fel altele de aceiaşi instabilitate, la substantive sau verbe. Ele puteau cel mult să creieze confuzia cazurilor şi persoanelor, iar când nu, deveneau superflue odată ce cuvântul şi cu ele şi fără ele trebuia să se bizue pe context ca să-şi defindască poziţia.

Se mai întâmplă că foarte multe din cuvintele cu care veneau scandinavii, fiind teutone, aveau rădăcină comună cu cele engleze, numai inflecţiunile făcând deosebirea, şi încă o deosebire confuză cum am văzut.

Atunci s'a născut nevoia de a lichida cu paraziţii. Engleza a găsit că morfemii flexionali nu-şi fac datoria.

Când *hanan* putea să însemne mai multe cazuri, de ce nu i-ai da voie lui *han* să însemneze şi el. El e cel puţin mai scurt. Când *sunu* era soare, şi *sunr* era tot soare la danezul nou-venit, de ce nu am face *sun* ca să ne înţelegem cu toţii pe ceiace avem comun?

E „procesul care are loc şi azi în Statele Unite unde emigranţii germani, aşezaţi printre oameni vorbind engleza, socotesc convenabil să-şi despoaie cuvintele lor germane de inflecţiuni, adaptându-le astfel mai uşor vorbirei engleze". [1])

Bradley ne reproduce şi un document al confuziei ivite în engleză depe urma convieţuirei cu asemănătoarea daneză. E inscripţia daneză găsită la Aldborough în Yorkshire:

Ulf let araeran cyrice for hanum and for Gunware saula

(Ulf a făcut să se ridice biserică pentru el şi sufletul Gunvarei) unde, într'un text care sună mai mult a englez decât a danez, avem pronumele danez *hanum* substituit englezului *h m.*

Se întâmplă însă că dintre toate desinenţele două se purtau bine: *-es* nu însemna niciodată decât genetiv singular, iar *-as* niciodată decât nominativ sau acuzativ plural. Justificându-şi astfel existenţa, ele au fost singurele prezervate, în acest *struggle for life* al sufixelor confirmându-se astfel încă odată — cum s'a spus — darwiniana lege a supravieţuirei exemplarului celui mai bine înzestrat („survival of the fittest").

[1]) Nesfield, op. cit. p. 311.

Şi astfel până azi engleza nu are ca inflecţiune cazuală decât *s*, la care au fost reduse, prin desilabizare, cele două desinenţe de genetiv şi de plural, — acelaş *s* supravieţuind şi ca inflecţiune verbală, indicativ prezent, persoana treia, singular.

Această *ceartă a inflecţiunilor*, care acoperă un capitol istoric din vieaţa englezei, rezultată în compromiterea lor, a creiat o aversiune pentru astfel de morfemi, aversiune care a devenit una cu instinctul limbei.

Nu deci un accident, ci o fază esenţială din vieaţa ei.

Nu numai că engleza n'a încercat ca limbile neolatine să-şi remedieze monosilabismul, dar ea s'a complăcut în el, l-a găsit mijloc mai practic şi mai expeditiv de înţelegere: şi dacă a luat vreo măsură, a fost aceia de a-l încadra în mijloace de expresie care să-l facă pe cât posibil mai eficace.

In loc să creieze cuvinte ca *soleil-sol*, engleza a continuat să prescurteze cuvinte de două sau trei silabe în cuvinte de o silabă ca în: *lord-hlafweard*=*bread-keeper*, uneori întrebuinţând şi hapaxepia, ca în:

> *king* din *cyning* (O. *koning*, G. *König*, cf. L. *genus*, Gr. *genos*; rudă cu *kin* = speţă, neam, ramură ancestrală).

Şi-a creiat *morfemii -poziţie*, *morfemul-interflexional (vocalic)*, *morfemul-accent* şi chiar *morfemul-apostrof* sau *liniuţă* [1]) cu care îşi face trebile împlinite odată de morfemii inflecţionali.

Lucrează pe o scară mai întinsă decât alte limbi cu *prepoziţia*, din şi pentru aceleaşi motive.

Pune accent pe *ordinea cuvintelor* ca mijloc suprem de a determina fiecărui cuvânt funcţiunea lui în frază, deci înlocueşte *morfologia* cu *sintaxa*.

Şi, ca supremă concluzie, dă drumul cuvintelor în frază şi le lasă să îndeplinească orice parte de vorbire, fără nici un indiciu sufixual, fără adică acel material inert şi parazitar al terminaţiilor, pentru care limba de timpuriu şi-a fixat aversiunea.

Iar, ca şi cum aceasta nu ar fi de ajuns, practică mai departe uzura fonetică pe o scară incomparabilă faţă

---

[1]) vezi: a) opoziţii de înţeles ca: *recover* — *re-cover*, *redress* — *re-dress*; şi b) componente ca *war-song*, *wor-worn*. etc.

Dragoş Protopopescu

de orice limbă continentală, reducând mereu silabe, terminaţii şi chiar cuvinte mici, la acea vocală neutră de care am pomenit.

Dacă toate acestea denotă o stare superficială de lucruri, atunci Vendryes are dreptate când ia aşa de uşor monosilabismul. Noi îl credem însă aspectul ei organic, fundamental, şi aceasta pentru motivele mai sus înşirate.

Dealtfel interpretarea marelui lingvist francez face parte din ceiace am numi sistemul lui închis de judecată... Vendryes e un mare sceptic. Dânsul refuză să vorbească despre originea graiului, spunând că există nu *un* grai ci graiuri; iar acestora le refuză unitate, progres, pecete naţională sau chiar individuală, lăsându-le pe toate pradă elementului fortuit, şi mărginându-se să constate, nu să legifereze. E desigur atitudinea cea mai prudentă. dar ea nu mai puţin îl împiedică uneori să vadă aspectul lingvistic pe toată întinderea lui.

In concluzie nu putem opune tezei sale decât (după ce am auzit pe Jespersen) afirmaţia unei autorităţi lingvistice tot aşa de mari, când spune:

„There are very few languages in which it is possi-
„ble as it is in English, te write whole pages almost
„exclusively in words of one syllable. Of course we
„are not compelled to do this: our language is quite
„as capable as any other of the variety of rythm
„which is imparted by the use of words of differing
„length. But we cannot read any of our modern
„poets without seeing how much of *force* and *impres-*
„*siveness* is often gained by the absence of syllables
„which denote mere grammatical relations that are
„irrelevant to the intended emotional effect. In mo-
„dern English the grammar does not, as it does in
„purely inflexional languages, obtrude itself on the
„attention where it is not wanted.
As a somewhat extreme instance, we may cite the
„Latin *duorum, bonorum, virorum,* where the main
„portions of the words, *du-, bon-,* and *vir-,* are ac-
„tually unaccented, the stress falling on the endings
„which tautologically express three times the notion
„of the genitive plural. [1])

[1]) Bradley, op. cit. p. 77.

VII.

Forța și impresivitatea, masculinitatea câștigată de limba engleză de pe urma monosilabismului își are o ușoară explicație.

Monosilabismului înseamnă în primul rând prezervarea accentului.

Cuvântul odată redus la rădăcină trebue să-și prezerve accentul, altfel riscă și el să se uzeze. Și engleza își poate permite uzura cu terminații sau părți neimportante de vorbire, dar cu rădăcinile trebue să ia seama.

Accentul în monosilabă. rămâne deci întreg, vocala interioară capătă toată amplitudinea; mai mult, fiind vorba de un cuvânt scurt, și engleza (ca și celelalte limbii germanice) având in esență o pronunțare cu glota deschisă (in timp ce neolatinele și slavele o au cu glota închisă), această glotă adesea nu are timp să se pună în mișcare, adică să vibreze voce pentru facerea vocalei care urmează; și atunci consona anterioară *se aspiră*, cum e cazul oclusivelor, adică trecerea dela explozia consonantică, la facerea vocalei se umple cu o trenă consonantică numită aspirație (*p* (*h*) *ater*, *T* (*h*) *ate*, *c* (*h*) *ome*, etc). Ceiace nu e de fapt decât rezidiul de forță pe care il aduce accentul inițial.

Se poate spune că în engleză sânt tot atâtea eccente câte rădăcini sânt, ceiace în total constitue un număr mult mai mare de accente decât în orice limbă neolatină, unde accentul trece pe terminație, și in mod fatal sau se pierde sau nu poate fi tot atât de puternic ca atunci când ar fi fost pe rădăcină.

De aici derivarea neolatinelor în *melodie*, pe când a englezei, și a germanicelor în general e o derivare în *forță*.

Se poate spune că italiana, bunăoară, are *muzică*, engleza are *accent*.

Și niciunei acustici nu va scăpa diferența: italiana *cântă*, engleza *lovește*.

Lovește cu fiecare accent rămas pe rădăcină, și din această cauză pe inițială.

Accentul acesta pe inițială, care deosibește limbile germanice, și care în engleză a fost menținut și întărit cu ajutorul monosilabismului, e cum ai deschide în încăperea

limbei fereastra brusc! Aerul proaspăt răbufneşte şi te izbeşte in faţă. Pe când dacă deschizi fereastra treptat, e tocmai bine ca să nu mai simţi aerul deloc.

E impresia de forţă pe care ţi-o dă şi ungara, nimănui nu se poate să fi scăpat efectul accentului frecvent pe prima silabă, care te face să pricepi pe vorbitor aproape după accent, până să-l pricepi după inţeles.

Dealtfel importanţa accentului in materie de forţa expresivă a fost odată pentru totdeauna verificată cu limbi ca chineza unde monosilaba *ta*, cu şase accente diferite capătă şase inţelesuri, sau anamita unde o monosilabă similară cu cincisprezece accente felurite capătă tot atâtea inţelesuri.

Nu vrem să răsturnăm situaţia, pretinzând că chineza şi anamita sânt limbi mai expresive ca neolatinele. Dar vrem să spunem că la deficienţele cauzate de monosilabism, accentul şi tonul vin cu succes să umple lacune.

Şi că engleza, care a fost destul de abilă să ia din polisilabism ce i-a trebuit, cu ajutorul monosilabismului işi prezervă inţelesurile. Mai precis, promtitudinea de inţeles: fiecare cuvânt păstrându-şi accentul şi fiecare accent, inţelesul.

Deci incă odată forţă, in locul armoniei şi graţiei, in locul varietăţei rămase pe seama mai ales a limbilor neolatine.

Dar să ne inţelegem, nici această varietate nu e prea mult sacrificată. Nu ne putem ralia la fonetiştii care preamăresc muzicalitatea versului neolatin, in dauna versului nordic.

Lăsând la o parte polisilabismul practicat şi de engleză la un grad apreciabil, oricine ştie că mai multe mişcări poţi executa cu un metru făcut din zece bucăţi, decât cu unul făcut dintr'o singură riglă. Rigiditatea e a unităţii.

Decasilabul englez — bunăoară — e un vers bătând din zece picioare care sunt de multe ori tot atâtea cuvinte şi tot atâtea inţelesuri. Iar odată ce ai accent pe fiecare din ele, il poţi varia la infinit; mai greu e când nu-l ai... cum e cazul cu rădăcinile din latină sau neolatine, care trebue să aştepte accentul pe finală, ca să-şi capete vieaţă. Şi atunci e prea târziu, fiindcă până atunci accentul tocmai bine s'a consumat pe nişte terminaţii parazite şi inerte, cu valoare numai gramaticală.

157

Această accentivitate dă limbei engleze ceiace o caracterizează printre mai toate limbile europene: aerul ei *sentenţios* şi *pasional*.

Primul ajută la *forţa morală*, cel de-al doilea la *forţa poetică* ce aşează această limbă printre primele ale lumei.

Telegrafismul limbei engleze, produs de monosilabism, şi având rădăcinele în uzanţele practice ale unui popor de negustori, urcă la sentenţionism în această imprimare de înţeles pe care engleza pare că vrea cu orice accent să o predice urechilor noastre.

Să ne uităm dealtfel că englezul e un popor nu de negustori — cum spunea Taine — ci de preoţi şi negustori, de oameni care spun *time is money*, dar mai spun şi *Almighty God* la fiecare pas.

Acest *sentenţionism*, unit cu *asperitatea consonantică*, *brevitatea formelor*, şi cultivarea *accentului dur*, dau englezei — în ultimă instanţă — acel *patos de gravitate* care, ferind-o de dulcegărie, îi poetizează fiinţa fără să-i atenueze bărbăţia şi o înscrie sub cuvântul acelui critic francez care numai la engleză desigur nu se gândea când spunea: *ce sel de la force, l'amertume...*

Acest farmec inedit, acest buchet complex de tonuri şi discordanţe, numai engleza ni-l poate oferi, şi el nu va scăpa celui care va urmări, dela Biblie la poeţi, şi dela moralişti la oamenii politici, cuvântul albion fixat în fraze nepieritoare:

Let not thy left hand know what thy right hand doeth (St. Mat. vi, 3).
An eye for an eye, and a tooth for a tooth (St. Mat. v, 38).
Spare the rod and spoil the child. (Prov. xiii, 24).
Thou shall not take the name of the Lord thy God in vain; for the Lord will not hold him guiltless that takes his name in vain. (Pr. Bk. Cat. 3).

A little more than kin, and less than kind. (Hm. 1, 2, 65).
O that this too, too solid flesh would melt! (Hml. 1, 2, 129).
He was a man, take him for all in all,
I shall not look upon his like again. (Hml. 1, 2, 187-8).
God made him and therefore let him pass for a man. (Merch. 1, 2, 61).

158

Fain would I climb, yet fear I to fall. (Raleigh).
If thy heart fails thee, climb not at all. (Queen Elizabeth).

My true love hath my heart, and I have his. (Sidney).

Come live with me and be my love. (Marlowe).

Haste thee, Nymph, and bring with thee
...Jest and youthful Jollity,
...Come and trip it as you go
On the light fantastic toe. (Milton)

Stay, O sweet, and do not rise,
The light that shines comes from thine eyes;
The day breaks not: it is my heart,
Because that you and I must part.
Stay, or else my joys will die
And perish in their infancy. (Donne)

Here lies our Sovereign Lord the King
Whose word no man relies on,
Who never said a foolish thing,
Nor ever did a wise one. (Rochester)

I could not love thee, dear, so much,
Loved I not honour more. (Lovelace)

He that is down needs fear no fall,
He that is low no pride. (Bunyan)

None but the brave deserves the fair. (Dryden)

Music has charms to soothe a savage breast,
To soften rocks, or bend a knotted oak. (Congreve)

'Tis not in mortals to command success,
But we'll do more, Sempronius, we'll deserve it. (Addison)

Let dogs delight to bark and bite. (Watts).
Birds in their little nest agree. (Watts)

159

A fool at forty is a fool indeed. (Young)
Procrastination is the thief of time. (Young)

Life is a jest and all things show it;
I thought so once, and now I know it. (Gay)

Happy the man, whose wish and care
A few paternal acres bound. (Pope)
But every woman is at heart a rake. (Pope).

There mark what ills the scholar's life assail,
Toil, envy, want, the patron, and the gaol. (Johnson)
He left the name, at which the world grew pale,
To point a moral or adorn a tale (Johnson)

The paths of glory lead but to the grave. (Gray)

He wrote like an angel and talked like poor Pall.
(Garrick, — despre Goldsmith).

The man recovered at the bite,
The dog it was that died. (Goldsmith)

England, with all thy faults, I love thee still,
My country! (Cowper)

Tyger, tyger, burning bright,
In the forests of the night,
What immortal hand or eye,
Could frame thy fearful simmetry? (Blake)

I will not cease from mental fight,
Nor shall my sword sleep in my hand,
Till we have built Jerusalem
In England's green and pleasant land. (Blake)

Charge, Chester, charge! on, Stanley, on,
Were the last words of Marmion. (Scott)

Our birth is but a sleep and a forgetting. (Wordswerth)

I pass like night from land te land,
I have strange power of speech,

That moment that his face I see
I know the man that must hear me,
To him my tale I teach....
He prayeth best, who loveth best,
All things both great and small:
For the dear God who loveth us,
He made and loveth all. (Goleridge)

I strove with none, for none was worth my strife.
Nature I loved and, next to Nature, Art;
I warmed both hands before the fire of life;
It sinks, and I am ready to depart. (Landor)

Whom the gods love die young. (Byron)

Hail to thee, blithe Spirit!
Bird thou never wert,
That from Heaven, or near it,
Pourest thy full heart
In profuse strain of unpremeditated art..
Teach us, Sprite or Bird,
What sweet thoughts are thine:
I have never heard
Praise of love or wine.
That panted forth a flood of rapture se divine.
(Shelley)

Where are the songs of Spring? Ay, where are they?
Think not of them, thou hast thy music too. (Keats)
Rich in the simple worship of a day. (Keats)
A thing of beauty is a joy for ever. (Keats)
O fret not after knowledge, I have none.
And yet my song comes native with the warmth,
O fret not after knowledge, I have none,
And yet the evening listens. (Keats)

'Tis better te have loved and lost,.
Than never te have loved at all. (Tennyson)
For men may come and men may go,
But I go on for ever. (Tennyson)

And what should they know of England
Who only England know? (Kipling)

Dragoş Protopopescu

And I have asked to be
Where no storms come,
Where the green swell is in the havens dumb
And out of the swing of the sea. (Hopkins)
He fathers-forth whose beauty is past change:
Praise him. (Hopkins)

Starve, scourge, deride me, I am dumb. (Chesterton)

Wings like bits of umbrella,
Bats!
Creatures that hang themselves up like an old rag, to sleep;
And disgustingly upside down.
Hanging upside down like rows of disgusting old rags
And grinning in their sleep.
Bats!
In China the bat is a symbol of happiness.
Not for me! (Lawrence)

If I should die, think only this of me:
That there is some corner of a foreign field
That is for ever England. (Brooke).

But this was never
A ghost's endeavour
Nor finished this,
Was ghost at ease;
And till it pass
Love shall not near
The sweetness here,
Nor sorrow take
His endless look. (Auden)

A small eternity, a sonnet self-contained in rhyme. (MacNeice)

Ca Doamna care văzând întâia oară *Hamlet* spunea: *this play is full of quotations*, putem spune şi noi: poezia engleză e plină de citaţii!

Fiindcă iată atâtea versuri care au devenit sentenţe în engleză, proverbe, maxime, *stock phrases*.

11

Dragoş Protopopescu

Şi aceasta mai ales datorită monosilabei care le acompaniază virtuţile.

Nimănui nu poate scăpa autoritatea cu care ea se impune imediat auzului, prin forţa ei elementară, prin apelul veşnic la înţeles, prin libertatea ei de mişcare, prin descătuşarea de orice fatraserii gramaticale.

Versul englez capătă armonii nebănuite prin ubicuitatea aceasta a monosilabei, prin putinţa ei de a se plasa oriunde şi a decide de soarta cezurei, lucru care nu se întâmplă cu versurile polisilabice ale limbilor neolatine, unde valul ritmic se mişcă mai greu, prin unduiri care frizează rigiditatea şi cezuri care devin aproape mecanice.

Dar în engleză monosilaba ne mai oferă un inedit. Putinţa ei de a se asocia cu polisilaba. Câtă prospeţime capătă această polisilabă când cade neaşteptat în câmpul mărunt al monosilabei, ce efect scoate Donne din trisilabicul *infancy* cu care termină şase versuri monosilabice, în ce vers francez *symmetry* cade mai bine ca în şăgalnicele telegrame care sunt versurile lui Blake, sau *depart* mai bine ca în versul lui Landor? Unde se poate găsi unduirea versului lui Lawrence, din exemplul citat, ca să nu mai vorbim de armoniile lui Shelley, toate bizuite pe această întâlnire excentrică a monosilabicului cu polisilabicul incidental:

Pourest thy full heart
In profuse strains of *unpremeditated* art.

Să mi se arate limba în care se poate realiza un cuvânt aşa de fericit în contextul versului, sau o uşurinţă de subtile armonii ca în:

Praise of love or wine
That panted forth a flood of rapture so divine.

Negreşit, maestrul acestor armonii este — alături de Spenser — Milton, care ne dă în *Paradise Lost:*

My unpremeditated verse, etc.

Dar mai presus de toate aceste armonii şi potenţe, aceste prospeţimi şi surprise egale cu efectul poetic, sînt rezultatul acestui elementarism monosilabic al limbei, gata

să se prolifice in chipurile cele mai ilicite, chiar prin mesalianța cu polisilaba franceză

Incă odată, poezia engleză e o virtute a limbei engleze.

E un copac desgolit această poezie; bătut de vântul inspirației, el nu susură uniform și binecunoscut din miriadele de frunze, *ci* geme și trozneşte din crengi și incheeturi, cu glasuri aproape omenești, din care fiecare silabă e o durere, in loc să fie o funcție gramaticală.

PRACTICITATE

SIMPLITATE, LIBERTATE, ILOGICITATE

I

Spiritul realist al englezului, accentuat cu spiritul lui de afaceri, şi amândouă consolidate cu acel spirit de comoditate pe care Sombárt şi Nicholson il pun la temelia culturei engleze, şi care nu e decât spiritul omului căruia, după ce a descoperit realitatea, ii place să se odihnească în ea, au contribuit desigur la această nouă calitate a limbei engleze, pe care aş numi-o **practicitate.**

Englezul este un om fără filosofie. Sau dacă are vreuna, aceasta e o filosofie a succesului, adică nicio filosofie. A spune că un scaun e util nu-i nicio filosofie. E morală, cel mult.

Englezul e într'adevăr omul care are o morală, nu o filosofie a vieţii.

Şi morala lui — pragmatică dela început şi până la sfârşit — e cum să ieşi din pădurea vieţii fără să rătăceşti — exemplul e, mi se pare, din Dewey, şeful şcoalei pragmatice din Chicago — sau rătăcind, să fii cât mai puţin muşcat de şerpii necunoscutului.

Iar — cu infinite abilităţi şi subtilităţi în ea — limba englezului e — dacă metafora nu e dusă prea departe — aria pe care el poate îmblânzi şerpii necunoscutului, şi-i poate face prieteni şi târî după dânsul.

Sau ocolı cel puţin.

Sunt revelatoare resursele cu care engleza conjură realitatea, o desghioacă de dificultăţi, o reduce la simplitatea unei farfurii uşor de jucat din vârful baghetei.

Această baghetă nu e deloc la engleză raţiunea, logica, precum s'a spus.

Ci instinctul.

Logică, raţiune are franceza. Ea e bagheta magică cu care limba lui Pascal şi a Doamnei de Sévigné îşi conduce orchestra ei de nesfârşite forme şi culori; firul ariadnic dealungul tuturor expresiilor ei, cu care îi poţi deschide coridoarele, pe care poţi merge în siguranţă dela intrarea şi până la ieşirea din labirint.

Cu logica, însă, în engleză te rătăceşti numaidecât.

De aici greutatea ei neintrecută.

Jespersen spune că in ciuda comerţului lui de o vieaţă intreagă cu engleza trebue să afirme că tot se apropie de ea ca un strein. Şi are dreptate, fiindcă autorul celei mai bune gramatici a limbei engleze face o greşală de gramatică dela al unsprezecelea rînd al faimoasei sale cărţi:

so as to show their mutual bearings on each other.

Şi de ce ne-am mira? Conrad, de care să nu mi se spună că era strein, fiindcă e unul din cei mai mari scriitori de limbă engleză, autorul celor mai mari peisaje ale ei marine, deci un scriitor care nu o mai mânueşte ca un strein, face greşeli de *should* şi *would.*

Numai Conrad?

Un scriitor ceva mai mic decât Conrad, dar mult mai Englez, Arnold Bennett, mi-atrăgea luarea aminte acum câţiva ani cu o greşală palpabilă de engleză într'un articol al său.

Scriindu-i de departe, clasicul autor mi-a răspuns:

„The sentence which you quote is, I think, quite de-„fensible, though a purist might object to it [1]).

Purist in materie de limbă inseamnă gramatica engleză...

Americanii fiindcă nu pot să distingă viitorul cu *shall* de viitorul cu *will*, au renunţat la întâiul şi il fac numai cu al doilea.

Englezii culţi fac greşeli in aceiaş materie a viitorului. Etc.

Dar oare numai noi, muritorii de rând, păcătuim cu engleza? De unde!

Nesfield mereu il prinde pe Mason cu o nouă greşală de interpretare gramaticală.

---

[1]) Arnold Bennet, letter to D. P. (75, Cadogan Square, S. W. I. 15 th August 1928).

Dragoş Protopopescu

166

Ştiu că lucrul se întâmplă şi în alte limbi. Dar în engleză mai mult ca oriunde *grammatici certant.*

Iţi trebue nu numai cunoaştere, dar şi instinct ca să stăpâneşti engleza.

Iţi trebue flair, şi iţi trebue sportivitate ca s'o adulmeci.

In ea mergi orbeşte, fără reguli şi fără jaloane, pipăind aerul şi simţind sub tine un singur lucru sigur: pământul, fiindcă pe el stă pururi şi englezul când vorbeşte.

Pământul e însă practica limbajului, şi gramatica e cerul ei.

Nu ştiu ce l-a făcut pe Jespersen să spună — şi gramaticii să repete după dânsul — că limba engleză e o limbă logică.

Atunci franceza ce-i?

Dânsul se entuziasmează de ordinea cuvintelor în engleză.

Dar uită că ordinea nu e tot una cu logica.

Un copil poate înşira perfect soldaţii de plumb unul după altul, dar când crede că aceştia sânt chiar soldaţii lui Napoleon, în drum spre Waterloo, ordinea lui e pură ilogicitate, fiindcă o bucată de covor nu poate însemna Europa.

Engleza înşiră cu grije subiectul, atributul, predicatul, complimentul; dar când îmi dă la genetiv ceva care nu-i genetiv deloc, sau la plural ceva care e singular, cât de colo, logica e a copilului care se crede Napoleon fiindcă are un coif în cap şi zece soldaţi de plumb în faţa lui.

Engleza sparge la fiecare pas compartimentele gramaticei; şi toţi ştim că ea are excepţii şi nicio regulă. Atunci unde e logica?

Jespersen însuşi recunoaşte că engleza oridecâte ori vrea, se lipseşte de gramatică. Atunci?

Reguli nu, gramatică nu, unde e logica?

Nicăeri. Fiindcă regula e raţiunea unei limbi, şi gramatica e logica ei.

II

Să începem cu primul element, *genul.*

Omenirea a pornit în fixarea lui dela o logică antropomorfică. Sexul animal a fost asociat genului gramatical.

Până azi ne putem mira de ce in mai toate limbile cerul şi pământul, luna şi soarele, apa şi focul, ziua şi noaptea, trăznetul şi fulgerul, ploaia şi grindina, etc. sânt de gen opus, sau sânt de vreun gen, când in bună logică ele ar trebui să fie neutre.

Dela Herder şi Humboldt la Grimm, şi dela acesta la Pott, Meillet sau Wackernagel, istorici şi lingvişti au deslegat însă problema.

La originea graiului, numitele fenomene erau zeităţi antropomorfice, legate uneori prin actul căsătoriei, personificate deci, chiar sexualizate. Şi au intrat in logica generală a genului gramatical, după cum poporul respectiv vedea în ele zeităţi masculine sau femenine.

Meillet, ne aminteşte Bonfante, a dus speculaţia mai departe, asupra unor cuvinte ca *vis*, *somn*, *moarte*, in care popoarele au văzut deasemenea forţe misterioase incorporate, ba uneori dotate şi cu o coasă, deci susceptibile de a fi de un sex sau altul.

Mai grea e problema feluritelor părţi ale trupului: de ce degetul să fie masculin sau neutru şi gura femenină, nasul neutru, şi ochiul masculin, etc.

S'a spus că şi acestea, ca părţi de trup, au fost asimilate vieţei, socotite vii, şi deci dotate cu o existenţă, sau asimilate unei existenţe sexualizate.

Fapt e că o raţiune a prezidat la distribuirea genului pe suprafaţa gramaticei, şi că o logică mitologică sau istorică îţi va explica imediat de ce germanul spune: *die* Frau, *das* Weib, *das* Mädchen, *die* Tochter, când toate sânt femei, sau: *der* Kopf, *das* Haupt, *der* Fuss, *die* Hand, *das* Bein, *der* Finger, când toate sânt de fapt neutre.

Când însă engleza face tabula rasa de toate aceste discriminări, şi le înglobează pe toate intr'un singur articol: *the*, *a*, inseamnă că această limbă fuge de logică şi preferă să se aşeze pe teren pur practic.

Simplificare deci, in loc de discriminare, abolirea gramaticei, in loc de judecata ei, renunţarea la regulă, pentru introducerea bunului plac, dacă aceasta e logică, atunci de bună seamă e undeva o eroare in termeni.

De fapt practica e singura logică a englezei.

Şi cum gramatica nu e totdeauna practică, engleza o sacrifică cu sânge rece, renunţând în apanajele unei limbi

moderne ca germana sau franceza, şi preferind să se alăture chinezei în reducerea formelor gramaticale la una singură: ordinea cuvintelor. [1])

Cu această ordine engleza face părţi de cuvânt peste capul gramaticei, care a înţeles totdeauna să facă distincţie între substanţiv, verb, adjectiv, adverb, etc.

Exemple ca:

small talk, into several *smalls*, I call it *small* of you;
a *paper* kite, *I paper* the walls, I write on *paper*;
the *iron* age, the king of *the iron*, *I iron* my linen, *iron bound*;
the *harbour lights*, entering *the harbour*, *harbouring* evil thoughts;
I'll speak *daggers* to her, she speaks *poniards*, I am *poniarded*;
the *best* part, I had *best*, I am doing my small *best*;

arată că gramatica nu mai poate ţine în frâu părţile de cuvânt, ele devin orice, nu după normele gramaticei, ci după intenţia de înţeles a vorbitorului.

Această intenţie reiese din context, nu din formele gramaticei, care nici măcar nu mai există.

Chiar cazurile sânt reduse la trei (singular, plural, genetiv) din cele vreo 16 câte are la un loc germana, conjugarea e redusă la maximum cinci forme (sing, sings; sang, singing, sung) din cele vreo 16 câte are germana.

Restul se va decide iarăşi din context. Acest context va avea atunci o ordine strictă. In latineşte pot spune:

puer legit librum

în şase feluri, punând oricare din cele trei cuvinte înainte, şi pe oricare din celelalte două, după: inflecţiunile îmi vor defini mai departe funcţiunile, şi înţelesul va rămâne acelaş.

---

[1]) „Die meisten (einsylbigen) Stammwörter gehören nicht ein für allemale einem bestimmten, sondern bald diesem, bald jenem Redetheile an; die Redetheile werden nicht durch lautliche, sondern durch syntaktishe Mittele bestimmt, zu denen auch die Zusammensetzungen zu rechnen sind (Georg von der Gabelenz: Anfangsgründe der Chinesischen Grammatik, Leipzig 1883, p. 19.)

Dragoş Protopopescu

In engleză spun:

the boy reads the book,

Şi atât;
de îndată ce spun *the book reads the boy* iese un nonsens, fiindcă afară de poziţia cuvântului în urma verbului nu mai e nimic care să-mi indice acuzativul.

Toate acestea înseamnă însă geometrie, nu logică.

Engleza e o limbă geometrică, nu logică.

Dacă ea e limbă logică, atunci cea mai geometrică limbă din lume, chineza, e cea mai logică, fiindcă are un sistem secret, dar matematic, de poziţii, tonuri şi accente în frază, pe care numai mandarinul îl cunoaşte; e un cifru: cum îl aplici, ies cele cinci până la cincisprezece înţelesuri şi funcţiuni pe care le poate căpăta orice silabă, în frază.

Atunci când la fel anamitul atribue silabei *co* 16 înţelesuri şi funcţiuni, după felul cum o situiază în frază şi o accentuiază, el comite un act arbitrar, un fel de stenografie personală pentru simpla lui orientare. Stenografia însă e un act practic, nu logic, o geometrie de semne după care cineva se conduce dacă are memoria atentă, nu o logică care să angajeze mintea noastră, şi să devină stringentă pentru toţi.

Logica ori e a tuturora, ori nu e a nimănui.

In engleză nu e o logicitate care să te lege. Cu ea rămâi la mijlocul drumului.

Franceza e limba oricui. Ii inveţi normele, le urmezi, vorbeşti franţuzeşte.

Engleza e numai a englezului. Trebue să fii ca el ca să o cunoşti. Adică un om care merge după flair, a cărui vorbire nu e un tot sistematizat de abstracţii, ci o nesfârşită animalică pipăire pe teren.

Do nat do to others what you would not wish them to do to you

Iată o frază simplă, în care chineza lui Confucius se transpune înţelepciunei engleze, — în care însă trebuie să iei aproape fiecare cuvânt în parte, să-l identifici, de teamă să nu-l confunzi cu vecinul. Fiindcă gramatica nu te ajută la nimic, ea nu-ţi creiază o discriminare vădită, e absentă.

Dragoş Protopopescu

De aceia, pe semne, se face atâta caz în engleză de aşa zisa *regulă a proximităţei*, de fapt singura regulă care există în această limbă fără reguli.

Cuvintele se simt unele pe altele; ca şi stăpânul lor, ele au o existenţă sportivă, pe teren: se miros între ele, se apropie, după chip şi asemănare, şi aşează în frază după corespondenţa lor funcţională.

După această regulă a proximităţei: *substantivele*, bunăoară, se rândue în frază cât mai aproape de alte *substantive* şi *pronume* cu care sânt conexe; *adjectivele* şi *participiile* când sânt atribute iau loc înaintea numelui pe care îl califică; idem când sânt întrebuinţate predicativ; *adverbele*: înaintea adjectivului, adverbului, prepoziţiei sau conjuncţiei pe care o califică; *subiectul* totdeauna precede predicatul; *pronumele* sau *adverbul conjunctiv*, totdeauna cât mai aproape de antecedentul său; *prepoziţia*: înaintea obiectului ei; *conjuncţiile corelative* se leagă prin aceleaşi părţi de cuvânt, de aceiaşi valoare funcţională.

E ceiace face pe Jespersen, şi pe gramaticii care îl imită, să cadă în extazul logicei engleze, să o confunde cu logica.

Se uită însă că:

a) toate limbile au această regulă a proximităţei, prima logică într'adevăr dela care porneşte orice limbă.

He blew out his brains after bidding his wife and children good-bye *with a gun*.

Erected to the memory of John Phillips accidentally shot as a mark of affection *by his brother*.

să mi se spună în ce limbă europeană cuvintele cu pricina plasate la fel nu produc acelaş efect rizibil. Traduceţi în oricare din ele, veţi avea acelaş rezultat.

Iată româna:

Şi-a spulberat creerii după ce şi-a luat ziua bună dela soţie şi copii *cu o puşcă*.

Ridicat în memoria lui John Phillips în mod accidental împuşcat în semn de afecţie *de fratele său*.

Şi atunci, dacă toate limbile sânt logice, care e ilogică?...

b) în engleză însă, şi la această regulă elementară sânt o mulţime de excepţii, mai multe poate decât în multe limbi europene, în orice caz mai multe decât în

Dragoş Protopopescu

franceză, şi celelalte limbi neolatine. (Vezi relegarea prepoziţiei la urmă (aşa zisa *end-position)*; adjectivul de atâtea ori după substantiv; mobilitatea adverbului; separarea lui *I* de dependinţele lui organice; aşa numitul *split infinitive*, una din cele mai desprecate încălcări ale ordinei în frază, etc.)

c) Dar nici legea proximităţei nu înseamnă tot. Logica adevărată a unei limbi abia de aci înainte începe. Şi tocmai acolo engleza părăseşte terenul. In executarea formelor gramaticale, care în celelalte limbi corespund unui tip logic, vom vedea în engleză mişunând nonsensul şi ilogica, firul conducător fiind numai o intenţie practică.

Am vorbit de *gen*. Şi am văzut că englezul pune un semn stenografic: *the*, şi atât. E aceasta logică, atunci când cea mai elementară logică îţi spune că genul e sex, şi ca şi sexul trebue să aibe trei forme?

Engleza însă nu vrea să ştie de nimic: *the* (prescurtare dela *this, that*, şi ele asexe), şi *a*, pentru articolul nedefinit, (prescurtare dela *one*, şi ca şi acesta de ambiguu).

Atât îţi dă engleza. Restul,—rămâne să te descurci singur, să cauţi am zice genul la faţa locului, să vezi dacă lucrul în chestiune are un rost femenin, masculin, sau niciuna nici alta.

Pe când franceza, bunăoară, are un întreg sistem de logică legat de forme ca *le, la, un, une*, cu desvoltări riguroase ca *lequel, laquelle, lesquels, lesquelles*, fiecare cu formele lui cazuale.

Ai cutare împrejurare, ai forma gramaticală corespunzătoare, o vezi, ştii matematic de ce e vorba.

Astfel de discriminări în engleză nu sânt cu putinţă. Englezul până şi pe stenograficul *the* îl suprimă:

a) în *fraze colocviale*:

Old Europe, Great Britain, Merry old England, Heaven and *Earth, life* is short, *dinner* is ready, *winter* has come, I saw him at *church*, I go to *school, school* is over, *time* is money, I take it *home* with me, etc.

b) în *denumiri colective*:

Mankind seeks for happiness, *fish* is good for food, *fish* live in water, *poultry* make fine food, *gentry* is better than nothing;

172

c) în *denumiri abstracte*:

Justice is a virtue, *Beauty* is sometimes a penalty, *Humour* is next to godliness, *Wisdom* was his trait of character, *Poverty* is hard to endure, *Laughter* is not allowed here, *Authority* goes hand in hand with *Force*, *Kindness* is always recorded, *Sight* is better than *Blindness*, *Choice* is better than *Gluttony*, *Discretion* is the better part of valour, etc.

d) dar revine îndată ce cuvântul ia *forma concretă*: *the beauty* of this woman is a great advantage; he is the greatest *authority* in the matter; you get from here a wonderful *sight*; he did me a great *kindness*; I am at the *discretion* of- ;

e) etc., etc.

Acum: ce logică împiedică să spunem:

Frumusețe*a* e uneori o penalitate; frumusețe*a* acestei femei e un mare avantaj;

La beauté est quelquefois une pénalité; *la* beauté de cette femme est un grand avantage?

Intrucât articularea cuvântului în românește și franțuzește, în amândouă cazurile, contrariază bunul simț sau judecata? Nu e mai de grabă satisfăcută logica mea de a se vedea împăcată cu logica gramaticală, în aceiași afirmare articulată a cuvântului *frumusețe* atunci când el îndeplinește aceiași funcțiune în frază; decât a face discriminare între concret și abstract, și a decide arbitrar că abstractul împiedică un nume de a fi articulat? De ce? Mai întâi ce e concret în materie de limbă, intru cât frumusețea unei femei pe care poate nu am văzut-o niciodată în viață, e mai concretă pentru mine, subiect vorbitor, decât frumusețea în genere, dar pe care o văd cu ochii minței în toate peisajele, clădirile și femeile frumoase pe care le am prezente în amintire?

Nu, e apatie gramaticală, e impaciența englezului cu acest sărman *the* care până și el îl supără. E spiritul practic în limbă. A început cu fraza colocvială — unde îl plictisea pe englez să spună în fiecare zi „*the*" dinner is ready, când și altfel avea aceiași poftă de mâncare! — și a terminat cu abstracția, dar pretutindeni e aceiași

cotorosire de o particulă *inertă*, acea inerţie care nu place englezului.

Dacă mitologia e nebunia limbajului, gramatica e cuminţenia ei.

Şi englezului nu-i place această cuminţenie.

Amator de libertate, el e şcolarul care fuge dela oră de sintaxă la peluza de tennis, şi preferă să zburde pe pajiştele înflorite, decât să se închidă în cazematele gramaticei.

Scurt, în materie de gramatică englezul scrie pe *eu* cu literă mare (I), şi de rest se dispensează...

III

Pluralul e la fel făcut de englez mingie de foot-ball.

Nu cunosc vreo limbă — şi nu cred să fie multe — în care să se poată spune:

The clergy of England *are* famous through their learning.
No gentry live here; *this gentry have* no sensibility.
The Criterion are going te review my book.
The Parliament were deep against this law.
The Savoy club do not agree wuth such manners.
The poultry are doing well.
These cattle do much harm.
These vermin are a nuisance.
Iată şi scriitorii (citaţi în toate gramaticele):
As *the clergy are* not what *they* ought te be, so *are the rest* of the nation (Jane Austen).
The whole race of man *proclaim* it lawful to drink wine (De Quincey).
The club all know that he is a disappointed man (De Quincey).
There are no end of people here that I don't know of (George Eliot).

Nimic mai logic ca dacă subiectul e la singular, predicatul să fie şi el la singular.

Englezul acordă însă singularul cu pluralul. Poate fi ceva mai ilogic?

E drept, o explicare şi aici există. Englezul socoteşte numele colectiv ca o mulţime de subiecte şi atunci vede plural. Da, dar de ce n'o spune? De ce nu pune atunci

numele în chestiune în ghilimete?... Fiindcă el e practic și nu gramatical; el face un acord de fond și nu *de formă*; adică nelogic, negramatical, fiindcă și logica și gramatica sânt *forme* ale minței umane.

Negreșit atunci că, dacă numele colectiv e luat ca o entitate unică, el devine singular și acordul e altul:

Dacă:

The jury *were* dissatisfied with the conclusion,

Dimpotrivă:

The jury *consists* of all kind of men.

Sau:

The Stuart Parliament *was* dissolved, etc.

In expresii ca:

There *are many sheep* in the field and only *one flock* discriminarea practică pe care o face englezul e și mai limpede. Totuși cu greu se poate înțelege de ce *sheep* nu poate avea plural.

Și ca el, o sumă de nevinovate cuvinte: *deer*, *swine*, etc.

E că în VE. aceste cuvinte erau neutre și aveau singularul la fel cu pluralul; iar apatia gramaticală a limbei a luat lucrul ca bun, și a refuzat să mai facă vre-o intervenție.

Un caz de apatie gramaticală și mai izbitor e cu *yoke*: în VE. acest cuvânt avea pluralul *geoc-u*; dar fiindcă prin uzură fonetică *u* s'a redus la *e*, pluralul a devenit *yoke*, și engleza până azi l-a lăsat așa, preferind să provoace confuzia cu singularul, decât să-l dăruiască și pe el cu o fărîmă de *-s*.

Mai mult, apatia s'a prelungit, și după exemplul celor de mai sus, s'au creat plurale identice cu singularul și la cuvinte inocente ca:

cod, *brace*, *dozen*, *gentry*, *gross*, *grouse*, *heathen*, *hundredweight*, *people*, *salmon*, *stone*, *trout*, *vermin*, etc.

chiar atunci când unele din ele erau de origine streină.

Odată stabilit principiul, dacă poți acorda singularul cu pluralul, de ce n'ai acorda pluralul cu singularul? Prin urmare:

three years *is* but short: *a* fortnight (fourteen nights); ten minutes *is* quite a lot: *another* United States; as *a* means; the only means to do it *is*; when motoring, three hundred miles *is* tiring on a winter day;

I do not think I ever spent *a* more delightfull three weeks (Darwin).

every works in England *has* ceased to function (Stanley Baldwin).

the wages of sin *is* death (St. John, Romans, Vi, 23).

Tot aşa, substantive care primesc pluralul în mod obişnuit, încetează de a-l avea când exprimă cantitatea. E practicitatea de ordine negustorească, de data aceasta, a englezului, care a dus la forme pe cât ştim unice în limbile europene:

a *five-shilling* doctor, a *twelve-month*, a *three-foot* rule, a *eight day* clock, a *five-year* ox, a *hundred head* of cattle,

ten pound weight, ten *sail* of the line.

Nesfield ne arată că *a hundred thousand men* nu e în linie cu acestea, numeralul fiind luat ca un nume colectiv la singular, iar prepoziţia *of* fiind subînţeleasă.

Da, dar aceasta nu mai puţin e violarea gramaticei, de dragul practicităţei.

In sfârşit, libertarismul englezului merge la forme de plural unice, aşa cum aveam forme de singular unice, deşi în ele ideia de singular e tot aşa de prezentă, precum era de prezentă în celelalte, ideia de plural.

alms	*dregs*	*nuptials*	*statistics*
annals	*gallows*	*pincers*	*suds*
arms	*goods*	*premises*	*shambles*
bellows	*headquarters*	*proceeds*	*thanks*
clothes	*means*	*remains*	*tidings*
contents	*mews*	*riches*	*tongs*
customs	*news*	*scissors*	*victuals*

Anomalia e dusă până la capăt, englezul spunând — cum am văzut — *this means*, *this news*, ceiace din punct de vedere gramatical şi logic e un nonsens.

Anomalia se dublează când la formele de plural englezul adaogă *dublete*, însă cu alt înţeles:

brothers-brethren (fraţi, membrii ai unei fraternităţi).
cherubim-cherubs (îngeri, icoane de îngeri).
cloths-clothes (postavuri, articole de îmbrăcăminte).
cows-kine (vacile individual, vite în general—cattle).
geniuses-genii (oameni de geniu, duhuri).
indexes-indices (table de materii, indicii algebrice).
peas-pease (mazăre boabe, mazărea la un loc).
pennies-pence (gologani în parte, gologani la un loc (preţ).
staves-staffs (beţe, departamente militare).
stamens-stamina (stamine de flori, forţă masculă).
shot-shots (gloanţe, descărcături).

Sau pluralul capătă *alt înţeles* decât singularul:

advice-advices (sfat, informaţie).
air-airs (aer, aere).
ban-banns (blestem, strigări de cununie).
beef-beeves (carnea de vacă, vitele—tauri, vaci).
compass-compasses (întindere, compas).
copper-coppers (arama, gologanii din ea).
domino-dominoes (masca, jocul domino).
force-forces (putere, armată).
good-goods (beneficiu, bunuri mobile).
iron-irons (fier, cătuşe).
physic-physics (doctorie, ştiinţele fizice).
return-returns (întoarcere, profit-statistici).
salt-salts (sare, săruri medicinale).
sand-sands (nisip, ţinuturi nisipoase).
vapour-vapours (abur, exalări).
vesper-vespers (seara, vecernii).
water-waters (apă, izvoare minerale).

Sau *două înţelesuri la plural*, contra unuia la singular:

colours (feluri de culoare, steag de regiment).
customs (obiceiuri, taxă de vamă).
elements (elementele aerului, substanţe).
effects (rezultate, bunuri-acareturi).
letters (scrisori, învăţătură).
numbers (numere, metrii prosodici).
pains (chinuri, grije-osteneală).

parts (părți, însușiri).
premises (premise, clădiri).
quarters (sferturi, locuință).
spectacles (spectacole, ochelari).

Sau dimpotrivă, *două înțelesuri la singular*, contra unuia la plural :

abuse (abuz, maltratare)	*abuses* (maltratări).
foot (picior, infanterie)	*feet* (picioare).
horse (cal, cavalerie)	*horses* (cai).
issue (rezultat, odraslă)	*issues* (rezultate).
light (lumina, lampa)	*lights* (lămpi).
people (persoană, popor)	*peoples* (popoare).
powder (praf-pudră, praf de pușcă)	*powders* (prafuri).
practice (obicei, practică)	*practices* (obiceiuri).
stone (piatră, 14 pfunzi)	*stones* (pietre).
wood (lemn, pădure)	*woods* (păduri).

Aceste ultimi categorii ne duc la profuziunea practică a englezului, setea lui de terminologie factică.

Dar din cele ce vedem putem spune că engleza de fapt nu are plural, de vreme ce se joacă în așa grad cu el...

(Așa cum vom vedea că de fapt nu are nici genetiv).

Nu de peaba *-s*, unica inflecțiune cazuală rămasă a fost ea însăși eliminată în atâtea cazuri, unde apatia gramaticală a limbei se mulțumea să aibe ca semn distinctiv *morfomul intern (alternanța vocalică)*.

Cum *mann* era *mannes* la plural, prin mutație vocalică VE. a făcut *mannes;* dar *e* absorbindu-se în ME., și pluralul rămânând *mens*, engleza a socotit mare lux să aibe un plural cu două semne distinctive, și aversiunea ei față de inflecțiuni a lepădat semnul pluralului, tocmai adică ce era mai important, rămânând cu întâmplătoarea și inocenta modificare vocalică internă.

Așa s'a întâmplat intr'o sumă de cazuri :

foot-feet, goose-geese, louse-lice, mouse-mice, tooth-teeth.

IV

Dacă așa a fost cu pluralul, cu *genetivul* nu facem decât un pas mai departe în capriciozitatea practică a englezei.

In medievală vechiul *-es* de genetiv, ca şi de plural, s'a desilabizat, nu fără să-şi lase trena silabică până către Shakespeare, care de multe ori îl avea în forma veche:

To show his teeth as white as *whales* bone (LLL. 5, 2, 332).

Swifter than the *moones* sphere (Mid. 2, 1, 7).

După uzura lui *e* a urmat însă uzura lui *s*, în cazuri mai ales unde erau dificultăţi de pronunţare.

Dacă *men* putea foarte bine da *men's* genetiv plural, *kings' uncles, wives*, nu puteau să mai adauge un s, şi atunci apostrofa devine morfem genetival:

arms', brothers', kings', uncles', wives'.

La fel la singulare unde pronunţarea devine tot aşa de grea:

a) în cazul în care sânt doi *s* în finala cuvântului:
Jesus' teaching, *Moses'* law; *Ulysses'* travels;
(dar *Jehu's* drive, *Venus's* beauty, *St. James's* park)

b) când cuvântul se termină în *s* sau *ce* şi urmează *sake*:
for conscience' sake; for goodness' sake;
(dar *Keats's* sin, *James's* sorrows)

Genetivul este marca posesivului. Şi engleza a pornit — cum era şi natural — dela această discriminare, ca să-l specializeze la nume de fiinţe. Nu poţi spune *the house's groundfloor*, sau the *school's garden*, fiindcă lucrurile sau entităţile neînsufleţite nu pot poseda. Poţi însă spune *cat's paw, tiger's claw*, etc.

a) Dar anume cantităţi pot fi *personificate*, şi atunci:
Fortune's smile, sorrow's end, France's loss;

b) Cu atât mai mult când personificarea lor poate fi asociată cu ideia de *grandoare* sau *mit:* [1])

The court's decrae, *the sun's* rays, *the moon's* crescent, *nature's* charms, *the earth's* axis, *the soul's* de-

1) Exemplele sânt prea bune în Nesfield, (op. cit., pp. 26 seq.) ca să umblăm după altele.

Dragoş Protopopescu

179

light, *heaven's* will, *the law's* decree, *truth's* triumph, *the mind's* eye, *the ocean's* roar, *duty's* call, *the country's* welfare;

Let all the ends thou aim'st at be thy country's
Thy God's and truth's. — (HVIII, 4. 2, 448)

c) Dela aceste forme practicitatea englezei uşor a putut face un pas mai departe spre nume care implică *timp, spaţiu, greutate,* şi au in ele deci o uşoară idee şi de posesie sau de personificare:

a day's lapse, *three days'* grace, *a month's* time, *a six months'* sight, *three weeks'* notice, *a year's* absence; *an arm's* lenght, *a hand's* breadth, *a hair's* breadth, *a razor's* edge, *a stone's* throw, *a needle's* point, *a pound's* weight, *a ton's* weight, etc.

d) Simultan, *grupul genetival*; in care mai multe nume posesive fiind in *apoziţie,* sau legate prin *and,* sau intr'un *grup ritmic,* expedivitatea englezei a ales calea cea mai uşoară, punând la genetiv numai pe ultimul, sau şi pe celelalte numai când posesia are un caracter strict *separat*:

Herod married his brother *Philip's* wife
For the *queen's* sake, his sister. (Byron)

e) Genetivul devenind tot mai lax, uzul a consacrat expresii idiomatice care erau calchieri după unele din modelele de mai sus.

Dacă spui *at a week's notice,* dece n'ai spune *setting out upon life's journey*; dacă spui: *a year's time,* dece n'ai spune *an hour's walk,* unde ideia de timp nu e chiar strict măsurată, sau *yesterday's post,* unde ideia de timp nu mai e deloc măsurată, sau *to-day's, to-morrow's events.*

De unde multe expresii ca:

out of harm's way, fingers'end, at his wit's end, for mercy's sake, to his heart's content, he got to his journey's end, the ship's passengers, the boat's crew, etc.

— unde in voe nu numai lucruri ideale, dar şi foarte reale sânt îngăduite să fie posesive.

f) compartimentul posesivului odată spart, genetivul a ajuns să nu mai insemne posesie deloc, el insemnând numai *origine, subiect,* sau *obiect referitor* la lucrul posedat, adică orice afară de posesiv.

180

In expresii ca:

Shelley's works, Gainsbourough's pictures, Brown's enemey, White's death,

desigur că niciunul din personagii nu posedă operile, tablourile, duşmanul sau moartea in chestiune, ci au numai raporturi varii cu ele. La fel:

the King's arrival, the Queen's coronation, the Professor's invitation, Mrs Brown's repulse of her husband;

uneori starea de obiect sau subiect a aşa zisului posesor putându-se şi mai bine indica prin corespondentul *by*:

Gosse's Life of Congreve (Life of Congreve *by* Gosse)
Brown's refuse of subscription (refuse of subscription *by-*)
Mr. White's discovery of the poem (discovery of the poem *by-*)
The Turk's massacre of the Armenians (massacre of -, *by-*)

g) După toate aceste libertăţi (care, nu pretindem că s'au luat chiar in ordinea descrisă) ce mai rămânea era *genetivul-nonsens*, unde starea de corespondenţă între posesor şi obiectul posedat nu numai că nu e posesivă, dar e antipodică:

England's wrongs nu numai că nu sânt nedreptăţile Angliei, dar comise *contra* Angliei; *my cousin's wrongs* (Shakespeare, R 2), la fel, poate însemna *comise de-*, dar şi *comise contra*; *what was thy pity's recompense* indică o recompensă care nu-i nici acordată. *de-*, nici *contra milei*, ci *pentru milă*, raport aproape baroc, dacă ne gândim la cuvântul pus în cauză: după cum *in my sceptre's awe* înseamnă teama de sceptrul meu, nu teama sceptrului de mine sau de cineva, cum pretinde, exact antipodic, această expresie.

h) Dela nonsens la absurd nu e nici măcar un pas. Shakespeare e un document pentru „halul“ de ilogicitate in care poate ajunge genetivul in limba engleză:

Time feeds on the rarities of **nature's truth**
(Son. 60, 11)

Dragoş Protopopescu

nu înseamnă deloc că timpul se hrăneşte din rarităţile *adevărului natural*, ci *naturei adevărate*, deci *nature's truth* = *true* nature

The folded meaning of your **words'deceit** (Err. 3, 2, 36)
înseamnă: *your deceitful words*

şi invers:

what with the absent King (1H4. 4, 1, 49)
vrea să spună: *King's absence*

the world's large tongue (LLL. 5, 2, 552)
înseamnă: *the large world's tongue*, etc.

Să nu ni se spună că astfel de aberaţii sânt acea figură de stil care se numeşte *transferul de epitet*, datorit contiguităţei de sensuri.

Ceiace interesează este că astfel de libertăţi se pot lua cu genetivul, ajuns în cele din urmă, cum vedem, în engleză, o arie pe care se poate cânta orice.

Nu e atunci natural ca engleza să-l suprime oridecâte ori vrea, realizând ceiace am numi *genetivul aglutinativ*, adică numai prin simpla aliniere de cuvinte? Fiindcă nimeni nu va contesta că există o idee de genetiv în expresii ca:

The London County Council
The Poor Law Amendment Act
The London University Commissioners
The Shakespeare Monument Inscription Theory

— o idee de genetiv în orice caz mult mai pronunţată decât am văzut-o în atâtea forme genetivale ilicite.

Jespersen spune că obscuritatea genetivului englez e mai mică decât în alte limbi, unde genetivul este *more freely used.*

Credem că puţine limbi pot oferi cazuri ca acelea pe care le-am străbătut, şi mai de grabă ne raliem părerei lui Bradley: *no other European language has anything exactly parallel to this usage.*

Concluzie: ca şi pluralul, genetivul în englezeşte e un caz amfib.

Şi nu e caracteristic că două inflecţiuni mai are engleza în materie de substantive şi pe amândouă le reduce la absurd?

V.

Poate vom avea mai mult noroc cu *verbul.*

După ce şi în materie de verb a aruncat lestul gramaticei, reducând inflecţiunile la un minim unic printre limbile europene, engleza n'a pregetat să facă simplificări şi încălcări mai departe.

Toate însă, cu un scop vădit practic, preferat cu franchețã pedanteriei gramaticale.

a) Engleza are, ieşind uneori din linia ortodoxă a celorlalte limbi, nouă timpuri principale, bine definite:

Prezent:	*indefinit*	: I think, I am thought.
	imperfect	: I am thinking, I am being thought (*durativul*).
	perfect	: I have thought, I have been thought.
Trecut:	*indefinit*	: I thought, I was thought (*preteritul*).
	imperfect	: I was thinking, I was being thought (*durativul*).
	perfect	: I had thought, I had been thought.
Viitor:	*indefinit*	: I shall think, I shall be thought.
	imperfect	: I shall be thinking, I shall be being thought.
	perfect	: I shall have thought, I shall have been thought.

Practicitatea acestor forme nu poate scăpa nimănui.

Englezul face deosebire între *timp* şi *acţiune.*

Timpul poate fi *prezent, trecut, viitor*; dar în cadrul prezentului, trecutului sau viitorului (sau unor bucăţi de timp considerate astfel) acţiunea poate fi socotită ca fiind *in continuare* (deci încă prezentă) sau *perfectată* (deci consumată) sau *nedefinită* ca atare. E ceiace se numeşte în gramatica nouă *aspect.*

Când spun:

England *has* ever *been* a great country

înţeleg că acţiunea Angliei de a fi mare continuă şi în timpul la care vorbesc eu, deci e un trecut prezent.

Când spun:

Rome *was* the greatest city in antiquity
înţeleg că acţiunea Romei de a fi mare a fost în trecut, dar nu mai continuă şi în prezent.

La fel:

Dryden *has treated* this subject in his Essays
fiindcă subiectul tratat există şi azi ca atare în Eseurile sale.

Pe când:

Dryden *wrote* his Essays in the year 1693.
fiindcă scrierea Eseurilor a fost un fapt consumat la anul 1693.

după cum spunem:

Dryden *had written* has Essays before the war;
fiindcă actul scrierei nu numai s'a consumat în trecut, dar s'a consumat chiar înaintea altui fapt din trecut, deci nu e un trecut prezent, nici perfect, ci mai mult ca perfect.

b) Unde discriminarea practică în materie de timp a englezului se vădeşte însă şi mai mult, e în cazul aşa numitului *durativ* (progresiv): *to be* ca auxiliar însoţit de participiul prezent al verbului de conjugat. E cel mai original şi interesant *aspect* englez.

I am thinking, I am being thought
I was thinking, I was being thought
I shall be thinking, I shall be being thought

cu timpurile secundare:

I have been thinking
I had been thinking
I shall have been thinking

S'au căznit şi alte limbi să-l aibe.

„In Mittelhochdeutsch încă se găsesc forme ca: *all* „*die mich sehende sint*, „toţi care mă văd" (*der arme* „*Heinrich*. c. 673) sau *der riter... mit tem der lewe* „*warend* ist, „cavalerul... cu care călătoreşte leul" „(Iwein, v. 2986). Din aceiaş nevoe s'a născut en„glezul *I am going*, I *was reading*, care a luat o aşa „de mare extensiune. In franceza secolului 16, se „constată o încercare de a creia un durativ de ace„iaş speţă cu verbul *être* sau verbul *aller*: condam„nat de Malherbe şi de Ménage, el nu izbuteşte. Vo-

Dragoş Protopopescu

„iture totuşi mai spune: „Cette prison qui va vous „renfermant“ şi Lafontaine: „Je me vais desalté-„rant“. [1])

Dacă in germană şi franceză durativul n'a prins, in engleză el a găsit plasticitatea necesară ca să devină unul din aspectele gramaticale cele mai uzitate.

Utilitatea lui nu poate fi tăgăduită,— nici greutatea.

c) Vecină cu interesanta şi indrăzneaţa intrebuinţare a participiului prezent e utilizarea *gerunziului* in engleză. Cazul aşa zisului *substantiv verbal.*

De origine substantivală, prototipul lui în anglo-saxonă e numele în *-ung:*

for earnunge ecan lifes = for *earning of* eternal life.

Dar cum in engleza modernă spiritul de economie a dus la eludarea lui *of* după unele substantive:

a thousand (of) pound; a many (of) tears [2]) *despite (of) these riches*

substantivele in *-ing* au inceput să apară şi ele in expresii ca:

showing compassion. building a house, reading history

in care substantivul uşor s'a confundat cu gerunziul.

Odata ajuns verb, el a trebuit să primească regimul verbului, guvernând compuneri şi complimente.

hiding-place, writing-paper [3])
he was slow in shaking the pillar
he is fond of reading poetry

unde verbul nu mai are pe el nici o urmă substantivală.

Odată verb, engleza şi-a permis cu el toate libertăţile.

Viitorul a putut fi construit cu el, ca şi trecutul:

I intend writing a book; I remember seeing (having seen) him;

---

[1]) Vendries, op. cit. pp. 129—30.

[2]) *Many* fiind la origine substantiv = mulţime, cantitate (G. *Menge*).

[3]) Unde *n* la mijloc e un gerunziu, nu un participiu, fiindcă altminteri ar insemna că locul se ascunde şi hârtia scrie !.

Dragoş Protopopescu

Dar engleza e o mare cumulardă; ea n'a putut renunţa la valoarea substantivală a acestei forme, şi iat-o întrebuinţată la genetiv, şi alte cazuri.

fancy *his being* addressed as a foreigner
in spite of *his believing* that he is a great man
beside the fact of *John's being* there
there is some probability of the *shop having* never been very well provided;

în unele cazuri — ca cel din urmă, mai ales — gerunziul genetival fiind cu atât mai util cu cât alt genetiv nu era cu putinţă.

In exemplul următor, din Dryden, avem şi construcţia substantivală şi cea verbală înţelese:

a turning English into French, rather than *refining of* English by French

Dar mai ales engleza s'a folosit de vechiul substuntiv latent în *-ing*, aducându-şi aminte că substantivele nu au mod activ nici pasiv!

Şi atunci forme ca:

the book *is printing*, the house *is building*. the table *is serving*, the play *was playng*.

care înseamnă: the book is *being printed*, the house is *being built*, etc.

şi care curând au dus la absurd:

to watch like one that *fears robbing*	Gent, 2, 1, 26.
and who should *scape whipping*	Hml, 2, 2, 556.
to *save* yourself *from whipping*	2H6, 2, 1, 144.
women are angels, *wooing*	Troil, 1, 2, 312.

— toate expresii care au un inteles exact contrariu (se teme de *a fura*, etc.) dacă noi nu înţelegem forma pasivă:

being robbed, being whipped, being wooed

—sau un înţeles deadreptul nonsensic atunci atunci când merg până la forme ca:

foxes *enjoy hunting* (când de fapt e: *being hunted)*

Iar toate acestea provin din natura ambiguă a aşa numitului *substantiv verbal*, care economiseşte mult, dar şi încurcă puterea de expresivitate a limbei.

d) Alte compartimente ale verbului trădează mai mult

Dragoş Protopopescu

tendința de simplitate, decât cea de libertate sau practicitate a limbei engleze, deşi câte trei revin la unul şi acelaş lucru.

Pro-verbul, bunăoară, este o inovaţie originală in acest sens.

Există şase auxiliare verbale:

have, be, shall, will, may, do

cum şi *can, ought, must*, care nu sânt auxiliare, dar intră in combinaţie cu infinitivul (numai că fără să-i schimbe modul, timpul sau starea de activ ori pasiv, şi fără să-şi schimbe înţelesul lor notional, cum fac adevăratele auxiliare).

Engleza de cu timpuriu ajunsese la o formă expeditivă de a se lipsi de verbul principal in caz de *negaţie* sau *interogaţie*, întrebuinţând supleativ numai auxiliarul (you may go: -may I?)

E *substitutul verbal*, făcut din auxiliar.

De aci auxiliarul sau unul din cele trei verbe pseudo-auxiliare, uşor au putut inlocui verbul principal şi in cazuri mai dificile:

he works very hard, -and so *does* he;

Dacă *do* poate fi pro-verb, de ce n'ar fi şi *make*? Şi atunci:

Do they learn? — Yes, I *make* them.
Did they pass? — Yes, I *made* them.

Dacă *make* poate, de ce nu şi *go?*

Shall we learn to-day? — Yes we are *going to*.

Etc., etc.

Pro-verbul e unul din cele mai econome şi viguroase aspecte de simplitate în limba engleză.

e) Nu numai auxiliarul însă poate deveni verb in englezeşte ci şi *prepoziţia*. Am văzut-o indeplinind diverse funcţiuni; ial-o şi substitut de verb, adică *pro-verb* (pro-finitiv):

I *intend to*; I do not *want to*; I am *going to*; I *ought to*-;

unde *to* evident inlocueşte verbul care trebuia să urmeze, — să zicem: *go* — şi care e subinţeles. Libertatea englezei cu această prepoziţie, şi chiar cu infinitivul, e însă aşa

de mare încât, prin despărţirea ei de infinitivul căreia de drept aparţine, prepoziţia e trecută într'un fel asupra verbului avuat, şi rămâne un fel de apendice al lui, mai de grabă, decât al verbului subînţeles.

Astfel, în cazul de faţă, *to* face corp mai mult cu verbele *intend* şi *want*, făcând din ele un fel de noi verbe, ceiace în engleză nu e prima oară când se întâmplă cu o prepoziţie.

(Vezi cazurile :

to *out* — herod, to *out* — zola ;
what do you want me *for;*
look *for*, look *up*, look *out* ;
take *in*, taken *up*, take *after*, etc.

unde prepoziţia devine parte organică din verb, diriguindu-l, şi modificându-i după ea înţelesul).

f) tribulaţiile lui *to* au dat şi *infinitivului* englez o stare interlopă, o boemă, care merită menţionată.

Am văzut *substantivul verbal*, sub formă de gerunziu. Engleza, care se joacă — precum vedem — înainte cu părţile de cuvânt, are şi *adverbul verbal*, sub formă de infinitiv.

Când infinitivul arată cu precădere ideia de *scop* sau *destinaţie* :

I flow
To join the brimming river (Tennyson)
Tell him *to behave* properly

He is destined to die
She is easy *to part* with,

infinitivul devine adverb, dar nimănui nu poate scăpa rolul pe care prepoziţia îl joacă în această transformare, *ea* deţinând în speţă ideia de scop sau destinaţie.

De aici uşor s'a putut trece la infinitivul adverbial şi în alte posturi, când bunăoară la mijloc era numai ideia de dorinţă, o uşoară derivaţie a ideei de scop sau destinaţie :

I om content *to hear* you speak
I rejoice *to bring* you the news
I am glad to meet you

sau la construcţii absolute :

To tell you the truth,...
To put it roughly,...
To say nothing of the dog,...

g) Dacă prepoziţia infinitivală a ajuns să joace rol aşa de marcant — uneori independent de verb — ea a putut căpăta o autonomie. Şi autonomia a fost dreptul de a lipsi din când in când. Aşa, pe semne (şi spunem totdeauna „pe semne" fiindcă in materie de gramatică, şi mai ales gramatică engleză *you never can tell)*, s'a ajuns la *infinitivul fără prepoziţie*:

1) după verbele *do, can, may, shall, will, must, let, bid, dare, feel, hear, make, need, see, behold, know, watch* (dintre verbele defective numai *ought* făcând excepţie).

He *can look after himself*; *he may turn out or not*; *we shall try if we can*; *they will arrive in time*; *we must endure*; *we let them pass*; *he dared not say this*; *I do believe that you are right*; *he bade me tell them*; *he made me come to his house*; *we saw him take to his heels*; *we heard him grumble*; *I felt the air strike against my face*; *you need not worry*; *I beheld the storm rise*; *I have known her cry for nothing*; *I watched him cross the bridge*;

2) după *than* şi *but*:

He did nothihg *but sing*
You can do better *than laugh*.

3) după felurite grupuri ritmice:

you had better take it than refuse
I had rather tell him the truth

f) Odată prepoziţia infinitivală pusă în disponibilitate, cu atâta mai mult ea se putea despărţi de infinitiv prin felurite adverbiale intercalaţii. E ceace se numeşte *split infinitive*, o construcţie care irită mult pe purişti, dar pe care nu mai puţin limba o vrea, fiindcă e practică şi uneori chiar sugestivă. Dovadă că scriitori mari au folosit-o:

To *just* waft them over (Defoe).
To *effectually* stifle (Burke).
To *even* bear with (Burney).

Milton was too busy to *much* miss his wife (Dr. Johnson).
To *entirely* subside (Coleridge).
To not *infrequently* make excursions (Wordsworth).
In order to *fully* appreciate (Macaulay).
To *actually* mention (Matthew Arnold).
To *clearly* understand (Ruskin)
Drept care sântem de părerea lui Poutsma (Grammar of late Modern English, § 75) [1]) când dă oxemplul:
An incident had happened early in the opening of the year, *greatly* to strengthen their friendship;

în care mai bun loc pentru *greatly* decât cel oferit de *infinitivul despicat*, nu s'ar putea găsi.

Şi nu e singurul exemplu. Iată unul tot aşa de convingător:

The aim of their policy is to *partly* keep away from any interference;

în care nu poţi muta adverbul fără să faci o frază şchioapă sau ambiguă.

Am ajuns însă acolo unde aventura verbului englez intră în subtilităţi care ne trimet la capitolul următor, destinat altui aspect sufletesc al limbei engleze.

Până atunci, să-l încheem pe acesta cu ceiace poate e documentul cel mai viu al practicităţei limbei engleze, cu cele trei colaraturi pe care i le-am găsit simplitatea, libertatea, ilogicitatea, dar mai ales cu genialul ei simţ al realităţei.

g) E vorba de *puterea idiomatică* a limbei engleze.

Prezentă în toate limbile, această putere ne oferă totdeauna capitolul cel mai pitoresc.

Cu atât mai mult în limba engleză.

Câteva exemple din felurite domenii (unele ilustrînd şi puncte din capitolele anterioare:

1. Animale, etc:

these boys are just assing about (not working);
I am as blind as a bat; *he is a bear for work* (fond of);
I made a bee-line for the door (took the shortest cut).
he has a bee in his bonnet; the *sting is in the tail*;

[1]) Mason-Ashton: Senior English Grammar, London 1909, p. 35.

the comedian soon got the bird (strong disapproval);
he is a very regular bull of Bashan (with very loud voice);
it was a cat burglar (entering from one of the upper stories);
they lead a cat and dog life; *they deal in wild cat schemes*;
she's no chicken (she's forty if she is a day!)
he is chicken — hearted (and will do no good in the Colonies!)
don't make cow eyes at me; *our plans dovetailed perfectly*;
by so doing he cooked his goose (spoiled all his chances);
what's sauce for the goose is sauce for the gander;
watch him, he is a dark horse (likely to cause surprise);
you can't hunt with the hounds and run with the hare;
he was lionised in town; *a mare's nest* (unfounded suspicion);
no doubt, she is the old grey mare (dominates her husband);
as dead as mutton; *a regular oyster* (very silent person);
a rat! (of cowardly criminal character); *to rat on* (play false on);
he is a toady (a sycophant); *toadying to another* (seeking favour).
I had a whale of a time (very enjoyable time), etc.

2. Culori, etc.

he gave me a black look (disapproving glance, angry look, scowl);
let's see the offer in black and white (on paper, or in print);
it was a bolt from the blue (a great shock or surprise;
he talked untill he vas blue in the face (angry, livid);
the comedian's jokes were inclined to be blue (in doubtful taste);
he sat there in brown study thinking (reverie, deep thought);
victim of the green-eyed god (jealousy); *green with envy*;
he went green at the gills (showed signs of fright);

191

I am in the pink (of health, or perfection) (pink of courtesy);
they were born in the purple; *I saw red* (was angry);
he saw the red light (danger ahead); *it was a red letter day;*
I see life through rose-coloured spectacles (optimisticaly);
he will ba whitewashed in the official report (exonerated);
off-colour (not in good health, condition); *he is a deep-dyed* scoundrel (incorigible), etc.

3. Flori, fructe, atc.

to nip in the bud; *to beat about the bush*; *to gild the lily*;
this motor bike is an absotute daisy (very good);
Mrs. Brown seems to enjoy being a grass widow;
he is sporting the oak (closing the door, wishing to study);
he is sowing wild oats (leading a gay life);
in Ireland (having no mistletoe, girls) *kiss under the rose* (in secret);
I am stony (*stony broke)* (without money); *to twig* (to understand);
this girl is a violet (a shy, retiring girl);
at my dance were many wallflowers (non-dancing guests);
smoking a quiet weed (cigar); *an absolute weed!* (a nasty fellow);
his daughter is the apple of his eye; *give him the pip*;
a fig for your wishes! (What do I care!);
I dislike nothing so much as playing the gooseberry (chaperon);
what do you want, jam on it?; *-he is jammy* (lucky);
when it comes to pay for, poor old Brown is always the lemon;
you must be nutty (crazy); *you can't sing for nuts*;
she has a peach of an evening gown; *peaches and cream* (complexion);

4) îmbrăcăminte, etc.

it is his wife who *wears the bresches*;
he buttonholed me (and made me buy a ticket);
never mind., *I shall cap it* (improve upon it);

I am sure she has set her cap at him (pays amorous attention to);
you look very nice in your *best Sunday-go-to-meeting clothes*;
he is one of the black coat brigade (clerical workers);
I don't trust those two, *they are hand and (in) glove together*;
he is very pompous, *and you should handle him with kid gloves*;
it is no good washing dirty linen in public;
I must pocket my pride (and ask him for a loan);
I pretended to steal his gaspers (cigarettes) and *he got very shirty* (lost his temper);
I put my shirt on the horse (betted all my money);
I don't like him because *he is always laughing up his sleeve*;
I like him because *he wears his heart on his sleeve*;
I should dearly like *to take my slippers to him* (give a beating);
you will have *to pull up your socks* if you are going to get on;
she is a *bluestocking*; while he is a *tailor-dummy*;

5) măsuri, forme, etc.

a chip of the old block; work is his *cross* in life (burden);
his business is quite *on the level* (honest);
he is getting *old in the tooth* (old); not *by a long chalk*;
an all rounder (good at many things); *straight-laced* (prudish);
an old *top* (fellow); how *topping!* you look *top-hole* in that dress;

6) părţi de trup, etc.

he is *a blood* (sporting young man about town);
this book is *a blood* (baddly written sensational fiction); in *cold blood*;
don't *make me bones*; who *boned* my fountain-pen?
you had better make *a clean breast of the matter*;
give an eye to it; don't *make eyes* to that girl;
they don't see *eye to eye*; that's all *eye-wash*;
he is the *blue-eyed* boy in the office (favourite);

Dragoş Protopopescu

he has *a finger in the pie*; why *split hairs* over the colour?
to a hair (exactly); my hair *stood on end*; keep your *hair on*;
he was very *off-hand* with me to-day (lacking in respect);
he showed us *a clean pair of heels* (escaped from pursuit);
he pays *lip service* (pretends to be loyal); *neck or nothing*;
you can't give it (she gave him) *the cold shoulder* (ignore);
be careful, he so often has *his tongue in his cheek*;
she has *a sweet tooth* (fond of sweet things);
we struggled on *in the teeth of a gale*;

7) profesionale, etc.

Doctor: you have been *burning the candle at both ends*;
(City) Merchant: I have bought 300 shares, I am a man *in the know*;
Husband: I fear that he is *hen-pecked* (by his wife).
Mother (to son): I'll give you *a good hiding.*
Politician: I knew at once that some one had been *pulling wires.*
Teacher (to boy in class): Don't sit there *wool-gathering* (day-dreaming).
You are so *woolly-headed!*
Any: I shall *clip his wings*: I would not do that *for love or money*;
I shall keep him *at arm's length*; we are not yet *out of the wood*; I mean it — *honour bright!*

8) sport, etc.

he *badgered* me day after day (worried, pestered me)
he insisted on doing it *off his own bat* (by his own unaided effort);
he was completely *bowled* by my question (defeated, beaten);
he is a *white feather* (coward; (a game cock has no white feathers);
he was completely *floored* by my question; (cf. supra);

this is a matter in which we must *pull together*;
he has *two strings to his bow*;
he *topped* his drive baddly (misshit by striking the top of the ball);
In the summer I like to wield *the willow* (cricket bat);
God save King *Willow*! King *Willow* is the Prince of games (cricket);

Nu e toată vieaţa Angliei, tot geniul englez în aceste fraze, unele din ele de o rară literatură? Şi nu le-a făcut nici Dryden nici Shakespeare, ci John Bull şi *the man in the street.*

FINEȚE

SUBTILITATE, RETICENȚĂ, DEMNITATE.

I.

Englezul e omul cel mai fin din lume.

Nu e nimic să i se compare sub acest unghiu.

Finețea englezului nu e o însuşire, e un element. E cum e lumina şi electricitatea.

Greu de captat în eprubetele profane, ea scapă altuia decât psihologului savant.

Nu e himie, ci alhimie.

E un spectacol şi un turnament, e o piatră de încercare pentru superioritatea universală a omului ca ultimă formă a creației.

Când vrei să vezi cât de superior e un om, măsoară-l cu un englez.

Streinii, acele popoare adică pe care el le priveşte exact cum privea Grecul lui Pericle pe „barbari"(de unde vorba engleză: ce frumoasă ar fi lumea dacă n'ar fi streini in ea!) n'au înțeles finețea englezului. Au numit-o. bunăoară, perfidie.

„Perfidia în sens moral e accesul omului fin printre oamenii proşti şi grosolani.

Vreau să spun: cum e a oricărui animal, perfidia e a oricărui om: numai că prostul face obiecții" (Pyrron).

Finețea nu e deci perfidia, e singura inteligență a englezului. — Dacă nu comit un pleonasm, fiindcă e o veche — şi deloc umilă — părere a sciitorului acestor rânduri, că finețea e forma superioară a inteligenței, e singura inteligență posibilă, şi necesară.

Finețea e deci a englezului, şi englezul e al ei.

Şi e grozava armă cu care el nu luptă niciodată, dar birue totdeauna. (în teatru).

Dragoș Protopopescu

Pe lângă această armă, levantinismul ieftin al orientalului, pehlivănismul abscons al asiaticului, subversivitatea onctuoasă a japonezului, sânt fire de ibrișin față de mătase de funingei țesută cu raze de lună și tivită cu aur adus tocmai din Sirius!

Finețea englezului e transcedentă. E metafizica lui, singura lui metafizică.

Ce să mai spun, îmi vine să cred că și mult detractatul filistinism al englezului nu e decât un joc de finețe...

Mă mir că limba engleză n'a oprit — sau a oprit atât de puțin — pe lingviști și grămătici la capitolul acesta capitol la care ea, ca și englezul, e o permanentă delectare.

(Pe semne numai fiindcă e una cu însăși limba engleză, fiindcă îi pervede ființa precum azurul, apa oceanului).

II.

Finețea dă în primul rând englezei o aliură.

Ca și haina care recomandă pe englez, ea pune pe limbă un vestmânt de distincție care face un lord din cel din urmă lucrător.

Sobrietatea, reticența, demnitatea formelor limbei engleze, a stilului englez în general, pun pe grai o patină care e una cu a orașelor engleze, cele mai mari din lume dar nu și cele mai arătoase; dimpotrivă, trăind mai mult în lăuntru (în *home*-ul inegalabil) decât în afară, și neavând nimic din panașa triumfală a Parisului, gesticulația vroită a Dresdei, sau retorica de marmură a Romei.

Tonul limbei engleze, în primul rând, e tonul unei limbi care cată a se vorbi încet.

Grai al parlamentarilor care nu se ceartă și al pensionarilor care se odihnesc, prieten tăcut al bridge-ului și al lozincelor de stat sempiterne, dela monosilabă la discurs, nu e nimic în el sesquipedal.

Consonatele sânt multe, iar vocalele sânt semi-vocale.

Și tot graiul e așa de filtrat, încât să-l strige englezul nu poate.

După ce treci încoace Canalul Mânecei trebue să-ți viri degetele în urechi.

Trenurile uruie, când până la Newhaven au mers par'că'n galoși; vagoanele restaurante zumzue, când până

la Newhaven ţi s'a adus dejunul şi jurnalul la masă proprie în compartiment; şi cum înaintezi puţin pe uscat, auzi Parisul cum ţipă, şi cum cântă Tosca Milanul, cu fiecare măturător de stradă erijat în tenor dela cinci dimineaţa.

> E ceiace l-a isbit încă de acum un veac pe Taine:
> „Les Anglais parlent extrêmement bas. Une société
> „italienne dans laquelle je me suis fourvoyé par
> „hasard m'a positivement étourdi; je m'étais habitué
> „à ce ton modéré des voix anglaises.

spune dânsul în *Notes sur l'Angleterre* (p. 66).

> „Şi chiar englezoaicele sânt în această privinţă mai reţinute decât mulţi bărbaţi aparţinând altor naţiuni:
> She had the low voice of your English dames,
> Unused, it seems, to need rise half a note,
> To catch attention...
> (Mrs. Browning, *Aurora Leigh*, p. 91)."

Acest ton jos, capitonat, al vorbirei engleze se datorează şi faptului că urăşte *hiperbola*.

Englezul nici nu flatează, nici nu dectractează. El constată numai. Iar constatările lui, totdeauna făcute pe jumătate, te lasă pe tine să înţelegi restul.

De aici abundenţa în convorbire a întrebărilor întoarse: *isn't it? is that so? don't you?* etc., cu care englezul îţi lasă ţie iniţiativa, fiindcă *he does not like to commit himself*.

Englezul nu se *dă*; nici limba, care e metresa englezului.

Afirmările, atâtea câte sânt, şi cum sânt, le închide în obloanele parantezei, şi aceste paranteze sânt pelângă dări pe nas (deci aer, cum ar spune Falstaff!), acele puneri în gardă cu care el mereu îşi însoţeşte cuvântarea: *it strikes me, it seems, it looks like, seemingly, apparently*, prin care lasă totul la discreţia probabilităţei şi aparenţelor...

In engleză nimic nu *e*, ci numai *pare că e*.

Dela *likely* la I *should suggest*, calea e deschisă spre tot felul de suspensii.

Cum vrei atunci ca englezul să se exalte, mai ales să *te* exalte?

Spune francezul *c'est épatant!* englezul va spune *it is nice*....

Spune francezul *c'est extrêmement bon!*, englezul va spune *'tis pretty good.*

Spune francezul *quelle horreur!*, englezul va spune *it is rather a nuisance.*

Spune germanul *kolossal, pyramidalish!*, englezul va spune *'tis somewhat big.*

Spune germanul *furchtbar nett, furchtbar süss*, englezul va spune şi el *awfully nice, frightfully hot*, dar în acel mod jocular sau cochet în care şi la noi auzim uneori despre o femee că e înspăimântător de frumoasă, dureros de frumoasă!

In orice caz englezul va spune mai mult *pretty hot! pretty well*, chiar *pretty dirty* (după care germanul pare că a luat şi dânsul: *hübsch artig*, chiar *hübsch gesund*).

Deasemenea el niciodată nu va fi *ravi de vous voir!*, *splendid* spune, dar nu şi *superbe*; *charmant*, cu afectarea pe care o dă nazala, la dânsul e mult mai aşezatul *charming.*

Iar când un englez spune *very good indeed* (ceiace nu înseamă decât într'adevăr) să ştii că undeva a născut eternitatea...

Dacă englezul nu exaltă, el nici nu micşorează.

In jungla care e vocabula engleză planta care se numeşte diminutiv e foarte rară.

Mama nu dorlotează pe copil, englezul nu-şi răsfaţă aproapele.

In olandeză orice copil devine copilaş, orice pădure, pădurice.

Italiana are juxtapozări de diminutive: fratellino, giovinetto, ragazzina.

Engleza are dela franceză moştenită terminaţia *et* cu care face diminutive mai mult poetice, nici ele prea multe sau prea gustate.

Iar dela norvegiană: *-ling*, şi olandeză: *-kin*, care în ciuda drăgălăşiei lor —ori poate tocmai pentru aceasta— sânt, cum am văzut, unele din cele mai puţin prolifice sufixe engleze.

Scurt, *rather, pretty, somewhat, it strikes me, I should suggest*, sânt surdinele limbei engleze.

Cu ele englezul îşi calmează emoţiile. şi controlează exaltările, îşi pune diapazonul inimei la punct.

Engleza e o limbă de *semiton* şi *reticenţe.*

Dacă Le Laboureur dojeneşte — fie şi indirect — engleza că are prea multe cuvinte, să lăsăm pe un englez să ne spună ce face engleza cu ele:

„If a thought can be expressed in five words, there „is a waste of strength in employing ten. [1])

Se poate spune că engleza are multe cuvinte ca să poată cât mai mult economisi...

Iar această economie de energie se face în semitonuri şi reticenţe.

Şi ele încep cu vocea, trec prin parantezele subînţelese şi adverbele minime, şi culminează în câteva figuri de stil în care descendenţii lui Burke şi Salisbury sânt maeştrii.

Englezul va utiliza mai mult negaţia decât afirmaţia. El va spune mai de grabă *not bad* decât *good, he is no dullard* decât *decidedly clever*, tocmai fiindcă primele forme afirmă mai puţin.

In chipul acesta cu *non-*, *un-*, şi *in-*, el şi-a creiat o scară triplă de negaţii, cu care afirmă mai bine *per a contrario.*

De aici o serie de cuvinte ca:

non-compliance; *non-conformist*; *non-existant*; *non-christian*; *un-christian*; *non-entity*: *infimous*; *non-proffesional*; *un-proffesional*; *non-sense* etc.

cu care el manevrează *litotesa*, adică acea figură de stil prin care un cuvânt capătă mai multă putere în direcţia contrară prin întrebuinţarea lui la negativ.

Un alt fruct al reticenţei este *eufemismul*, contrar litotesei: spunerea în afirmativ a unui lucru înţeles negativ.

Şi englezul nu mai puţin îl practică.

E faimos discursul Lordului Salisbury în care vrînd să afirme că în China se spun multe minciuni, făcea numai fraza:

China is a country where you often get *different* accounts of the *same* thing.

Fraza a rămas celebră, dar fraze de acestea fiecare englez face câte zece pe zi de fiecare trein care-i iese în cale!

[1]) **Alexander Bain**: Rhetoric and Composition, p. 248.

In sfârşit, *circumlocuţia*. E poate figura de stil azi cea mai engleză, venind poate mai bine ca oricare alta caracterului englez sobru şi distant.

Foarte gustată de englezul victorian, numai Tennyson putea spune:

The very *source and fount of day*
Is flecked with *wandering isles of night*

Deşi pentru aşa sinuozităţi de stil elaborat putea fi ajutat nu numai — să zicem — de Lord Beaconsfield, dar şi de Lorenzo:

Sit Jessica. Look how the *floor of heaven*
Is thick inlaid with *patines of bright gold.*

Dar daca aici s'a amestecat poezia — şi încă ce poezie — în orice ziar englez putem citi fraze ca:

She declared that neither she nor her husband was *suffering from the domination of stimulant*;

unde o întreagă frază e întrebuinţată pentru a evita cuvântul prea tare: *tipsy*.

III

Cu evitarea cuvintelor tari am ajuns la ceiace în lingvistică se numeşte *termenii taboo* sau *vocabularul interzis* [1])

Cuvinte asociate cu puterile rele, sau magice, cu lucrurile sfinte sau prea scumpe omului, au devenit *taboo* la originea limbilor, şi multe din ele s'au pierdut, înlocuit, sau schimbat radical.

Până şi problema sexului a intervenit, şi evitarea unor anumiţi termeni la sexul slab — aşa cum se practică şi în vorbirile de astăzi — a dus uneori la dispariţia limbajului. In insulele Caraibe bărbaţii vorbesc *caraiba*, iar femeile altă limbă, numită *arowak*.

Rangul social a făcut *taboo* deasemenea anume graiuri în anume părţi, aşacă în Java stăpânul va vorbi sclavului, sau inferiorului, în *ngoko*, dar acesta îi va răspunde în *kromo*.

Meserii socotite în părţi de glob sacre, sau alese, ca

[1]) A. Meillet: Quelques hypothèses sur les interdictions de vocabulaire dans les langues indo-européennes (1906). v. şi *A. Rosetti*: Filosofia cuvântului, 1946, pp. 79-80.

pescuitul, navigaţia, purtarea armelor, au impus o circumscriere a limbajului — ceiace şi azi se petrece sub formă de jargon, — intrarea limbajului într'un fel de castă de care nu are voe să se atingă cel nechemat.

Până şi azi în Indonesia — alt exemplu care se dă— culegătorii de aur au un grai, culegătorii de camfor, altul.

Problema îşi are rădăcinile adânc înfipte în folklor, unde credinţa, superstiţia au interzis rostirea de cuvinte fatidice, nu cumva prin aceasta să se trezească puterea din spatele cuvântului.

Nici azi cuvântul „dracu" nu e practicabil; interzicerea lui în saloane e reminiscenţa superstiţiei care vede în drac o fiinţă ce se amestecă în trebile omului.

Nume de animale ca ursul, lupul, iepurele, erau din aceleaşi motive devenite taboo; până azi la noi piciorul de iepure are puteri magice, iar buza-de-iepure care face subiectul marelui roman al Mariei Webb, şi care e legat de o superstiţie aproape universală, e un ultim rest ...labial din această superstiţie.

Filologii au remarcat că mai toate denumirile indo-europene pentru părţile trupului au o rădăcină comună, numai *mâna, degetul, părul* variază dela limbă la limbă. De ce? Fiindcă în vremi aceste părţi de trup erau închipuite cu puteri magice (şi azi părul se întrebuinţează în descântece, ca şi degetul, ghiara, mâna), deci cuvântul era fatidic. Dacă era fatidic, nu era pronunţabil, şi dacă nu s'a pronunţat, s'a pierdut, înlocuit fiind cu alt cuvânt; care nemai venind dela vechea rădăcină, nu mai putea să fie comun limbilor indo-europene, fiecare popor conjurând vechiul termen după fantezie şi circumstanţă.

Numele *stângei* e concludent. Fiindcă se credea că stânga aduce nenoroc (cântarea unei păsări în stânga), limbile au înlocuit cuvântul, şi azi au câte unul diferit în locu-i; vechiul cuvânt *sinister* rămânând numai să însemne sinistru (*sinistre, sinister, sinistro* = groaznic, accident teribil; pe când mâna poartă denumirea de: F. *gauche*, E. *left*, G. *linke*, N. *venstre*, Sp. *izquerda*, It. *stanca*, Rm. *stânga* etc.: numai *dreapta* rămânând comună *(droite, right, rechte, la derecha, la diritta)* [1])

[1]) v. pentru aceste date *Bonfante*, op. cit. pp. 858—60.

Ce inseamnă aceasta? Inseamnă că fiecare limbă are un mod de a ocoli cuvintele când ele spun prea mult.

In loc de *urs*, pentru a nu trezi atavice reminiscenţe de spaimă, rusa spune *mjedujéd*, adică *mâncătorul de miere*, iar engleza *the brown one*.

Pentru *to die*: engleza: *to decease, to go west, to kick the bucket, to leave this world, to pass*; italiana: *tirare la calzetta*, spaniola: *espichar, estirar la pata*; româna: *a expia, a răposa, a se duce pe lumea cealaltă, a da ortul popii*, etc.

Aşa cum până şi pentru *soacră* (cu anume virtuţi de răutate intrînsa) limbile au termeni expiatorii: *la belle mère*; spaniola: *madre politica (padre-politica)*; italiana: *madona*, numai engleza ţinându-se în cadru strict legal cu *mother-in-law!*

Termenii taboo constitue un fel de piele de şarpe pe care limbile şi-o dau jos de pe ele; şi cu cât sânt mai avansate, cu atâta lasă în urma lor mai mulţi indezirabili pe care bunul gust, fineţea sau scrupulul moral—religios au izbutit să-i învingă.

Şi fiindcă vorbeam adineaurea de Victorieni, iată epoca celor mai multor eufemisme, circumlocuţiuni, metafore menite să conjure realitatea termenilor tari, taboo.

Abuzul avusese loc sub Stuarţi, şi e bine cunoscută reacţiunea puritană împotriva licenţei de limbaj a Restauraţiei, mai ales împotriva dramaturgilor Restauraţiei.

In Congreve, Wycherley şi alţi profani ai scenei stuarte numele Domnului e luat mereu în deşert.

Brisk, cu toată şleahta lui de *coxcombs* şi *fops*, crede că evită blasfemul dacă în loc de *God*, spune *Gad, Gads, Gads, Gadsbud*, tendinţa fiind ca: în cazul când nu eviţi cuvântul cu totul, cel puţin să-l alterezi, prin aceasta deghizându-l întrucâtva şi deci micşorându-i efectele.

Dar limba engleză a ieşit repede din impasul stuart, şi de atunci e una din cele mai decente limbi din lume. Iar la aceasta, puritanismul şi victorianismul au lucrat mână 'n mână.

Azi nu e limbă cu mai puţine blasfeme în ea, şi mai mulţi termeni taboo.

Cel mai greu cuvânt în engleza de azi pare să fi rămas *blood*, şi niciun strein nu înţelege de ce, atât de nevinovat el sună în toate celelalte graiuri! Apoi *damn'* (prescurtat chiar *dam'*), iar destul de benign.

Pe *devil* l-au înlocuit cu *deuce* și pe *deuce* cu *dickens*, pe acesta cu nume alese la'ntâmplare (What the *Hanover's* got you?—D. H. Lawrence); pe vechiul *Gad, Gadsbud*, cu

good gracious, for goodness sake, goodness me, gracious me!

Pentru *God*: *the Almighty*, pentru *Mary*: *the Virgin* sau *our Lady* (Americanul mai spune *gosh* pentru *God*, și *heck* pentru *hell*, așa cum francezul a stâlcit pe *sang Christi* în *sapristi*; pe *par le sang de Dieu* în *palsambleu*, *parbleu*; *par Dieu*, în *pargnieu, pardienne, pardi*; italianul pe *Cristo*, în *cribbio*, iar spaniolul pe *Madonna* în *madosca!*).

Dar nici religia nu a impus englezei poate mai multă reținere ca pudoarea sexuală.

Aici urme puritane au lucrat iar în acord cu prejudecățile victoriane, sub prezidenția acelei strait-laced Madonna of English manners, Mrs. Grundy!

Acum trei sferturi de veac pantalonii *(trousers)* erau proscriși, și numai de curând (după războiul mondial, care a adus mai multă laxitate în moravuri) au revenit în patrie și pe pulpele preopinenților.

Și vrednice neofite ale simandicoasei Mrs. Grundy, multe vorbitoare de peste ocean vor fi spunând și azi *waist* în loc de *body*, și *the limbs of the piano*, (membrele pianului), numai ca să evite cuvântul oribil: *legs!*

In vreme ce, în părți de Anglie prudă și provincială *bull, boar, cock, ram, stallion*, nume care nu au altă vină decât că sânt prea mascule, așteaptă încă să fie rechemate din exilul victorian.

Și nu se văd prea multe șanse câtă vreme și în tânăra America pentru *to geld* se spune *to alter*, iar pentru *bull*: *ox*; ceiace unii pretind că nu-i tot una, chiar dacă în glumă i se mai spune și *gentleman cow!*

Lucru pentru care taurul n'are în orice caz motiv să se supere, fiindcă dacă ar ști carte ar putea adesea citi pela târguri de o parte și alta a Atlanticului:

a *lady-dog* for sale,

și tot de vânzare:

male-sheep, male-hogs, gentlemen-turkeys,

și chiar:

gentlemen-game-chickens!

IV.

In ţara în care taurul e Domnul-vacă şi până şi curcanul e Domn iar puiul de găină Domnişor, trebue să ne ducem însă la alte compartimente de limbă engleză pentru ca fineţea rasei, degenerată — e drept — uneori în excese de pruderie, să ajungă la performanţe de adevărată subtilitate.

E la categoriile gramaticale.

Şi trebue să ne întoarcem la verbul pe care abia l-am lăsat, fiindcă e materia favorită a limbei engleze.

Dintre toate categoriile gramaticale *timpul* e cea mai grea.

Şi tratarea lui în engleză e o capod'operă de subtilitate.

Timpul cel mai uşor e prezentul, cel mai greu: **viitorul.**

Intre ele e trecutul, poate puţin mai greu decât prezentul, fiind mai mult decât o stare de fapt; dar mult mai uşor ca viitorul, fiind o amintire, dar prin aceasta un act reflex.

Deosebirea se vede la copii, care nu fac viitorul şi lucrează totdeauna cu prezentul.

Cum şi la începătorii în vorbirea unei limbi streine, care pun totdeauna prezent în loc de viitor, iar dacă pun trecut, uzează numai de participiul trecut şi lasă afară auxiliarul care e partea subiectivă a trecutului *(am, j'ai, habe)*; adică pun accent pe starea de fapt, sau de durată a acţiunei, mai mult decât pe starea de *timp*, mult mai abstractă.

In evoluţia limbajului stările atestă fenomenul.

„Asiriana, bunăoară întrebuinţează „perfectul" în sens de prezent şi de viitor. Şi în arabă „imperfectul" exprimă deopotrivă viitorul şi prezentul. In hebraică, forma impropriu numită viitor servă să marcheze trecutul în naraţii, şi pe de altă parte forma numită preterit poate în voe să servească drept viitor. Se ştie câte dificultăţi a îndurat interpretarea cărţilor profetice. Această indecizie vine din faptul că noţiunea timpului, mai întâi absentă, a fost atribuită dintr'odată, şi sub o formă mai mult sau mai

Dragoş Protopopescu

puţin schioapă, unei conjugări care nu fusese făcută ca să o primească“ [1]).

Indecizia provine adică din faptul că limbile vechi nu pornesc dela categaria timpului, mult mai dificil de conceput, ci dela categoria duratei, care s'a numit *aspect*, cu un cuvânt scump gramaticei moderne. Aşa zisele timpuri specificau, adică, dacă acţiunea e terminată sau neterminată, nu timpul in care se încadrau.

Această precădere a ideei de aspect asupra ideei de timp e păstrată până azi în limbile slave, care tocmai de aceia, până azi nu au de fapt categoria viitorului, înlocuit cu un „vechi prezent“.

Limba latină se pare că a făcut pasul mai departe, şi a creiat viitorul propriu zis, unde ideia de timp e clar exprimată, franceza şi italiana urmând calea indicată de latină, cu un viitor ne-echivoc, deşi prezenţa lui *habere* la originea acestui viitor *(facere habeo, -je ferai-farò)* indică urmele unui subiectivism care ia viitorului din autonomia lui de timp a parte (cum se observă şi în forme de natura lui *il ne veut pas pleuvoir* (citat de Vendryes), în care dialectal franceza îşi mai exprimă încă viitorul.

La fel galeza, scoţiana ; şi chiar germana care intrebuinţează de fapt *ich komme* pentru *ich verde kommen*, acesta din urmă fiind mai mult relegat gramaticei ; la fel româna.

Trecerea dela *aspectul-durată* la *categoria-timp* e punctul obscur în evoluţia limbilor.

Cine a încercat să-l lămurească mai adânc e Vossler [2]), care leagă pierderea viitorului latin—autonom—de prăbuşirea unei intregi civilizaţii, de ordin rece, intelectual, civilizaţia greco-romană. Acestei civilizaţii uşor i-a fost să ajungă pânăla concepţia de timp ca un act cosmic, independent de subiectul-om.

„Probabil — spune dânsul — cea mai sigură măsură „a intinderei şi adâncimei educaţiei noastre este gra-„dul de calm şi stăpânire de sine pe care le păs-„trăm cu privire la viitor. Continuu sânge rece şi „stăpânire de sine — într'un cuvânt, o stare şi o „atitudine filosofică a minţei — sânt necesare dacă

[1]) Vendryes: op. cit. p. 118.
[2]) Vossler: The Spirit of Language in Civilization, New York. 1932, p. 61, cit. Bonfante, op. cit. p. 846.

206

„nu vrem ca viziunea temporală a viitorului să de-„vieze în sfera modală a temerei şi speranţei, a do-„rinţei şi nesiguranţei.

După prăbuşirea civilizaţiei greco-romane o lume nouă a răsărit, de tip haotic şi emoţional, de cultură mistică, — nordică, am adăoga noi.

Latina vulgară, adică latina rămasă în vulgul roman, care el însuşi nu avea patina intelectuală, deci puterea de a se ridica pânăla concepţia filosofică a timpului, n'a putut reţine viitorul ca o categorie mintală, dimpotrivă, această categorie a fost „deformată şi întunecată în uzul colocvial".

Fiindcă:

„Pentru omul de rând, atitudinea faţă de lucruri e „totdeauna o atitudine de voinţă, dorinţă, nădejde şi „teamă, decât de imaginaţie, gândire sau cunoaştere.

Şi astfel, dacă franceza şi italiana — poate tocmai fiindcă derivau din latina cultă şi erau moştenitoarele autentice ale civilizaţiei greco-romane—dobândeau, şi duceau mai departe legatul *viitorului obiectiv*, *viitorului absolut*, *viitorului prospectiv* (deşi şi ele, numai după ce au trecut prin subiectivul *habere)*, celelalte graiuri l-au pierdut.

Fascinantă teorie (deşi cam obscură la lingvistul-filosof), cu un mare adevăr la temelie, ideia de timp, care nu trebue să ne gândim la Spengler şi Einstein ca să ne aducem aminte că a fost tiparul culturelor; chiar cea de azi desagregându-se dela filosofie la literatură, sub impulsul „evoluţionismului creator", „relativismului" şi „existenţialismului", care nu sânt decât noi concepţii ale timpului

Dacă e să culegem esenţa acestei teorii, sânt două categorii ale viitorului: o categorie *mintală* şi alta *modală*, una filosofică-intelectuală, cealaltă subiectivă, sentimentală, una care are viziunea viitorului în timp, cealaltă care îl concepe în funcţie de voinţa, teama, nădejdea sau dorinţa omului.

Prima a fost moştenită dela latină — deşi mai mult calchiată — de franceză şi latină, cealaltă a rămas neamurilor evoluate în afara sferei greco-romane.

Şi graiurile vin oarecum să confirme.

Chineza formează viitorul cu subiectivul *vreau*: *wa yao lai*: literal: *eu vrere venire*. Germana, am văzut (*werde*-

fiind relativ nou, şi suplantat în vorbirea vie de viitorul sub formă de prezent, adică viitorul primitiv); româna are *voi*, bulgara are acelaş auxiliar: *choteti*, etc.

Care e situaţia englezei?

Deşi neobservată de lingvişti, cred că situaţia englezei e cea mai interesantă.

„Chiar Engleza, altminteri o limbă foarte modernă, nu şi-a desvoltat încă un viitor adevărat, ne — echivoc" — spune Bonfante.

Nu sânt de părere.

Engleza a moştenit o situaţie — e drept — grea. Gotica nu avea viitor, şi germana am văzut ce face cu el. Engleza poate exprimn primar viitorul cu: *I can go*; *I intend going*; *I go to-morrow*; *next year I leave for France*, toate categorii subiective, având la bază — avuat sau nu — ideia că subiectul vorbitor :poate, vrea, doreşte, sau intenţionează să meargă.

Dar ce sânt *will* şi *shall?*

Sânt tocmai un mod de a discrimina viitorul prospectiv de viitorul subiectiv, ideia de timp, de ideia dorinţă, voinţă, nădejde de a face ceva.

I shall go	We shall go
You will go	You will go
He will go	They will go

In toate cazurile *shall* şi *will* sânt auxiliare, şi înseamnă unul şi acelaş lucru, adică ideia că cineva va merge, indiferent de voinţa, dorinţa, intenţia, speranţa sau teama lui. Şi că e aşa, o dovedeşte tocmai varianta dela *shall* la *will*. Dacă *will* era pus la persoana întâia, însemna că subiectul *vrea*, deci era un viitor subiectiv. Cu *shall* însă eu nu pot exprima decât că *trebue* să mă duc, că *este dat* să mă duc, acesta fiind înţelesul lui *shall*.

Acest *shall* însă nu-l pot pune şi la persoana doua şi a treia, fiindcă atunci ar insemna că oblig aceste persoane, le promit sau ameninţ să meargă; şi atunci într'adevăr ideia de timp nu ar mai exista. Pe când cu *will* ideia de timp reiese, fiindcă nici de voinţa sau dorinţa mea, subiectul aorbitor, nu mai e vorba, odată çe numai persoana doua şi a treia sânt exprimate, nici de voinţa sau dorinţa acestora nu poate fi vorba odată ce eu, subiectul

vorbitor nu le cunosc, nici nu indic asupra lor vreo presiune.

Cu totul altfei e în cazul contrariu:

I will go	We will go
You shall go	You shall go
He shall go	They shall go

Aici persoana întâia, cu *will*, îşi exprimă voinţa sau dorinţa de a merge.

Deci *will* devine din auxiliar verb noţional, iar viitorul devine un simplu prezent al lui *will*, cu *go* ca obiect drept, ca în chineză.

La fel *shall* la persoana doua şi-a treia înseamnă un verb noţional: *trebue* să mergeţi, vă ordon să mergeţi, şi forma realizată, nu mai e viitorul lui *to go*, ci numai prezentul lui *shall*, cu *go* ca obiect drept.

Deci de dată aceasta, un viitor subiectiv, la toate persoanele.

Cu alte cuvinte intervenţia lui *shall* declanşează ideia de timp la viitorul englez persoana întâia, şi provoacă pe *will* să se lepede de tara afectivă, şi să-l urmeze în realizarea viitorului-timp, la celelalte două persoane. (obiectiv).

E o discriminare care poate să nu fie prea clară, dar există.

Instrumentul e acolo, rămâne numai să ştii să-l mânueşti.

Aceasta nu mai priveşte atât de mult limba, cât subiectul vorbitor, — streinul în speţă, fiindcă de bine de rău englezul e una cu limba lui.

E greu, bunăoară, unui strein să facă instinctiv operaţia mintală a unui neam extrem de fin (s'ar cere oarecum să fie născut ca atare!) şi să dozeze aşa de infinitezimal pe *shall* şi *will*. Cu atât mai mult cu cât nici limba nu pare decisă uneori.

— *shall* bunăoară — căruia îi prevăd un viitor strălucit în limba engleză (dacă americanii nu-i vor da lovitura de graţie) — intervine uneori, şi nu cu mai puţin succes, la persoana doua şi a treia; dar nu devenind notional, cum am văzut, adică independent, şi croind un prezent modal cu infinitivul drept obiect; ci creind o stare de viitor absolută.

Aceasta, în clauze subordonate, după un relativ, sau cuvinte ca: *as, if, though, unless, until,* etc.

Cu acestea, el e intrebuințat la câte trei persoanele; ca in:

if it *shall* be proved
when He *shall* appear we *shall* be like Him,

unde vedem că orice urmă de subiectivitate e dispărută, viitorul e o categorie mintală, o proectare netă în viitor, o predicare.

Drept care aş numi acest viitor *viitorul profetic*, sau *predicativ*, el găsindu-se mai ales in dialectica profeţilor.

In sfirşit, mai trebue amintit că, în ciuda progreselor realizate, *shall* şi *will* se pot găsi in proastă dispoziţie, adică purtând pe ei în ciuda faptului că au devenit categorie mintală, încă urmele afectivităţei personale, la persoanele unde în genere o lepădase; exemple ca:

I *will* call upon them to-morrow
You *shall* have an answer on Monday;

ne arată acţiunea depinzând — deşi nu foarte clar, dar un englez va simţi imediat — de voinţa vorbitorului.

In concluzie, cu grea moştenire dela gotică şi germană, şi în condiţii generale ca cele sugerate de teoria Vossler, engleza e poate singura limbă modernă care şi-a desvoltat un viitor propriu absolut; nu tot atât de clar ca cel din franceză sau italiană (unde s'a lucrat tot cu un auxilar, dar unde *habere* şi *inflectionismul* tipic celor două limbi au căzut la un perfect acord); însă de o potenţă tot atât de mare, dacă de o fineţe care il cam subţiază.

Un viitor creiat fără ajutorul latinei (limba tipic intelectuală): ci numai din resurse proprii, de o rară subtilitate.

Se poate să fiu prea optimist, dar am impresia că aşa cum stau lucrurile engleza deţine viitorul cel mai complet printre limbile moderne, fiindcă ea păstrează şi *viitorul primar* (*viitorul prezent*, cu *can, intend, go,* etc.) şi *viitorul modal* (*viitorul afectiv*, cu *shall* şi *will* în stare noţională, şi exprimând deci voinţa, trebuinţa, dorinţa, teama sau speranţa subiectul vorbitor); şi *viitorul mintal viitorul intelectual*, cu proectarea absolută în timp, cu viziunea netă a viitorului, cu *shall* şi *will* în stare pur profetică, predicativă.

Negreşit viitorul acestui viitor e tulbure.

Un pesimist ar spune că e prea frumos ca să dureze...

De cealaltă parte a Atlanticului subiectul vorbitor pare obosit de inteligenţa bipartită a viitorului englez, şi făcând tabula rasa de *shall*, face viitorul numai cu *will*.

Lucrul nu e chiar alarmant; ar fi fost dacă se petrecea la acea răscruce a civilizaţiei europene de care ne vorbeşte Vossler.

Dar în faza actuală, orice popor se presupune deajuns de evoluat ca în făurirea viitorului să aibe o noţiune netă asupra ideei de timp, deci să-l facă la absolut.

Viitorul lui *will* e la acest capitol, poate similar cu al lui *volere* din românescul *voi*, unde urma noţională s'a pierdut aproape cu desăvîrşire şi construcţia de viitor e autonomă: (vezi şi forme ca duce-mă-voi, duce-m'oi etc.); şi faza americană a lui *will* vine să confirme caracterul de viitor autonom, pe care l'am dat pentru persoana doua şi a treia, acestui auxiliar, in interpretarea făcută.

In orice caz procesul american e cu atât mai interesant cu cât — precum am spus — americana e un index pentru evoluţia limbei engleze, putându-se asemui acelor statui ale zeului curier, aşezate la răspântiile vechei Helade, şi care, cu un deget intins inainte, şedeau cu soclul bine înfipte în solul patriei, dar cu mâna arătând nu mai puţin calea viitorului...

La alte categorii gramaticale engleza nu repetă chiar magistrala performanţă dela categoria viitorului. Dar fineţea şi subtilitatea ei îşi au mereu cuvântul.

a) Iată *auxiliarele* (celelalte).

Nu e uşor să înţelegi dar e bine să simţi ce face engleza cu aceste miniaturi ale graiului.

Maestră a silabei, le joacă la perfecţie. Patru numai (pe *shall* şi *will* l-am văzut): *have, be, may, do*, la care trebue adăogate, cum am spus: *can, must, ought* (verbe principale, dar jucând uneori rol de auxiliare), „puţinătatea lor e compensată de utilitatea lor, fiindcă nu e verb tranzitiv sau intranzitiv care să se poată conjuga fără ele, cu excepţia a două timpuri, prezentul şi trecutul imperfect".

211

In plus, verbele auxiliare ajută nu numai verbul principal, dar se ajută şi pe ele însele, ca în:

I shall have been reading
I may have been reading,

unde un singur *timp* şi un *aspect* se realizează prin combinarea a nu mai puţin de trei auxiliare, care se completează unul pe altul.

Cea mai subtilă performanţă cu auxiliarele engleza însă o realizează în *extinderea* lor şi ca număr, şi ca participare la soarta verbului principal.

Lucrul îşi are origini depărtate, poate din vremi când engleza îşi căuta viitorul (ca timp) şi alte construcţii, şi nu era sigură asupra mijlocului celui mai expeditiv. Atunci recurgea la modul perifrastic:

I am going to tell you a story
I am not in debt to come everyday
she is bound to arrive at Southampton
books intend to grow more and more expensive

Destul de subtilă deasemenea uneori discriminarea între aceleaşi verbe ca *auxiliare* şi *principale* (noţionale):

I may go to see him (am permitted to go)—principal.
she works that she may live (to be able to live) — auxiliar.

Sau discriminarea de *înţeles* a lui *may*, *might*, ca verbe noţionale.

you may now write (*permisie*)
you may be wrong (*posibilitate*)

Pe când ca auxiliare *may* exprimă *dorinţa*, şi *may* şi *might* exprimă *scopul*, amândouă cu subjonctivul.

may he live long and write good books
I give you this book that you *may* read it
I gave you a prize that you *might* be encouraged

Sau discriminarea între *will* (care face viitorul) şi *would* (care face subjonctivul) la aceleaşi persoane (a doua şi a treia):

should he love me, he would *have* plenty of money.
had he known me, he *would* have fared better.
Etc. etc...

b) have are o mică subtilă poveste.

L-am văzut ca auxiliar creind interesante discriminări practice la trecut, in opoziţie cu preteritul (I have written. I wrote).

Ca verb principal el face dificultăţi la negaţie şi interogaţie.

1. primeşte pe *do* numai când işi posedă obiectul întâmplător sau trecător.

2. nu primeşte nimic când işi posedă obiectul in chip permanent sau natural.

1. *Do* you have letters every day?
We do not have here many guests.

2. Have you not blue eyes?
He had not good manners.

c) cu auxiliarele am ajuns la *subjonctif*, iarăşi o capodoperă de subtilitate.

Aşa de subtil că nici nu există... El e tot, într'o concordanţă infinitezimală de auxiliare, prin care exprimă orice (scop, dorinţă, condiţie, indoială) afară de starea de fapt:

1. *may* şi *might* intrebuinţat după *that*; *should* intrebuinţat după *lest*, ca să arate scopul.

2. forma *simplă*, fără auxiliar, sau *compusă* cu *may*, ca să arate dorinţă, ordin.

3. *would* la persoana a doua şi a treia, şi *should* la intâia, pentru condiţionalul cu *if*, *if* putând fi lăsat afară, ca şi, uneori, chiar clauza condiţională întreagă, rămasă numai subinţeleasă.

4. forma *simplă*, precedată numai de o *conjuncţie* sau *pronume conjunctiv*, pentru arătarea indoielei (presupunerei), când conjuncţia şi ea poate să fie numai subînţeleasă, şi când chiar subjonctivul poate să nu mai aibe loc, fiindcă indicativul e tot aşa de bun.

Iată o întreagă dialectică pe care ne mulţumim numai s'o schiţăm, fiind bine cunoscută, cu exemple de găsit în orice gramatică.

d) dacă ar fi să urmărim subtilităţile la toate modurile (infinitivul gerunziul, participiul) n'am mai termina. Pe cele mai multe le-am percurs cu prilejul altor topice. Tot aşa cu alte părţi de cuvânt.

Un cuvânt despre *jocul transitiv - intransitiv*, la fel de frecvent ca şi *jocul activ-pasiv*, cu care ne-am mai intâlnit:

Bine cunoscut din toate limbile, engleza îl excedează. Tocmai fiindcă lucrul comportă subtilitate.

he *made* merry — he *made* himself merry
get you (yourself) gone—*get* out of my way
give me a book — the shoe *gives*
thieves *hide* their goods—bats *hide* during the day
we must *widen* the road—the road *widens* at this turning
lift the box — the fog *has lifted*

sunt exemple mai greu de găsit şi aiurea.

V.

Dar nu am putea termina capitolul fineţei engleze fără câteva rânduri închinate unui gen care o ilustrează într'un mod particular, şi de care mă mir că nu prea se ocupă grămăticii.

La jumătatea drumului între limba scrisă şi limba vorbită, *genul epistolar* are avantajul că se înfruptă din amândouă, servind uneori de corectiv pedantismului pe care-l provoacă litera tiparului, dar şi neglijenţei cauzate de spontaneitatea vorbirei.

Dovadă că şi literatura, sub obsesia grea a eternităţei, a găsit salutar să condescindă dela formele cele mai chinuite de ideia perenităţei, la cele în care conştiinţa scriitorului se uşurează parcă de povara duratei, şi consimte să se joace ca un copil cu vorba, sigur că până mâne castelul lui de poze se poate nărui.

Igiena tiparului e şi o boală, libertatea lui e şi o cătuşe.

Op, tom, volum, tractat, tratat, eseu, dialog, epistolă, scrisoare, înseamnă uşurarea literaturei de balastul eternităţei, sunt treptele pe care literatura s'a degajat de răspundere şi a binevoit să coboare...

Să coboare unde? Desigur spre vieaţă, spre om, care în definitiv merită şi el atenţia literaturei...

Plato e cel dintâiu om cum se cade. Fiindcă e cel care a coborît filosofia la masa de seară, a amestecat-o cu vinul inspiraţiei şi făcut din ea o convorbire între părţi.

E toată Helada în *Banchetul* său. Socrate nu vrea să vină la Agathon decât dacă vine şi Alcibiade, de care

e în al noulea cer. Intârzie pândind şi provocând sosirea acestuia, şi numai atunci apare şi el. Alcibiade, mândru şi încrezut, îl „repede" dela primele cuvinte. Dar Socrate nu întârzie să-l cucerească în discuţia care se deslănţue asupra Frumuseţei şi Amorului. Până la urmă toţi cad beţi de vin şi argument. In zori numai Socrate rămas pe poziţie, perorează înainte, de unul singur, asupra temei: dacă tragicul e una cu comicul şi un poet poate fi mare tragic şi mare comic în acelaş timp.

Se petrecea pela 420 înainte de Hristos.

Şi spunem că suntem civilizaţi! Eu cred că nu, dovadă că modernilor le-a scăpat fineţea extraordinară a celui mai frumos dialog al lui Plato.

Fineţea constă în primul rând în această rapetisare a filosofiei, în această aşa de abilă reducere a ei în talie, din care filosofia reiese cu atât mai mare cu cât s'a făcut mai mică, cu atât mai durabilă cu cât pare un act zilnic.

E o fineţe să mănânci filosofie cu salată de ţipari, să cazi mort de vin negru cu ochii la cerul poeziei.

Şi e ceiace în mic caută să facă şi epistola, cu literatura.

După scrisoarea publică între doi sau mai mulţi prieteni care e Dialogul lui Plato, Demosthene, Aristotel şi Cicero au practicat adresarea în public sub formă epistolară, de vreme ce multe din epistolele anonime ale antichităţei au fost atribuite lor.

Cu dialogul şi epistola apărea *stilul direct*, dar şi *conştiinţa literară*, alimentată de ideia posterităţei.

Dar nu e compliment mai mare pentru epistolă decât faptul că — după păgâni — cel mai *om* şi mai adânc dintre Apostoli, Sf. Ion, a întrebuinţat-o, după el urmând creştini nu mai puţin subţiri ca Cyprian sau Grigore Nazianzul.

La moderni, *Lettres Provinciales* ale lui Pascal, *Drapier's Letters* ale lui Swift, sau faimoasele *Letters of Junius*, nu sânt legate de oamenii cei mai puţin inteligenţi ai vremei; şi dacă cel mai fin roman, Horaţiu, făcuse din epistolă satiră şi poezie, nici Pope nu e cel mai puţin ascuţit dintre Englezi atunci când o mărită cu eseul.

Anglia e ţara biografiei şi epistolei. Fiindcă amândouă înseamnă *apelul la om*, şi nu e neam care să răspundă acestui apel cu mai multă promtitudine.

Dragoş Protopopescu

Nu e popor cu mai multe şi mari biografii, cu mai numeroase şi copioase culegeri de scrisori particulare.

(Iar singurul drept la vieaţă scriitorul acestor rânduri şi-l reclamă numai din faptul că a îmbogăţit tezaurul scrisorilor engleze cu *una*, a lui Congreve, descoperită de dânsul la British Museum, după cum a înmulţit tezaurul poeziei engleze cu cel puţin *una*, de 40 de versuri, faimoasa *Satyr against Love*, a aceluiaş, căutată de toţi cercetătorii de mai inainte, şi scăpată chiar de cel mai mare editor critic al poetului, Montague Summers, a cărui ediţie critică a *Operelor Complete ale lui Congreve* apăruse numai cu o lună înainte de lucrările Românului, dar fără să conţie nici scrisoarea, nici poemul in chestiune).

Ca şi Madame de Sévigné, Lady Mary Wortley Montague, Horace Walpole, William Cowper, Fanny Burney, Charles Lamb, Shelley, Keats, au rămas celebrii şi prin scrisorile particulare cu care au umplut de ecou veacul lor.

Letter to Maria Gisborne (1820), *Epistle to Charles Clarke* (1816), *Epistle to John Hamilton Reynolds* (1818), *To Julius Hare* (1836) sânt horaţiane convorbiri in versuri ale lui Shelley, Keats, Landor, cu prietenii lor, din care felurile omului, pasiunile, preocupările lui, reies mai clar ca oriunde, — aşa cum cine nu vede pe Byron întreg in câteva rânduri numai din faimoasa srisoare pe care, gelos pe Keats, o trimetea cu „sălbatecă vulgaritate" editorului Murray, după ce Keats fusese lăudat de *Edinburgh Review*:

„No more Keats, I entreat; flay him alive; — if some „of you don't, I must skin him myself. [1])

Dar scrisorile oglindesc nu numai oameni ci şi popoare.

Nimic mai documentar ca *letters patent* şi *lettres de cachet*, cu care două neamuri, englez şi francez, şi-au exprimat la un moment dat vieaţa lor civică.

Srisorile patente erau acelea care emanau dela regele Angliei, şi erau adresate „to the nation at large" ca să-i anunţe voia regelui cu privire la o măsură, privilegiu, danie, taxă, sau eveniment. Dece *patente*? Fiindcă erau *deschise* (L. patére), adică nesigilate; mai mult, erau ţinute în registre deschise la dispoziţia oricui vrea să le citească.

[1]) v. Sidney Colvin, p. 210

216

Pentru autoritatea necesară, ele purtau pecetea statului pusă chiar de mâna Cancelarului.

Franța însă nu cunoaște astfel de scrisori. Specialitatea ei au fost faimoasele *lettres de cachet* care emanau tot dela rege, dar exprimând voințe ascunse, dubioase, de cele mai multe ori persecuții groaznice, de care și regelui îi era rușine, de vreme ce le lăsa iscălite uneori numai de secretar (le secrétaire des *commandaments*), care făcea într'ascuns voia regelui, uneori abuzând-o — chiar inventând-o — și parafând-o numai, cu sigiliul particular al regelui.

Scrisori deschise, scrisori inchise, deci: scrisori de franchețe, scrisori de culisă: scrisori de drepturi și privilegii, scrisori de crime și abuzuri, iată povestea a două regalități și două neamuri, intr'un simplu plic de hârtie...

(Făcea și regele Angliei scrisori inchise (*writs close-litterae clausae)*, adresate particularilor (și mai ales particularelor), dar lor nu li se cunoaște nimic din excesele scrisorilor *de signet* sau *de cachet*, (povestea lor e o poveste galantă, de prietenii și de amoruri...

Nu e povestea lui Cezar — cu vertiginoasa lui suire și cădere — în cea mai laconică scrisoare din lume, aceia pe care o adresa senatului roman ca să-i anunțe ce a făcut cu Pharnace, regele Pontului?

veni, vidi, vici

și care s'ar putea numi și prima telegramă a istoriei, negreșit necifrată, fiindcă mai clar decât cuprinsul ei...

Pe când prima telegramă cifrată e aceia pe care, de o mână nevăzută (un fel de spiritism al vremei, sub care se ascunde vreun Cato babilonian). Baltazar o vedea scrisă odăei în care el avea să se dedea la orgie în chiar pe zidurile ajunul cucerirei Babilonului de către Cyrus:

mane, tecel, phares
(cântărit, numărat, divizat)

adică, cum e mai bine...

Tot cum e mai bine (dar cu o mică diferență) înseamnă și a treia scrisoare concisă a lumei:

vive valeque (sau *vive et me ama)*

turare aplicată la şfârşitul scrisorilor şi moştenită dela Horaţiu *(Satirae*, II, 5, 110).

Dar nici una nu egalează in concizie pe aceasta:

Brit. Pal.

Aţi ghicit, e englezească!

Şi înseamnă, in englezească pusă la dispoziţia tuturor: Madam, in company with my friend (care în englezeşte se spune colocvial: *pal*) I have gone for this afternoon in order to see a play at the Britannia theatre.

E adevărat, nu toţi englezii scriu aşa de concis, la scrisoarea de mai sus colaborând şi faptul că autorul era un băiat de prăvălie surdo-mut, care plecând la cinematograf a vrut să pună pe patroană la curent cu motivele multiple ale absenţei sale.

Există de fapt un stil epistolar englez tot aşa de caracteristic ca şi scrierea engleză de mână, pe care l-aş aşeza la capitolul *fineţei bărbate.*

Scrisul de mână englezesc, aşa de original, are deopotrivă in el distincţie şi energie, subţirime şi masculinitate, şi nimic mai caracteristic pentru aceasta ca faptul că in Anglia scrisul masculin seamănă aproape până la identitate cu cel femenin.

Uşor atins de latura *shop-keeper* a neamului, stilul englez epistolar merge uneori către filistinism = exces de solemnitate.

Henderson, [1]) din care ne completăm aceste date, dă exemplul:

Dear Sir,

In *manipulating* your order, we have endeavoured to *expedite* the dispatch of the *commodities.*

al unui „clerk in the city" anunţând pe clientul său că i-a trimes acasă comanda, stil în care cuvintele *manipulate, expedite, commodity,* sânt aşa de parvenite, că iţi vine să spui „ca Sir Toby Belch: ah, unde e piatra, să-i dau una'n ochi!"

Stilului acestuia „endimanché", al băcanului care iese Dumineca la plimbare, şi care in formă cultă işi are expresia inaltă şi artistică in *Johnsonese English* de care am

[1]) **Henderson**, op, cit. pp. 237—9.

mai vorbit, cu abuzul de vocabulă latină, şi terminaţii in *-ate, -ite, -ity*, englezul opune stilul direct şi simplu al lui Bunyan, ca şi acel *plain English* din scrisorile şi dialogurile lui Dryden.

Scrisoarea e pentru englez în primul rând un *apel la simplitate*, şi ea a contribuit mult la reducerea diapazonului umflat al stilului latinoman de odinioară. Dela *Rasselas*, scris numai in fraze ca acestea:

> „Among the artists that had been allured into the accommodation and pleasure of the inhabitants, was a man eminent for the knowledge of the mechanic powers, who had contrived many engines both of use and recreation" [1])

şi până la celebra scrisoare (a aceluiaş Doctor Major):

> „The notice which you have been pleased to take of „my labours, had it been early, had been kind; but „it has been delayed till I am indifferent, and „cannot enjoy it; till I am solitary, and cannot impart „it; till I am known, and do not want it. [1])

e distanţa pe care proza engleză o percurge dela pompozitate la umanitate.

Pentru aceasta i-a trebuit reazem mult pe termeni de acasă. Intre:

beggar	*buy*	*fire*	*food*
mendicant	*purchase*	*conflagration*	*victuals*
help	*hole*	*house*	*harmful*
facilitate	*cavity*	*residence*	*deletorius*
live	*mad*	*meeting*	*merry*
reside	*demented*	*assembly*	*jocose*

negreşit, trebuesc preferate primele.

Dar gramatica ne arată cuvinte in care alegerea e mai puţin uşoară:

---

[1]) Samuel Johnson: *Rasselas*, Everyman's, p. 12; *Letter to the Earl of Chesterfield* (The Albatross Book of English Letters, p. 159).

Dragoş Protopopescu

begin	*bold*	*break-up*	*busy*
initiate	*audacious*	*dismemberment*	*occupied*
	care	*empty*	
	solicitude	*unoccupied*	

E aici locul unde fineţea îşi are jocul ei, şi englezul adevărat niciodată nu va greşi.

Dozarea se va face cu un discernământ rafinat:

I am sorry that I cannot come, as I have an engagement elsewhere on the same day:

răspunde invitaţiei simple, banale. Dar:

I *very much regret* that, owing to a *previous* engagement, *I find myself unable* to *accept* your *kind* invitation for the 5th inst.

va răspunde unei invitaţii dela o persoană care, pe lângă plăcere, îţi mai face şi onoare.

Pe când a treia treaptă:

I regret that the *multiplicity* of my engagements *precludes* the *acceptance* of your kind invitation of the 5th inst.

nu e de urcat deloc, fiind sesquipedală, şi riscând să-ţi frângă gâtul, dela înălţimea unor latinisme pedante.

Insfârşit pondere, demnitate, respect de sine şi mai ales de tine, cititor, pune englezul în cumpănirea absolută a cuvintelor, evitarea exceselor de politeţe, ingrijirea paginaţiei, evitarea ştersăturilor şi corijerilor, acurateţa hîrtiei şi a maşinei de scris.

Om de cuvânt, care a înlocuit moneta cu biletul la ordin, şi trimite milioane imaginare cu un singur cec peste oceane, englezul are cultul lucrului aşternut *in black and white*; el îl vede sub specia eternităţei, şi dela hîrtia impecabilă, la litera frumoasă, şi de aci la impecabilitatea de redacţie, totul e făcut să dureze.

Şi să ducă peste ţări şi mări englezului pomina de om de seriozitate şi demnitate.

Scurt, o scrisoare engleză e un spectacol. Ca strein, mărturisesc că am totdeauna un *thrill* estetic când primesc una....

Iată bunăoară ca încheere câteva scrisori vii, adică nefabricate, primite dela personalităţii printre cele mai mari ale literelor engleze, exemple suficiente să ilustreze cele spuse.

O facem ca un omagiu adus şi acestor nume mari, dar şi stilului epistolar englez în general.

17, Hanover Terace
Regent's Park N. W. 1
Nov. 7 23

Dear Mr. P.

I have read you article in The Times Literary Suppl. with the greatest interest. Your „Satyr against Love" is a great discovery. It is so much better than all Congreve's other miscellaneous pieces that I can hardly believe my eyes and ears. Your other notes are of hardly less importance. I congratulate you cordially.

yours sincerely,
Edmund Gosse [1])

Pollurian Hotel
Mullion.
S. Cornwall.
May 26 1924

Dear Mr. P.

Your letter and proof arrive in the nick of time. I am actually correcting the last sheet of the revised and enlarged edition of my Life of Congreve.

I am holding it back that I may insert a tribute to your own labours. I had (of course) already commented in my book on your discoveries. [2])

[1]) Unul din cei mai mari critici, cea mai mare autoritate engleză asupra literaturei secolului 17.

[2]) cf „But I must give due prominence to the labours of a Roumanian scholar, Dr. Dragosh Protopopesco, who has made the writings and career of Congreve his special study. Dr. Protopopesco's contributions to the *Times Literary Supplement* are recorded in the ensuing pages, but he tells me that he is about to issue, in Bucharest, and in English, a volume on Congreve which will contain „a sheaf of potical scraps, one of which has not hitherto been published, together with more lines in his praise and a new letter." (Gosse: *Life of Congreve*, 2nd edition, 1924, pp. X, 142, 149.

221

Your kind suggestion that I should write a prefatory note to your volume I should have been glad to carry out. But as my book will appear before yours, and as in the preface to this I speak prominently of your work, I think it best that you should (as you propose) quote my letter to you.

I will, if you allow me, keep your proofs for a day or two. It is awkward that I have no books here to refer to you. I return to London June 3. How long are you in London? It would be convenient if we could meet.

Your letter is dated May 22. It has taken 4 days to reach me. The posts here are very inconvenient (You now for the first time give me an address to which I can write. I wish you would put your Roumanian address in your letter.

yours sincerely

Edmund Gosse.

From Sir Sidney Lee
108 A, Lexam Gardens,
Kensington,
London N. W. S.
16 th October 1925

Dear Professor D. P.

I am much interested in your letter to me and in the publication which you have forwarded me. Your profound study of Congreve and his unpublished writings place you high among English scholars. I trust that when you revisit London you will-accord me the pleasure of a visit. The services which you are clearly rendering to English literary study in Eastern Europe deserve to be far better recognised than they are here.

My occupation is at the moment almost entirely devoted to the completion of my Life of King Edward VIII. I am struggling against the impediment of ill-health and not making very rapid

progress, but I trust to overcome my difficulties, and once again return to my pursuit of English literary themes.

I am,

Yours sincerely,

Sidney Lee. [1])

Honey Ditches,
Seaton, Devon
2nd March, 1940

Dear Sir,

I am greatly obliged to you for your letter, telling me that your translation of my play, *Robert's Wife*, is to be performed in a short time at a theatre in Bucharest, and I look forward to hearing from you how it was received.

My publishers have to-day been asked to send you copies of some of my plays and novels.

There is not much to tell about me. Authors are too busy writing to live excitingly. If we were to lead eventful lives, other people would have to write our books.

In 1915 I became manager of the Abbey Theatre in Dublin, where I remained for eight months. Then I joined the British Army, first as a private soldier and then as an officer, a Second Lieutenant in the Royal Dublin Fusiliers. In May, 1918, I was wounded by a shell and lost my right leg. My right eye is blind, but this is only secondarily a result of the War.

I call myself a Christian in religion-by which I mean that I do not believe the world has any hope of good government until it is ruled on the principles laid down by Christ. But I do not believe that Jesus was God any more than Socrates was, nor do I believe any of the supernatural stuff, such as the doctine of transubstantiation, the doctrine of the immaculate conception or that of the Virgin Birth, which has accumulated

[1]) Cel mai mare biograf al Angliei, autorul celei mai bune *Vieţi* a lui *Shakespeare*, *Regina Victoria*, etc.

round Christianity. I believe in a man aspiring to be a god, but I do not believe in a god reducing himself to the level of a man.

I am sorry I haven't any details of a more exhilarating character to give you. I lead what must seem to many people a dull life, but I like it.

yours sincerely

St. *John Ervine* [1])

---

[1]) Unul din cei mai mari dramaturgi englezi, romancier, criticul dramatic al celui mai mare hebdomadar englez: *The Observer*, şi unul din cei mai inteligenţi englezi ai vremei sale (mai ales că e irlandez!)

AMBIGUITATE

COMPROMIS, NEBULOITATE, MISTER

I.

Cu atâtea salturi îndrăznețe, eforturi nobile și atâtea calorii consumate în drumul ei spre expresivitate și perfecție, engleza negreșit are dreptul să se simtă uneori extenuată.

E un surmenaj lingvistic, care se întâmplă la graiuri ce au trăit prea mult, sau trecut prea multe doctorate...

Engleza este un *fast liver.*

Am văzut-o achiziționând și consumând cu ardoare. Mistuindu-și propria ei plethoră vocabulară, vindecându-și singură formele gramaticale grav avariate, și dând logicei călcate în picioare satisfacții de subtilitate și argument, dar mai ales de ordine exemplară, care o așează în vârful piramidei lingvistice.

Din vârful acestei piramide, fină și amiabilă, realistă și umană, engleza trimete un salut sportiv omului de toate zilele pe care l-a avut pururi în vedere, și gramaticei pe care a uitat-o pe undeva...

Dar toate performanțele lasă urme. Și succesele.

Se recunosc englezei multe însușiri, dar e acuzată de ambiguitate.

E o tara a neamului? Cert nu. Englezul e un mare lucid.

Ambiguitatea e un produs final al limbei engleze. E poate o ultimă armă a ei, un mod de a înlocui noțiunea cu poezia și poezia cu nebulosul,

O revanșe mistică împotriva realismului omnipotent.

Un compromis cu adevărul în care se complace un neam care a obosit căutându-l.

Dar mai presus de toate ambiguitatea limbei engleze e un act gramatic.

E ceiace a rămas de pe urma virtuozităţilor, bogăţiilor şi subtilităţilor sale.

Ambiguitatea e spuma pe care o lasă la ţărmul gramaticei valul puternic al vorbirei engleze.

Ceva care să-ţi amintească numai, că pe acolo a trecut engleza...

Şi dacă e aşa, s'o urmărim puţin.

II.

a) Ortografia mai întâi. Ea nu e decisivă în materie de limbă, dar semnificativă.

Dacă e adevărat ce spune Voltaire:

„L'écriture est la peinture de la voix, plus elle est „ressemblante, meilleure elle est,
atunci nimic mai fals ca ortografia engleză.

E ceiace revoltă pe Bernard Shaw în prefaţa citată, dar ceiace mai ales revolta pe un mare fonetist, Sweet, prototipul lui Higgins, din *Pygmalion*, şi unul din cei mai mari gramatici englezi, iniţiatorul mişcărei fonetice engleze care are azi figuri aşa de strălucite ca Daniel Jones, Palmer, Ripman, Ida Ward, etc.

Şi lucrul nu comportă numai o stare de nemulţumire la câţiva idiosincratici ai alfabetului,

Sau la streinii care se găsesc dela început — adică dela litere — recuzaţi de limba engleză.

Ambiguitatea pânăla haos a ortografiei engleze, a scrisului englez, creiază o stare de incertitudine în chiar sânul limbei, un divorţ permanent între noţiune şi fonem, care nu e în avantajul celei dintâi, nu e de demnitatea celui de-al doiiea...

Iată, cu exemple luate din gramatici, situaţia consonantelor în cadrul scrisului englez:

a) scris diferit, la sunete aceleaşi:

b: bond, ebb, buoy (bu=b), cupboard (pb=b).
d: bond, ladder, called (ed=d), horde (de=d), would (ld=d).

Dragoș Protopopescu

f : felt, whiff, phlegm, laugh, half, often (ft=f), sapphire, lieutenent (ieu=ef).
g : game, egg, ghost, guard.
h : hot, who.
j : job, gist, George, judge (dge=j), judgment (dg=j), soldier, Greenwich, (ch=dge), gaol.
k : kill, call, account, back, biscuit, quell, liquor, grotesque, ache, lough (gh=k).
l : lake, kill, island, aisle, gazelle, seraglio, Woolwich.
m : mend, hammer, hymn, lamb, programme, phlegm (gm=m), Hampden (mpd=m), drachm (chm=m).
n : pin, inn, deign, knee, gnaw, John, Lincoln, Wednesday, riband, borne, Anne, coigne.
p : place, happy, steppe, Clapham (ph=p), hiccough (gh=p).
r : rain, borrow, rhythm, write, Norwich.
s : self, kiss, dense, cell, dance, scene, coalesce, schism (sch=s), quartz, sword, hasten, isthmus (sth=s), psalm, crevasse.
t : wet, kettle, gazette, Thames, looked, two, debt, indict, receipt, yacht, caste.
v : vest, have, navvy, of, nephew, halve.
w : wine, when, suave, choir.
y : yield, union, hallelujah, vignette (gn=ny), cotillon.
z : zeal, fizz, his, cleanse, scissors, Xerxes (primul x=z), furse, Wednesday, Chiswick, Windsor, venison, czar, business.
ch : church, niche, latch, nature, question, righteous, violoncello.
ng : thing, ginger, tongue, handkerchief, Birmingham.
th (is): then, soothe.
th (in): breath, Matthew.
sh : shall, Asia, tissue, pension, moustache, fuchsin, mission, fashion, officiate, social, ocean, conscience, schedule, vitiate, portion, luncheon, chaise.
zh : seizure, leisure, occasion, transition, rouge, regime, jujube.
wh: while.

S'au numărat 166 de ortografii deosebite (afară de cuvintele franceze) pentru 25 de sunete diferite.

b) aceiaș scriere, la sunete diferite.

c : violoncello, cat, city.

ch: ache, chaise, such, drachm (mut).
j : Jew, jujube, hallelujah.
ge: rouge, village, get.
gi : give, ginger.
ti : notion, question, transition.
s: has, gas.
sc: scene, scarce.
sch: scheme, schedule.
si: occasion, dispersion.
th: thin, this, Thomas.
x: extra, example, Xerxes, beaux.
ph: nymph, nephew.
gh: ghost, laugh, hough.
qu: liquor, queen.

Inseamnă 40 de sunete diferite, la 15 scrieri diferite.

c) consone mute:

b (după *m*): climb, dumb, limb, etc.
b (înainte de *t*): doubt, debt.
ch: drachm, schism, yacht.
g(înainte de *n, m*): gnat, gnaw, gneiss, deign, feign, reign, campaign, champagne, coigne, impugn, phlegm.
gh (final): high, neigh, weigh, dough, plough, slough (mlaştină), though.
gh (înainte de *t*): caught, fraught, fought, haughty, naught, bought, sought.
h: heir, honour, honest, hour, hotel, historical, horizon, humor, (u=yoo), John, exhibit.
k (înainte de *n*): knack, knave, know, knuckle, knout, knapsack, knoll, knob, knit.
l: could, should, calf, half, folk, yolk, talk, walk, balm, palm, psalm, Lincoln.
n (după *m*): autumn, condemn, column, damn, hymn, lymn, (dar conde*mn*ation, etc. [1]).
s: island, isle, aisle, puisne (= puny), viscount.
t (după *s, f*, şi înainte de *l, n*): fasten, hasten, glisten, listen, moisten, often, soften, thistle, whistle, wrestle, jostle (dar pestle).
w (înainte de *r*): wraith, wrap, wreath, wrench, wretch, wrist, writhe, awry.

---

[1]) V. pentru excepţii la toate aceste pronunţări: Daniel Jones, An English Pronouncing Dictionary, London, 1921.

228

w: answer, Chiswich, Greenwich, Keswick, sword, two, who, etc.

Negreșit, greutatea e mărită de faptul că dintre cele 25 de semne ale alfabetului, patru sânt redondante: *c, j, q, x* (*c*, dă, după cum vocala următoare e labială sau palatală: *k*, sau *s*, sau combinat cu *h*: *tsh*; *j* este *dzh*; *q* + *u* = *kw*, iar fără *u* dă *k*; *x* dă *ks* ca în *exit*, *gz* ca în *exhibit*, după cum face parte din silabă neaccentuată sau accentuată).

Cum și de faptul că digraful *ch*, și *j* corespund normal unor consone diftongale, cum au fost numite: *tsh* și *dzh*.

d) Compunerea cuvintelor a adus și ea subtilități de ortografie:

bone-fire: *bonfire*; *four-teen-night*; *fortnight*; *furrow-long*: *furlong*; *house-band*: *husband*; *house-wife*: *hussif*: *hussy*; *nose-thril*: *nostril*; *steer-board*: *starboard*: *South-folk*: *Suffolk*; *toad-pole*: *tadpole*, etc.

e) anume *terminații* au adus deasemenea perturbare în sânul ortografiei engleze:

1. Cuvinte sfârșind în consonă unică și accentuate pe ultima silabă, dublează consona înainte de o terminație care începe cu vocală:

defèr, defers, deferring

Dar: *deference, deferential*, fiindcă accentul e pe întâia.

Idem:

win, wins, winner, winning

Excepții, negreșit: verbe sfârșind în *l*, *s*, *ip*, dublează consona indiferent de accent:

level, levellor, levelling
skip, skipper, skipping
focus, focussing

In cazul lui *c* final, consona e dublată înainte de *-ing* (consona dublă fiind scrisă *ck*:

picnic, picnicking

ceiace nu împiedică însă să ai:

critic, critical: cynic, cynical.

2. Cuvinte sfârşind cu o consonă dublă aproape totdeauna păstrează dubla inainte de orice terminaţii:

add, adder, adding, adds
drill, driller, drilling, drills
discuss, discussing
stiff, stiffer, stiffest, stiffly

dar, negreşit excepţie:

dull, dully

fiindcă *dull* + *ly* ar fi dat trei *l* şi bunul simţ nu vrea.

Poate tot din motiv practic compuse cu *ll* leapădă un *l* uneori:

beautiful, fulfil, handful, welfare, etc.

3. verbe terminate in *e* mut pierd acest *e* în compuneri cu *-able*, afară de cazul când acest *e* urmează lui *c*, *g* palatalizat. Astfel:

use-usable dar *change-changeable.*

Verbe terminate in *consonă* + *y*, schimbă pe *y* in *i* în compoziţie:

defy-defiable; *justify-justified-justifier*

Multe verbe de trei sau mai multe silabe terminate in *-ate* pierd pe *-ate* in combinaţie cu *-able*:

abominate-abominable; *violate-violable*; dar: *debate*: *debatable.*

In concluzie, încărcată, superfluă, desuetă, ortografia aduce mult compromis şi multă indecizie în sânul englezei.

Mai grea uneori decât insăşi limba, ea a creiat un conflict intre scriere şi fonetică, ce a dus la predarea englezei prin *transcrierea fonetică.*

Noua teorie a *fonemilor* reclamă cu atât mai mult radicala reformă a ortografiei engleze.

Fie că socotim fonemul o *realitate fizică* (sunetul în funcţie de semn), după vechea concepţie Saussure-Bühler sau o *realitate psihică* (o *intenţie de sunet* in conştiinţa vorbitorului, un fel de *imagine acustică*, „l'image acoustique qui est visée par le sujet parlant", cum spune aşa de frumos Trubetzkoy, sau „l'idée qu'on se fait du son" cum spune, nu mai puţin frumos, Al. Rosetti, şeful şcoa-

lei fonologice române; fie că îl socotim *realitate-psiho-fizică* după şcoala fonetică dela Praga.[1]) fonemul e chemat în centrul atenţiei de vorbire, şi el nu mai poate admite discrepanţe ca cele pe care le reprezintă ortografia engleză.

Practic vorbind, un fonem este „o familie de sunete consistând dintr'un sunet important al limbei (cel mai des întrebuinţat membru al familiei) împreună cu sunete înrudite care iau locul lui în felurite succesiuni de sunete"[2]).

In engleză sunt astfel 8 fonemi vocalici, la cele 21 de vocale *auzibile* (împreună cu diftongii) pe care le are vorbirea standard.

Nuanţele fine de vocale engleze, cele patru feluri de *e*, cei doi *o*, doi *u*, doi *â*, etc. justifică, cred, teoria Trubetzkoy-Rosetti, a fonemului privit ca imagine, idee sau intenţie de sunet. Intr'adevăr, e clar că subiectul vorbitor când vrea să facă un *e* englezesc, bunăoară, are în cap imaginea acustică a fonemului *e*, numai că, după împrejurări (adică după cum spunem — de pildă — *kettle, care, cat, Kate)* izbuteşte să facă un membru sau altul al familiei.

Ei bine, la această izbutire ortografia engleză nu ajută deloc pe subiectul vorbitor, dimpotrivă îl încurcă. Mai ales când e strein.

De unde înlocuirea ei, cum spunem, cu transcrierea fonetică.

III

După ortografie, *părţile de cuvânt* oferă ambiguităţi, jucând, cum am văzut, una rolul celeilalte:

the e articol hotărât, dar poate fi şi adverb: *the* more, *the* better;
(deşi acest *the* e de fapt instrumentalul *thí* al pronumelui demonstrativ, cu care articolul însuşi e, cum am văzut, rudă)

a, articol nehotărât, e şi prepoziţie: I go *a*—hunting: three lessons *a* week.

all: he drank *all* the tea (adjectiv de cantitate)
we must *all* ask him to come (numeral, pronume)

---

[1]) Eugen Seidel: Fonologia şi problemele ei (Soc. Rom. de Ling. Seria I. Mem. 2. Inst. de Ling. Bucureşti 1948).

[2]) Daniel Jones: An Outline of English Phonetics, Leipzig, 1939, pp. 48,62.

we lost our *all* on that horse (substantiv)
all lifeless he was lying (adverb)

Incercaţi in diferitele lor poziţii cuvinte ca:

any, as, better, both, but, either, else, enough, half, little, more, much, neither, near, needs, one, only, round, since, single, such, that, than, then, too, well, what, yet, etc.

şi le veţi găsi pe fiecare putând indeplini câte trei-patru, şi chiar mai multe, funcţii gramaticale.

Negreşit, astfel de lucruri se intâmplă in toate limbile, dar subtilitatea englezei măreşte ambiguitatea.

Am văzut această subtilitate in floare mai ales la aspectul verbului, şi nu vom reveni aci decât ca să afirmăm că jocul *shall-will, should-would-might*, de care am vorbit; ne-bifurcarea *preteritului* in *perfect compus* şi *imperfect* ca la alte limbi; ca şi jocul *activ-pasiv*, etc., nu sânt fermecător de subtile fără să aducă şi oarecare ambiguitate. Incercaţi fiecare din următoarele cazuri, şi dacă unele par benigne, recunoaşteţi că la cele mai multe trebue să vă opriţi puţin in loc, pentru a vedea cine e subiectul, şi ce face el.

a) cu compliment:

The stone *feels* rough (is rough when it is felt)
Honey *tastes* sweet (is sweet when it is tasted)
The milk *smells* sour (is sour when it is smelt)
Your blame *counts* for nothing (is worth nothing when it is counted)
Your poem *reads* well (sounds well when it is read)
The house does not *let* (is not taken when it is meant to be let)
The cloth will *wear* thin (will become thin when it is worn)

b) fără *compliment*:

the house *is building* (it is in a state of being built)
the trumpets *are sounding* (are being sounded)
the cannons *are firing* (are being fired)
the drums *are beating* (are being beaten)
the house *is finishing* (is being finished)
the book *is printing* (is being printed)
the cows *are milking* (are being milked)

Dragoş Protopopescu

Din paranteze se vede că e nevoie de o întreagă explicaţie ca să pricepi de ce e vorba. Iar Nesfield [1]) din care luăm aceste aşa de bune exemple nu ştie nici dânsul dacă ceiace „pare un participiu prezent nu e de fapt un gerunziu (substantiv verbal cu prepoziţia *on* sau *in* omisă (the house is *in* building)", sau un „participiu activ real, întrebuinţat în sens pasiv, ca verbele dela exemplele *a*)".

In sfârşit *lexicul*, cu prolificitatea pe care i-am văzut-o, nu riscă mai puţin să devie adesea ambiguu.

Am văzut că acesta e unul din secretele poetice ale limbei engleze, care *sugerează* mai mult decât *explică*, şi mai mult decât *demonstrează*, *impresionează*.

Poate de aceia literatura engleză nu are critici, dar are poeţi, invers, mi se pare, de cum e în franceză sau germană.

Vorbesc, negreşit, în principiu. In franceză fiecare poet devine moralist, cazuist, în germană fiecare poet devine filosof, metafizician.

Spre a da câteva exemple, de bună seamă că farmecul cuvântului *wild*, şi puterea lui de impresivitate, provine tocmai din faptul că are vreo 30 de înţelesuri. Incearcă să-l traduci, e aproape imposibil: sălbatec, incult, deşert, nelocuit, barbar, furtunos, violent, destrăbălat, capricios, nestatornic, himeric, romanesc, naiv, îndrăgostit, viteaz, rustic, nebun, speriat, incorect, sfâşietor, trist, etc.

a wild child=copil dracu-gol; this woman *ran wild*=a ajuns o stricată;

a wild project=un plan himeric; a *wild look*=o privire speriată; *wild with mirth*=de o veselie nebună *a wild farewell*=despărţire sfâşietoare; iar *Noaptea furtunoasă* a lui Carageale, n'o poţi traduce (dar ce frumos!) decât cu *The wild night*.

Ca *wild* sânt multe cuvinte: *vicious* bunăoară.

Numai în engleză se poate spune:

a lake viciously glazed

fiindcă autorul e un poet (Sinclair Lewis), iar engleza, o limbă poetică.

Shelley nu dă nimic în altă limbă, şi ca el sânt mulţi poeţi englezi.

[1]) op. cit. p. 47.

Dar şi în limba de toate zilele, cuvinte obişnuite ca *uncanny, test, check, discretion, character, qualification.* etc. nu sânt fără *a* te opri cu vreo nuanţă interlopă.

Verbe elementare ca *would*, îţi oferă dificultăţi; când înseamnă *will, wish:*

thou *wouldst* be great (will, wish to be great)
she that *would* be your wife (wishes to make out that she i-s)

când înseamnă *require*:

you say you are a great man; that *would* be doubted;
that *would* be done with great perspicacity

când înseamnă *was wont, liked, is accustomed*, sau e inlocuit cu *will:*

he *would* come every day to tell me;
sometimes a thousand twangling instruments
will hum about mine ears (Tmp. 3, 2, 147)

In sfârşit:

execute= a executa, a efectua, a semna, a valida, etc. *mystification*, dacă înseamnă mistificare, păcăleală, înseamă şi obscuritate; *versatility* dacă înseamnă versatilitate, înseamnă şi universalitate; *qualification* e una în *to enforce or qualify* the law, şi alta în *I shall bring them to a qualification* (appeasement) sau *this word here requires a qualification, the theory holds good only with a qualification.* unde cuvântul înseamnă numai m o d i f i c a r e: drept care numai cârciumarul englez poate „califica" vinul cu apă *(qualify spirit with water)*; cât despre *perverse, a perverse woman* e numai „une femme acariâtre", iar Julieta nu-i deloc perversă când spune lui Romeo:

Or if thou think'st I am too quickly won,
I'll frown and be *perverse* and say thee nay (RJ, 2, 2, 95—6) fiindcă aci biata fată vrea numai să spună că dacă iubitul o crede prea uşoară de câştigat, ea poate fi şi indiferentă, rece în iubire.

IV

„La fameuse „facilié" de leur grammaire est, pour nos „voisins, un premier risque d'obscurité. L'invariabilité) „de l'adjectif qualificatif et de l'article défini, l'ab-

„sence du nombre dans les pronoms relatifs, l'inexis-„tence du genre dans les pronoms personels au plu-„riel, l'uniformité de la conjugaison, constituent „autant de tentations qui fascinent l'apprenti, mais „déroutent l'expert... dans une phrase d'une certaine „ampleur, où *that, they* sont accumulés, on finit par ne „plus bien savoir de qui ou de quoi il est question. „Ajoutez à cela l'ambiguité qui procède de l'impossi-„bilité de deviner, autrement que par l'interprétation „hasardeuse du contexte, si le prétérit correspond à „un passé défini ou à l'imparfait, celle encore qui „tient à l'absence du subjonctif supplée il est vra-„par des auxiliares tels que *should* ou *might*, mais „dont justement les nuances de sens sont déconcer-„tantes; le simple fait que *would* puisse être utilisé „pour l'hypothèse, la volonté, la répétition, et que „*shall* puisse impliquer la menace, le commandement „ou la futurité, en dit assez sur l'hermétisme éventuel de ces formes énigmatiques. Il y a aussi la confusion „entre les formes verbales en *ed*, identiques pour le „prétérit et le participe passé, qui, lorsqu'on a affa-„ire à une phrase un peu nourrie comportant des „appositions, est une source constante de méprises. [1])

Am dat dinadins cuvânt unui savant de autoritate, profesor la Sorbona, ca să se vadă cum priveşte streinul, la capitolul acesta limba engleză.

Şi dânsul citează pe Diderot care aşezând engleza printre limbile „expressives de chaleur, d'imagination et de passion", in *Lettre aux sourds-muets* o opune graiului francez „plus enclin aux minuties froides du discours":

„Le français est fait pour instruire, éclairer et con-„vaincre, l'anglais pour persuader, émouvoir et tromper.

Şi după ce citează elogiile englezului Saintsbury, germanului Schwab, slavului Novicov şi americanului James Brown Scott, asupra ceiace odată Henry Estienne numea *Précellence de la langue française*, Las Vergnas termină cu Rivarol:

„Ce qui n'est pas clair, n'est pas français; ce qui „n'est pas clair est encore anglais, italien, grec,

[1]) Las Vergnas, ibid.

235

„ou latin.

şi cu Stendhal:

„L'homme qui est obscur en français se trompe, ou
„il cherche à tromper les autres.

V

Am încercat aci o *nouă citire* a limbei engleze.

Nu elogiul ei, în orice caz — de unde şi francheţa unor afirmări. Elogiul limbei engleze vine din ea însăşi.

Este în Ariosto o legendă despre o zână destinată să devină şarpe la răstimpuri. Ieşind în calea oamenilor atunci, unii o calcă, o lovesc. Alţii însă o tratează cum se cade. Zâna notează, şi când vine vremea să-şi reia făptura, se duce la casele celor care s'au purtat bine cu ea şi-i umple de daruri.

Aşa e şi gramatica. Respingătoare ca o reptilă la prima vedere; dar apropie-te bine de ea, caută să-i vezi rosturile, să te porţi bine cu ea, şi ceiace ţi s'a părut respingător îţi va face semn, te va umple cu daruri.

Aşa ne umple pe noi cu daruri engleza, gramatica engleză, după un comerţ dificil cu ea.

E poate ultimul sens, *ultima ratio* a ceiace am încercat în cursul acestor pagini să fac: *gramatica vie* a unei *limbi foarte vii.*

Cu scăderi, negreşit. Dar cu infinite virtuţi. Mai ales cu acea mare virtute care o face ca atunci când alte limbi *gândesc*, ea numai *trăeşte.*

Tu, Caesar, civitatem dare potes homini, verba non potes...

Limbile prin urmare, sânt aşa cum sânt.

Mai mult decât cuvintele savanţilor, aş cita pentru cea mai bună definiţie a graiului fraza unui poet:

For words, like Nature, half *reveal*,
And half *conceal* the Soul within.

De bună seamă, cuvintele sânt ele făcute să exprime sufletul, dar şi să-l ascundă. E în orice caz părerea poeziei, — şi a englezei!

Ce ne-am face dacă soarele n'ar avea umbre, lumina n'ar avea întunerec?

Sânt limbi care te bat în ochi ca soarele pe o plajă caniculară.

Engleza e o simfonie în clar-obscur.

Lui Raffael prefer pe Rembrandt.

Nu. nebulozitatea e farmecul inedit al limbei engleze.

E sensul ei de vastitate şi necunoscut; şi de mister; e a patra ei dimensiune.

Altminteri în ce altă limbă ar putea încăpea englezul, când dela Defoe ştim bine că:

A true-born Englishman's *a contradiction*
In speech, in irony, in fact *a fiction*,
A *metaphor* intended to express,
A man akin to all the Universe.

BIBLIOGRAFIE

Alain, Vingt leçons sur les beaux-arts, Paris, 1921.
A. Baugh, History of the English Language, London, 1935.
M. Bogdan, Comparaţie între sistemul fonologic al limbei engleze în Anglia şi Statele Unite, Teză Doct. Univ. Bucureşti, 1946.
G. Bonfante, Semantics, Language, Encyclopedia of Psychology, New-York, 1947.
H. Bradley, The Making of English, London, 1911.
Stopford A. Brooke, English Literature from the Beginning to the Norman Conquest, London, 1898.
G. Crabb, English Synonyms explained, London (f. d.).
B. Croce, Esthétique, tr. Bigot, Paris, 1904.
E. Denison Ross, The English Language, London, 1939.
J. Dryden Essays, selected and edited by W. P. Ker, 2 vols. London 1900.
C. E Eckersley, England and the English, London, 1938.
E. Ekwall, American and Brititsh Pronunciation (Studia Neophilologica, Upsala, 1946, v. XVIII,).
A. Ellis, On early English Pronunciation, London, 1869.
O. Jespersen, Language, London, 1922.
O. Jespersen, Growth and structure of the English Language, Leipzig, 1923.
G. v. d. Gabelenz, Anfangsgründe der chinesischen Grammatik, Leipzig, 1883.
G. v d Gabelenz, Die Sprachwissenschaft, Leipzig, 1891.
M. Grammont, Traité de Phonétique, Paris, 1933.
Hegel, Esthétique, Oeuvres Complètes, tr. Bénard, v. II. Paris, 1852.
B. L. K. Henderson, The English Way, London, 1925.
R. Huchon, Historie de la langue anglaise, Paris, 1923.
Interim Report of Vocabulary Selection, London, 1936.
D. Jones, An English Pronouncing Dictionary, London, 1921.
D. Jones, An Oultine of English Phonetics, Leipzig, 1939.
A. King — M. Ketley, The Control of Language, London, 1939.
G. P. Krapp, The Pronunciation of Standard English in America, Oxford, 1919.
G. P. Krapp, The English Language in America, London, 1925.

H. Kurath, The Origin of the Dialectical Differences in spoken American English, Modern Philology, v. XXv.

Mason-Ashton, Senior English Grammar, London, 1909.

A. Meillet, Quelques hypothèses sur les interdictions de vocabulaire dans les langues indo-européennes, Paris, 1906.

A. Meillet, Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes, Paris, 1924.

H. L. Mencken, The American Language, London, 1935.

R. Morris, Specimens of Early English, Oxford 1898.

J. Nesfield, Manual of English Grammar and Composition, London, 1916.

J. M. O'Neill — A. T. Weaver, The Elements of Speech, New-York, 1932.

H. Palmer — J. V. Martin — F. G. Blandford, A dictionary of English Pronunciation with American Variants, Leipzig, 1927.

Platon, Cratyle, Oeuvres Complètes, tr. Méridier, Tome Ve, 2nde Partie, Paris, 1931.

W. Ripman, English Phonetics, London, 1934.

A. Rosetti, Filosofia cuvântului, Bucureşti, 1946.

J. J. Rousseau, Essai sur l'origine des langues, Oeuvres Complètes, Tome I-er, Paris, ed. 1827.

E. Schaap — Eve Paull, A Modern English Reader, London, 1938.

E. Seidel, Fonologia şi problemele ei actuale, Seria I, Mem. 2, Inst. Ling. Bucureşti, 1943.

B. Shaw, Preface to Pygmalion, Tauchnitz, vol. 4548.

H. Sweet, An Anglo-Saxon Reader, Oxford, 1908.

H. Sweet, The Sounds of English, Oxford, 1929.

J. Vendryes, Le Langage, Paris, 1921.

R. Las Vergnas, Le Français a-t-il cessé de faire bonne foi? (Nouvelles Littéraires, 2 Février, 1947).

K. Vossler, The Spirit of Language in Civilization, New-York, 1932.

I. Ward, The Phonetics of English, Cambridge, 1939.

N. Webster, An American Dictionary of the English Language, Springfield, Mass. 1856.

W. D. Whitney, Language and the Study of Language, New-York, London, 1867.

A. J. Worral, English Idioms for Foreign Students, London, 1938.

J. Wright, Grammar of the Gothic Language, Oxford, 1917.

Dragoş Protopopescu

ABREVIAŢII:

Ahd = Althochdeutsch, Ar = ariană, D = daneza, E = engleza, F = franceza, G = germana, Gr = greaca veche, Gt = gotica, It = italiana, Isl = islandeza, L = latina, Mhd = mittelhochdeutsch, N = norvegiana, North = northumbriana, O = olandeza, R = rusa, Rm = româna, S = slava, Sp = spaniola, Scr = sanscrita, T = teutona, W = galeza (Welsh).

V, înaintea acestor nume = veche; M = medie, (medievală); s=seq.

ERRATA:

Pagina	rândul	citeşte:
3	27	iertare
4	17	care
14	13	unul
21	26	Althochdeutsch
21	27	Mittelhochdeutsch
23	22	1688-
27	17	Gaedels
32	1	aşezările
59	16	fors-tis
66	28	jutsu
70	20	continuă
75	30	conjuncţii
78	23	Hopkins
80	19	dexterous
85	9	expresiile
88	16	boatswain
90	21	glow-lamp
93	20	he went west
103	6	all one
104	3	pedlar
115	1	Amendment
125	19	Anadyomene
127	13	meilleurs
135	19	wretched
139	3	O'Neill
139	4	very
139	18	India
165	39	Bennett
198	30	ragazzino
200	37	Rosetti
etc.		

INDEX:

Dragoş Protopopescu

Contemporary Literature Press
Editura pentru Studiul Limbii Engleze prin Literatură

Dragoş Protopopescu

218

DE ACELAŞ:

WILLIAM CONGREVE, un classique moderne, sa vie et son oeuvre (Préface Louis Cazamian, Paris, 1924, 434 p.).

UNKNOWN CONGREVE: A sheaf ob Poetical scraps (Academia Română, 1924, 77 p.).

PAGINI ENGLEZE (Cultura Naţională, 1925, 285 p.).

LIMBA ENGLEZĂ, clasa V-a secundară (-cu Irina Balmoş) (Cugetarea 1935, 168 p.).

FENOMENUL ENGLEZ (premiul Academiei Române) (Fundaţiile Regale, 1936, 470 p.).

SHAKESPEARE (curs editat, 1945–6, 353 p.).

ROMANUL ENGLEZ (curs editat, 1945—1946, 326 p.).

Traduceri:

SHAKESPEARE

Hamlet, Furtuna, Henric V, Coriolan, Poveste de Iarnă, Regele Lear, Othello, Scorpia îmblânzită, Doi Domni din Verona, Nevestele Vesele din Windsor, Noaptea Regilor, Visul unei nopţi de vară.

(Editurile: Fundaţiile Regale, Biblioteca pentru Toţi, Teatrul Naţional, Teatrul Nostru, Teatrul Odeon).

TEATRU ENGLEZ, vol. I.

(*Bernard Shaw, Eugen O'Neill, John M. Synge* (Casa Şcoalelor) 1943, 360 p.).

Gata pentru tipar:

SHAKESPEARE

Măsură pentru Măsură, Comedia amăgirilor, Mult sgomot pentru nimic, Dragoste zadarnică, Negustorul din Veneţia, Cum vă place, Toate bune la sfârşit, Regele Ion, Richard II, Henric IV (partea I), *Henric IV* (partea II), *Henric VI* (partea I), *Henric VI* (partea II), *Henric VI* (partea III), *Richard III, Henric VIII, Troilus şi Cressida, Titus Andronicus, Romeo şi Julieta, Timon din Atena, Iuliu Cezar, Macbeth, Antoniu şi Cleopatra, Cymbeline, Pericle.*

TEATRU ENGLEZ, vol. II.

(*Bernard Shaw, Eugen O'Neill, St. John Ervine*).

TEATRU ENGLEZ, vol. III.

(*Bernard Shaw, John Galsworthy, Noel Coward*).

Preţul Lei 500.000

Tip. „AL. POPESCU" S-sor — Academiei 16 — Bucureşti

Andi Bălu: Informații bio-bibliografice.

Andi Bălu s-a născut în ziua de 2 iulie 1965, în Câmpina, Prahova. Mama este profesoară de matematici; tatăl, profesor de limba şi literatura română, critic şi istoric literar.

După studii liceale în Câmpina, a urmat Facultatea de Filologie a Universității din Bucureşti, secțiile română-engleză. La încheierea studiilor universitare, a fost repartizat profesor de limba şi literatura engleză la Liceul Teoretic „N. Grigorescu" din Câmpina.

A început studiile doctorale de limba şi literatura engleză şi americană în anul 1995, cu profesorul Andrei Bantaş, la Universitatea din Sibiu. După decesul profesorului conducător, şi-a încheiat stagiul de doctorat, în noiembrie 1998, la Universitatea din Bucureşti, cu teza *Receptarea literaturii engleze în România, 1920-1947.* A obținut titlul de doctor în filologie şi, în urma unei inspecții de specialitate, profesor de limba şi literatura engleză, gradul didactic I.

Este, în prezent, conferențiar universitar de limba şi literatura engleză şi americană la Catedra de Limbi şi Literaturi Străine, la Universitatea Petrol-Gaze din Ploieşti.

De-a lungul anilor, Andi Bălu a desfăşurat o constantă activitate de cercetare. A semnat, ca autor unic, aproximativ 400 de studii, eseuri şi articole despre literatura engleză şi americană, în revistele de specialitate: *Viața românească, România literară, Contemporanul, Convorbiri literare, Axioma, Poesis* ş.a.

A publicat volumele:

Camil Petrescu, *Patul lui Procust,* prefață, tabel cronologic, comentariu literar, referințe critice şi bibliografie, Editura Albatros, Bucureşti, 1994;

Dragoş Protopopescu, *Shakespeare. Romanul englez,* studiu, introducere, note şi traducere, ediție îngrijită, Editura Albatros, Bucureşti, 2000.

Receptarea literaturii engleze în România, 1920-1947, Editura Premier, 2001;

Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război de Camil Petrescu, Dacia Educațional, Cluj, 2001; ediția a treia, 2008.

Patul lui Procust de Camil Petrescu, Dacia Educațional, Cluj, 2001, ediția a II-a, 2008;

B.P.Haşdeu, *Răzvan şi Vidra*, Prefață, studiu introductiv, comentariu literar, Editura Albatros, Bucureşti, 2001;

O perspectivă românească asupra literaturii engleze, Editura Fundației Culturale Române, Bucureşti, 2002.

La solicitarea Editurii Albatros, a tradus romanul *The Gangster* de Edgar Wallace, Bucureşti, 1991.

În prezent, definitivează studiul monografic *Romantismul englez.*